

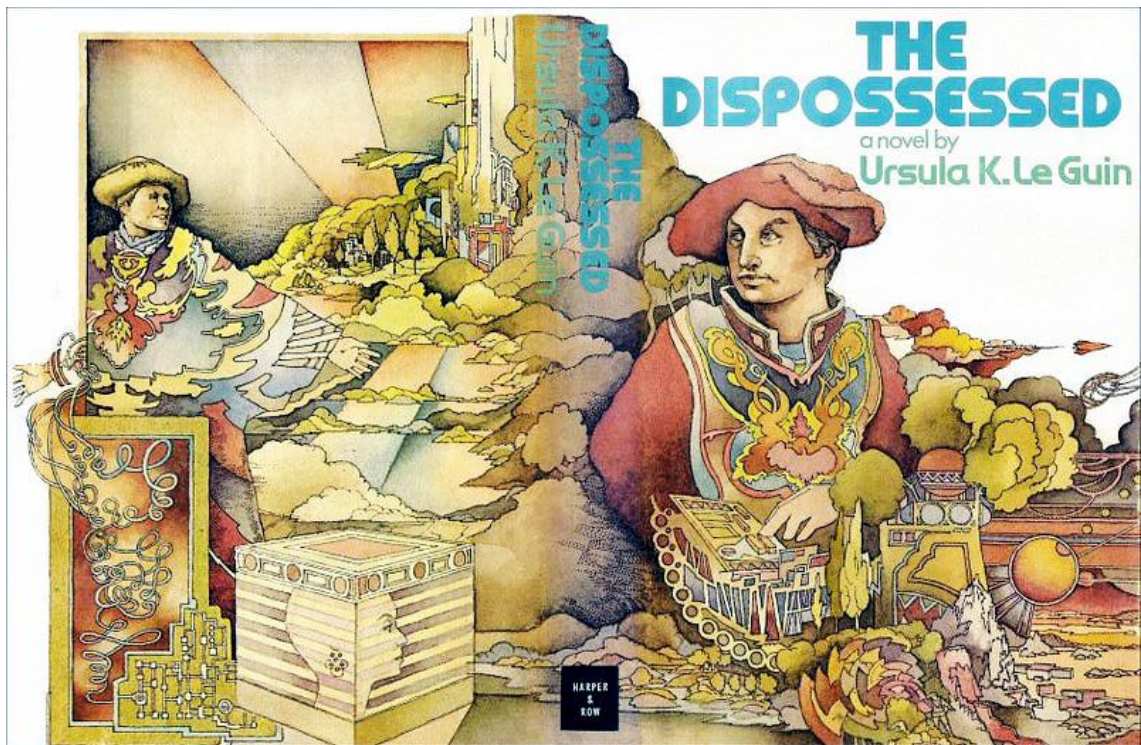
Čovek praznih šaka

Ursula K. Le Guin

1974.

Sadržaj

Uvod	4
1. Anares – Uras	5
2. Anares	17
3. Uras	35
4. Anares	48
5. Uras	65
6. Anares	78
7. Uras	97
8. Anares	117
9. Uras	135
10. Anares	152
11. Uras	166
12. Anares	174
13. Uras –Anares	188

„Ne možete kupiti revoluciju. Ne možete podići revoluciju. Možete samo biti revolucija. Ona je u vašem duhu ili nije nigde.“

Korice prvog izdanja, ilustracija Fred Winkowski (1974).

Uvod

Odlomak iz „Uvoda“ za izdanje *The Hainish Novels & Stories* (2017), o nastanku romana *Čovek praznih šaka*

Čovek praznih šaka je počeo kao vrlo loša kratka priča, koju nisam pokušala da završim, ali od koje nisam mogla ni da odustanem. U njoj je bila cela knjiga, znala sam to, ali knjiga je morala da sačeka da shvatim o čemu pišem i naučim kako bi trebalo da pišem o tome. Bilo mi je potrebno da razumem svoje strastveno protivljenje ratu, koji smo, izgledalo je beskrajno, vodili u Vijetnamu, i zbog kojeg smo beskrajno protestovali kod kuće. Da sam znala da će moja zemlja nastaviti da vodi agresivne ratove tokom celog mog života, možda bih imala manje energije za protivljenje tom ratu. Ali kako sam znala samo za to, nisam više htela da proučavam rat, proučavala sam mir. Počela sam da čitam celu hrpu utopija i naučila ponešto o pacifizmu, Gandiju i nenasilnom otporu. To me je dovelo do nenasilnih anarhista kao što su Petar Kropotkin i Pol Gudman. Prema njima sam osetila veliku i trenutnu naklonost. Za mene je to imalo smisla, na isti način kao i Lao Ce. Podstakli su me da razmišljam o ratu, miru, politici, o tome kako upravljamo jedni drugima i samima sobom, o vrednosti neuspeha i snazi onoga što je slabo.

A kada sam shvatila da još niko nije pisao o nekoj anarhističkoj utopiji, konačno sam videla kakva bi mogla biti moja knjiga. Otkrila sam i da je njen glavni lik, koga sam prvi put nazrela u originalnoj loše zamišljenoj priči, živ i zdrav – i da je on moj vodič na Anaresu.

„Introduction“, Ursula K. Le Guin, *The Hainish Novels & Stories*, Volume One, Library of America, 2017, xiv–xv.

1. Anares – Uras

Postojao je zid. Nije izgledao značajan. Bio je sazdan od neklesanog kamena, grubo omalterisanog. Odrastao čovek lako je mogao baciti pogled preko njega; čak je i dete bilo kadro da se popne na zid. Na mestu gde je presecao put, umesto da ima kapiju, rastakao se u puku geometriju, liniju, u zamisao međe. Ali ta zamisao bila je stvarna. Bila je značajna. Već sedam pokolenja na svetu nije postojalo ništa značajnije od zida.

Kao i svi drugi zidovi, ovaj je takođe bio dvosmislen, dvostran. Šta spada unutar njegovih okvira, a šta je izvan, zavisi od toga sa koje se strane nalazite.

Posmatrano sa jedne strane, zid je opasivao šezdeset jutara golog polja koje je dobilo naziv anareški kosmodrom. Na polju su se nalazile dve velike prečkaste dizalice, raketna rampa, tri stovarišta, garaža za kamione i spavaonica. Spavaonica je izgledala postojana, čađava i turobna; unaokolo nije bilo ni vrtova ni dece. Tu očigledno niko nije živio, niti je čak bilo predviđeno da neko dugo boravi. Posredi je, u stvari, bio karantin. Zid je ograđivao ne samo sletno polje nego i brodove koji su dolazili iz svemira, ljude koji su prispevali u brodovima, svet sa koga su stizali i svekoliku preostalu Vaseljenu. Opasivao je Vaseljenu, ostavljajući Anares napolju, slobodan.

Posmatrano sa druge strane, zid je opasivao Anares: cela planeta nalazila se unutra, veliki zatvorenički logor, odsečen od drugih svetova i drugih ljudi, u karantinu.

Izvestan broj ljudi pristizao je putem ka sletnom polju; drugi su već stajali okupljeni na mestu gde je put presecao zid.

Ljudi su često dolazili iz obližnjeg grada Abenaja u nadi da će videti neki svemirski brod ili naprosto da bi videli zid. Uostalom, bio je to jedini zid-međaš na njihovom svetu. Ni na jednom drugom mestu nije se mogao videti znak na kome bi pisalo „Zabranjen prolaz“. Zid je naročito privlačio mlađariju, koja ga je pohodila i dugo sedela na njemu. Povremeno bi im se ukazala prilika da posmatraju kako neka radna grupa istovaruje sanduke sa kamiona-guseničara kod stovarišta. Ponekad bi se čak događalo da na rampi stoji teretna letilica. Teretnjaci su dolazili svega osam puta godišnje, ali kada će se to dogoditi bilo je poznato samo sindicima koji su u dato vreme radili na kosmodromu, tako da bi među posmatračima, kojima bi se sreća osmehnula da vide letelicu, zavladao uzbuđenje, bar u početku. Ali sada su samo sedeli, baš kao što je i letelica nepomično počivala, zdepasta, crna kula usred meteža pokretnih dizalica, daleko sa druge strane polja. A onda im je prišla jedna žena koja je pripadala stovarišnoj brigadi i kazala: „Zatvaramo za danas, braćo.“ Nosila je oko ruke traku na kojoj je pisalo 'Odbrana', što je u podjednako meri predstavljalo redak prizor kao i svemirski brod. Njen nastup izazavao je izvesno komešanje. Glas joj je, doduše, zvučao blago, ali nije trpeo prigovore. Bila je predradnik svoje radne grupe i njeni sindici odmah bi joj pritekli u pomoć u slučaju nepravilnosti. Uostalom, nije bilo ničeg naročitog da se vidi. Tuđinci, posetioci sa drugog sveta, nisu napuštali svoj brod, tako da je predstava izostala.

Predstava je bila slaba i za pripadnike brigade Odbrane. Predradnica bi ponekad poželela da bar neko pokuša da pređe preko zida, bilo član tuđinske posade u pokušaju da pobegne sa broda, ili kakvo dete iz Abenaja u nastojanju da se prikrade i izbliza osmotri teretnjak. Ali do toga nikada nije došlo. Nikada se nije ništa dogodilo. A kad se ipak desilo, ona nije bila spremna za to.

„Da li se gomila okupila zbog mog broda?“ upita je kapetan teretnjaka Obazrivi.

Predradnica pogleda prema ulazu i vide da se tamo u međuvremenu uistinu okupilo prilično mnoštvo, preko stotinu ljudi. Stajali su unaokolo, naprosto stajali, baš onako kao što su to činili na stanicama kroz koje su prolazili vozovi sa hranom za vreme gladi. Predradnicu na trenutak prože jeza pred tim prizorom.

„Ne. Oni, ovaj, protestuju“, uzvratila ona na svom sporom i skromnom iotskom. „Protestuju, ovaj, znate, protiv putnika.“

„Hoćete da kažete da su se skupili zbog onog kopilana koga treba da povežemo? Da nemaju nameru da ga zaustave? Ili možda nas?“

Reč 'kopilan', neprevodiva na jezik predradnice, nije joj značila ništa drugo do strani naziv za njene sunarodnike, ali ipak joj se nikada nije dopadao njen prizvuk, baš kao ni kapetanov ton, odnosno sam kapetan. „Jeste li u stanju da vodite računa o sebi?“ upitala ona kratko.

„Nego šta! Samo vi brzo utovarite preostali tovar. I ukrcajte tog kopilanskog putnika. Nikakva bulumenta odijaca neće nama praviti nepravilike.“ On potapša stvar koju je nosio za pojasom, metalni predmet sličan izobličenom penisu, i pogleda sa visine nenaoružanu ženu.

Ona hladno osmotri falusni predmet, za koji je znala da predstavlja oružje. „Utovar u brod biće završen do četrnaest časova“, reče ona. „Neka posada ne izlazi, radi bezbednosti. Poletanje u četrnaest i četrdeset. Ako vam bude potrebna pomoć, ostavite poruku na traci u kontrolnom centru.“ Ona se udalji pre no što je kapetan došao u priliku da je ponovo oslovi sa visine. Ljutnja je nagnala da sada istupi energičnije u ophođenju sa svojim saradnicima i okupljenim ljudima. „Raščistite put!“ naredila ona kada se približila zidu. „Trebalo da prođu kamioni; neko može da bude povređen. Povucite se u stranu!“

Muškarci i žene u gomili stadoše da se raspravljaju sa njom, kao i među sobom. Nastavili su da prelaze preko puta, a neki su ulazili i u područje omeđeno zidom. Pa ipak, prolaz je manje-više bio oslobođen. Predradnica, doduše, nije imala iskustva u postupanju sa gomilom, ali ni ovo nije bila baš iskusna gomila. Pre članovi zajednice nego elementi kolektiva, oni nisu podlegali psihozama mase; tu je postojalo isto toliko različitih osećanja koliko je bilo i ljudi. Osim toga, oni nisu očekivali da naredjenja mogu biti izraz samovolje pojedinca, tako da su bili nevični nepokoravanju. Njihovo neiskustvo spaslo je putniku život.

Neki među njima došli su da ubiju izdajnika. Drugi su, pak, imali nameru da ga spreče da ode, ili da mu saspu u lice sijaset uvreda, odnosno samo da ga vide; svi ti drugi isprečili su se na kratkom i pravom putu ubica. Niko nije raspolagao vatrenim oružjem, premda je nekolicina imala noževe. Napad je za njih značio fizički sukob; želeli su da im izdajnik dopadne šaka. Očekivali su da će stići u nekom vozilu i da će biti čuvan. Dok su pokušavali da pregledaju jedan kamion natovaren robom, prepirući se sa rasrđenim vozačem, čovek koga su tražili došao je putem pešice, sam. Kada su ga prepoznali, već je prevalio pola puta preko polja, u pratnji pet sindika Odbarne. Oni koji su hteli da ga ubiju dadoše se u poteru, za šta je bilo prekasno, i mašiše se kamenica, za koje još nije bilo kasno. Uspeli su samo da okrnju po ruci čoveka koga su gađali, ali je zato kamenica od dobre dve funte pogodila jednog pripadnika brigade Odbrane postrance u glavu i usmrtila ga na mestu.

Otvorila na brodu se zatvorila. Pripadnici brigade Odbrane krenuše natrag, noseći mrtvog sadruca; ništa nisu preduzeli da zaustave prehodnike gomile koji su hitali ka brodu, premda ih je predradnica, pobeležila od šoka i srdžbe, proklinjala na sva usta dok su promicali pokraj nje, skrećući u stranu da bi je izbegli. Stigavši do broda, prvi talas gomile se razbi i ljudi ostadoše neodlučno da stoje. Tišina broda, nagle kretnje ogromnih kostura dizalica, neobičan, spržen izgled tla, odsustvo bilo čega u ljudskim razmerama – sve ih je to pomelo. Nekolicina se trže kada je iz nečega što je bilo povezano sa brodom iznenada šiknuo oblak pare ili gasa; oni zabrinuto podigoše poglede prema izduvnim cevima rakete, velikim, tamnim tunelima što su se nadnosili

odozgo. Negde daleko, preko polja, oglasi se sirena u znak upozorenja. Najpre jedan progonitelj krenu natrag, pa za njim još jedan. Deset minuta kasnije polje je bilo пусто, a gomila se razudila duž puta za Abenaj. Na kraju, izgledalo je kao da se ništa nije dogodilo.

U Obazrivome se, međutim, zbivalo mnogo toga. Pošto je kontrolni centar skratio vreme lansiranja, sve rutinske postupke valjalo je obaviti dvostruko brže. Kapetan je izdao naređenje da putnik bude vezan sigurnosnim pojasevima i zatvoren u salonu za posadu zajedno sa doktorom, kako mu obojica ne bi stajala na putu. Unutra se nalazio ekran, tako da su mogli da prate uzletanje ukoliko su to želeli.

Putnik je stao da posmatra. Ugledao je polje, zid koji ga je opasivao, a sa one strane zida, u daljini, obronke Ne Tere prošarane šipražjem holuma i retkim, srebrnastim mesečevim trnovima.

Sve to najednom bleštavo pohrli u dubinu ekrana. Putnik oseti kako mu nešto potiskuje glavu o postavljeno priglavlje. Izgledalo je kao da je na zubarskom pregledu: glava zabačena unazad, usta nevoljno otvorena. Nije uspevao da dođe do daha, ispunio ga je osećaj mučnine, strah mu je prožeo utrobu. Celo njegovo telo stalo je da dovikuje ogromnim silama koje su ga dočepale: Ne sada, ne još, čekajte!

Oči su mu donele izbavljenje. Ono što su mu uporno saopštavale da vide otrglo ga je iz ukočenosti užasa. Na ekranu je sada stajao neobičan prizor: velika, bleđa, kamena ravnica. Bila je to pustinja viđena sa planina iznad Velike Doline. Kako se vratio u veliku dolinu? Pokušao je da objasni samome sebi da se nalazi u vazduhoplovu. Ne, bio je to kosmoplov. Rub ravnice blesnu sjajem odraza svetlosti na vodi, svetlosti preko nekog dalekog mora. Ali u tim pustinjama nije bilo vode. Šta je onda to što se vidi? Kamena ravnica više nije bila ravna, već udubljena, poput kakve ogromne zdele pune sunčeve svetlosti. Dok je posmatrao u čudu, ona je postajala sve plića, izlivajući svetlost unaokolo. Najednom, preko nje suknu linija, apstraktna, geometrijska, tvoreći savršen odsećak kruga. S druge strane tog luka stajala je tmina. Tmina je izokrenula celu sliku, pretvorila je u negativ. Njen stvarni, kameni deo nije više bio udaljen i pun svetlosti, već je predstavljao ispućenje koje je održavalo, odbijalo svetlost. Nije posredi bila ravnica ili zdela, već kugla, lopta od belog kamena koja je padala dole u tminu, u daljinu. Bio je to njegov svet. „Ne razumem“, reče on naglas.

Neko mu je odgovorio. U prvi mah nije shvatio da se to osoba što stoji uz njegovu stolicu obraća njemu, da mu odgovara, zato što više nije poimao šta je to uopšte odgovor. Jasno je bio svestan samo jedne stvari, potpune vlastite izdvojenosti. Svet je pao pod njim i on je ostao sasvim sam.

Oduvek se bojavao da će se to dogoditi, znatno više nego što se plašio smrti. Umreti znači izgubiti sebe i spojiti se sa ostalima. On je, međutim, zadržao sebe, a izgubio ostale.

Konačno je uspeo da podigne pogled prema čoveku koji je stajao pokraj njega. Razume se, bio je to stranac. Od sad će sretati samo strance. Govorio je stranim jezikom: iotskim. Reči su imale smisla. Sve sitne stvari su imale smisla; to nije bio slučaj samo sa celinom. Čovek je govorio nešto o sigurnosnim pojasevima kojima je bio vezan za stolicu. On počeo da petlja po njima. Stolica najednom poskoči u uspravan položaj i on umalo ne ispade iz nje, budući da mu se vrtelo u glavi i da mu ravnoteža nije bila pouzdana. Čovek je ponovo upitao da li je neko povređen. Na koga misli? „Je li on siguran da nije povređen?“ Učtiv oblik neposrednog oslovljavanja na iotskom zahtevao je upotrebu trećeg lica jednine. Čovek je mislio na njega; on je bio taj 'on'. Nije imao pojma zašto bi trebalo da bude povređen; čovek opet reče nešto o bacanju kamenica. Ali kamen nikada neće pogoditi metu, pomisli on. Osvrnuo se prema ekranu ne bi li ugledao kamen, belu gromadu koja tone u tminu, ali na monitoru više nije bilo ničega.

„Dobro mi je“, reče on najzad, nehajno.

Čoveka to nije ospokojilo. „Molim vas, pođite sa mnom. Ja sam doktor.“

„Dobro mi je.“

„Molim vas, pođite sa mnom, doktore Ševек!“

„Ti si doktor“, uzvрати Ševек posle kratke pauze. „Ja nisam. Moje ime je Ševек.“

Na licu doktora, onižeg, ćelavog muškarca svetle puti, pojavi se brižan izraz. „Trebalo bi da budete u vašoj kabini, gospodine... opasnost od zaraze... ne smete biti u dodiru ni sa kim drugim do sa mnom. Dve sedmice su me dezinfikovali ni zbog ćega, proklet bio kapetan! Molim vas, pođite sa mnom, gospodine. Odgovoran sam...“

Ševеku postade jasno da je oniži ćovek uznemiren. Nije, međutim, osećao grižu savesti, niti naklonost prema njemu; ali ćak i u stanju u kome se nalazio, u potpunoj samoći, jedan zakon ostajao je na snazi, jedini zakon koji je ikada poznavao. „U redu“, reće on i ustade.

Još mu se vrtelo u glavi, a desno rame ga je bolelo. Znao je da se brod jamaćno kreće, ali to kretanje se nikako nije moglo iskusiti; postojala je jedino tišina, tik sa one strane zidova. Doktor ga povede kroz utihle metalne hodnike do jedne prostorije.

Prostorija je bila veoma mala, golih zidova punih sastavaka. Ševеku je delovala odbojno, podsetila ga je na jedno mesto koga nije hteo da se seća. Zastao je na ulazu. Ali doktor je stao da navaljuje i da moli, i on stupi unutra.

Seo je na postelju sličnu polici, osećajući se i dalje ošamućeno i malaksalo, i stao nezainteresovano da posmatra doktora. Shvatao je da bi trebalo da bude zainteresovan; ovaj ćovek je prvi Urašanin koga je video. Ali je bio odveć umoran; sva je prilika da bi zaspao istog trena ćim bi se opružio na postelju.

Probdeo je celu prethodnu noć, prebirajući po svojim papirima. Pre tri dana ispratio je Takver i decu u Mir i Obilje, a potom nije prestajao da radi: jurio je u radio-toranj da bi razmenio poslednje poruke sa ljudima na Urasu, vodio je rasprave o planovima i mogućnostima sa Bedapom i ostalima. Tokom sveg tog žurnog vremena, od kada je Takver otišla, uopšte nije imao osećaj da radi stvari koje ćini, već da one rade njega. Nalazio se u rukama drugih. Njegova volja nije deјstvovala. No, to i nije bilo potrebno. Volja mu je bila ta koja je zapoćela sve ovo, koja je stvorila ovaj trenutak i ove zidove što ga sada okružuju. Pre koliko vremena? Godine su prošle od tada. Pre pet godina, u tišini noći u Ćakaru, u planinama, kada je kazao Takver: „Otići ću u Abenaj i srušiću zidove.“ I pre toga, znatno ranije, u Prašini, tokom godina gladi i oćaja, kada je obećao sebi da će ubuduće delati samo prema vlastitom slobodnom izboru. I držeći se tog obećanja stigao je ovde: u ovaj bezvremeni trenutak, ovo mesto van zemlje, ovu sobicu, ovaj zatvor.

Doktor mu je pregledao modricu na ramenu. (Modrica je zbunila Ševеka; bio je odveć napet i u žurbi da bi shvatio šta se sve zbivalo na sletnom polju, tako da uopšte nije osetio udar kamenice.) Sada se okrenuo ka njemu, držeći špric za davanje injekcija.

„Ne želim to“, reće Ševек. Njegov govorni iotski bio je spor, a i rđavo ga je izgovarao (što je doznao prilikom saobraćanja putem radija), ali zato nije pravio gramatićke greške; nailazio je na veće poteškoće u razumevanju nego u govoru.

„Ovo je vakcina protiv malih boginja“, reće doktor, profesionalno gluv za protivljenje.

„Ne“, uzvрати Ševек.

Doktor se za trenutak ugrize za usnu, pa reće: „Znate li šta su male boginje, gospodine?“

„Ne.“

„To je bolest. Zarazna. Ćesto je prilićno opasna kod odraslih. Vi je nemate na Anaresu; otklonjena je preventivnim merama u vreme naseljavanja planete. Na Urasu je, međutim, ćesta. Mogla bi vas stajati glave. Baš kao i desetak drugih rasprostranjenih virusnih infekcija. Otpornost vam je slaba. Jeste li desnoruki, gospodine?“

Ševек automatski klimnu glavom. Žonglerskim umećem doktor mu zabode iglu u desnu mišicu. Ševек je bez reći primio tu i ostale injekcije. Nije imao prava na pozorenje ili protivljenje.

Predao se u ruke ovih ljudi; odrekao se svog prava da donosi odluke, stečenog rođenjem. Nije ga više bilo, odvojilo se od njega zajedno sa njegovim svetom, svetom Obećanja, golim kamenom.

Doktor ponovo poče da govori, ali on nije više slušao.

Četiri časa ili dana postojao je ni u čemu, u suvoj i tmurnoj pozadini bez prošlosti ili budućnosti. Zidovi su ga pritiskali sa svih strana. Izvan prostorije vladala je tišina. Mišice i butine bolele su ga od injekcija; preležao je groznicu koja, doduše, nije prerasla u bunilo, ali ga je zato držala u limbu između razuma i nerazuma, na ničijoj zemlji. Vreme nije teklo. Nije bilo vremena. On je bio vreme: samo on. Bio je reka, strela, kamen. Ali se nije micao. Hitnuti kamen nepomično je počivao usred vazduha. Nije bilo dana ili noći. Doktor je ponekad isključivao ili uključivao rasvetu. U zidu, pokraj postelje, nalazio se sat; njegov pokazivač prevaljivao je put između dvadeset oznaka bročjanika, bez ikakvog smisla.

Probudio se posle dugog, dubokog sna i, ugledavši pred sobom časovnik, stao je da ga sanjivo posmatra. Pokazivač je malo prošao brojku petnaest, što bi značilo, ukoliko je bročjanik počinjao od ponoći, kao što je bio slučaj sa anareškim časovnikom koji je imao dvadeset četiri časa, da je otprilike sredina popodneva. Ali kao može biti sredina popodneva u svemiru između dva sveta? Možda se to brod naprosto drži nekog svog vremena. Domišljatost celog ovog zaključivanja silno ga je obodрила. Seo je i nije iskusio vrtoglavicu. Ustao je sa postelje da bi proverio ravnotežu: bila je zadovoljavajuća, premda je osećao da mu tabani ne počivaju baš najčvršće na podu. Gravitaciono polje broda jamačno je bilo prilično slabo. Nije mu se odveć dopalo to osećanje; bila mu je potrebna postojanost, čvrstina, pouzdano uporište. U potrazi za ovim svojstvima on stade metodično da ispituje malu prostoriju.

Goli zidovi obilovali su iznenađenjima; bilo je dovoljno dodirnuti neku ploču i istog časa bi se pojavili umivaonik, klozetska šolja, ogledalo, sto, stolica, orman ili police. Postojalo je nekoliko krajnje tajanstvenih električnih naprava povezanih sa umivaonikom, a i sigurnosni ventil nije se automatski zatvarao ubrzo pošto biste pustili slavinu, već je voda tekla dok sami ne biste prekinuli mlaz, što je, pomislio je Ševек, predstavljalo znak ili neograničenog poverenja u ljudsku prirodu ili postojanja velikih količina tople vode. Pretpostavivši da je posredi ovo drugo, on se ceo okupao, a kako nije uspeo da pronađe peškir, osušio se pomoću jednog od tajanstvenih uređaja koji je ispuštao prijatan, peckav mlaz zagrejanog vazduha. Ne našavši vlastitu odeću, ponovo je obukao onu koju je imao na sebi kada se probudio: čakšire labavo vezane u struku i bezobličnu tuniku – i jedno i drugo svetložuto i prošarano sitnim, plavim tačkama. Pogledao se u ogledalu i prizor ga nije oduševio. Da li se ovako odevaju na Urasu? Dao se u potragu za češljem, ali kako ga nigde nije bilo, spleo je perčin i tako doteran krenuo iz kabine.

Nije, međutim, daleko stigao. Vrata su bila zaključana.

Neverica koja ga je u prvi mah ispunila pretvorila se ubrzo u srdžbu, u gnev, u slep poriv da počini nasilje, što nikada ranije nije iskusio u životu. Stao je da traži neumoljivu kvaku, da udara šakama po glatkoj metalnoj površini vrata, a onda se okrenuo i ljutito pritisnuo dugme za koje mu je doktor kazao da ga upotrebi u slučaju nužde. Ništa se nije dogodilo. Postojalo je još mnoštvo drugih malih, numerisanih, raznobojnih dugmadi na ploči interkoma: on udari šakom po njima, zahvativši ih veći broj u isti mah. Istog časa oglasi se zvučnik u zidu: „Ko, do vraga, da, odmah dolazim, raščisti, šta, od dvadeset dva...“

Ševек nadaća sve te glasove: „Otključajte vrata!“

Vrata se otvoriše i na njima se pojavi doktor. Ugledavši njegovu ćelavu, žučkastu glavu i brižan izraz lica, Ševек namah oseti kako mu bes popušta, pretačući se u unutrašnju tamu. „Vrata su bila zaključana“, reče on.

„Izvinite, doktore Ševек... mere predostrožnosti... zaraza... da drugi ne uđu...“

„Zatvoriti spolja, zatvoriti unutra, jedno te isto“, uzvratu Ševек, posmatrajući doktora svetlim, zabludelim očima.

„Bezbednost ...“

„Bezbednost? Zar me morate držati u kutiji?“

„Šta kažete na oficirski salon?“ upita doktor žurno i popustljivo. „Jeste li gladni, gospodine? Ako bi ste se obukli, mogli bismo da pođemo u salon.“

Ševек osmotri doktorovu odeću: uske, plave čakšire sa nogavicama uvučenim u čizme, koje su izgledale podjednako glatke i fine kao i odeća; ljubičasta tunika, sa izrezom na prednjoj strani, čije su ivice bile spojene srebrnim žabicama; ispod tunike, pomaljavući se jedino na vratu i oko ručnih zglobova, nalazila se pletena košulja zaslepljujuće beline.

„Zar nisam odeven?“ upita Ševек najzad.

„Oh, sasvim je uredno da pođete u pidžami. Na teretnjaku se ne drži do formalnosti!“

„U pidžami?“

„Da, to što imate na sebi. Odeća za spavanje.“

„Odeća koja se nosi prilikom spavanja?“

„Da.“

Ševек zažmirka. Ništa nije uzvratio, već je samo postavio pitanje: „Gde je odeća koju sam nosio?“

„Vaša odeća? Dao sam je na čišćenje ... sterilizaciju. Nadam se da mi ne zamerate, gospodine...“ On stavi u dejstvo jednu zidnu ploču koju Ševек nije otkrio i izvadi odande zavežljaj umotan u bledezelenu hartiju. Razmotavši ga, izvadio je Ševеkovu staru odeću koja je izgledala veoma čista, premda malo skupljena; zatim zgužva zelenu hartiju, uključi novu ploču, ubaci papir u spremnik koji se pojavio i nesigurno se osmehnu.

„Eto, doktore Ševек.“

„Šta je bilo sa hartijom?“

„Hartijom?“

„Zelenom hartijom.“

„Oh, bacio sam je u đubre.“

„Đubre?“

„Da. U otvor za otpadke. Pale ih.“

„Palite hartiju?“

„Možda je samo izbace u svemir. Ne znam. Nisam bio u službi na svemirskim brodovima. Ukazana mi je čast da vas pratim zbog mog iskustva sa posetiocima sa drugih svetova, ambasadorima sa Tere i Haina. Vodim postupak dekontaminacije i prilagođavanja za sve tuđince koji stižu u A-Io. Razume se, vi nipošto niste tuđin u istom smislu.“ On smeteno pogleda Ševеka, koji nije shvatio baš sve što je ovaj rekao, ali je u izgovorenim rečima prozreo brižnost, snebivanje, dobronamernost.

„Nisam“, potvrdi Ševек. „Možda smo imali istog pretka, ti i ja, pre dve stotine godina, na Urasu.“ Stao je da oblači staru odeću; dok je preko glave navlačio košulju, ugledao je kako doktor baca u spremnik za 'đubre' plavožutu 'odeću za spavanje'. Ševек zastade sa okovratnikom preko nosa. Zati navuče košulju do kraja, kleče i podiže poklopac spremnika. Unutra nije bilo ničega.

„I odeća se spaljuje?“

„Oh, to su jevtine pidžame, iz običnog sledovanja; bacaju se posle upotrebe, zato što staju manje od čišćenja.“

„Staju manje“, ponovi Ševек zamišljeno. Izgovorio je te reči na isti način na koji bi paleontolog pogledao neki fosil što određuje starost celog sloja.

„Bojim se da vam je prtljag izgubljen u onoj gunguli prilikom ukraćavanja. Nadam se da tamo niste imali ništa važno.“

„Ništa nisam poneo“, reče Ševек. Iako mu je odeća bila veoma izbleдела i malo okraćala, i dalje mu je dobro stajalo, a i prijao mu je poznati grubi dodir sukna od vlakana holuma. Ponovo se osećao onaj stari. Seo je na postelju naspram doktora i rekao: „Vidiš, znam da se kod vas mnoge stvari razlikuju. Na vašem svetu, na Urasu, sve se mora kupovati. Ja dolazim na vaš svet, ali nemam novac, te ne mogu da kupujem, tako da je trebalo da ponesem mnoge stvari sa sobom. Ali koliko, u stvari, mogu poneti? Odeću, dobro, mogao sam uzeti dva odela. Ali hrana? Kako mogu poneti dovoljno hrane? Ne mogu je poneti, niti mogu da kupim. Ako hoćete da ostanem u životu, onda mi morate davati hranu. Ja sam Anarešanin i nagonim Urešane da se ponašaju kao Anarešani: da daju, a ne da prodaju. Ako hoćete. Razume se, nije neophodno da me održite u životu! Ja sam, naime, Prosjak.“

„Oh, uopšte niste, gospodine, ne, ne. Vi ste veoma uvažen gost.“

Molim vas, nemojte suditi o nama po posadi ovog broda; to su potpuno neobrazovani, ograničeni ljudi... uopšte ne slutite kakva će vam dobrodošlica biti priređena na Urasu. Uostalom, vi ste naučnik koji je slavan na celom svetu... u celoj Galaksiji! A predstavljate i našeg prvog posetioca sa Anaresa! Uveravam vas da će stvari biti potpuno drugačije kada se spustimo na Polje Peier.“

„Ne sumnjam da će biti drugačije“, uzvрати Ševек.

Putovanje do meseca, odnosno natrag, obično je trajalo četiri i po dana, ali ovoga puta povratak je bio produžen za pet dana kako bi putnik dobio vremena za prilagođavanje. Ševек i dr Kimoe proveli su te dodatne dane u vakcinisanjima i razgovorima. Kapetan Obazrivog proveo ih je u održavanju orbite oko Urasa i u gundanju. Kada bi se obraćao Ševеку, činio je to sa nelagodnošću, ali i nipodaštavanjem. Doktor, koji je za sve imao spremna objašnjenja, odmah je postavio dijagnozu: „Naviknut je da sve strance drži za niža bića, za stvorenja koja nisu sasvim ljudi.“

„Stvaranje pseudovrste, kako je to Odo nazvala. Da. Pretpostavljao sam da ljudi na Urasu više ne misle tako, budući da kod vas ima mnogo jezika i naroda, pa čak dolaze i posetioci iz drugih sunčevih sistema.“

„Takvih je malo, s obzirom na to da je međuzvezdano putovanje veoma skupo i sporo. Možda neće zauvek ostati tako“, dodade dr Kimoe, sa očiglednom namerom da polaska Ševеку ili da ga navede na razgovor o tome, što ovaj nije prihvatio.

„Izgleda“, reče on „da me se drugi oficir boji.“

„Oh, kod njega vam je posredi religijska netrpeljivost. On pripada doslovnim epifanistima. Recituje proste brojeve svake noći. To je čovek veoma krutih nazora.“

„Za koga me on drži?“

„Za opasnog ateistu.“

„Ateistu? Ali zašto?“

„Kako zašto? Pa zato što ste Odonjanin sa Anaresa... Na Anaresu nema religije.“

„Nema religije? Predstavljamo li mi kamenje, na Anaresu?“

„Hoću da kažem, zvanične religije ...crkava, vera...“ Kimoe bi se lako pomeo. Kao lekar, odlikovao se izrazitom samouverenošću, ali Ševеку je neprestano uspevalo da je poljulja. Posle dva ili tri Ševеkova pitanja sva njegova objašnjenja pokazala bi se nedovoljna. Obojica su kao očigledne podrazumevala neke veze i odnose koji, međutim, ovom drugom uopšte nisu bili sami po sebi jasni. Na primer, ona neobična stvar oko nadređenosti i podređenosti. Ševек je znao da je za Urašane važna predstava o nadređenosti, o odnosnoj visini; oni su često koristili reč 'viši' kao sinonim za 'bolji' u pisanju, tamo gde bi Anarešani upotrebili izraz 'središnjiji'. Ali kakva je veza mogla postojati između 'biti viši' i 'biti stranac'? Bila je to tek jedna među stotinu zagonetki.

„Razumem“, reče on sada, pronikavši u novu zagonetku. „Vi ne dopuštate religiju izvan crkava, baš kao što ne dopuštate ni moral izvan zakona. Znaš, ranije mi to uopšte nije bilo jasno, iako sam pročitao mnoštvo uraških knjiga.“

„Pa, u naše vreme, svaka prosvećena osoba bi dopustila...“

„Rečnik otežava stvari“, nastavi Ševек, ispitujući dalje svoje otkriće. „Na praviku reč religija je česta. Ne, kako vi kažete... retka. Ne koristi se često. Razume se, ona je jedna od Kategorija: Četvrti Način. Malo je ljudi naučilo da upražnjava sve Načine. Ali ti Načini sazđani su od prirodnih sposobnosti uma; ne možete ozbiljno smatrati da ne raspolažemo sposobnošću za religiju! Da smo kadri da se bavimo fizikom, dok nam je uskraćen najbolji odnos koji čovek ima sa kosmosom!“

„Oh, ne nipošto...“

„Time bi se od nas uistinu načinila pseudovrsta!“

„Obrazovani ljudi bi to sigurno shvatili, ovi oficiri su neuki.“

„Ali znači li to da kod vas samo ljudi puni predrasuda smeju da idu u kosmos?“

Sve njihove rasprave imale su sličan tok: iscrpljujuće za doktora, nezadovoljavajuće za Ševеka, pa ipak veoma zanimljive obojici. One su bili Ševеkov jedini način da istraži novi svet koji ga je čekao. Sam brod i Kimeov um predstavljali su ceo njegov mikrokosmos. Na Obazrivome nije bilo knjiga, oficiri su izbegavali Ševеka, a i vođeno je strogo računa o tome da obični članovi posade ne dođu ni u kakvu vezu sa njim. Što se tiče doktorovog uma, iako se odlikovao intelektnošću i dobronamernošću, on je ipak bio džungla intelektualnih artefakata što su još više zbunjivali Ševеka nego sve naprave, uređaji i pogodnosti kojima je brod obilovao. Za ove poslednje Ševек je našao da su zabavne; sve je bilo tako izdašno, sa stilom, domišljato; no, nameštaj Kimeovog intelekta nije mu se ni izdaleka činio tako udoban. Kimeove zamisli kao da uopšte nisu bile kadre da se kreću pravolinijski; svaki čas su morale nešto da obilaze ili izbegavaju, da bi se potom naglo zaustavile tako što bi udarile o zid. Oko svih njegovih misli uzdizali su se zidovi, a izgledalo je da ih uopšte nije svestan, iako se neprekidno krio iza njih. Samo je jednom, tokom svih dana razgovora, negde ne sredokračić između dva sveta, Ševек došao u prliku da ih vidi srušene.

Zapitao je zašto na brodu nema žena, na šta je Kimoe uzvratio da rad na svemirskom teretnjaku ne predstavlja ženski posao. Tečajevi iz istorije i upućenost u Odoina dela pružali su Ševеku kontekst u kome je mogao shvatiti ovaj tautološki odgovor, tako da on više nije imao šta da primeti. Ali zato je doktor postavio jedno pitanje o Anaresu. „Jeli istina, doktore Ševек, da se u vašem društvu prema ženama postupa potpuno isto kao i prema muškarcima?“

„To bi bilo čisto traćenje dobre opreme“, reče Ševек, nasmejavši se; potom se ponovo nasmejao kada je shvatio koliko je, u stvari, uistinu smešna cela ta zamisao.

Doktor je zastao, očigledno nastojeći da zaobiđe jednu od prepreka u svom umu, a zatim reče, dok mu se na licu pojavio izraz osujećenosti: „Oh, ne, nisam mislio u seksualnom pogledu... očigledno vi... one... hteo sam da kažem, u pogledu društvenog položaja.“

„Jeli položaj isto što i klasa?“

Kimoe je preduzeo da objašnjava šta je to društveni položaj, ali nije uspeo, tako da se vratio prvobitnom predmetu. „Da li stvarno nema razlike između muškog i ženskog rada?“

„Pa, ne, takva podela rada izgleda krajnje mehanička, zar ne? Svaka osoba bira posao prema vlastitom interesovanju, nadarenosti, snazi... kakve veze pol može da ima sa tim?“

„Muškarci su fizički snažniji“, primeti doktor glasom u kome se osetio prizvuk profesionalne bespogovornosti.

„Da, uglavnom, a i krupniji su, ali šta to mari kada imamo mašinu? Ali čak i kad ne bismo posedovali mašine, kada bismo morali da kopamo lopatama i da nosimo terete na leđima, muškarci bi možda radili brže, oni krupniji, ali žene su izdržljivije... Često sam poželeo da postignem žensku istrajnost.“

Kimoe se upilji u njega; pometenost kao da je sasvim otupela učtivost u njemu. „Ali gubitak... svega ženstvenog... nežnosti... kao i gubitak muškog samopoštovanja... Nećete valjda reći da su žene ravne muškarcima i u vašem poslu? U fizici, matematici, u stvarima intelekta? Ne možete se pretvarati da su vam tu dorasle...“

Ševек sede u meko postavljenu, udobnu stolicu i osvrnu se po oficirskom salonu. Na videoekranima blistava kriva Urasa nepomično je stajala spram crnog svemira, slična kakvom plavo-zelenom opalu. Ševек se privikao na taj prijatan prizor i salon tokom poslednjih dana, ali sada su mu najednom te jarke boje, oble stolice, posredna rasveta, stolovi za igre, televizijski ekrani i meki tepisi postali strani, baš kao što su to bili i onda kad ih je prvi put ugledao.

„Ne mislim da se mnogo pretvaram, Kimoe“, reče on.

„Razume se, imao sam prilike da upoznam veoma inteligentne žene, koje nimalo nisu zaostajale za muškarcima u umnosti“, uzvрати doktor žurno, svestan da gotovo više, da udara, pomisli Ševек, šakama o zaključana vrata i više.

Ševек je skrenuo razgovor u drugom pravcu, ali je nastavio da razmišlja o tome. Ova predstava o nadređenosti i podređenosti mora da je zauzimala središnje mesto u uraškom društvenom životu. Ako je Kimoe, da bi osećao samopoštovanje, morao polovinu ljudske rase da smatra nižom od sebe, kako su onda žene uspevale da obezbede samopoštovanje? Da li tako što su muškarce smatrale nižim? I kako je sve to uticalo na njihove seksualne živote? Znao je iz Odooinih dela da su pre dve stotine godina glavne uraške seksualne institucije bile 'brak', ortaštvo koje se zakonskim i ekonomskim sankcijama odobravalо i sprovodilo u delo, i 'prostitucija', što je očigledno bio samo nešto širi pojam, seksualni odnos na ekonomski način. Odo je pokazala obe ove institucije, ali je ipak sama bila 'udata'. Doduše, te institucije mogle su se i u velikoj meri promeniti tokom dve stotine godina. Ako mu bude predstojalo da živi na Urasu sa Urašanima, biće dobro da to ustanovi.

Bilo je neobično da čak i seks, izvor silnih uteha, uživanja i radosti tokom mnogih godina, može preko noći da postane za njega nepoznata teritorija kojom mora oprezno da stupa, otkrivajući na svakom koraku svoju neupućenost; pa ipak, bilo je baš tako. Na to ga je upozorio ne samo Kimoeov neobičan izliv prezira i ljutnje nego i jedan prvobitno nejasan i mutan utisak koji je ova epizoda dovela u žižu. U prvo vreme boravka na brodu, tokom dugih časova groznice i očaja, zaokupljao ga je, ponekad na prijatan, a ponekad na razdražujući način, jedan krajnje jednostavan osećaj: mekoća postelje. Iako je posredi bila sasvim obična, uska ležaljka, dušek se ulegao pod njegovom težinom, odlikujući se gipkošću koja kao da ga je milovala. Taj dušek mu se podavao, podavao tako silno da ga je uvek bio svestan kada bi tonuo u san. Prijatnost i razdraženost koje bi se tada javljale u njemu bile su pre svega erotske prirode. Tu je takođe bio peškir u vidu mlaza toplog vazduha, koji je stvarao isto dejstvo. Peckanje. Zatim oblik nameštaja u oficirskom salonu: glatke, plastične obline, u koje neumoljivo drvo i metal kao da su nasilno prodrli, glatkoća i nežnost površina i sklopova; zar i to isto tako nije bilo neupadljivo, ali i neodoljivo romantično? Dovoljno je dobro poznavao sebe da bi bio siguran kako ga nekoliko dana bez Takver, čak i pod velikim stresom, ne mogu u toj meri rastrojiti da počnu da mu se priviđaju žene od svake plohe stola. Izuzev, naravno, ako se te žene ustinu nisu tamo nalazile.

Jesu li svi stolari na Urasu neženje?

Digao je ruke od daljeg nagađanja; uskoro će mu se ukazati prilika da na Urasu ustanovi pravo stanje stvari.

Neposredno pre no što su se vezali pojasevima radi sletanja, u njegovu kabinu ušao je doktor da proverі kako napreduju razne imunizacije; zbog poslednje među njima, vakcine protiv kuge, Ševек je osećao mučninu i ošamućenost. Kimoe mu je dao novu pilulu. „Ovo će vam olakšati sletanje“ reče on. Ševек stoički proguta lek. Doktor stade da nešto petlja po svojoj medicinskoj

opremi, a onda najednom poče da govori veoma brzo. „Doktore Ševек, ne verujem da će mi biti dopušteno da se i dalje staram o vama... premda, možda... ali ako do toga ne dođe, hteo sam da vam kažem da mi je... da sam ja... da sam bio izuzetno povlašćen. Ne zato... već zbog toga što sam počeo da poštujem... da cenim... da jednostavno, kao ljudsko biće... vašu dobrotu, iskrenu dobrotu...“

Ševек, koga je morila glavabolja, nije tog časa uspeo da smisli nikakav primereniji odgovor do da uhvati Kimoea za ruku i da mu kaže: „Pa, videćemo se onda ponovo, brate!“ Kimoe se nervozno rukovao, na uraški način, a zatim je žurno izišao. Tek posle toga Ševек je shvatio da mu se obratio na praviku, da ga je oslovio rečju amar. 'brate', jezikom koji Kimoe nije razumeo.

Iz zvučnika u zidu stadoše da naviru naređenja. Opružen na leželjki, vezan pojasevima, Ševек je slušao, kao kroz maglu, odsutan duhom. Osećaji koji su pratili ulazak u atmosferu samo su zgusnuli tu maglu; bio je svestan malo čega drugog osim silne nade da neće početi da povraća. Uopšte nije shvatio da su se već spustili, sve dok Kimoe nije ponovo banuo unutra i žurno ga pozvao u oficirski salon. Video-ekrani na kojima je Uras tako dugo počivao, opasan oblacima i blistav, sada su stajali prazni. Prostorija je bila puna ljudi. Odakle svi oni? Bio je iznenađen i zadovoljan svojom kadrošću da ustane, korača, da se rukuje. Potpuno se usredsredio na te jednostavne radnje, uopšte ne nastojeći da pronikne u smisao onoga što se zbivalo. Glasovi, osmesi, ruke, reči, imena. Njegovo ime opet, pa opet: dr Ševек, dr Ševек... A onda su on i svi stranci oko njega krenuli niz pokrivenu izlaznu rampu; glasovi unaokolo najednom su postali znatno bučniji, pojačani jekom reči koje su se odbijale od golih zidova. No, ovaj žamor se ubrzo stišao i u isti mah on oseti na licu dodir neobičnog vazduha.

Podigao je pogled u času kada je sa rampe stupio na tle Urasa, tako da se zateturao i gotovo pao. U trenu između započinjanja i okončanja tog koraka na um mu pade smrt, a kada ga je priveo kraju, već je stajao na jednoj novoj zemlji.

Dočekalo ga je prostrano, sivo veće. Plava, zamućena svetla sijala su daleko s druge strane polja prekrivenog maglom. Vazduh na njegovom licu i šakama, u njegovim nozdrvana, grlu i plućima bio je svež, vlažan, začinjen mnoštvom mirisa, blag. Nije izgledao stran. Bio je to vazduh sveta sa koga je potekla njegova rasa, vazduh starog doma.

Neko ga je prihvatio za ruku kada je posrnuo. Istog trena sa svih strana zasuše ga bleskovi. Fotoreporteru su stali da snimaju prizor za novine. 'Prvi čovek sa meseca'; visoka, krhka prilika u metežu zvaničnika, profesora i agenata obezbeđenja, lepe, kosmate glave koju je držao veoma uspravno (tako da su snimatelji mogli da uhvate svaku pojedinost na njoj), kao da je pokušavao da pogledom dosegne kroz svetla reflektora do neba, do prostranog svoda magle koja je skrivala zvezde, mesec i sve druge svetove. Novinari su se upinjali da se probiju kroz kordon policajaca: „Da li biste nam dali izjavu, doktore Ševек, u ovom istorijskom trenutku?“ No pre no što je on stigao da ma šta uzvрати, oni su već hitro bili potisnuti nazad. Ljudi oko njega poguraše ga napred. Bio je odveden do limuzine koja ga je čekala; tokom tog kratkog puta predstavljao je izvrsnu metu fotoreporterima zbog svoje visine, dugačke kose i neobičnog izraza lica koji je održavao bol i spomen.

Gradske kule gubile su se u magli, velike lestve zamućene svetlosti. Vozovi su prolazili odozgo, sjajne, bučne trake. Masivni zidovi od kamena i stakla bočno su oivičavali ulice, uzdižući se povrh jurnjave kola i tramvajskih vozila. Kamen, čelik, staklo, električna rasveta. Bez lica.

„Ovo je Nio Eseiја, doktore Ševек. Ali smatramo da bi bilo bolje da vas bar u prvo vreme držimo podalje od gratske vreve. Idemo zato pravo na univerzitet.“

Sa njim je bilo još pet ljudi u tamnim, mekano postavljenim kolima. Pokazivali su mu znamenitosti, ali u magli on nije uspeo jasno da razabere koje je veliko, neodređeno zdanje pored koga bi promakli vrhovni sud, a koje, pak, Nacionalni muzej, Upravništvo, Senat. Prešli su pre-

ko neke reke ili morskog rukavca; milion svetiljki Nio Eseijske, rastočenih u magli, treperilo je u tamnoj vodi, iza njih. Put je postao mračniji, magla gušća, a vozač je smanjio brzinu. Snopovi farova počivali su na magli pred njima, stvarajući utisak kao da je tu posredi kakav zid koji se povlači. Ševak je sedeo malo nagnut napred, zureći napolje. Pogled mu nije bio u žiži, baš kao ni um; izgledao je odsutan i zamišljen, tako da su ostali u kolima prigušeno razgovarali, poštujući njegovo ćutanje.

Šta je bila ona gušća tama koja je neprekidno promicala uz put? Drveće? Da li je moguće da se još od časa kada su izišli iz grada voze kroz drveće? Na površinu svesti izroni mu iotska reč: 'šuma'. Nikako da se dogodi da naglo izbiju na otvoreno. Linija drveća uopšte se nije prekidala, produžujući se sa brega na breg, u slatkoj studeni magle, beskrajna, šuma koja prekriva ceo svet, nepomičan, takmački preplet života, tamne kretnje lišća u noći. A onda, dok je Ševak zadivljeno posmatrao kako kola izranjaju iz magle rečne doline u bistriji vazduh, iz tame krošnji pokraj puta za trenutak ga osmotri jedno lice.

To nije bilo ljudsko lice. Izgledalo je dugačko poput njegove ruke i sablasno belo. Iz onoga što su po svoj prilici bile nozdrve dah je izlazio u mlazovima pare, a tu je, užasno i nepogrešivo, stajalo i jedno oko. Veliko, tamno oko, žalosno, možda cinično, začas minulo u snop farova automobila.

„Šta je to bilo?“

„Magarac, mislim.“

„Životinja?“

„Da, životinja. Blagi Bože, tako je! Pa vi nemate krupne životinje na Anaresu, zar ne?“

„Magarac je vrsta konja“, primeti drugi saputnik, a zatim treći dodade čvrstim, staračkim glasom: „To i jeste bio konj. Magarci nisu ove veličine.“ Želeli su da zapodenu razgovor sa njim, ali Ševak je opet odlutao duhom. Razmišljao je o Takver. Zapitao se šta bi taj duboki, suvi, mračni pogled iz tmine značio Takver. Oduvak je znala da svi životi tvore jedno zajedništvo, radovala se svojoj srodnosti sa ribama koje je držala u tankovima u laboratoriji, tragala je za iskustvima postojanja izvan ljudskih međa. Takver bi znala kako da uzvrati pogled tom oku u tami pod drvećem.

„Pred nama je Ieu Eun. Iskupilo se prilično mnoštvo koje vas čeka, doktore Ševak; tu su predsednik, nekoliko upravnika, kao i glavni rektor, razume se; sve važne ličnosti. Ali ako ste umorni, okončaćemo svečanost što je pre moguće.“

Svečanost je potrajala nekoliko časova. Kasnije, uopšte je se nije mogao jasno setiti. Izveli su ga iz male, tamne kutije kola u veliku, svetlu kutiju punu ljudi, na stotine njih pod zlatnom tavanicom iskićenom kristalnim svetiljkama. Bio je predstavljen celom skupu. Svi su bili niži od njega i ćelavi. I ono malo žena koje su se tu zatekle takođe su bile bez kose na glavi; konačno je shvatio da to oni jamačno briju sve runo na sebi, sve one fine, meke, kratke telesne malje, baš kao i dlake na glavi. Ali za uzvrat je tu bila predivna odeća izvrsnog kroja i živih boja: žene, u svečanim haljinama koje su se vukle po podu, nagih grudi, sa draguljima, kao i sa vrpcama i koprinama koje su im ukrašavale struk, vrat i glavu; muškarci, u čakširama i sakoima ili tunikama, crvene, plave, ljubičaste, zlatne ili zelene boje, sa razrezanim rukavima i kaskadama vrpce, ili u dugačkim haljinama grimizne, tamnozeleno ili crne boje, koje su bile otvorene u visini kolena da bi do izražaja došle visoke, bele čarape sa srebrnim podvezicama. Još jedna iotska reč stade da kola Ševakovom glavom, reč koju nikada nije imao prilike da na nešto upotrebi, iako mu se sviđao njen zvuk: 'raskoš'. Ovi ljudi živeli su u raskoši. Započeli su govore. Predsednik Senata nacije A-Io, čovek neobičnih, hladnih očiju, održao je zdravicu: „Za novu eru bratstva među našim susednim planetama, kao i za vesnika te nove ere, našeg uvaženog i veoma dobrodošlog gosta, doktora Ševaka sa Anaresa!“ Glavni rektor univerziteta oslovio ga je na prijatan i ljubak način, prvi upravnik nacije učinio je to ozbiljno, a potom je bio predstavljen ambasadorima, astronau-

tima, fizičarima, političarima i još desetinama drugih zvanica; svi sa kojima se upoznao imali su dugačke titule i počasna zvanja koja su dolazila kako pre, tako i posle imena; obraćali su mu se, a on im je odgovarao, ali se docnije više nije mogao setiti ne samo šta su drugi govorili nego ni on sam. Bilo je već veoma kasno kada je sa malom grupom ljudi krenuo kroz toplu kišu preko nekog velikog parka ili trga. Javilo mu se ono proletnje osećanje o živoj travi pod nogama; ranije je to iskusio koračajući Parkom trougla u Abenaju. Taj živi spomen i studeni, golemi dodir noći razbudili su ga. Duša mu je najzad izišla iz skrovišta.

Pratioci su ga odveli u jednu zgradu, a zatim u sobu za koju mu je objašnjeno da je 'njegova'.

Bila je to velika prostorija, dugačka desetak metara, očigledno zajednička, budući da nisu postojale pregrade ili uzvišenja za spavanje; tri čoveka koja su takođe ušla unutra jamačno je trebalo da dele spavaonicu sa njim. Neobičnu lepotu zajedničke prostorije osnaživao je niz prozora duž jednog celog zida; prozore je razdvajao po jedan vitak stub, koji se pri vrhu račvao poput kakvog drveta, obrazujući dvostruki luk. Na podu je stajao prostrt tepih grimizne boje, a na suprotnom kraju prostorije gorela je vatra u otvorenom ognjištu. Ševak pređe preko sobe i stade kraj vatre. Nikada još nije video da se drvo spaljuje zbog toplote, ali sada se već više ničemu nije mogao čuditi. Pružio je ruke ka prijatnoj toploti i seo na svojevrsno sedište od uglačanog mermera uz ognjište.

Najmlađi među pratiocima sede takođe uz ognjište, naspram njega. Druga dvojica i dalje su razgovarala po strani. Raspravljali su o fizici, ali Ševak uopšte nije pokušavao da ih prati. Najmlađi čovak obrati mu se tihim glasom: „Pitam se, kako se samo morate osećati, doktore Ševak.“

Ševak izpruži noge i naže se napred, izloživši lice toploti vatre. „Osećam se teško.“

„Teško?“

„Možda je u pitanju sila teže. Ili sam umoran.“

On pogleda sabesednika, ali u sjaju ognjišta lice nije bilo jasno; isticao se samo odsev sa zlatnog lanca i crvena boja odeće, duboka poput dragulja.

„Ne znam kako se zoveš.“

„Saio Pae.“

„Oh, Pae, da. Znam tvoje oglede o paradoksu.“

Reći je izgovarao teško, pospano.

„Ovde imate bar; sobe višeg nastavnog osoblja neizostavno su opskrbljene ormanićem sa pićem. Da li biste nešto popili?“

„Vodu, da.“

Mladi čovek donese čašu vode, a u to im se i druga dvojica pridružiše kraj ognjišta; Ševak žurno ispi vodu i upilji se u čašu u ruci, u krhki, lepo oblikovan sud koji je na zlatnim rubovima hvatao odseve vatre. Bio je svestan tri čoveka, njihovog držanja, dok su stajali ili sedeli blizu njega, zaštitničkog, punog poštovanja, posedničkog.

On podiže pogled ka njima, osmotrivši jedno lice za drugim. I oni su njega posmatrali, iščekujući. „Pa, imate me“ reče on najzad. „Imate svog anarhistu. Šta ćete sada sa njim?“

2. Anares

U kvadratnom prozoru u belom zidu stoji vedro, prazno nebo. U središtu neba je sunce.

U sobi se nalazi jedanaest beba; većina ih je, po dve ili tri, smeštena u velike, ograđene, meke krevete, gde se, uz silno muvanje i žamorenje, spremaju za počinak. Dve najstarije su slobodne: jedna debela, živahna, koja se zabavlja rasturanjem izbušene drvene ploče sa pobodenim štapićima, i druga, kvrgava, koja sedi u kvadratu žute sunčeve svetlosti sa prozora, zureći u snop sa usrdnim i glupim izrazom lica. U predvorju, nadzornica, jednooka žena sede kose, razgovara sa visokim muškarcem tužnog lika, tridesetih godina. „Majka je premeštena u Abenaj“, kaže čovek. „Želi da mali ostane ovde.“

„Da ga onda zadržimo u jaslama na stalnom boravku, Palate?“

„Da. Ja ću se vratiti u spavaonicu.“

„Ne brini, on nas ovde sve poznaje! Ali zacelo će Odrad ubrzo i tebe poslati tamo. Ti i Rulag ste ortaci, a i inženjeri?“

„Da, ali ona je... Nju traže iz Središnjeg inženjerijskog instituta, shvataš. Ja nisam toliko dobar. Rulag tamo čeka veliki posao.“

Nadzornica klimnu i uzdahnu. „Čak i tako...“ zausti ona odlučno, ali nije završila misao.

Očev pogled bio je uperen prema kvrgavom mališanu, koji ga nije zapazio u predvorju, budući da je potpuno bio zaokupljen svetlošću. Debeljko je u tom trenutku hitro hrlio ka kvrgavku; hod mu je, doduše, bio neobično čučav zbag vlažnih i otromboljenih pelena. Rešio je da priđe, iz dosade ili želje za društvom, ali kada se obreo u kvadratu svetlosti ustanovio je da je tu toplo. Sručio se pokraj kvrgavka, potisnuvši ga u senku.

Kvrgavkov bezizražajan zanos smesta usupi mesto mrgodnoj razgnevljenosti. On odgurnu debeljka, uzviknuvši: „Beži!“

Nadzornica se odmah stvorila kraj njih. Ona uspravi debeljka. „Ševe, ne smeš da guraš druge.“

Kvrgavi mališan se priđiže. Lice mu je bleštalo sunčevom svetlošću i srđžbom. Pelene samo što mu nisu spale. „Moje!“ reče on visokim, zvonkim glasom. „Moje sunce!“

„Nije tvoje“, uzvratila jednooka žena uz blagost koja je nicala iz potpune izvesnosti. „Ništa nije tvoje. Sve je za upotrebu. Sve je za deobu. Ako nećeš da deliš, ne možeš ni da koristiš.“ Ona uze kvrgavu bebu nežnim, ali neumoljivim rukama i pomeri je u stranu, izvan kvadrata svetlosti.

Debeljko je sedeo i buljio, ravnodušan. Kvrgavko zadrhta celim telom, uzviknu: „Moje sunce!“ i briznu u srdit plač.

Otac ga uze i podiže. „De, de, Ševe“, reče on. „Hajde, pa znaš da ne možeš da imaš stvari. Šta ti je sad?“ Glas mu je bio mek, ali i uzdrhtao, kao da je i on bio na rubu plača. Sitno, dugonjavo, lako dete u njegovom naručju ridalo je i jecalo.

„Ima dece sa kojom naprosto nije lako“, reče jednooka žena, posmatrajući ih blagonaklono.

„Povešću ga sada u posetu u obitavalište. Majka odlazi noćas.“

„U redu. Nadam se da ćete uskoro oboje biti premešteni“, uzvratila nastojnica, podigavši debeljka u krilo kao kakvu vreću žita; lice joj je zračilo setom, a zdravo oko joj je škiljilo. „Pa-pa, Ševe, dušo. Sutra, čuješ, sutra ćemo se igrati kamiona i vozača.“

Beba joj još nije oprostila. Jecala je, držeći čvrsto oca za vrat i krijući lice u tami izgubljenog sunca.

Orkestru su tog jutra bile potrebne sve klupe radi probe, a plesna skupina tutnjala je po velikoj sali središta za učenje, tako da su deca koja su vežbala govorenje i slušanje sedela u krugu na penastom kamenu u radionici. Prvi dobrovoljac, suvonjav osmogodišnjak dugačkih šaka i stopala, ustade. Stajao je veoma uspravno, kako to čine zdrava deca; njegovo pomalo maljavu lice u prvi mah je bilo bledo, ali onda je porumenelo dok je čekao da ostala deca usredrede pažnju na njega.

„Hajde, Ševe“, reče predvodnik grupe.

„Ovaj, nešto mi je palo na pamet.“

„Glasnije“, reče predvodnik, krupan muškarac koji tek što je prevaleo dvadesetu.

Dečak se nelagodno osmehnu. „Ovaj, vidite, razmišljao sam, recimo da bacite kamen ili tako nešto. Ka drvetu. Bacite ga, kamen leti kroz vazduh i pogodi drvo. Je li tako? Ali to je nemoguće. Zato što ... mogu li dobiti jednu tablicu? Evo, ovde ste vi kako bacate kamen, a ovo je drvo.“ Stao je da šara po tablici. „Neka je ovo drvo, a evo i kamena, ovde, na pola puta.“ Deca se zakikotaše, videvši njegov crtež stabla holuma, a on se osmehnu. „Da bi stigao od vas do drveta, kamen treba da prevali pola tog puta, zar ne? A onda još pola puta između pola puta i drveta. Pa pola puta odatle do drveta. Bez obzira na to dokle je stigao, uvek postoji neko mesto... a to je, u stvari, vreme... mesto koje je na pola puta između prethodnog mesta i drveta...“

„Mislite da je ovo zanimljivo?“ prekide ga predvodnik, obrativši se ostaloj deci.

„Zašto kamen ne može stići do drveta?“ upita jedna desetogodišnja devojčica.

„Zato što uvek mora da prevali preostalih pola puta“, uzvratila Ševka „a uvek preostaje novih pola puta, shvataš?“

„Kako bi bilo da stvar rešimo time što ćemo reći da si slabo nišanio?“ reče predvodnik, usiljeno se osmehnuvši.

„Uopšte nije važno kako nišaniš. Kamen ne može stići do drveta.“

„Odakle ti ta pomisao?“

„Ni od kuda. Pala mi je na um. Čini mi se da shvatam kako kamen ipak ...“

„Dosta.“

Neka deca su čavrljala, ali na ovaj uzvik smesta zamukaše. Dečak sa tablicom stajao je u tišini. Izgledao je uplašen, a na licu mu je počivao mrki izraz.

„Govor je deoba, saradnički čin. Ali ti ne deliš, već sebičariš.“

Laka, bodra saglasja orkestra odzvanjala su dvoranom.

„Nisi to sam smislio, nije bilo spontano. Čitao sam nešto veoma slično u jednoj knjizi.“

Ševka se upilji u predvodnika. „Kojoj knjizi? Ima li je ovde?“

Predvodnik ustade. Bio je dvostruko viši i trostruko teži od svog protivnika, a na licu mu se jasno moglo pročitati da mu se dečak nimalo ne dopada; ali u njegovom stavu nije postojala pretnja fizičkim nasiljem već samo ispoljavanje starešinstva, koje je donekle bilo umanjeno razdražljivim odgovorom na dečakovo neobično pitanje. „Ne! I prekini da sebičariš!“ A onda mu glas ponovo postade melodičan i odmeren: „Ova stvar je u potpunoj suprotnosti sa onim što nastojimo da postignemo u grupi 'Govoriti i slušati'. Govor je dvosmerno saobraćanje. Ševka još nije kadar da to uvidi, za razliku od većine vas, tako da njegovo prisustvo deluje razorno po grupu. To i sam osećaš, zar ne, Ševeče? Predlažem ti da nađeš neku drugu grupu koja radi na tvom nivou.“

Niko od ostalih nije ništa rekao. Jedino su ćutanje i žustra, laka muzika ispunjavali prostoriju dok je dečak vraćao tablicu i napuštao krug. Izišao je u hodnik i tu zastao. Grupa koju je napustio otpočela je, pod vođstvom predvodnika, zajedničku priču koja se naizmenice izlagala. Ševka je stao da osluškuje njihove prigušene glasove i otkucaje svoga srca koje je i dalje brzo udaralo. U ušima mu je odjekivalo pevanje, ali ono nije dolazilo od orkestra, već je to bio zvuk koji nastaje kada se uzdržavate od plakanja; već je u nekoliko ranijih navrata iskusio taj napevni ton. Nije mu se dopadalo da ga sluša, niti je hteo da razmišlja o kamenu i drvetu, tako da se usredsredio

na Kvadrat. Sastojao se od brojeva, a brojke su oduvek bile hladne i čvrste; kad god bi se osetio manjkavo, uvek bi im se prepustio, jer one nikada nisu bile manjkave. Maločas je u umu video Kvadrat, crtež u prostoru sličan crtežima koje muzika tvori u vremenu; kvadrat od prvih devet celih brojeva sa peticom u središtu. Kako god zbrajali redove, uvek se dobijao isti ishod, sve nejednakosti stajale su u ravnoteži: bilo je prijatno imati to pred očima. Kada bi samo mogao da sastavi grupu koja bi volela da razgovara o ovakvim stvarima; postojalo je, međutim, samo nekoliko starijih dečaka i devojčica voljnih za to, ali oni su bili zauzeti. A šta je sa knjigom koju je predvodnik pomenuo? Je li to možda knjiga brojeva? Da li se u njoj objašnjava kako kamen stiže do drveta? Glupo je postupio što je ispričao šalu o kamenu i drvetu, niko uopšte nije shvatio da je to samo šala, predvodnik je bio u pravu. Glava ga je bolela. Upravio je pogled unutra, unutra, ka spokoju ustrojstava.

Ukoliko bi i neka knjiga bila ispisana samo brojevima, ona bi bila istinita. Bila bi ispravna. Ništa što je iskazano rečima nije ispadalo sasvim ujednačeno. Rečene stvari su se izobličavale i međusobno mrsile, umesto da ostanu prave i uklapaju se jedne u druge. Ali ispod reči, u središtu, slično središtu Kvadrata, sve se ujednačavalo. Sve se moglo promeniti, ali ništa ne bi bilo izgubljeno. Ako biste osmotrili brojeve, odmah biste to uočili, ravnotežu, ustrojstvo. Videli biste same temelje sveta. A oni su bili stameni.

Ševak se naučio čekanju. Bio je vičan tome, pravi stručnjak. Prvobitno se izveštio čekajući majku, Rulag, da se vrati, premda je to bilo toliko davno da se više nije sećao; usavršio se čekajući svoj red, čekajući podelu, čekajući svoj deo. Kao osmogodišnjak postavljao je pitanja koja su počinjala sa 'zašto', 'kako' i 'šta ako', ali bi retko upitao 'kada'.

Sačekao je da otac dođe po njega i povede ga u posetu u obitavalište. Bilo je to dugo čekanje: Šest dekada. Palat je uzeo kratak premeštaj, pridruživši se grupi za održavanje pri postrojenju za prečišćavanje vode u Planini Bubanji, da bi potom otišao u Malenin, na obali, na jednu dekadu, kako bi plivao, odmarao se i imao odnose sa ženom po imenu Pipar. Sve je to objasnio sinu. Ševak mu je verovao, a on nije izneveravao to poverenje. Kada je proteklo šesdeset dana, došao je do dečijih spavaonica u Prostranim Ravnicama, visok, mršav muškarac tužnijeg lika nego ikada ranije. Seks nije bio ono što je on, u stvari, želeo. Bila je to Rulag. Kada je ugledao dečaka, osmehnuo se, a čelo mu se bolno nabralo.

Uživali su u tome da budu zajedno.

„Palate, jesi li ikada video knjigu sastavljenu samo od brojeva?“

„Misliš na knjigu iz matematike?“

„Valjda.“

„Ovakvu?“

Palat izvadi iz džepa svog ogrtača jednu knjigu. Bila je mala, predviđena da se nosi u džepu, a kao i većina drugih knjiga imala je zelen povez sa Krugom Života otisnutim na koricama. Štamparski slog bio je veoma zbijen, sa sitnim slovima i uskom prirubnicom, zato što je na proizvodnju hartije odlazilo premnogo holumovih stabala i ljudskog rada, kako bi to delitelj zaliha u središtu za učenje uvek primetio kada biste uprljali neku stranicu i došli po novu. Palat pruži Ševaku otvorenu knjigu. Na obe strane stajao je niz stubaca brojeva. Upravo ih je tako zamišljao. Najzad se domogao povelje o večnoj pravdi. Logaritamske tablice po osnovi deset i dvanaest – glasilo je naslov na koricama iznad Kruga Života.

Dečak je neko vreme proučavao prvu stranu. „Čemu služe?“ upita on, jer, očigledno, ova ustrojstva nisu bila tu samo zbog svoje lepote. Sedeći na tvrdom kauču pokraj njega u hladnoj, slabo osvetljenoj zajedničkoj prostoriji obitavališta, inženjer počeo da objašnjava sinu logaritme. Dva starca sa druge strane prostorije čavrljali su, igrajući partiju 'Nadvisi ih'. Ušao je jedan mladi par i zapitao da li je noćas slobodna jednokrevetna soba, a zatim se uputio u nju. Kiša je neko

vreme teško dobovala po metalnom krovu jednospratnog obitavališta, a zatim je prestala. Nikada nije dugo padala. Palat izvadi logaritar i pokaza Ševku kako se radi sa njime; Ševk mu je zauzvrat pokazao Kvadrat i načelo njegovog ustrojavanja. Bilo je već veoma kasno kada su shvatili da je kasno. Otrčali su kroz blatnjavu tamu, koja je čudesno mirisala na kišu, do dečje spavaonice, gde im je dežurni uputio nekoliko uzgrednih reči prekora. Brzo su se poljubili, obojica se tresući od smeha, a onda je Ševk pohitao u veliku prostoriju za spavanje; prišao je prozoru sa koga je mogao da vidi oca kako se vraća jedinom ulicom Prostranih Ravnica u vlažnoj, naelektrisanjoj tami.

Dečak je otišao u postelju blatnjavih nogu i usnio san. Sanjao je da je na nekom drumu kroz pustaru. Daleko ispred, uz drum, video je liniju. Kada joj je prišao, idući ravnicom, ustanovio je da je posredi zid. Pružao se od obzorja do obzorja preko pustare. Bio je zbijen, taman i veoma visok. Drum je vodio do njega, a onda se tu prekidao.

On mora dalje, ali to nije mogao. Zid ga je zaustavio. U njemu se razbuktao bolan, ljutit strah. Morao je da produži dalje, ili se više nikada neće vratiti kući. Ali zid se isprečio. Nije bilo načina.

Stao je da udara šakama po goljoj površini i da više. Glas mu je izlazio bez reči, graktav. Preplašen tim zvukom, on se šćućurio, a onda je začuo jedan drugi glas koji mu je kazao: „Pogledaj.“ Bio je to očev glas. Činilo mu se da mu je tu i majka, Rulag, premda je nije video (nije se sećao njenog lica). Izgledalo mu je da su i ona i Palat na sve četiri u tami pod zidom, kao i da su nekako krupniji od ljudskih bića i drugačijeg oblika. Pokazivali su mu nešto što se nalazilo na tlu, na oporoj prljavštini gde ništa nije raslo. Kažiprsti su im bili upravljani prema jednom kamenu. Bio je taman poput zida, ali na njemu, ili u njemu, stajao je jedan broj; u prvi mah pomislio je da je to petica, zatim jedinica, a onda je shvatio šta je posredi: osnovni broj, koji predstavlja u isti mah jedinstvo i mnoštvo. „To je kamen-temeljac“, reče milo jedan poznati glas, a Ševka obuze radost. Nije bilo zida u senkama, i on tog časa shvati da se vratio, da je stigao kući.

Docnije, nije se mogao setiti pojedinosti sna, ali onu plimu radosti nije više zaboravio. Nikada ranije nije iskusio ništa slično; tako je izvesno bilo jemstvo njene trajnosti, baš kao što je dovoljno baciti samo jedan kratak pogled na svetlo što postojano sjaji, da nikada nije pomislio na nju kao na nešto nestvarno, premda ju je osetio samo u snu. Jedino što nije mogao, ma koliko ona bila izvesna tamo, da je ponovo doživi bilo tako što bi žudeo za njom ili uplivom volje. Sve što je mogao bilo je da je se seća. Kada bi ponovo sanjao zid, što mu se ponekad događalo, snovi su bili sumorni i bez razrešenja.

Do predstave o 'zatvorima' došli su iz epizoda knjige Odoin život, koju su čitali svi što su izabrali da rade na istoriji. U knjizi je bilo mnoštvo nejasnih mesta, a u Prostranim Ravnicama niko nije bio dovoljno upućen u istoriju da im ih rastumači; kada su, međutim, stigli do Odoinih godina u utvrđenju u Driu, pojam zatvora postao je sam po sebi jasan. A kada je jedan putujući učitelj istorije došao u grad, stvar im je konačno podrobno bila objašnjena, uz nevoljnost osobenu za pristojnu odraslu osobu koja je prinuđena da deci razjasni neku nepristojnost. Da, kazao je on, zatvor je bio mesto gde bi država slala ljude koji ne poštuju njene zakone. Ali zašto oni naprosto nisu otišli odande? Nisu mogli zato što su vrata bila zaključana. Zaključana? Poput vrata na kamionu koji je u vožnji, kako ne biste ispali, tikvani! Ali šta su radili u jednoj sobi sve vreme? Ništa. Nije bilo ničeg da se radi. Videli ste fotografije Odo u zatvorskoj ćeliji u Driu, zar ne? Prizore prkosnog strpljenja, pognute sede glave, stisnutih šaka, nepomičnih u pretećim senkama. Ponekad bi zatvorenici bili osuđivani na rad. Osuđivani? Ovaj, to znači da im je sudija, osoba koju je ovlašćivao zakon, naređivao da obavljaju nekakav fizički posao. Naređivao? A šta ako oni to nisu hteli da rade? Pa, ovaj, prisiljavali su ih; ako nisu radili, tukli su ih. Plima napetosti obuze decu koja su slušala: Jedanaestogodišnjake i dvanaestogodišnjake koji nikada nisu dobili batine, niti su videli da ih je neko drugi dobio, osim retkih pojedinačnih udaraca zadatih u nastupu besa.

Tirin postavi pitanje koja se svima motalo po glavi: „Hoćeš da kažeš da bi više ljudi tuklo jednog čoveka?“

„Da.“

„Zašto ih ostali nisu sprečili?“

„Straža je imala oružje, a zatvorenici ne“, uzvratilac učitelj. Govorio je nasilnim glasom, kao neko ko je prinuđen da kaže nešto gnusno, osećajući se pri tom veoma nelagodno.

Jednostavan poriv nastranosti povezao je Tirina, Ševka i još trojicu dečaka. Devojčice su bile isključene iz njihovog društva, premda niko ne bi umeo da objasni zašto. Tirin je pronašao savršen zatvor ispod zapadnog krila središta za učenje. Prostora je bilo taman toliko da unutra sedne ili legne jedna osoba: nišu su obrazovala tri betonska temeljna zida i donja strana gornjeg poda; budući da su temelji bili deo jedinstvenog betonskog bloka, pod se nastavljao na zidove, tako da bi jedna teška ploča od penastog kamena potpuno zatvorila 'kutiju'. Ali vrata je trebalo da budu zaključana. Počevši da vrši opite, ustanovili su da su ih dva podupirača uglavljena između naspramnog zida i ploče zatvarala sa zastrašujućom neumitnošću. Niko ne bi mogao iznutra da otvori ta vrata.

„A svetlo?“

„Bez svetla“, reče Tirin. Govorio je odlučno o ovakvim stvarima zato što mu je mašta omogućavala da pronikne pravo u njihovu bit. Koristio je činjenice kojima je raspolagao, ali sigurnost koja ga je krasila nije počivala na njima. „U tvrđavi u Driu ostavljali su zatvorenike u mraku. Godinama.“

„A šta ćemo sa vazduhom?“ upita Ševk. „Ova vrata vakuumski zatvaraju ćeliju. Trebalo bi napraviti rupu u njima.“

„Bili bi nam potrebni sati da je probušimo kroz penasti kamen. Osim toga, ko je lud da u kutiji ostane toliko dugo da mu ponestane vazduha!“

Oglasi se hor dobrovoljaca i tražilaca.

Tirin ih podrugljivo odmeri pogledom. „Svi ste ste odreda ćaknuti. Ko uopšte može da poželi da ga zatvore na ovakvo mesto? I zašto?“ Pravljenje zatvora bila je njegova zamisao i on se njome sasvim zadovoljavao; nikako, međutim, nije uspevao da shvati da nekim ljudima mašta nije bila dovoljna, već da moraju ući u ćeliju, moraju probati da otvore neotvoriva vrata.

„Ja hoću da vidim kako je to“, reče Kadagv, dvanaestogodišnjak širokih pleća, ozbiljan, samouveren.

„Mućni malo glavom!“ obrecnu se Tirin, ali ostali stadoše na stranu Kadagva. Ševk je doneo bušilicu iz radionice i oni probušišu rupu od dva centimetra kroz 'vrata' u visini nosa. Potrajalo je dobar sat, kao što je Tirin predvideo.

„Koliko hoćeš da ostaneš unutra, Kade? Jedan sat?“

„Čujte“, uzvratilac Kadagv, „Ako sam ja zatvorenik, onda ne mogu

da odlučujem sam. Nisam slobodan. Vi morate doneti odluku kada ćete me pustiti napolje.“

„Tako je“, reče Ševk, neuznemiren bespogovornošću te logike.

„Ne možeš ostati predugo unutra, Kade. Hoću i ja da probam!“ reče najmlađi među njima, Gibeš. Zatvorenik ga uopšte nije udostojio odgovora. Ušao je u ćeliju. Vrata su zatim podignuta i uz tresak stavljena na mesto; potom su sva četiri tamničara više nego prilježno uglavljena čekićima podupirače. Onda su se svi zbili oko rupe za vazduh da vide zatvorenika, ali kako u zatvoru nije bilo druge svetlosti osim one koje je dopirala kroz tu rupu, ništa nisu mogli da vide.

„Nemoj da sirotom prdonji isisaš sav vazduh!“

„Uduvaj mu ga malo unutra.“

„Prdni mu ga malo!“

„Koliko da ga držimo?“

„Jedan sat.“

„Tri minuta.“

„Pet godina!“

„Ima još četiri sata do gašenja svetla. To će biti dovoljno.“

„Ali hoću i ja!“

„U redu, ostavićemo te unutra celu noć.“

„Ovaj... mislio sam sutra.“

Četiri sata kasnije uklonili su podupirače i oslobodili Kadagva. Izgledao je samouveren kao i kada je ušao; izjavio je da je gladan, kao i da cela stvar nije ništa naročita: uglavnom je spavao.

„Da li bi pokušao ponovo?“ uputi mu izazov Tirin.

„Sigurno.“

„Ne, sada hoću ja..“

„Čuti, Gibe. Sada, Kade? Da li bi se odmah vratio unutra, a da ti ne kažemo kada ćemo te pustiti?“

„Bih.“

„Bez hrane?“

„Hranili su zatvorenike“, reče Ševек. „To je ono najćaknutije u celoj stvari.“

Kadagv slegnu ramenima. Njegovo držanje uzvišene ustrajnosti bilo je nepodnošljivo.

„Čujte“, obrati se Ševек dvojici najmlađih dečaka, „idite u kuhinju i tražite ono što je ostalo, a odnesite bocu ili nešto drugo puno vode.“ On se okrenu prema Kadagvu. Daćemo ti čitavo brdo hrane, tako da možeš ostati u toj rupi koliko želiš.“

„Koliko vi želite“, ispravi ga Kadagv.

„U redu. Ulazi unutra!“ Kadagvova samouverenost pobudila je u Tirinu sklonost ka satiričkim istupima. „Ti si zatvorenik. Imaš da kažeš nešto samo kad si upitan. Shvataš? Okreći se. Šake na glavu!“

„Zašto?“

„Hoćeš li prestati?“

Kadagv se tupo upilji u njega.

„Ne smeš da pitaš zašto. Jer ako to učiniš, mi te možemo tući, a batine moraš da istrpiš, jer ti niko neće pomoći. Zato što te možemo šutnuti u jaja, a ti ne možeš nas. Jer nisi slobodan. Pristaješ li, dakle, na sve to?“

„Sigurno. Udari me.“

Tirin, Ševек i zatvorenik stajali su i netremice se posmatrali, tvoreći neobičnu, ukočenu grupu oko fenjera u tami, među teškim temeljnim zidovima zgrade.

Tirin se osmehnu osiono, razmetljivo. „Nećeš ti meni da kažeš šta da uradim, profiteru jedan. Umukni i smesta u ćeliju!“ Kada se Kadagv okrenuo da izvrši naređenje, Tirin ga gurnu rukama u leđa, od čega se ovaj pruži koliko je dug. Oteo mu se uzvik iznenađenja ili bola, a zatim je seo na tlo, vidajući jedan prst koji je odrao ili uganuo o naspramni zid ćelije. Ševек i Tirin nisu ništa rekli. Stajali su nepomično, bezizražajnih lica, u ulogama tamničara. No, nisu oni bili ti koji su sada igrali uloge, već su uloge igrane njih. Mladi dečaci vratiše se sa malo holumovog hleba, jednom dinjom i bocom vode. Usput su razgovarali, ali neobično ćutanje oko ćelije zahvati odmah i njih. Unutra su stavljene hrana i voda, vrata su podignuta i zaglavljena. Kadagv se sam obreo u tami. Ostali se okupiše oko fenjera. Gibeš prošaputa: „Gde će da piški?“

„U krevet“, uzvрати Tirin sardončki jasno.

„Šta ako mu se bude kakilo?“ upita Gibeš i najednom prasnu u grohotan smeh.

„Šta je tako smešno sa kakenjem?“

„Pomislio sam... šta ako ne bude video... u mraku...?“ Gibeš nije uspeo da objasni do kraja svoju duhovitu dosetku, ali i bez toga svi stadoše da se smeju sve dok se nisu zacenili. Svi su bili svesni toga da ih dečak zatvoren u ćeliji može čuti kako se cerekaju.

U dečijoj spavaonici prošlo je vreme gašenja svetla, a i mnogi odrasli već su bili u postelji, premda su u obitavalištima još tu i tamo gorela svetla. Ulica je bila prazna. Dečaci krenuše njome, povodeći se, smejući se i dovikujući, opijeni zadovoljstvom što dele tajnu, što uznemiravaju druge, što su povezani istim porokom. Razbudili su pola dece u spavaonici igrajući šuge po hodnicima i između kreveta. Nije im se usprotivio niko od odraslih; gungula se brzo primirila.

Tirin i Ševек ostali su dugo da sede na Tirinovom krevetu, došaptavajući se. Zaključili su da je Kadagv to sam tražio i da će zato dobiti dve cele noći zatvora.

Grupa se sastala po podne kod radionice za preradu drvene građe; kada je predradnik upitao gde je Kadagv, Ševек je razmenio pogled sa Tirinom. Našao je da je mudro ako ne odgovori: to ga je ispunjavalo osećanjem moći. Tirin je međutim, hladno uzvratilo da se danas sigurno pridružio nekoj drugoj grupi; Ševеka je ova laž potpuno pomela. Osećanje tajne moći najednom ga je ispunilo nelagodnošću: noge su počele da ga svrbe, a uši su mu se zajapurile. Kada mu se predradnik obratio, trgao se od uzbuđenja, straha ili nekog sličnog osećanja, osećanja koje ranije nikad nije iskusio; bilo je slično neprijatnosti, ali znatno rđavije od toga: nekako unutrašnje, podlo. Neprekidno je razmišljao o Kadagvu dok je začepljivao i šmirglao rupe od eksera na pločama od iverice holumovog drveta, a zatim ponovo šmirglao ploče dok nisu postale glatke poput svile. Svaki put kada bi upravio pogled u svoj um, tamo bi video Kadagva. Bilo je odvratno.

Gibeš, koji je ostavljen da čuva stražu, došao je do Tirina i Ševеka posle večere; po izrazu lica videlo se da se oseća nelagodno. „Čini mi se da sam čuo kako Kad govori nešto tamo unutra. Čudnim glasom.“

Usledila je pauza, a onda Ševек reče: „Pustićemo ga napolje.“

Tirin se okrenuo ka njemu. „Ma hajde, Ševеče, šta si se raspekmezio. Kakav je to altruizam! Pusti ga da istraje do kraja i da stekne poštovanje prema sebi.“

„Vraga altruizam. Ja hoću da poštujem sebe“, uzvratilo Ševек i krenu ka sedištu za učenje. Tirin ga je dobro poznao; nije više traćio vreme na raspravljanje, već je pošao i on. Jedanaestogodišnjaci su se otegli u redu za njima. Puzeći su se podvukli pod zgradu do ćelije. Ševек je odglavio jednu prečagu, a Tirin drugu. Vrata zatvora padoše na spoljnu stranu uz tup udarac.

Kadagv je ležao na tlu, sklupčan na boku. On sede, a onda se sasvim polako pridiže i iziđe. Povio se više nego što je to bilo potrebno zbog niske tavanice i silno je žmirkao pri svetlosti fenjera, ali inače nije izgledao drugačije nego obično. Smrad koji je pokuljao za njim bio je neverovatan. Iz nekog razloga, dobio je proliv. Ćelija je bila puna ukropine, a i košulja mu je nosila žučkaste tragove retkog izmeta. Kada je ugledao te mrlje pri svetlosti fenjera, pokušao je da ih prikrije šakom. Niko, međutim, ništa nije primetio tim povodom.

Kada su ispuzali ispod zgrade i krenuli ka spavaonici, Kadagv upita: „Koliko je trajalo?“

„Oko trideset časova, računajući tu i prva četiri.“

„Prilično dugo“, uzvratilo Kadagv, ne odveć ubedljivo.

Pošto su ga odveli do kupatila da se opere, Ševек otrča do nužnika, naže se nad šolju i počeo da povraća. Grčevi su potrajali dobrih četvrt časa. Kada su minuli, još je drhtao i osećao se iscrpljen. Uputio se do zajedničke prostorije spavaonice, malo se zabavio čitanjem knjiga iz fizike, a onda rano otišao na počinak. Nijedan od petorice dečaka nikada više nije otišao do zatvora ispod sedišta za učenje. Niko više nije čak ni pomenuo tu epizodu, osim Gibeša koji se pravio važan pred nekim starijim dečacima i devojčicama; no, oni nisu shvatili šta je bilo po sredi, tako da su prešli preko cele stvari.

Mesec je stajao visoko iznad Severozalaznog oblasnog instituta otmenih i materijalnih nauka. Četiri dečaka od petnaest i šesnaest godina sedela su na vrhu brega između proređenog, kržljivog površinskog holuma, klizeći pogledom od Oblasnog instituta do meseca.

„Čudno“, reče Tirin. „Nikada mi ranije nije palo na pamet...“

Ostala trojica oglasiše se opaskama o tome da nije nimalo čudno što se on nečega nije dosetio.

„Nikada mi ranije mi nije pala na pamet“, ponovi Tirin, nimalo pometen upadicama „činjenica da ima ljudi koji sede na nekom brdu tamo gore, na Urasu, posmatraju Anares i kažu: 'Pazi, evo meseca.' Naša zemlja je njihov mesec; naš mesec je njihova zemlja.“

„Pa, u čemu je, onda, Istina?“ odrecitova Bedap i zevnu.

„U brdu na kome čovek sedi“, uzvratu Tirin.

Nastavili su da posmatraju blistavi, zamućeni tirkiz, koji nije više imao sasvim okrugao oblik, budući da je juče prošao dan kada je bio pun. Severna ledena kapa izgledala je zaslepljujuća. „Vedro je na severu“, primeti Ševak. „Sunčano. Ona smeđa izbočina, tamo, to je A-Io.“

„Svi se izležavaju nagi na suncu“, reče Kvetur, „sa draguljem u pupku i potpuno bez kose.“

Usledilo je ćutanje.

Popeli su se na vrh brega radi muškog društva. Prisustvo žena svima im je smetalo. Činilo im se da je u poslednje vreme svet postao pun devojaka. Ma kuda pogledali, bilo budni ili u snu, viđali bi samo devojke. Svako je od njih pokušao da ima odnose sa devojkama; neki su, u očajanju, takođe pokušali da nemaju odnose sa devojkama. No, izlazilo je na isto. Devojke su bile posvuda.

Pre tri dana, na času istorije posvećenu Odoinom pokretu, bio je prikazan film koji su svi gledali; posle toga, svakome su se, kada bi ostao sam, u sećanje vraćali prizori dragulja koji se prelivaju počivajući u glatkoj udubini smeđih, uljem namazanih trubuha žena.

Istom prilikom videli su i tela dece, kosmate kao i oni, nabacana na gomilu poput starog gvožđa, krutog i zarđalog, na nekoj obali, kao i ljude kako preko njih prelivaju naftu i potpaljuju je. „Glad u pokrajini Bahifoil i naciji Tu“, kazao je glas komentatora. „Tela dece umrle od gladi i bolesti spaljuju se na obali. A na obalama Tiusa, sedam stotina kilometara odatle, u naciji A-Io (tog trenutka pojaviše se pupci sa draguljima), žene koje za seksualnu upotrebu drže muški članovi posedničke klase (ovo je bilo izgovoreno na iotskom zato što na praviku nisu postojale odgovarajuće reči) izležavaju se na pesku celi dan, sve dok im uveče ne bi poslužili večeru pripadnici neposedničke klase.“ Krupni plan večere: meka usta koja žvaću, mljackaju i osmehuju se, glatke ruke koje posežu za obilnim, sočnim poslasticama u srebrnim zdelama. Zatim ponovo prelaz na slepo, tupo lice mrtvog deteta, ovorenih usta, prazno, pocrnelo, sparušeno. „Jedno uz drugo“, rekao je tihi glas.

Ali u svesti svih dečaka nicala je jedna ista slika poput kakvog uljanog mehura što se preliva mnoštvom boja.

„Koliko su stari ti filmovi?“ upita Tirin. „Jesu li iz razdoblja pre Naseljavanja ili su savremeni? To nikada ne kažu.“

„Kakve to ima veze?“ uzvratu Kvetur. „Tako su živeli na Urasu pre Odoine revolucije. Odonjani su svi otišli odande i prešli na Anares. Verovatno se ništa nije promenilo... stvari su i dalje iste, tamo.“ On pokaza prema plavozelenom mescu.

„Kako to možemo znati?“

„Šta hoćeš da kažeš Tire?“ upita Ševak.

„Ako su ovi snimci stari sto pedeset godina, onda su stvari na Urasu sada možda potpuno drugačiji. Ne kažem da uistinu jesu, ali ako bi to bilo posredi, kako bismo mi doznali? Ne idemo tamo, ne razgovaramo sa njima, nema nikakvog opštenja. Mi, u stvari, nemamo pojma kakav je život na Urasu, sada.“

„Ljudi iz UPR-a znaju. Oni razgovaraju sa Urašanima koji dovoze robu teretnjacima na anareški kosmodrom. Obavešteni su. Moraju to da budu, kako bismo mogli da trgujemo sa Urašanima i da znamo u kojoj meri predstavljaju pretnju po nas.“ Bedap je govorio razložno, ali Tirinov odgovor bio je oštar: „U UPR-u su možda obavešteni, ali mi nismo.“

„Obavešteni!“ reče Kvetur. „O Urasu na prestajem da slušam još od jaslica! Sasvim mi je svejedno da li ću ikada više videti neku sliku ludih uraških gradova i masnih uraških telesa!“

„U tome i jeste stvar“, reče Tirin sa prizvukom radosti u glasu, osobenim za dosledno logičko zaključivanje. „Sav materijal o Urasu koji je dostupan studentima u dlaku je isti. Odvratan, nemoralan, izmetan. Ali pazite! Ako je stanje uistinu bilo tako rđavo kada su Naseljivači otišli, kako je onda moglo da potraje još sto pedeset godina? Ako su stvarno bili tako bolesni, kako onda već nisu izumrli? Zašto njihovo posedničko društvo nije propalo? Čega se mi toliko bojimo?“

„Zaraze“, uzvratil Bedap.

„Zar smo toliko slabašni da ne bismo mogli da podnesemo ni kratkotrajno izlaganje bolesti? U svakom slučaju, ne mogu svi tamo biti bolesni. Bez obzira na to kakvo im je društvo, među njima sigurno ima i valjanog sveta. Ljudi se i ovde razlikuju, zar ne? Jesmo li svi mi savršeni Odonjani? Pogledajte samo onog prdonju Pesusa!“

„Ali u bolesnom organizmu čak je i zdrava ćelija osuđena na propast“, uzvratil Bedap.

„Oh, Analogijom se sve može dokazati i ti to znaš. Uostalom, otkud mi stvarno znamo da im je društvo bolesno?“

Bedap stade da glode nokat na palcu. „Hoćeš da kažeš da nas UPR i sindikat za obrazovnu opremu lažu o Urasu?“

„Ne; rekao sam da znamo samo ono što nam se kaže. A znate li šta nam se kaže?“ Tirinovo tamno lice sa prćastim nosom, jasno pri plavičastoj mesečini, okrenu se ka njima. „Kvet je to rekao pre jedan minut. Preneo vam je poruku. Čuli ste je: prezirite Uras, mrzite Uras, bojte se Urase.“

„A zašto da ne?“ usprotivi se Kvetur. „Seti se samo kako su postupili prema nama, Odonjanima!“

„Dali su nam svoj mesec, zar ne?“

„Da nas spreče na uništimo njihove profilerske države i da tamo osnujemo pravedno društvo. A čim su nas se otarasili, kladim se da su smesta počeli brže nego ikad da jačaju vlade i vojske, zato što više nije bilo nikoga ko bi ih sprečio u tome. Ako bismo im otvorili kosmodrom, misliš da bi nam došli kao braća i prijatelji? Ima ih hiljadu miliona, a nas samo dvadeset miliona. Naprosto bi nas zbrisali ili bi od nas načinili, kako si ono rekao, kako se kaže, robove koji bi za njih radili u rudnicima!“

„U redu. Slažem se da je verovatno mudro bojati se Urasa. Ali čemu mržnja. Mržnja nije svrshodna; zašto nas uče njoj? Da li je možda stvar u tome što bi nam se Uras dopao, ukoliko bismo znali kako je stvarno na njemu? Bar nekima i bar delimično? Ono što UPR želi da spreči nije samo to da neki od njih dođu ovde, već i da neki od nas požele da odu tamo.“

„Da odemo na Uras?“ upita Ševak zgranuto.

Raspravljali su se zato što su uživali u raspravama, zato što im se dopadao brzi prelet nespuntanih misli po neistraženim mogućnostima, zato što su voleli da postavljaju još nepostavljena pitanja. Bili su pametni, umovi su im već bili disciplinovani u duhu jasnoće nauke, a i imali su po šesnaest godina. Ali u ovom trenutku za Ševeka je nestalo zadovoljstva raspravljanja, baš kao i nešto ranije za Kvetura. Bio je pometen. „Ko bi ikada poželeo da ode na Uras?“ upita on. „Čemu to?“

„Da ustanovi kakav je jedan drugi svet. Da se lično osvedoči šta je to 'konj'!“

„To je detinjasto“ reče Kvetur. „Postoji život i u nekim drugim zvezdanim sistemima“, on pokaza rukom prema nebeskom svodu oblivenom mesečinom. „Tako kažu. Pa šta s tim? Mi smo imali sreću da budemo rođeni ovde!“

„Ako smo bolji od bilo kog drugog ljudskog društva“, uzvratila Tirin, „onda bi trebalo da im pomognemo. Ali to nam je zabranjeno.“

„Zabranjeno? Neorganska reč. Ko zabranjuje? Ti eksternalizuješ samu integrativnu funkciju“, reče Ševak, nagnuvši se napred i govoreći žustrije. „Red nije isto što i 'naredba'. Ne idemo sa Anaresa zato što smo mi Anares. Kao Tirin ti ne možeš iz Tirinove kože. Može ti se dopadati da pokušaš da budeš neko drugi, da bi video kako je to, ali ti to neće poći za rukom. Je li, međutim, uzrok tome nečija prisila? Da li nas neko silom zadržava ovede? Kojom to silom: kojim to zakonima, vladama, policijom? Nema ničeg takvog. U pitanju je, naprosto, naše vlastito biće, naša odonjanska priroda. Ti si po svojoj prirodi Tirin, baš kao što sam i ja po prirodi Ševak, a zajednička nam je priroda to što smo Odonjani, odgovorni jedni drugima. I baš ta odgovornost je naša sloboda. Ukoliko bismo je prenebregli, izgubili bismo slobodu. Da li bi ti se stvarno dopalo da živiš u društvu u kome nemaš odgovornosti ni slobode, u kome nemaš izbora, već samo privorno pravo na pokoravanje zakonu, odnosno na nepokoravanje, koje se, međutim, kažnjava? Da li bi uistinu voleo da živiš u zatvoru?“

„Oh, pakla mu, ne. Dopusni mi da govorim. Nevolja sa tobom, Ševe, jeste u tome što ti ne kažeš ništa sve dok ne sakupiš čitavo brdo argumenata, teških kao cigle, a onda ih sve najednom izručiš i uopšte se ne osvrneš na izmrcvareno i krvavo telo ispod gomile.“

Ševak se ponovo zavalio, sa izrazom čoveka koji je dokazao da je u pravu.

Ali Bedap, zdepast momak četvrtastog lica, opet stade da glođe nokat na palcu i reče: „Bilo kako bilo, ono što je Tir kazao stoji. Bilo bi dobro ustanoviti da li znamo punu istinu o Urasu.“

„Ko nas, po tvom mišljenju, laže?“ upita Ševak.

Bez uzbuđenja, Bedap ga pogleda u oči. „Ko, brate? Ko drugi do mi sami?“

Planeta-sestra sjala je povrh njih, vedra i blistava, predivan primer neverovatnosti stvarnog.

Pošumljavanje zapadnog priobalja Temaenskog mora predstavljalo je jedan od velikih poduhvata petnaeste decenije po Naseljavanju na Anares; u poslu je učestvovalo blizu osamnaest hiljada ljudi tokom razdoblja od dve godine.

Iako su dugačke obale Jugoistoka bile plodne, izdržavajući mnoge ribarske i ratarske zajednice, obradive površine pružale su se samo sasvim uskim područjem uz more. Dublje u kopno i na zapad, pravo preko ogromnih ravnica Jugozapada, zemlja je bila nenastanjena, izuzev nekoliko izdvojenih rudarskih gradića. Bila je to oblast koja je dobila naziv Prašina.

U prethodnoj geološkoj eri Prašinu je prekrivala ogromna šuma holuma, sveprisutnog, prevladavajućeg biljnog roda na Anaresu. Sadašnja klima bila je toplija i suvlja. Hiljadugodišta suše satrla su drveće i isušila tlo, pretvorivši ga u finu, sitnu prašinu koja se sada podizala i pri najslabijem vetru, obrazujući brda koja su po neumekšanim obrisima i ogoljenosti sasvim nalikovala na peščane dine. Anarešani su se uzdali da će povratiti plodnost te nestale zemlje tako što će ponovo zasaditi šume. To je bilo, pomisli Ševak, u saglasnosti sa načelom Uzročne kružnosti, što ga je prenebregavala škola Sleda, trenutno uvažavana među fizičarima na Anaresu, iako je ono i dalje predstavljalo prisan, taktički elemenat odonjanske misli. On je želeo da napiše tekst u kome bi pokazao vezu između Odoinih zamisli i ideja temporalne fizike, a naročito uticaj Uzročne kružnosti na njeno rešavanje problema ciljeva i sredstava. Ali sa osamnaest godina nije još posedovao dovoljno znanja da sroči takav ogled i po svoj prilici nikada ga ne bi stekao da se uskoro nije vratio fizici, otišavši iz proklete Prašine.

Noću su u bivacima podignutim za potrebe projekata svi kašljali. Danju je kašljanje bilo umenije: odveć su, naime, bili zauzeti da bi imali vremena za to. Prašina im je bila neprijatelj, taj

fini, suvi prah koji je zaptivao grla i pluća: neprijatelj i pokretač, njihova nada. Nekada je prašina počivala, bogata i tamna, u senkama drveća. Kada budu obavili svoj dugotrajan posao, možda će ponovo tako poleći.

Ona rađa zeleni list iz kamena,
Iz srca stene bistra voda izvire...

Gimar je često pevušila taj napev, a sada, dok su se u topli smiraj dana vraćali u bivak preko ravnice, pevala je naglas pesmu.

„Ko je to? Ko je 'ona'?“ upita Ševек.

Gimar se osmehnu. Njeno široko, svilasto lice bilo je zamrljano stvrdnutom prašinom, kosa joj je bila puna prašine, a i osećala se snažno i prijatno na znoj.

„Odrasla sam na Jugoishodu“, reče ona. „Tamo ima mnogo rudnika. To je pesma rudara.“

„Kojih rudara?“

„Zar ne znaš? Ljudi koji su već bili tamo kada su Naseljivači došli. Neki su ostali i pridružili se solidarnosti. Kopači zlata i kalaja. Još imaju neke svoje praznike i pesme. Moj *tade*¹ bio je rudar i često mi je pevao tu pesmu kada sam bila mala.“

„Dobro, a ko je 'ona'?“

„Ne znam, tako idu reći pesme. Nije li to isto što i mi radimo ovde? Izvlačimo zeleno lišće iz stena!“

„Zvuči mi religijski.“

„Ti i tvoj čudan, knjiški način izražavanja. Posredi je samo pesma. Oh, kako bih želela da smo u onom drugom bivaku gde bih mogla da odem na plivanje. Sva zaudaram!“

„I ja zaudaram.“

„Svi zaudaramo.“

„Solidarno...“

Ali ovaj bivak bio je udaljen petnaest kilometara od obala Temaea, i tu se moglo plivati jedino u prašini.

U bivaku je postojao jedan čovek čije je ime, kada bi bilo izgovoreno, zvučalo slično Ševеkovom: Ševet. Kada bi jednoga pozvali, drugi bi odgovarao. Ševек je osećao svojevrstu naklonost prema tom čoveku, vezu koje je bila posebnija od bratske, zbog ove slučajne sličnosti. Nekoliko puta je primetio kako ga Ševet kradomice posmatra. Još, međutim, nisu imali prilike da razgovaraju.

Ševеkove prve dekade u projektu pošumljavanja bile su provedene u nemoj ozlojeđenosti i iscrpljenosti. Ljudi koji su izabrali da rade na središnje funkcionalnim poljima, kao što je, na primer, fizika, ne bi trebalo da budu pozivani na ovakve projekte i obuhvatani posebnim sazivima. Nije li nemoralno raditi poslove u kojima čovek ne uživa? Poslove je, doduše, trebalo obavljati, ali mnoštvu sveta nisu se dopadala radna odredišta na koja su upućivani i oni su ih često menjali. Bilo bi, u stvari, bolje da su se dobrovoljno javljali prema sklonostima. Svaka budala mogla je da radi ovaj posao. Zapravo, mnogi bi ga obavljali bolje nego što je on bio u stanju. Ponosio se svojom snagom i uvek bi se dobrovoljno javljao za težačke radove kada bi na njega došao na red u okviru kružnih dužnosti svakog desetog dana u zajednici; ali ovde je to bilo iz dana u dan, po osam časova dnevno, u prašini i vrelini. Ceo dan bi nestrpljivo očekivao veče kada bi mu se ukazala prilika da se osami i razmišlja, ali istog časa kada bi se obreo u šatoru za spavanje posle

---

¹ Tade – tata. Dete može svakog odraslog da nazove mame ili tade. Gimarin tade mogao je da joj bude otac, stric, ujak, ali i neko ko nije u srodstvu sa njom, premda ispoljava odgovornost i naklonost osobene za roditelje ili babu i dedu. Ona je mogla više ljudi da naziva tade ili mame, ali ove reči ipak imaju užu upotrebu nego amar – brat/ sestra – koji se može primeniti na svakoga.

večere glava bi mu samo klonula i on bi zaspao kao kamen, probudivši se tek u zoru. Nijedna misao nikada nije stigla da mu prostruji umom.

Ljudi sa kojima je radio pokazali su se uglavnom nezanimljivi i prilično sirovi; čak i oni koji su bili mlađi od njega ophodili su se prema njemu kao prema dečaku. Pun prezira i ozlojeđen, nalazio je zadovoljstvo jedino u pisanju svojim prijateljima Tirinu i Rovabi naročitom šifrom koju su izmislili u Institutu; posredi je bio niz verbalnih ekvivalenata posebnih simbola iz temporalne fizike. Ispisani, oni bi izgledali smisleni kao kakva poruka, ali su, u stvari, bili lišeni svakog smisla izuzev jednačina i filozofskih formula koje su prikrivali. Ševekove i Rovabine jednačine bile su prave. Tirinova pisma bila su veoma smešna i ubedila bi svakoga da je u njima reč o istinskim osećanjima i događajima, ali je zato fizika u njima bila prilično sumnjive vrednosti. Ševek je često slao ovakve šifrovane poruke, pošto je ustanovio da je kadar da ih smišlja dok kopa rupe u kamenu tupim ašovom pri peščanoj oluji. Tirin mu je odgovorio nekoliko puta, Rovab samo jednom. Ona je bila prilično hladna devojka, znao je to vrlo dobro. Ali niko u Institutu nije imao pojma koliko se on ovde osećao utučeno. Niko od njih nije bio premešten, neposredno pošto je započeo samostalno istraživanje, na rad u okviru jednog prokletog projekta sađenja stabala. Njihova središnja funkcija nije bila uzalud straćena. Oni su radili: radili su ono što su želeli. On nije radio, već je bio rađen.

Pa ipak, bilo je neobično koliko ste se osećali ponosni onim što ste uradili na ovaj način – sve u svemu – koliko vam je to zadovoljstva pružalo. A i neki ljudi sa kojima je radio bili su uistinu izuzetni. Gimar, na primer. U prvi mah ga je njena mišićava lepota u priličnoj meri ispunila strahopoštovanjem, ali sada je i on postao dovoljno snažan da je poželi.

„Hajde sa mnom noćas, Gimar.“

„Oh, ne“, uzvratila ona, pogledavši ga tako iznenađeno da on odmah dodade, uz izvesno dostojanstvo bola: „Smatrao sam da smo prijatelji.“

„Jesmo.“

„Pa...“

„Ja imam ortaka. On je kod kuće.“

„Mogla si da mi kažeš“, reče Ševek, porumenevši do ušiju.

„Nije mi palo na pamet da je to potrebno. Izvini zbog toga, Ševe.“

Pogledala ga je tako žalosno da on reče, malo probuđene nade: „Ne misliš li...“

„Ne. Ne postupa se tako u ortaštvu: malo njemu, a malo drugima.“

„Doživotno ortaštvo uistinu je protiv odonjanske etike, čini mi se“, uzvratila Ševek, oporo i pedantno.

„Koješta“, reče Gimar svojim blagim glasom. „Posedovati je pogrešno; deliti je ispravno. A šta više možeš deliti do celoga sebe, čitav svoj život, sve noći i sve dane?“

On sede, sa šakama među kolenima, pognute glave, dugonja, koščat, utučen, nepotpun. „Nisam ja za to“, reče on posle izvesnog vremena.

„Ti?“

„Nikada, u stvari, nisam nikog upoznao. Zato te i nisam razumeo. Odsečen sam. Ne snalazim se. Nikada se neću snaći. Bilo bi smešno da ja razmišljam o ortaštvu. Tako nešto je za ... za ljudska bića...“

Bojažljivo, kretnjom koja je odražavala ne seksualnu uzdržanost, već stidljivost proisteklu iz poštovanja, Gimar mu stavi ruku na rame. Nije ga ospokojila. Nije mu kazala da je kao i svi ostali. „Nikada više neću upoznati nekoga kao što si ti, Ševe“, reče ona. „Nikada te neću zaboraviti.“

No, svejedno, odbijanje je odbijanje. Uprkos svoj njenoj blagosti, kada se udaljio osećao je prazninu u duši i bio je ljut.

Vreme je bilo veoma toplo. Malo bi osvežilo tek u časovima pred svitanje.

Čovek po imenu Ševet dođe do Ševeka jedne noći posle večere. Bio je to zdepast tridesetogodišnjak lepuškastih crta lica. „Dosta mi je toga da me mešaju sa tobom“, reče on. „Promeni ime“

Osorna napadnost ranije bi zbunila Ševeka. Sad je on naprosto uzvratio istom merom. „Promeni sam ime ako ti se ne dopada“, reče on.

„Ti si jedan od onih sitnih profitera koji idu u školu da bi sačuvali čiste ruke“, reče čovek. „Oduvek sam želeo da mi neko od vas dopadne šaka.“

„Ne nazivaj me profiterom“, reče Ševек, ali ovoj raspravi nije bilo suđeno da ostane samo na rečima. On se presamiti od Ševetovog iznenadnog udarca. No, budući da je imao duže ruke i da je bio žustriji nego što mu je protivnik očekivao, uspeo je da zada nekoliko protivudaraca; pa ipak, na kraju je bio nadjačan. Nekoliko ljudi zastalo je da vidi u čemu je stvar, uverilo se da je posredi poštena, premda ne i zanimljiva borba i produžilo svojim putem. Prosto nasilje nije ih ni vređalo ni privlačilo. Ševек nije zatražio pomoć, tako da se cela stvar ticala samo njega. Kad je došao k sebi, ležao je na leđima na tamnom tlu između dva šatora.

Nekoliko dana zvonilo mu je u desnom uh, a i stekao je rascepljenu usnu kojoj je dugo bilo potrebno da zaceli zato što je prašina nadraživala sve rane. On i Ševet više nisu prozborili ni reči. Viđao ga je iz daleka, kraj drugih vatri na kojima se kuvalo, ali nije osećao mržnju prema njemu. Ševet mu je dao ono što je trebalo da mu da, a on je prihvatio taj dar, premda ga dugo nije odmerio niti razmotrio njegovu prirodu. Kad je to najzad učinio, više ga nije mogao razlikovati od jednog drugog dara, jednog drugog razdoblja svog stasavanja. Jedna devojka koja se nedavno pridružila njegovoj radnoj grupi prišla mu je baš kao i Ševet, u tami, kada se on udaljio od vatre na kojoj se kuvalo i dok mu usna još nije zacelila... Docnije se nije mogao setiti šta mu je kazala; začikavala ga je; on je ponovo uzvratio jednostavno. Otišli su u ravnicu optočenu tamom i ona mu je tu podarila slobodu putenosti. Bio je to njen dar, i on ga je takođe prihvatio. Kao i sva deca na Anaresu, slobodno je sticao seksualna iskustva kako sa dečacima tako i sa devojčicama, ali on i oni bili su deca; nije odmakao ni korak dalje od zadovoljstva za koje je smatrao da je sve što tu postoji. Bešun, vična uživanju, povela ga je u samo srce seksualnosti, gde nema srdžbe i neprimerenosti, gde dva tela što žude da se spoje potiru trenutak u toj žudnji, nadilazeći svoja bića, nadilazeći vreme.

Sve je sada postalo lako, tako lako i divno, u toploj prašini, pri sjaju zvezda. Dani su izgledali dugi, vreli i jarki, a prašina je mirisala na Bešunino telo.

Sada je radio u brigadi sadilaca. Sa Severoistoka su stigli kamioni puni majušnih stabala, na hiljade sadnica odgajanih u Zelenim Planinama, gde su godišnje padavine dostizale četrdeset inča, kišni pojas. Zasađivali su majušna stabla u prašinu.

Kada je posao okončan, pedesetero ljudi koji su već radili drugu godinu na projektu krenulo je u kamionima-plattformama; udaljivši se malo, osvrnuli su se za sobom i videli ono što su načinili. Na bledim prevojima i terasama pustinje bila je poglela zelena magla, veoma slabašna. Na mrtvoj zemlji počivao je, sasvim tanak, pokrov života.

Veselili su se, pevali, dovikivali s kamiona na kamion. Ševekove oči ispuniše se suzama i na um mu pade: Ona rađa zeleni list iz kamena... Gimar je davno premeštena nagrag na Jugoishod. „Zašto si napravio takvo lice?“ upita ga Bešun, stisnuvši se uz njega i prevlačeći šakom po njegovoj čvrstoj mišici, pobeležoj od prašine, dok se kamion truckao.

„Žene“, reče Vokep u kamionskom depou u Kalajnoj Rudi, na Jugozapadu. „Žene misle da te poseduju. Nijedna žena ne može da bude pravi Odonjanin.“

„Ali sama Odo...?“

„Teorija. Uostalom, nije vodila nikakav seksualni život pošto je Asieo ubijen, je l' tako? Na kraju krajeva, uvek postoje izuzeci. Ali kod većine žena njihov jedini odnos prema muškarcu jeste imanje. Posedovati ili biti posedovan.“

„Misliš da se one razlikuju od muškaraca u tom pogledu?“

„Znam izvesno. Ono što muškarac želi jeste sloboda. Ono što žena želi jeste posedništvo. Pustiće te da odeš jedino ako dobije u zamenu nešto drugo. Sve žene su posednici.“

„To nimalo nije lepo reći o polovini ljudske rase“, uzvratila Ševka, pitajući se da li mu je sabesednik u pravu. Bešun se razbolela od plakanja kada je on dobio premeštaj na Severozapad, besnela je, kukala, upinjala se da ga navede da kaže kako ne može da živi bez nje, ponavljala je da ne može da živi bez njega i da moraju biti ortaci. Ortaci! Kao da je mogla da ostane sa ma kojim muškarcem duže od pola godine!

Jezik kojim je Ševka govorio, jedini koji je znao, nije imao nijedan posednički idiom za seksualni čin. Na praviku je besmisleno bilo kazati da je neki muškarac 'imao' ženu. Reč koja je po značenju bila najbliža glagolu 'jebati' i koja se isto tako mogla koristiti kao psovka glasila je 'silovati'. Uobičajeni izraz, koji se javljao samo u množini, mogao se prevesti jedino nekom neutralnom rečju, kao što je, na primer, imati odnos. Njime se podrazumevalo ništa što dvoje ljudi čine, a ne nešto što čini ili ima jedna osoba. Ovaj okvir reči nije mogao u većoj meri od bilo kog drugog da sadrži svu ukupnost datog iskustva, i Ševka je bio svestan oblasti koja je izostavljena, premda nije umeo pouzdano reći šta je ona obuhvatala. Izvesno je osećao da je posedovao Bešun, da ju je imao, nekih od onih noći obasjanih sjajem zvezda u Prašini. A i ona je mislila da poseduje njega. Ali oboje su se prevarili; uprkos svojoj sentimentalnosti, Bešun je toga bila svesna. Poljubila ga je za oproštaj, poslednji put se osmehnula, a onda ga pustila. Nije ga posedovala. Njegovo vlastito telo, obuzeto prvim naviranjem seksualne strasti odraslih, bilo je to koje ga je, u stvari, posedovalo – baš kao i nju. Ali to je sada minulo. Dogodilo se. Nikada se više (pomisli on, osamnaestogodišnjak, sedeći sa usputnim poznanikom u kamionskom depou u Kalajnoj Rudi, u ponoć, sa čašom gustog i slatkog voćnog napitka, čekajući da se ukraca na neki konvoj koji ide na sever) neće dogoditi, neće moći da se dogodi. Zbiće se još mnoge stvari, ali po drugi put neće biti zatečen, savladan, poražen. Poraziti, predati se – bilo je draži u tome. Bešun možda nikada neće poželeti neku drugu radost do te dve. A i zašto bi? Onda je bila ta, slobodna, koja ga je oslobodila.

„Znaš, ne slažem se“, reče on Vokepu, poljoprivrednom hemičaru duguljastog lica, koji je putovao u Abenaj. „Mislim da su muškarci ti koji poglavito treba da uče da budu anarhisti. Žene to ne moraju da uče.“

Vokep smrknuto odmahnu glavom. „Štos je u deci“, reče on. „Imati klince. Od njih prave posednike. Ona su ta koja te neće pustiti.“ On uzdahnu. „Pipni i beži, brate, to je pravilo. Nikad ne dopusti da budeš posedovan.“

Ševka se osmehnula i ispi voćni sok. „Neću dopustiti“, reče on.

Obradovao se povratku u Oblasni institut, ponovnom susretu sa niskim brežuljcima prošaranim šipražjem holuma, sa lišćem boje bronze, povrtnjacima, obitavalištima, spavaonicama, radionicama, učionicama, laboratorijama, gde je živio od trinaeste godine. Spadao je u one ljude kojima će povratak uvek biti podjednako važan kao i odlazak. Otići, za njega, nije bilo dovoljno; to je predstavljalo samo polovinu; morao se i vratiti. U takvoj težnji bila je već nagoveštena, možda, priroda ogromnog istraživanja koje će preduzeti na krajnostima dokučivog. Po svoj prilici se ne bi otisnuo na to dugogodišnje preduzetništvo da nije bio sasvim uveren da je povratak moguć; da čak sama priroda putovanja, slično oplovljavanju globusa, pretpostavlja povratak. Nećeš se okupati dva puta u istoj reci, niti se možeš vratiti kući. To je znao – štaviše, bio je to temelj njegovog viđenja sveta. No, iz ovog prihvatanja prolaznosti on je razvio svoju ogromnu teoriju kojom je pokazao da je ono što je najpromenljivije ujedno i najpunije večnosti, kao i da se za tvoj

odnos prema reci i za njen odnos prema tebi i prema samoj sebi ispostavlja da su istovremeno složeniji i puniji spokojstva od pukog nepostojanja identiteta. Možeš se vratiti kući, tvrdi Opšta temporalna terija, pod uslovom da shvatiš da je kuća mesto u kome nikada ranije nisi bio.

Bilo mu je, stoga, milo što se vratio u mesto koje je bilo blisko domu u onoj meri u kojoj ga je on imao ili želeo. No, ustanovio je da su mu prijatelji ostali prilično nezreli. On je dobrano odrastao tokom minulih godinu dana. Neke devojke održale su korak sa njim, ili su ga čak pretekle; postale su žene. On se, međutim, dobro čuvao bilo čega dubljeg od površne veze sa devojka, zato što nije želeo novu seksualnu rasmusnost; imao je druga posla. Zapazio je da su najbistrije među devojka, poput Rovab, u podjednako meri nehajne i obazrive; u laboratorijama i radnim grupama, ili u zajedničkim prostorijama spavaonica ponašale su se kao dobri drugovi i ništa više. Devojke su želele da završe obuku i započnu istraživanja ili da dobiju željeno radno odredište, pre no što rode dete; ali više ih nisu zadovoljavali mladalački seksualni opiti. Želele su zrelu vezu, a ne jalovu; ali još ne, još malo ne.

Te devojke bile su dobri sadruzi, prijateljski nastrojene i nezavisne. Mladići Ševkovog uzrasta kao da su se, pak, zaglibili na kraju razdoblja detinjastosti, koja se već pomalol izlizala i sparušila. Bili su prekomerno intelektualni. Izgledalo je da ne žele da se predaju ni radu ni seksu. Svako ko bi čuo Tirina pomislio bi da je on izumeo seksualne odnose, ali sve njegove veze bile su sa devojka od petnaest ili šesnaest godina; klonio se onih koje su bile njegovog uzrasta. Bedap, koji u seksualnom pogledu nikada nije bio preterano energičan, prihvatio je naklonost jednog mlađeg momka sa homoseksualno-idealističkim sklonostima koji mu se udvaro i to mu je bilo dovoljno; postao je ironičan i tajnovit. Ševk je osetio da od prijateljstva sa njim više nema ništa. U stvari, sa svim prijateljstvima bilo je gotovo; čak je i Tirin postao zaokupljen sobom, a u posednje vreme i odveć zlovoljan da bi se ponovo vaspostavila stara veza – ako je to bilo ono što je Ševk želeo. No, nije bilo tako. Izdvojenost ga je silno radovala. Uopšte mu nije palo na pamet da je uzdržanost na koju je naišao kod Bedapa i Tirina možda reakcija; da njegov blag, ali već izrazito hermetički karakter možda tvori vlastito okruže kome može odoleti samo velika snaga ili velika predanost. Sve što je uistinu zapazio bilo je da sada najzad raspolaže obiljem vremena za rad.

Dole, na Jugoistoku, pošto se navikao na stalan fizički napor i prestao da traći mozak na šifrovane poruke i seme na vlažne sne, počele su da mu se javljaju neke zamisli. Sada je bio slobodan da razradi te zamisli, da vidi ima li nečeg u njima.

Stariji fizičar na Institutu zvala se Mitis. Ona u ovom trenutku nije upravljala nastavnim programom, budući da su se na čelu upravnih poslova godišnje smenjivali dvadeset stalnih nameštenika, ali tu se nalazila već trideset godina i bila je najmudrija među njima. Oko Mitis se uvek pružao svojevrstan psihološki brisan prostor, slično odsustvu gužve oko vrha planine. Nepostojanje ma kakvih isticanja i nametanja autoriteta omogućilo je da prava stvar dođe do izražaja. Postoje ljudi kojima je autoritet urođen; neki carevi uistinu imaju novo ruho.

„Poslala sam tvoj ogleđ o relativnoj učestalosti Sabulu u Abenaj“, reče ona Ševku, na svoj neposredan, druževan način. „Hoćeš li da vidiš odgovor?“

Ona gurnu preko stola parče hartije krzavih ivica, očigledno ugao otrgnut sa nekog većeg komada. Na njemu je, sitno naškrabanim znacima, stajala ispisana jedna jednačina:

$$ts/2 \textcircled{=} O$$

Ševk prebaci težinu na šake koje su mu počivale na stolu i netremice se zagleda u komadić hartije. Imao je svetle oči koje je sada još ispunjavala i svetlost sa prozora, tako da su izgledale bistre poput vode. Bilo mu je devetnaest godina, dok je Mitis imala pedeset pet. Posmatrala ga je sažaljivo i sa divljenjem.

„Evo šta je nedostajalo“, reče on. Ruka mu pronađe olovku na stolu i poče da škraba po parčetu hartije. Dok je pisao, njegovo inače bezbojno lice, posrebrano mekim, kratkim dlakama, porumene, a i uši mu pocrveneše.

Mitis neupradljivo krenu oko stola da sedne. Imala je nevolja sa krvotokom u nogama, tako da nije mogla dugo da stoji. Njene kretnje, međutim, privukoše Ševkovu pažnju. On joj uputi hladan, srdit pogled.

„Mogu da završim ovo kroz dan ili dva“, reče on.

„Sabul želi da vidi rezultat kad ga budeš dobio.“

Usledila je pauza. Ševku se vrati uobičajena boja i on ponovo postade svestan prisustva Mitis koju je voleo. „Zašto si poslala ogled Sabulu?“ upita on. „Sa ovom velikom rupom!“ On se osmehnu; zadovoljstvo krepljenja rupe koja je zjapila u njegovom razmišljanju sveg ga je ozarilo.

„Pomislila sam da će možda ustanoviti gde si pogrešio. Ja to nisam mogla. Takođe sam htela da ga upoznam sa onim čime si zaokupljen... Želeće da dođeš kod njega, u Abenaj, znaš.“

Mladić ništa nije odgovorio.

„Da li bi pošao?“

„Još ne.“

„Tako sam i mislila. Ali moraš poći. Zbog knjiga, kao i zbog umova sa kojima ćeš se tamo susresti. Naćeš tračiti takav um u pustinji!“ Mitis je najednom počela uzbuđeno da govori. „Tvoja je dužnost da potražiš najbolje, Ševeče. Ne dopusti da te zavara lažna jednakost. Radićeš sa Sabulom, on je dobar, nagoniće te da teško radiš. Ali imaćeš određene ruke da odabereš stazu kojom ćeš ići. Ostani ovde još jedno četvrtgodište, a onda pođi. I čuvaj se, u Abenanju. Čuvaj slobodu. Moć je svojstvena središtu. A ti ideš u središte. Ne poznajem Sabula dobro; ne znam ništa protiv njega; ali imam ovo na umu: bićeš njegov čovek.“

Oblici jednine prisvojne zamenice na praviku poglavito su se koristili za naglašavanje; idiomi su ih izbegavali. Mala deca bi još rekla 'moja majka', ali bi ubrzo naučila da kažu samo 'majka'. Umesto 'moja ruka je povređena' reklo bi se 'ruka me boli' i tako dalje; da bi se izrazilo 'ovo je moje, a to je tvoje' na praviku je valjalo kazati 'ja koristim ovo, a ti ono'. Mitisina izjava 'bićeš njegov čovek' imala je neobičan prizvuk. Ševak je zbunjeno pogleda.

„Čeka te posao koj valja obaviti“, reče Mitis. Imala je crne oči koje najednom blesnuše kao u ljutnji. „Obavi ga!“ Potom je izišla zato što ju je jedna grupa čekala u laboratoriji. Pometen, Ševak se zagleda u komadić naškrabanog papira. Pomislio je da mu je Mitis kazala da požuri sa ispravljanjem jednačina. Tek je znatno kasnije shvatio šta mu je, u stvari, rekla.

Uoči polaska u Abenaj njegove kolege studenti priredili su mu oproštajnu zabavu. Zabave su bile česte i za njih se nije odveć birao povod, ali Ševaka je ipak iznenadio trud koji je bio uložen u ovu priliku i on se zapita zbog čega je ona tako naročita. Nepodložan uticajima drugih, on nikada nije postao svestan uticaja koji je na druge vršio; uopšte nije imao predstavu o tome da je omiljen među ostalima.

Većina njih mora da je danima pre toga odvajala od svojih dnevnih sledovanja za zabavu, tako da su bile sakupljene neverovatne količine hrane. Obedovaonički pekar, koji je bio obasut narudžbinama za razne poslastice, dao je mašti na volju i priredio dotad nepoznate đakkonije: začinjene okruglice od oblande, zabiberene kvadratiće koji su išli sa dimljenom ribom, slatke pržene kolače, sočne i masne. Bilo je voćnih napitaka, konzervisanog voća iz oblasti Keranskog mora, sitnih, slanah škampi, gomila krtih listića batate. To izobilje hrane delovalo je opojno. Svi su se razgalili, a nekolicini je pripala muka.

Bilo je skečeva i raznih drugih tačaka, uvežbanih i improvizovanih. Tirin je navukao na sebe gomilu dronjaka iz spremnika za preradu odeće i stao je da se muva neđu njima kao ubogi Urašanin, Prosjak – jedna od iotskih reči koju su svi naučili iz istorije. „Dajte mi para“, kukumavćio

je on, poturajući im pod noseve drhtavu šaku. „Para! Para! Zašto mi ne date malo para? Nemate? Lažljivci! Prljavi posednici! Profiteri! Pogledajte samo svu ovu hranu, kako ste je pribavili ako nemate para?“ A onda je ponudio sebe na prodaju. „Kopite me, kopite me, za sasvim malo para“, stao je da im se umiljava.

„Ne kaže se kopite nego kupite“, ispravi ga Rovab.

„Kopite me, kupite me, svejedno, pogledajte samo kakvo divno telo, zar ga ne želite?“ Tirin poče da pevuši, njišući vitkim bokovima i prevrćući očima. Konačno je bio javno pogubljen nožem kojim se seče riba, da bi se potom pojavio u normalnoj odeći. Bilo je među njima umešnih svirača na harfi i pevača, tako da se mnogo muzicalo i igralo, ali je više bilo razgovora. Svi su neumorno pričali kao da će sutra onemeti.

Kako je noć odmicala, mladi ljubavnici su se izdvajali, tražeći jednokrevetne sobe; drugi su postali pospani i otišli su u spavaonice; konačno, preostala je mala skupina među praznim šoljama, ribljim kostima i ostacima poslastica, što je sve trebalo pospremiti do jutra. No, do toga je preostalo još nekoliko časova. Razgovarali su. Grickali su ovo ili ono dok su pričali. Bili su prisutni Bedap, Tirin i Ševек, još dva mladića i tri devojke. Raspravljalo se o prostornom prikazivanju vremena kao ritma, kao i o vezi između drevnih teorija o Brojčanim saglasjima i moderne temporalne fizike. Raspravljalo se o najboljim zamascima kod plivanja na duge staze. Raspravljalo se o tome da li su imali srećna detinjstva. Raspravljalo se o tome šta je sreća.

„Patnja je nesporazum“, reče Ševек, nagnuvši se napred, širokih, svetlih očiju. Još je bio dugonja, velikih šaka, isturenih ušiju, šiljatih zglobova; ali u savršenom zdravlju i snazi na početku muževnog doba izgledao je veoma lep. Njegova zagasitosmeđa kosa, kao i kod ostalih, bila je meka i jaka, prilično dugačka, budući da je nije skraćivao, i jednom trakom sklonjena sa čela. Samo je jedna među njima imala drugačiju frizuru, devojka visokih jagodica i pljosnatog nosa; tako je podrezala crnu kosu da je izgledalo kao da joj glavu prekriva sjajna kapa. Posmatrala je Ševека netremičnim, ozbiljnim pogledom. Usne su joj bile masne od jedenja prženih kolača, a na bradi joj je stajala jedna mrvica.

„Ona postoji“, reče Ševек, raširivši ruke. „Stvarna je. Mogu je nazvati nesporazum, ali ne mogu se pretvarati da ne postoji. Patnja je uslov pod kojim živimo. A kada naiđe, onda to znate. Znaete je kao istinu. Razume se, ispravno je lečiti bolesti, sprečiti glad i nepravdu, kao što to čini društveni organizam. Ali nijedno društvo ne može da izmeni prirodu postojanja. Ne možemo sprečiti patnju. Ovaj ili onaj bol, da, ali ne Bol. Društvo može jedino da ublaži društvenu patnju, suvišnu patnju. Ostalo, međutim, ostaje. Koren, stvarnost. Svi ćemo mi ovde upoznati tugu; ako budemo poživeli pedeset godina, znaćemo za bol pedeset godina. A na kraju ćemo umreti. To je uslov pod kojim smo rođeni. Bojim se života! Postoje trenuci kada sam... kada sam veoma prestrašen. Svaka sreća izgleda tada ništavna. Pa ipak, pitam se nije li sve to nesporazum... to posezanje za srećom, taj strah od bola... Ako bi, umesto da ga se boji i da beži od njega, čovek mogao... da prodre kroz bol, da se obre s one strane bola... Postoji nešto sa one strane. To je biće koje pati, a ima jedno mesto gde biće... prestaje. Ne znam kako to da izrazim. Ali smatram da stvarnost... istina koju prepoznajem u patnji, premda ne i u utehi i sreći... da stvarnost bola nije bol. Ako možeš prodrati kroz njega... Ako ga možeš skroz izdržati...“

„Stvarnost našeg života je u ljubavi, u solidarnosti“, reče jedna visoka devojka, mekih očiju. „Ljubav je istinski uslov ljudskog života.“

Bedap odmahnu glavom. „Ne. Ševек je u pravu“, reče on. „Ljubav je samo jedan od načina da se prodre, ali ona može da zakaže, da promaši. Bol nikada ne promašuje. Ali stoga i nemamo mnogo izbora kada je posredi njegovo podnošenje. Moramo ga podnositi, hteli to ili ne.“

Devojka kratke kose žestoko odmahnu glavom. „Ali mi to nećemo! Jedan od stotinu, jedan od hiljadu uspeva da prodre skroz, do kraja. Ostali nastavljaju da se pretvaraju da su srećni ili naprosto otupe. Patimo, ali ne dovoljno. I tako patimo uzalud.“

„A šta treba da činimo?“ upita Tirin. „Da se po sat dnevno lupamo čekićem po glavi kako bismo obezbedili dovoljno patnje?“

„Stvaraš kult bola“, reče neko drugi. „Svrha jednog Odonjanina jeste pozitivna, ne negativna. Patnja je nasvrishodna, izuzev kao telesno upozorenje na opasnot. U psihološkom i društvenom pogledu ona je naprosto razaračka.“

„Šta je pobudilo Odo, ako ne izuzetna osetljivost na patnju, kako njenu ličnu, tako i patnju drugih?“ uzvratil Bedap.

„Ali celo načelo uzajamne pomoći smišljeno je radi sprečavanja patnje!“

Ševak je sedeo na stolu, klataći dugačke noge, usredsređenog i mirnog lica. „Jeste li ikada videli kako je neko umro?“ upita on ostale. Većina je videla, u obitavalištu ili prilikom dobrovoljnog dežurstva u bolnici. Svi osim jednog imali su prilike da pomažu u sahranjivanju mrtvaca.

„Postojao je jedan čovek kada sam bio u bivaku na Jugoistoku. Prvi put sam tada video nešto takvo. Došlo je do nekog kvara u motoru vazdušnih kola, srušila su se prilikom uzletanja i zapalila. Izvukli su ga skroz izgorelog. Živeo je još oko dva časa. Nije mu bilo spasa; nije bilo nikakvog razloga da živi još toliko, nikakvog opravdanja za ta dva sata. Čekali smo da sa obale dopreme anestetike. Ostao sam uz njega zajedno sa dve devojke. Našli smo se tu zbog utovara u avion. Nije bilo lekara. Ništa nismo mogli preduzeti do da naprosto budemo tu, da budemo uz njega. Bio je u šoku, ali uglavnom svestan. Trpeo je užasan bol, poglavito na šakama. Mislim da uopšte nije znao da mu je i preostalo telo skroz ugljenisano, uglavnom je bol osećao u rukama. Niste ga mogli dodirnuti da biste ga utešili, koža i meso bi se otkidali na dodir, a on bi vrištao. Ništa niste mogli preduzeti. Nije bilo nikakve pomoći. I tog časa sam uvideo... shvatate... uvideo sam da se ništa ni za koga ne može preduzeti. Ne možemo spasti jedni druge. Ni sami sebe.“

„Šta ti onda preostaje? Izdvojenost i očaj! Ti poričeš bratstvo, Ševeče!“ uzviknu visoka devojka.

„Ne, ne, ne poričem. Pokušavam da kažem šta je uistinu bratstvo. Ono počinje... počinje deobom bola.“

„A gde se onda okončava?“

„Ne znam. Još ne znam.“

3. Uras

Kada se Ševек probudio, već je dobrano bilo odmaklo njegovo prvo jutro na Urasu; nos mu je bio pun, grlo ga je bolelo, a i počeo je mnogo da kašlje. Pomislio je da se prehladio – čak ni odonjanska higijena nije uspela da nadmudri običnu prehladu – ali lekar koji je čekao da ga pregleda, jedan dostojanstven, postariji čovek, kazao je da je pre posredi zamašnija peludna groznica, alergijska reakcija na novu prašinu i polene Urasa. Dao mu je pilule i jednu injekciju, što je Ševек prihvatio strpljivo, kao i poslužavnik sa obedom, što je Ševек prihvatio s apetitom. Doktor ga je zamolio da ostane u svojim odajama, a onda je otišao. Čim je završio sa obedom, Ševек je započeo istraživanje Urasa, sobu po sobu.

Celu jednu prostoriju zapremila je postelja, masivni krevet na četiri noge, sa madracem koji je bio znatno mekši od onoga na ležaljki sa Obazrivog, složenom posteljinom, čiji su pojedini delovi bili svileni, a drugi topli i debeli, i mnoštom jastuka sličnih kumulusnim oblacima. Pod je bio prekiriven gipkom zastirkom: postojala je jedna komoda od predivno izrezbarenog i uglačanog drveta, kao i orman dovoljno veliki da se u njega smesti odeća u spavaonici sa deset ljudi. Tu je zatim bila velika zajednička prostorija sa kaminom, koju je video sinoć; pa treća soba u kojoj su se nalazili kada, umivaonik i doterana klozetska šolja. Očigledno je bilo predviđeno da se samo on koristi tom prostorijom, budući da se u nju ulazilo iz spavaonice i da je sadržala samo po jedan primerak svake stvari; sve su se one odlikovale čulnom raskoši koja je daleko nadmašala puku erotičnost, predstavljajući, prema Ševеkovom mišljenju, svojevrsnu krajnju apoteozu izmetnog. Proveo je skoro čitav čas u toj trećoj prostoriji, isprobavši redom sve stvarčice i uz put se temeljito opravši. Vode je bilo na sve strane. Iz slavina bi tekao mlaz sve dok ih ne biste zatvorili; kada mora da je zapremala najmanje šezdeset litara, a za jedno ispiranje šolje bivalo je utrošeno čitavih pet litara. Sve ovo i nije bilo iznenađujuće. Pet šestina površine Urasa bilo je prekriveno vodom. Tu su čak i pustinje predstavljale ledene pustoši, na polovima. Nije bilo potrebe za ekonomisanjem; nije bilo suše... Ali šta se zbivalo sa drekom? Stao je da razmišlja o tome, klečeći kraj šolje pošto je ispitao njen mehanizam. Mora da ga filtrima odvajaju od vode u nekom postrojenju za dobijanje đubriva. Neke primorske zajednice na Anaresu koristile su takav sistem za preradu otpadnih stvari. Odlučio je da se raspita o tome, ali nikako mu se nije ukazala zgodna prilika. Postojalo je mnoštvo pitanja koja nikada nije postavio na Urasu.

Iako mu je nos bio pun, osećao se dobro i čio. U sobama je bilo tako toplo da je odložio oblačenje i nag je tumarao po njima. Otišao je do prozora velike prostorije i zagledao se napolje. Soba je stajala visoko. To ga je zbunilo u prvi mah i on je malo ustuknuo, nenaviknut da se nalazi u zgradi koja bi imala više od jednog sprata. Imao je utisak da posmatra dole iz dirizabla; čovek se osećao odvojen od tla, nadređen, izdvojen. Prozori su gledali pravo povrh jednog gaja ka nekoj beloј zgradi sa skladnim četvrtastim tornjem. Iza te zgrade pružala se prostrana ravnica. Bila je potpuno obrađena, budući da su nebrojene parcele zelenog, koje je predstavljalo osnovnu boju, imale pravougaoni oblik. Čak i tamo gde je u daljini zeleno čilelo u plavo i dalje su se mogle razabrati tamne linije puteljaka, živica ili drveća – mreža koja je izgledala podjednako tanano kao i nervni sistem nekog živog tela. Konačno su se na rubu doline pojavila brda, plavi nabor za plavim naborom, meka i tamna pod jednolikim, bledim sivilom neba.

Bio je to najdivniji prizor koji je Ševak ikada video. Nežnost i životnost boja, mešavina pravougaonih čovekovih međa i moćnih, bujnih prirodnih obrisa, stvarale su utisak složene celovitosti koju on ranije nigde nije zapazio, izuzev, možda, nagoveštenu u malim razmerama kod izvesnih vedrih i produhovljenih ljudskih lica.

U poređenju sa ovim, svaki prizor koji je Anares mogao da ponudi, čak i Abenajska Ravnica i gorski klanci Ne Tere, bio je oskudan; ogoljen, sasušen, nepotpun. Pustinje Jugozapada odlikovale su se zamašnom lepotom, ali bile su negostoljubive i bezvremene. Čak i ona mesta na kojima su ljudi najpomnije kultivisali Anares izgledala su samo kao kakav grub tlocrt ispisan žutom kredom u poređenju sa ovom potpunom veličanstvenošću života, bogatom u istorijskom pogledu, kao i u dobima što će tek doći, neiscrpnom.

Ovako bi trebalo da izgleda jedan svet, pomisli Ševak.

A negde u toj plavoj i zelenoj blistavosti nešto je uza sve još i pevalo: tanušan glas, visoko gore, započinjući i prestajući, neverovatno umilan. Šta li je to? Majušan, umilan, divlji glas, muzika usred vazduha.

Slušao je, zadržavši glas u grlu.

Sa vrata se začu kucanje. Ševak se okrenu od prozora, nag i radoznao, i reče: „Napred!“

Unutra stupi jedan čovek, noseći pakete. Zaustavio se odmah pošto je ušao. Ševak pređe preko sobe, kazavši, u duhu anareških običaja, svoje ime i pruživši, u duhu uraških običaja, ruku.

Čovek, kome je bilo pedesetak godina, naboranog, smežuranog lica, reče nešto što Ševak uopšte nije razumeo i ne prihvati ruku. Možda su ga u tome omeli paketi, ali on nije preduzeo ništa da ih odloži i oslobodi ruku. Imao je izuzetno ozbiljan izraz lica. Nije bilo isključeno da mu je zbog nečeg nelagodno.

Ševak, međutim, koji je smatrao da je ovladao bar uraškim načinima pozdravljanja, nije se smeo. „Napred“, ponovi on, a onda dodade, budući da su Urašani povazdan koristili titule i počasna zvanja, „ser!“

Čovek ponovo zausti da govori nešto nerazumljivo, primičući se istovremeno spavaćoj sobi. Ševak je ovoga puta razabrao nekoliko iotskih reči, ali mu je ostatak ostao nedokučiv. Nije više ništa uzvratilo, pustivši čoveka u spavaću sobu kuda je ovaj očigledno naumio. Možda mu je to sobni sadrug? Ali postojala je samo jedna postelja. Ševak diže ruke od njega i vrati se do prozora; čovek žurno skliznu u spavaću sobu, odakle se potom kratko vreme čulo kako nešto radi. Upravo kada je Ševak zaključio da to mora biti radnik u noćnoj smeni koji spavaću sobu koristi preko dana – raspored kome se ponekad pribegavalo u privremeno prenatrpanim obitavalištima – ovaj se pojavi odande. Kazao je nešto, „Evo ser gotovo je“, možda, pognuvši pri tom glavu na neobičan način, kao da je Ševak, udaljen na pet metara, hteo da ga udari po licu. Čovek iziđe, a Ševak, stojeći pokraj prozora, poče polako da shvata da mu se prvi put u životu neko poklonio.

Otišao je do spavaće sobe i ustanovio da je posteljina raspremljena. Lagano, zamišljeno, on se obuče. Obuvao je cipele kada se ponovo oglasi kucanje.

Unutra uđe jedna skupina, ali na drugačiji način; normalno, učini se Ševaku, kao da su imali pravo da budu tu ili već gde bi im se to ushtelo. Čovek sa paketima je oklevao, gotovo se ušunjao unutra. Pa ipak, njegovo lice, šake i odeća bili su bliži Ševakovoj predstavi o izgledu normalnog ljudskog bića nego što je to bio slučaj sa novim posetiocima. Šunjavko se ponašao neobično, ali je ličio na Anarešanina. Ova četvorica ponašala su se kao Anarešani, ali su zato izgledala, sa svojim obrijanim licima i gizdavom odeždom, kao pripadnici neke tuđinske vrste.

Ševak je uspeo da prepozna jednog među njima kao Paea, a ostale kao ljude koji su bili uz njega celo prethodno veče. Objasnio im je da nije upamtio imena, tako da su se oni ponovo predstavili, osmehujući se: dr Čifoilisk, dr Oiie i dr Atro.

„Oh, prokletstvo!“ reče Ševек. „Atro! Milo mi je što smo se najzad sreli!“ On položi šake na starčeva ramena i poljubi ga u obraz pre no što mu je palo na um da ovaj bratski pozdrav, prilično rasprostranjen među Anarešanima, ovde možda nije prihvatljiv.

Atro ga je, međutim, zauzvrat srdačno zagrlio, upiljivši mu se u lice svojim mutnim, sivim očima. Ševек shvati da je starac gotovo slep. „Dragi moj Ševeče“, reče Atro, „dobro došao u A-Io... dobro došao na Uras... dobro došao kući!“

„Tolike smo godine razmenjivali pisma, sahranjujući jedno drugome teorije!“

„Ti si uvek bio vičniji sahranjivanju. Čekaj, doneo sam ti nešto.“ Starac stade da pretura po džepovima. Ispod baršunaste univerzitetske toge nosio je sako, pod njim prsluk, pa košulju, a ispod nje verovatno još jedan sloj rublja. Svi delovi odeće, baš kao i čakšire, imali su džepove. Ševек je opčinjeno posmatrao kako Atro pretražuje šest ili sedam džepova, punih raznih ličnih stvarčica, pre no što je pronašao malu kocku od žutog metala postavljenu na komad ugljačanog drveta. „Evo ga“, reče on, upiljivši se u predmet. „Tvoje priznanje. 'Seo Oenova' nagrada, znaš. Novac ti je na računu. Evo ti. Sa zakašnjenjem od devet godina, ali bolje ikad nego nikad.“ Ruke su mu drhtale dok je predavao Ševеku stvar.

Bila je teška; žuta kocka sastojala se od čistog zlata. Ševек je stajao nepomično, držeći je.

„Ne znam za vas, mlađario“, reče Atro, „ali ja ću sesti.“ Svi posedaše u duboke, meke stolice, koje je Ševек već ispitao, zbunjen materijalom kojim su prekrivene, netkanom smeđom stvari koja je pri dodiru ličila na kožu. „Koliko si bio star pre devet godina, Ševeče?“

Atro je bio najveći fizičar na Urasu. Nije ga krasilo samo dostojanstvo starosti već i nepa-tvorena samouverenost čoveka naviklog da ga poštuju. Ševеku to nije bilo nimalo novo. Atro je raspolagao upravo onom vrstom autoriteta koju je Ševек uvažavao. Takođe mu je prijalo da ga konačno oslovljavaju jednostavno po imenu.

„Bilo mi je dvadeset devet kada sam završio Načela, Atro.“

„Dvadeset devet? Blagi Bože! Pa ti si najmlađi dobitnik 'Seo Oena' čitavo stoleće unazad. Meni su se rešili da ga daju tek kada sam prevalio šezdesetu... Koliko ti je, onda, bilo godina kada si mi prvi put pisao?“

„Dvadesetak.“

Atro šmrknu. „Mislio sam da si četrdesetogodišnjak.“

„Šta je sa Sabulom?“ upita Oiie. Oiie je bio još niži od većine Urašana, koji su i inače Ševеku izgledali niski; imao je pljosnato, bezizražajno lice i ovalne oči, crne poput ahata. „Postojalo je razdoblje od šest ili osam godina kada uopšte niste pisali i kada je vezu sa nama održavao Sabul; ali nikada nismo razgovarali sa njim preko vaše radio veze. Pitali smo se kakav je odnos među vama.“

„Sabul je stariji član u odeljenju za fiziku Abenajskog instituta“, reče Ševек. „Sarađivao sam s njim.“

„Stariji takmac; ljubomoran; voli da vam se pača u knjige; sasvim ste bili jasni. Nisu nam potrebna nikakva objašnjenja, Oiie“, reče četvrti čovek, Čifoilisk, oporim glasom. Bio je to sredovečan, crnjomanjast tip sa rukama koje očigledno nisu dizale ništa teže od olovke. Jedino njegovo lice nije bilo potpuno obrijano: brada mu je bila obrasla čekinjastom dlakom koja je stajala u skladu sa kratkom, železnosivom kosom. „Nema potrebe da se pretvarate da ste svi vi Odonjani puni bratske ljubavi jedni prema drugima“, reče on. „Ljudska priroda je ljudska priroda.“

Ševек nije znao šta da odgovori, ali ga je iz neugodne situacije izbavila provala kijanja. „Nemam maramicu“, izvini se on, brišući oči.

„Evo ti moja“, reče Atro, izvadivši jednu snežnobelu maramicu iz nekog od mnoštva džepova. Ševек je uze i u toj kretnji jedan neodoljiv spomen steže mu srce. Na um mu pade kćer Sadik, tamnooka devojčica, koja mu je jednom prilikom kazala: „Možemo da podelimo maramicu koju

ja koristim.“ Taj spomen, koji mu je bio veoma drag, sada je postao nesnosno bolan. Pokušavši da mu umakne, on se bez veze osmehnu i reče: „Alergičan sam na vašu planetu. Lekar to kaže.“

„Blagi Bože, pa nećeš valjda stalno tako da kijaš?“ upita ga stari Atro, piljeći u njega.

„Zar vaš čovek još nije bio?“ reče Pae.

„Moj čovek?“

„Sobar. Trebalo je da vam donese neke stvari. Maramice, između ostalog. Dovoljno da vas podmiri dok ne počnete sami da kupujete. Ništa posebno, doduše... bojim se da i inače ima malo posebnog u konfekciji za čoveka vaše visine!“

Ševeku je bilo potrebno neko vreme da se razabere u ovome. (Pae je govorio brzo, premda i otegnuto, što je stajalo kao pandan njegovim mekim, lepim crtama lica.) „Ljubazno od tebe. Osećam...“ zausti on, pogledavši Atroa. „Ja sam, znaš, Prosjak“, reče on starcu, kao što je već kazao doktoru Kimoeu na Obazrivome.“ Nisam mogao poneti novac, mi ga ne koristimo. Nisam mogao poneti darove, ne raspoložemo ničim u čemu vi oskudevate. I tako, došao sam, kao dobar odojanin, 'praznih šaka'.“

Atro i Pae stadoše da ga uveravaju da je gost, da nema ni govora o nekom plaćanju, da je to njihova povlastica. „Uostalom“, primeti Čifoilisk opornim glasom, „iotska vlada je ta koja podmiruje račune.“

Pae mu uputi prek pogled, ali Čifoilisk, umesto da mu ga uzvрати, upilji se u Ševeka. Na crno-manjastom licu stajao mu je izraz koji on uopšte nije pokušavao da prikrije, ali Ševек ipak nije umeo da ga protumači: upozorenje ili saučesništvo?

„To je iz njega progovorio nepopravljivi Tuvijanac“, reče Atro, šmrknuvši uz put na uobičajen način. „Ali šta si hteo time da kažeš, Ševeče, da ništa nisi poneo sa sobom, nikakve radove, nikakvo novo delo. Baš sam se radovao jednoj novoj knjizi. Još jednoj revoluciji u fizici. Da vidim ove nadmene momke sasvim pometene, kao što sam i ja bio posle Načela. Na čemu si radio?“

„Ovaj čitao sam Paeov... doktor Paeov ogled o bloku-vaseljenu, o Paradoksu i Relativnosti.“

„Sve je to vrlo dobro. Saio je sada naša glavna zvezda, nema zбора. On u to ponajmanje sumnja, je li, Saio? Ali pustimo sad to. Gde ti je Opšta temporalna teorija?“

„U glavi“, reče Ševек uz širok, vedar osmeh.

Usledila je sasvim kratka pauza.

Oiie ga potom upita da li je video rad o teoriji relativnosti jednog tuđinskog fizičara, Ainseta-ina sa Tere. Ševек ga nije video. Svi su se silno zanimali za njega, izuzev Atroa koji je već izživeo takve silnosti. Pae pohita do svoje sobe da donese Ševeku jedan primerak prevoda. „Rad je star nekoliko stotina godina, ali u njemu za nas ima svežih zamisli“, reče on.

„Možda“, uzvрати Atro, „ali nijedan od tih stranaca nije u stanju da pronikne u našu fiziku. Hainci su je prozvali materijalizmom, Terani misticismom, ali su i jedni i drugi digli ruke od nje. Nemoj da se povedeš za ovom pomodnom naklonosti prema svemu što je tuđinsko, Ševeče. Nema tu ničeg za nas. Kopaj sam svoj štir, kako je moj otac običavao da kaže.“ On ponovo senilno šmrknu i pridiže se sa stolice. „Hajde sa mnom u Gaj da malo prošetamo. Nikakvo čudo što se tako osećaš, zatvoren ovde kao u kavezu.“

„Lekar mi je naložio da ostanem u ovoj sobi tri dana. Mogao bih da se... zarazim? Da sam zarazan?“

„Nemoj davati ni pet para na ono što lekari kažu, dragi moj prijaško.“

„Možda bi ovoga puta trebalo napraviti izuzetak, doktore Atro“, predloži Pae svojim lakim, umirujućim glasom.

„Osim toga, lekara je uputila vlada, zar ne?“ primeti Čifoilisk, očigledno zlobno.

„Uveren sam da je to njihov najbolji čovek“, reče Atro, bez osmeha, i krenu, ne navaljujući da mu se Ševек pridruži. Čifoilisk pođe za njim. Dvojica mlađih ostala su sa Ševekom, razgovarajući još dugo o fizici.

Uz neizmerno zadovoljstvo i uz ono isto osećanje dubokog uviđanja, ustanovljenja da je nešto upravo onakvo kakvo bi trebalo da bude, Ševек je prvi put u životu iskusio razgovor sa sebi ravnima.

Iako je Mitis bila izvrstan učitelj, ona ipak nije mogla da ga prati u nova područja teorije koja je on, uz njene podsticaje, preduzeo da istražuje.

Jedina osoba sa kojom se sreo, a čiji su se obrazovanje i sposobnosti mogli uporediti sa njegovim, bila je Gvarab, ali do tog susreta došlo je prekasno, pred sam kraj njenog života. Od tih dana Ševек je saradivao sa mnogim nadarenim ljudima, ali budući da nikada nije posta član Abenajskog instituta, nije mu se ukazala prilika da ih povede dovoljno daleko; oni su ostali zaglibljeni među starim problemima, u klasičnoj fizici Sleda. Nije imao sebi ravne. Ovde, u carstvu nepravičnosti, konačno ih je sreo.

Bilo je to otkrovenje, oslobođenje. Fizičari, matematičari, astronomi, logičari, biolozi, svi su bili tu na univerzitetu i dolazili su kod njega ili je on odlazio kod njih da bi vodili rasprave, a iz tih rasprava nicali su novi svetovi. U prirodi je zamisli da budu saopštene: napisane, izgovorene, ostvarene. Zamisao je poput trave. Ište svetlost, voli gužvu, napreduje ukrštanjem, bolje raste zgažena.

Još tog prvog popodneva na univerzitetu, sa Oiieom i Paeom, shvatio je da je pronašao nešto za čim je žudeo još od onog vremena kada su, kao dečaci na dečaćkom nivou, on, Tirin i Bedap umeli da u razgovoru provedu pola noći, začikavajući i izazivajući jedan drugoga da se otiskuju u sve odvažnije izlete uma. Živo se sećao nekih od tih noći. Još je mogao da vidi Tirina, Tirina koji je kazao: „Kada bismo znali kako je stvarno na Urasu, možda bi neki od nas poželeti da odu tamo.“ Bio je toliko šokiran ovom pomišlju da se žestoko okomio na Tirina, a Tir je odmah ustuknuo; uvek bi ustuknuo, uboga, prokleta duša, a uvek je bio upravu.

Razgovor je prestao. Pae i Oiie su ćutali.

„Izvinité“, reče on. „Glava mi je teška.“

„Kako je sa gravitacijom?“ upita Pae uz šarmantan osmeh čoveka koji, poput bistrog deteta, računa na svoj šarm.

„Ne primećujem je“, uzvрати Ševек „Jedino u... kako se ovo kaže?“

„Kolena, kolena zglob.“

„Da, kolena. Kao da su mi popustila. Ali navići ću se.“ On pogleda najpre Paea, pa Oiiea. „Voleo bih nešto da pitam. Ali ne želim da vas uvredim.“

„Ništa se ne ustručavajte, ser!“ reče Pae.

Oiie reče: „Nisam siguran da biste to umeli.“ Oiie nije bio prijatan čovek kao Pae. Čak i u razgovorima o fizici delovao je nekako okolišno, tajnovito. Pa ipak, ispod tog načina ophođenja postojalo je nešto, Ševек je osećao, čemu se moglo verovati; nije, međutim, mogao da dokuči šta leži ispod Paeovog šarma. No, nije važno. Morao je verovati svima njima i verovaće. „Gde su žene?“

Pae se nasmeja. Oiie se osmehnu i upita: „U kom smislu?“

„U svakom smislu. Upoznao sam se sa ženama na prijemu sinoć... sa pet, deset... a muškaraca je bilo na stotine. Nijedna nije bila naučnik, čini mi se. Ko su one?“

„Supruge. Među njima bila je i moja supruga“, reče Oiie iz tajnovit smešak.

„Gde su druge žene?“

„Oh, neće tu biti nikakvih poteškoća, ser“, reče Pae predusretljivo. „Samo nam recite kakve vam se dopadaju i ništa neće biti lakše obezbediti.“

„Mogu se čuti slikovita govorkanja o običajima Anarešana, ali uveren sam da ćemo uspjeti da udovoljimo gotovo svemu što vam padne na pamet“, dodade Oiie.

Ševak uopšte nije shvatio o čemu njih dvojica govore. On se počea po glavi. „Jesu li, onda, svi naučnici ovde muškarci?“

„Naučnici?“ upita Oiie, ispunjen nevericom

Pae se nakašlja. „Naučnici. Oh, da, svakako, svi su muškarci. Postoji izvestan broj nastavnica u ženskim školama, razume se. Ali nema ih iznad nivoa diplome.“

„Zašto?“

„Ne snalaze se u matematici; nemaju glavu za apstraktna razmišljanja; nisu dorasle tome. Znae već kako je to, ono što žene nazivaju razmišljanje ima veze samo sa matericom! Razume se, uvek postoji neki izuzetak. Vraški pametne žene sa atrofiranom vaginom.“

„Vi, Odonjani, dopuštate da se žene bave naukom?“ upita Oiie.

„Ovaj, da, ima ih u nauci.“

„Ne mnogo, nadam se.“

„Pa, otprilike polovina.“

„Oduvek sam tvrdio“, reče Pae „da devojke-tehničari, ukoliko se njima valjano upravlja, mogu da preuzmu od muškaraca dobar deo tereta u bilo kojoj laboratorijskoj situaciji. One su, zapravo, veštije i brže od muškaraca u poslovima koji se ponavljaju, a i disciplinovanije su, manje podložne dosadi. Kada bismo koristili žene, mogli bismo znatno brže da oslobađamo muškarce za stvaralački rad.“

„A, ne, nećeš ih videti u mojoj laboratoriji“, reče Oiie. „Neka ostanu na svom mestu.“

„Da li ste ikada naišli na ženu kadru za stvaralačko, intelektualno preduzetništvo, doktore Ševak?“

„Biće pre da su one naišle na mene. Mitis, na Severozalazu, bila mi je učitelj. Takođe Gvarab; mislim da nju znate.“

„Gvarab je bila žena?“ reče Pae, iskreno iznenađen, a onda se nasmeja.

Po Oiieovom izrazu lica videlo se da mu ovo zvuči neuverljivo, čak uvedljivo. „Nije se moglo ustanoviti po vašim imenima, razume se“, reče hladno. „Pretpostavljam da držite do toga da ne pravite razliku među polovima.“

Ševak uzvratu blago: „Odo je bila žena.“

„Evo ti odgovora“, reče Oiie. Nije slegnuo ramenima, ali je to bezmalo učinio. Paeov pogled zračio je poštovanjem, i on klimnu, baš kao što je to činio i kada bi stari Atro nešto nepovezano govorio.

Ševak je shvatio tog časa da je u tim ljudima dirnuo u jednu bezličnu mržnju koja je sezala veoma daleko. Izgledalo je da i oni, poput onih stolova na brodu, sadrže jednu ženu, zatomljenu, ućutkanu, poživotinjenu ženu, furiju u kavezu. Nije imao prava da im se podruguje. Oni nisu znali ni za kakav drugi odnos do posedovanja. Bili su posednuti.

„Lepa, vrlo žena“, reče Pae „nadahnuće je za nas... najdragocenija stvar na svetu.“

Ševak se osetio krajnje nelagodno. Ustao je i prišao prozorima. „Vaš svet je veoma lep“, reče on. „Voleo bih da ga bolje upoznam. Dok moram da budem unutra, da li biste mi dali knjige?“

„Razume se, ser! Kakve želite?“

„Istoriju, slike, priče, bilo šta. Možda bi trebalo da to budu knjige za decu. Shvatate, znam veoma malo. Učimo, doduše, o Urasu, ali poglavito o Odoinim vremenima. Ali pre toga je proteklo razdoblje od osam i po hiljada godina! A i od Naseljavanja na Anares deli nas stoleće i po; od kada je poslednji brod dovezao poslednje Naseljivače, nema ničeg drugog do neznanja. Mi ne znamo ništa o vama; vi ne znate ništa o nama. Vi ste naša istorija. Mi smo možda vaša budućnost. Ja želim da naučim, a ne da ne znam. To je i razlog što sam došao. Moramo se međusobno upoznati. Nismo

primitivni ljudi. Naš moral nije više plemenski, ne može to biti. Takvo neznanje je pogrešno, a iz te pogrešnosti mogu nići samo nove pogrešnosti. Stoga sam došao da se upoznam.“

Govorio je veoma ozbiljno. Pae se poneseno saglasio sa njim. „Tačno ser! Svi se mi potpuno slažemo sa vašim naumima!“

Oiie ga pogleda onim crnim, neprozirnim, ovalnim očima i reče: „Onda ste vi došli, u osnovi, kao izaslanik vašeg društva?“

Ševек se vratio i seo na mermerno sedište kraj ognjišta; već ga je osećao kao svoje mesto, svoju teritoriju. Želeo je teritoriju. Osećao je potrebu za oprezom. Ali u njemu je još jača bila potreba koja ga je dovela preko suvog bezdana sa drugog sveta, potreba za uspostavljanjem veze, za rušenjem zidova.

„Došao sam“, reče on obazrivo, „kao član sindikata inicijative, grupe koja je tokom poslednje dve godine održavala radio-vezu sa Urasom. Ali ja nisam, znate, ambasador neke vlasti, neke institucije. Nadam se da me niste tražili u tom svojstvu.“

„Nismo“, reče Oiie. „Tražili smo vas kao Ševека, fizičara. Uz odobrenje naše vlade i Veća svet-skih vlada, razume se. Ali vi ste ovde kao privatni gost univerziteta Ieu Eun.“

„Dobro.“

„Ali nismo bili sigurni da li ste došli sa odobrenjem...“ On zastade.

Ševек se isceri: „Moje vlade?“

„Poznato nam je da nominalno nema vlade na Anaresu. No, očigledno postoji neka uprava. A i pretpostavili smo da je grupa koja vas je poslala svojevrsna klika; možda revolucionarna klika.“

„Svako je na Anaresu revolucionaran, Oiie... Mreža uprave i vođenja poslova naziva se UPR, Usaglašenje proizvodnje i razdeobe. Oni su usaglašujući sistem za sve sindikate, federative i pojedince koji se bave proizvodnim radom. Oni ne vladaju ljudima, već upravljaju proizvodnjom. Nisu ovlašćeni ni da me podrže ni da me spreče. Jedino nam mogu reći javno mišljenje o nama, kakvo mesto zauzimamo u društvenoj svesti. To je ono što hoćeš da znaš, zar ne? Pa, moje prijatelje i mene uglavnom ne odobravaju. Većina ljudi na Anaresu ne želi ništa da sazna o Urasu. Boje ga se i neće ništa da imaju sa posednicima. Oprostite ako sam grub! Isto je i ovde, sa nekim ljudima, nije li tako? Prezir, strah, plemenski način ponašanja. Ja sam, međutim, došao da počnem to da menjam.“

„Potpuno na svoju ruku“, reče Oiie.

„Jedino to uvažavam“, uzvрати Ševек, osmehujući se, smrtno ozbiljan.

Sledeća dva dana proveo je u razgovoru sa naučnicima koji su došli da ga vide, u čitanju knjiga koje mu je Pae doneo, a povremeno jednostavno u stajanju kraj prozora sa dvostrukim lukom, odakle je posmatrao dolazak leta u veliku dolinu i osluškivao kratke, slatke razgovore negde u otvorenom vazduhu. Ptice: znao je sada nazive pevačica, kao i kako izgledaju, po slikama iz knjiga, pa ipak, kada bi začuo poj ili zapazio zamahe krila od drveta do drveta, zastao bi u čudu poput kakvog deteta.

Očekivao je da će se osećati veoma neobično, ovde na Urasu, veoma izgubljeno, u tuđini, pometeno – ali ništa od svega toga nije iskusio. Razume se, postojalo je nebrojeno stvari koje nije shvatao. Tek je naslutio, sad, koliko ih je, u stvari: čitavo neverovatno složeno društvo sa svim svojim nacijama, klasama, kastama, kultovima, običajima i svojom veličanstvenom, užasnom i beskrajnom istorijom. A i svaki pojedinac koga bi sreo bio je zagonetan, pun iznenađenja. Ali oni nisu bili neosetljivi, hladni sebičnjaci kakve je očekivao: umesto toga, odlikovali su se složnošću i raznovršnošću baš kao i njihova kultura, kao i njihovi predeli; a bili su i inteligentni; bili su i predusretljivi. Postupali su prema njemu kao prema bratu, činili su sve što je bilo u njihovoj moći da se on ne oseća izgubljen, ne kao tuđin, već kao kod kuće. Ništa tu nije mogao. Ceo taj svet, mekoća vazduha, pad sunčeve svetlosti preko brda, samo dejstvo snažnije sile teže na njegovo telo

uveravali su ga da je odista kod kuće, na svetu svoje rase; a svekolika lepota tog sveta pripadala mu je po pravu stečenom rođenjem.

Tišina, mukla tišina Anaresa: razmišljao je o njoj noću. Tamo se nije mogao čuti ptičji poj. Nije bilo nikakvih glasova do ljudskih. Tišina i goli predeli.

Trećega dana stari Atro doneo mu je gomilu novina. Pae, koji je najčešće pravio društvo Ševeku, ništa nije kazao Atrou, ali kada je starac otišao, rekao je Ševeku: „Te novine su pravo đubre, ser. Zabavne su, doduše, ali ne verujte ni slova od onoga što pročitate u njima.“

Ševak uze prve novine sa vrha gomile. Bile su rđavo odštampane na slaboj hartiji – prvi grubo načinjen artefakt koji mu je došao u ruke na Urasu. U stvari, ličile su na biltene UPR-a i na oblasne izveštaje koji su na Anerasu služili kao novine, ali im se stil veoma razlikovao od tih zamrljanih, praktičnih, činjeničkih publikacija. Bile su pune znakova usklika i slika. Postojala je jedna Ševakova slika pred svemirskim brodom, sa Paeom koji ga drži za ruku, namrgođenog lica. PRVI ČOVEK SA MESECA! – stajalo je krupno ispisano iznad slike. Opčinjen, Ševak stade da čita.

Njegov prvi korak na zemlji! Prvi posetilac na Urasu iz anareške Naseobine u poslednjih sto sedamdeset godina, dr Ševak, snimljen juče prilikom dolaska redovnom teretnom linijom sa meseca na kosmodromu Peier. Uvaženi naučnik, dobitnik nagrade 'Seo Oen' za naučni doprinos svim nacijama, prihvatio je mesto profesora na univerzitetu, što predstavlja počast koja nikad ranije nije ukazana nekom Neurašaninu. Upitan kako se oseća prilikom prvog stupanja na Uras, visoki uvaženi fizičar je odgovorio: „Velika je čast biti pozvan na vašu divnu planetu. Nadam se da ovim počinje novo doba svecetijanskog prijateljstva i da će se planete-bliznakinje sjediniti u bratstvu.“

„Ali ja uopšte ništa nisam rekao!“ usprotivi se Ševak Paeu.

„Razume se da niste. Uošte nismo dopustili toj bulumentu da vam se približi. Ali to nimalo ne sputava maštu semenjarskih novinara! Oni će izvestiti da ste kazali ono što sami žele da kažete, bez obzira na to šta ste stvarno rekli i da li ste uopšte nešto rekli.“

Ševak stade da gricka usnu. „Pa“, reč on konačno, „da sam nešto rekao, verovatno bi bilo slično ovome. Ali šta znači ono 'svecetijanski'?“

„Terani nas zovu 'Cetijanci'. Mislim da je to od njihove reči za naše sunce. Popularna štampa odnedavno je prihvatila tu reč i ona je postala veoma pomodna.“

„Onda 'svecetijanski' znači Uras i Anares zajedno?“

„Pretpostavljam“, uzvratila Pae, s upadljivim odsustvom zanimanja za tu stvar.

Ševak nastavi da čita novine. Pročitao je da predstavlja pravog džina, da je bio neobrijan i da ima 'grivu' (ma šta to značilo) prosede kose, da mu je trideset sedam, četrdeset tri i pedeset šest godina; da je napisao jedan veliki rad iz fizike pod naslovom (kako ga je već ko naveo) Principali simultaneiteta ili Načela simultanoga, da je ambasador dobre volje odonjanske vlade, da je vegetarijanac i da, kao svi Anarešani, ne pije. Na ovo se presamitio i stao da se grohotom smeje sve dok ga rebra nisu zbolela. „Prokletstvo, baš imaju mašte! Misle li da živimo na vodenoj pari, kao kamena mahovina?“

„Hoće da kažu da ne pijete alkoholna pića“, reče Pae, takođe se smejući. „Ono što svi znaju o Odonjanima, pretpostavljam, jeste da vi ne pijete alkohol. Uzgred budi rečeno, je li to istina?“

„Neki ljudi destilišu alkohol iz fermentiranog korenja holuma radi pića. Kažu da se time oslobađa podsvest kao pri obuci u upravljanju moždanim talasima. Ali većina ljudi više voli ovaj drugi način zato što je lakši i ne dovodi do bolesti. Je li to rasprostranjeno ovde?“

„Pijenje jeste. Ne znam za tu bolest. Kako se naziva.“

„Alkoholizam, mislim.“

„Oh, shvatam... Ali šta čine radni ljudi na Anaressu da bi se malo razgalili, da bi skupa umakli nedaćama sveta za jednu noć?“

Ševек ga zbunjeno pogleda. „Mi, ovaj... ne znam. Možda se ne može umaći našim nedaćama?“

„Čudno“, reče Pae i prostodušno se osmehnu.

Ševек nastavi da čita. Jedne novine bile su na jeziku koji on nije poznaо, a jedne druge i na potpuno drugačijem pismu. Prve su iz Tua, objasnio je Pae, a druge iz Benbilija, države na zapadnoj polulopti. Novine iz Tua bile su valjano odštampane i umerenog formata; Pae je objasnio da je posredi vladino izdanje. „Ovde, u A-Iou, znate, obrazovani ljudi se obaveštavaju o novostima preko telefaksa, radija, televizije i nedeljnih revija. Ove novine čitaju gotovo isključivo niže klase: pišu ih polupismeni za polupismene, kao što možete da se uverite. U A-Iou postoji potpuna sloboda štampe, što nužno znači da imamo i mnogo smeća. Tuvijanske novine su znatno bolje pisane, ali one izveštavaju samo o onim činjenicama koje su po volji tuvijanskom centralnom prezidijumu. Cenzura je potpuna u Tuu. Država je sve i sve je za državu. Teško da je to sredina za jednog Odonjanina, zar ne, ser?“

„A ove novine?“

„Uistinu nemam predstavu. Benbili je prilično zaostala zemlja. Tamo svaki čas imaju revolucije.“

Skupina ljudi iz Benbilija uputila nam je poruku na talasnoj dužini sindikata neposredno pre no što smo otišli iz Abenaja. Nazvali su se Odonjanima. Postoji li neka takva skupina i ovde, u A-Iou?

„Ne, koliko je meni poznato, doktore Ševек.“

Zid. Ševек je dosada već naučio da prepozna zid kada bi naišao na njega. Zid je kod ovog mladog čoveka bio njegov šarm, njegova ljubaznost njegova ravnodušnost.

„Mislim da me se ti bojiš, Pae“, reče on najednom, blagim glasom.

„Da se bojim vas, ser?“

„Zato što sam ja, samim svojim postojanjem, opovrgavanje neophodnosti države. Ali čemu strah? Ja ti neću nauditi, Saio Pae, znaš. Ja sam lično sasvim bezopasan... Čuj, ja nisam doktor. Mi ne koristimo titule. Zovem se Ševек.“

„Znam, izvinite, ser. Kako mi gledamo na stvari, znate, to bi bio izraz nepoštovanja. Naprosto, ne bi izgledalo prilično.“ Izvinjavaо se pobeđnički, očekujući oprostaj.

„Zar me ne možeš prihvatiti kao jednakog?“ upita Ševек, posmatrajući ga bez oprostaja, ali i bez ljutnje.

Pae se prvi put našao u neprilici. „Ali, uistinu, ser, vi ste, znate, veoma važan čovek...“

„Nema razloga da menjaš svoje navike zbog mene“, uzvрати Ševек. „Nije važno. Mislio sam da će ti biti milo da se oslobodiš suvišnosti, to je sve.“

Pošto tri dana nije izlazio napolje, Ševек je sakupio višak energije, tako da je, kada je konačno bio pušten, sasvim iznurio pratnju u silnoj želji da sve vidi odjednom. Proveli su ga kroz univerzitet, koji je predstavljao grad za sebe, sa šesnaest hiljada studenata i nastavnog osoblja. Sa svojim spavaonicama, obedovaonicama, pozorištima, prostorijama za skupove i tako dalje, on se nije mnogo razlikovao od jedne odonjanske zajednice, izuzev po tome što je bio veoma star, isključivo muški, neverovatno raskošan i što nije bio ustrojen federativno, već hijerarhijski, od vrha nadole. Pa ipak, pomisli Ševек, ostavlja utisak zajednice. Morao je stalno da se podseća na razlike.

Iz univerziteta su ga izvozili u iznajmljenim kolima, sjajnim mašinama bizarne elegantnosti. Nije ih bilo mnogo na putevima: iznajmljivanje je bilo skupo, a malo je ljudi posedovalo privatna kola zato što je porez na njih bio veoma visok. Propisima i porezima strogo su se kontrolisala sva ta luksuzna dobra koja bi, kada bi se njihovo korišćenje slobodno dopustilo, dovela do presahnuća

nenadoknadivih prirodnih zaliha ili okužila životnu sredinu otpadnim materijama. Njegovi vodiči isticali su ovu okolnost ne bez ponosa. A-Io je predvodio svet stolicima, kazali su oni, u ekološkoj kontroli i štedljivom korišćenju prirodnih sirovina. Neumerenosti iz devetog hiljadugodišta već su odavno pripadala istoriji, a jedine trajne posledice tog vremena ogledale su se u oskudevanju u izvesnim metalima, koji su se, srećom, mogli uvesti sa meseca.

Putujući kolima ili vozom imao je priliku da vidi sela, poljoprivredna dobra, varoši; tvrđave iz feudalnih dana; srušene kule Aea, drevne prestonice carstva, starog četiri hiljade četiri stotine godina. Video je ograđene površine, jezera i brda pokrajine Avan, središta A-Ioa, a na severnom obzorju vrhove venca Meitei, bele, džinovske. Lepota zemlje i blagostanje ljudi za njega su ostali stalno čudo. Vodiči su bili u pravu: Urašani su znali kako da koriste svoj svet. Kao dete su ga učili da je Uras gnojna masa nepravdičnosti i raspojasanosti. Ali svi ljudi koje je sreo i svi ljudi koje je video i u najzabitijem seocetu bili su valjano odeveni, valjano uhranjeni i, nasuprot njegovim očekivanjima, marljivi. Oni nisu samo mrzovoljno bazali, čekajući da im se naredi da nešto urade. Baš kao i Anarešani, naprosto su bili zaokupljeni obavljanjem poslova. To ga je zbunilo. Pretpostavljao je da ako bi se uklonio prirodni podsticaj ljudskog bića da radi – njegova preduzimljivost, njegova spontana stvaralačka energija – i zamenio spoljnim pobudama i prisilama, ono bi postalo lenj i nehajan radnik. Ali nikakvi lenji radnici nisu mogli da održavaju ove divne oranice, niti da prave izvrsna kola i udobne vozove. Primamljivost i prinuda zarade očigledno su predstavljali znatno delotvorniju zamenu za prirodni poriv nego što su njemu dopustili da poveruje.

Želeo je da porazgovara sa nekim od tih krepkih ljudi, tako punih samopoštovanja, koje je viđao po varošicama, da ih upita, na primer, da li smatraju da su siromašni; jer ako su oni siromašni, on bi se onda našao pred obavezom da preinači svoje viđenje i razumevanje sveta. Ali kao da nikada nije bilo vremena za to, sa svim onim što su njegovi vodiči želeli da mu pokažu.

Ostali veliki gradovi A-Ioa bili su predaleko da bi se do njih moglo stići u dnevnim izletima, ali zato su ga često vodili u Nio Eseiju, udaljenu od univerziteta pedeset kilometara. Tu je priređen čitav niz prijema u njegovu čast. Oni mu se nisu mnogo dopadali, budući da su veoma odudarali od njegove predstave o zabavama. Svi su tu bili veoma učtivi i mnogo su pričali, ali ni o čemu zanimljivom; i toliko su se osmehivali da su zbog tog izgledali nekako uznemireni. Ali odeća im je bila gizdava; u stvari, kao da su svu onu vedrinu i bezbrižnost koja je nedostajala njihovom načinu ophođenja pretočili u odeću, hranu i u čitavo mnoštvo različitih stvari koje su pili, kao i u kitnjast nameštaj i ukrase u prostorijama palata gde su prijemi održavani.

Vodili su ga u razgledanje Nio Eseijske: grad od pet miliona stanovnika – što čini četvrtinu žitelja njegove cele planete. Odveli su ga do trga Kapitol i pokazali mu velike bronzane kapije Upravištva, sedišta vlade A-Ioa; dopušteno mu je da prisustvuje jednoj raspravi u Senatu i sastanku odbora upravnika. Odveli su ga u zoološki vrt, Nacionalni muzej, Muzej nauke i industrije. Odveli su ga u jednu školu, gde su za njega ljupka dečica u plavim i belim uniformama otpevala nacionalnu himnu A-Ioa. Proveli su ga kroz fabriku elektronskih delova, potpuno automatizovanu čeličanu i nuklearnu fuzionu elektranu, da bi mogao da vidi kako jedna posednička ekonomija podmiruje svoje proizvodne i energetske potrebe. Proveli su ga kroz jedan kompleks novogradnji, podignut o trošku vlade, da bi video kako država vodi računa o svojim ljudima. Povelili su ga na vožnju brodom niz Suu Estuari, punu brodovlja sa cele planete, do mora. Odveli su ga u Vrhovni sud gde je ceo dan proveo u praćenju građanskih i krivičnih parnica; to iskustvo ga je pomelo i zaplašilo; ali oni su navaljivali da vidi sve ono što je imalo da se vidi i da ga povedu kuda god bi poželeo. Kada je upitao, uz izvesno ustručavanje, da li bi mogao da vidi mesto gde je Odo sahranjena, smesta su ga odveli do starog groblja u području Trans-Sua. Čak su dopustili novinarima iz neuglednih listova da ga snimaju kako stoji tamo u senci velikih, starih vrba i posmatra skroman, uredno održavan nadgrobni spomenik:

Laia Asieo Odo
698–769.

Biti celina znači biti deo;
pravo putovanje je povratak.

Odveli su ga u Rodared, sedište Veća svetskih vlada, da bi se obratio plenarnom veću tog tela. Nadao se da će tu upoznati ili bar videti tuđine, ambasadore sa Tere ili Haina, ali redosled zbivanja bio je tako strogo isplaniran da je to bilo neizvodljivo. Pomno je pripremio svoj govor, u kome se založio za slobodno saobraćanje i uzajamno priznavanje između Novog i Starog sveta. Slušaoci su ga pozdravili desetominutnim ovacijama, stojeći. Ugledni nedeljnici propratili su to istupanje sa odobravanjem, nazvavši ga 'nepriistrasni moralni gest ljudskog bratstva jednog velikog naučnika', ali nisu doneli navode iz njega, baš kao ni popularna štampa. U stvari, izuzmu li se ovacije, Ševек je imao neobičan utisak da ga niko nije slušao.

Stekao je mnoge povlastice i mnoga vrata su mu postala otvorena: imao je slobodan pristup u laboratorije za istraživanje svetlosti, nacionalne arhive, laboratorije za nuklearnu tehnologiju, Nacionalnu biblioteku u Niou, akcelerator u Meafedu, Zadužbinu za svemirska istraživanja u Driu. Iako ga je sve što je video na Urasu ispunjavalo željom da vidi još, ipak je nekoliko nedelja turističkog života bilo dovoljno: sve je izgledalo tako ocharavajuće, zbunjujuće, čudesno, da je on na kraju posrnuo pod bremenom utisaka. Želeo je da se malo skrasi na univerzitetu, da radi i da o svemu porazmisli. Ali poslednjeg dana razgledanja zamolio je da mu pokažu Zadužbinu za svemirska istraživanja. Pae je bio veoma zadovoljan zbog ove molbe.

Veliki deo onoga što je video u poslednje vreme ispunjavalo ga je strahopoštovanjem zato što je bilo tako staro, stolecima staro, čak hiljadugodištima. Zadužbina je, naprotiv, bila nova: podignuta u poslednjih deset godina u kitnjastom, elegantnom stilu tog vremena. Arhitektura je delovala dramatično. Upotrebene su ogromne mase boje. Visine i razdaljine izgledale su prekomerne. Laboratorije su bile prostrane i prozirne, a prigradene fabrike i servisne radionice nalazile su se smeštene iza blistavih neosaetanskih tremova sa lukovima i stubovima. Hangari su predstavljali ogromne, raznobojne kupole, providne i fantastične. Ljudi koji su tu radili bili su, nasuprot svemu tome, veoma tihi i temeljiti. Odvojili su Ševеka od njegove uobičajene pratnje i povelili ga u obilazak cele Zadužbine, uključujući tu i svaki stepen opitnog međuzvezdanog pogonskog sistema na kome su upravo radili, od računara i projektantskih tabli do poluzavršenog broda, ogromnog i nadstvarnog u narandžastoj, ljubičastoj i žutoj svetlosti, u prostranom geodezijskom hangaru.

„Imate toliko mnogo“, reče Ševек inženjeru koji mu je bio vodič, čoveku po imenu Oegeo. „Imate toliko mnogo toga čime možete da radite, a i radite time veoma dobro. To je veličanstveno: ta usaglašenost, ta saradnja, veličina poduhvata.“

„Tamo odakle ste došli ne može se preduzeti ništa u ovim razmerama, a?“ reče inženjer, isce-
rivši se.

„Svemirski brodovi? Naša svemirska flota sastoji se od brodova u kojima su Naseljivači došli sa Urasa... oni su načinjeni ovde na Urasu... pre približno dva stoleća. Da bi se napravio samo brod koji će prevesti žito preko mora, običan šlep, potrebna je cela godina planiranja, ogroman napor naše ekonomije.“

Oegeo klimnu. „Da, mi raspoložemo sredstvima, u redu. Ali vi imate znanje, vi ste čovek koji nam može reći kada da dignemo ruke od celog ovog posla, da ga napustimo.“

„Da ga napustite? Ne razumem.“

„Mislim na putovanje brzinom većom od svetlosne“, reče Oegeo. „Trenutni prevoz. Stara fizika kaže da je to nemoguće. Terani kažu da je to nemoguće. Ali Hainci, koji su, uostalom, izumeli pogon koji sada koristimo, kažu da je moguće, samo oni ne znaju kao da to postignu, budući

da tek uče temporalnu fiziku od nas. Očigledno, ako iko ima tu stvar u džepu, iko na poznatim svetovima, doktore Ševak, onda ste to vi.“

Ševak ga uzdržano odmeri čvrstim i jasnim pogledom. „Ja sam teoretičar, Oegeo. Ne projektant.“

„Ukoliko nam vi pružite teoriju, objedinjenje Sleda i Istovremenosti u opštu teoriju polja vremena, onda ćemo mi projektovati brod. I stići na Teru, Hain ili u susednu galaksiju u istom trenutku kada se otisnemo sa Urasa! Ova bačva“, on baci pogled niz hangar ka uznesenoj konstrukciji poluizgrađenog broda koji se kupao u zracima ljubičaste i narandžaste svetlosti, „postaće tada u istoj meri zastarela kao i volujska kola.“

„Sanjate dok gradite, izvrsno“, uzvratila Ševak, i dalje uzdržan i ozbiljan. Postojalo je još mnogo toga što su Oegeo i ostali hteli da mu pokažu i o čemu su želeli da raspravljaju, ali ipak on ubrzo dodade uz jednostavnost koja je odganavala sve ironične namere: „Mislim da će bolje biti da me sada vratiš mojim paziteljima.“

Učinili su tako; razmenjeni su pozdravi uz uzajamnu toplinu. Ševak uđe u kola, a zatim ponovo izađe. „Smetnuo sam sa uma“, reče on. „Imali vremena da vidim još nešto u Driu?“

„Nema više ničeg u Driu“, reče Pae, ućtiv kao i uvek i veoma se upinjući da prikrije ozlovoljenost zbog Ševakovog četvoročasovnog izbivanja među inženjerima.

„Voleo bih da vidim utvrđenje.“

„Koje utvrđenje, ser?“

„Stari zamak, iz vremena kraljeva. Kasnije korišćen kao zatvor.“

„Sve takve stvari jamačno su srušene. Prilikom izgradnje Zadužbine ceo grad je ponovo podignut.“

Pošto su ušli u kola i dok je vozač zatvarao vrata, Čifoilisk (još jedan verovatni izvor Paeovog rđavog raspoloženja) upita : „Zbog čega hoćeš da vidiš jedan zamak, Ševake? Čovek bi pomislio da si se za neko vreme dovoljno nagledao starih ruševina.“

„U utvrđenju u Driu Odo je provela devet godina“, uzvratila Ševak. Lice mu je i dalje bilo kruto, još od razgovora sa Oegeom. „Posle pobune iz 747. Tu je napisala Zatvorska pisma i Analogiju.“

„Bojim se da je srušen“, reče Pae blagonaklono. „Drio je bio grad na umoru, tako da ga je Zadužbina naprosto dokrajčila i počela na novim temeljima.“

Ševak klimnu. Ali kako su kola išla autoputem uz reku prema skretništu za Ieu Eun, naišli su na jedno uzvišenje na okuci Seise, na čijem vrhu se nalazilo neko zdanje, masivno, drveno, neumoljivo, sa polusrušenim kulama od crnog kamena. Ništa nije moglo manje nalikovati na gizdave, bezbrižne zgrade Zadužbine za svemirska istraživanja, drečave kupole, sjajne fabrike, uredne travnjake i staze. Ništa ih drugo nije moglo učiniti toliko sličnim komadima šarene hartije.

„Ovo je, mislim, to utvrđenje“, primeti Čifoilisk uz uobičajeno zadovoljstvo što je uputio neaktičnu opasku u trenutku kada je to najmanje poželjno.

„Sasvim se pretvorilo u ruševine“, reče Pae. „Zacelo je prazno.“

„Hoćeš li da se zaustavimo i pogledamo, Ševake?“ upita Čifoilisk, spreman da kucne na prozorče vozača.

„Ne“, uzvratila Ševak.

Video je ono što želi da vidi. U Driu se i dalje nalazilo utvrđenje. Nije mogao da uđe u njega i upusti se u traganje među srušenim dvoranama za ćelijom u kojoj je Odo provela devet godina. Znao je kako izgleda jedna zatvorska ćelija.

Podigao je pogled, još krutog i hladnog lica, ka teškim, tamnim zidovima koji su se sada unosili gotovo nad kolima. Ovde sam već veoma dugo, reče utvrđenje, i još se tu nalazim.

Kada se vratio u svoje odaje, posle večere u obedovaonici višeg nastavnog osoblja, seo je sam pokraj kamina u kome nije gorela vatra. U A-Iou je bilo leto i približavao se najduži dan

u godini, tako da se još nije spustio mrak, iako je bilo već osam sati. Nebo sa one strane lučnih prozora i dalje je sadržalo primese dnevne boje, čiste, nežne plaveti. Vazduh je bio blag, pun mirisa pokošene trave i vlažne zemlje. Sa druge strane gaja, u kapeli, gorelo je svetlo i čula se prigušena muzika kroz tanano uskomešan vazduh. Ne ptičji poj, već ljudska muzika. Ševек je stao da sluša. Neko je vežbao Brojčana saglasja na kapelskom harmonijumu. Ševеku su ona bila podjednako poznata kao i svakom Urašaninu. Odo nije pokušala da obnovi osnovne muzičke odnose, kada je obnavljala odnose ljudi. Oduvek je uvažavala nužnosti. Naseljivači sa Anaresa ostavili su za sobom zakone čoveka, ali su zato poneli zakone saglasja.

Velika, mirna prostorija bila je senovita i utihla, postajući sve tamnija. Ševек se osvrnuo po njoj, osmotrivši savršene lukove prozora, pomalo sjajne ivice parketnog poda, snažnu, tmastu zakrivljenost kamenog dimnjaka, zidove sa drvenom oplatom, zadivljujuće srazmerne. Bila je to divna i humana prostorija. Bila je to veoma stara prostorija. Ova kuća višeg nastavnog osoblja, kazali su mu, podignuta je 540. godine, pre četiri stoleća, dve stotine trideset godina pre Naseobine na Anaresu. Pokolenja predavača živela su, radila, razgovarala, razmišljala, spavala, umirala u ovoj prostoriji pre no što se Odo uopšte rodila. Brojčana saglasja klizila su preko travnjaka, kroz tamne krošnje gaja, vekovima. Ovde sam već veoma dugo, reče prostorija Ševеku, i još se tu nalazim. Šta ti radiš ovde?

Ništa nije odgovorio. Uopšte nije imao prava na svekolike draži i blagodeti ovoga sveta, stvorene i održavane radom i predanošću, vernošću njegovih žitelja. Raj je za one koji stvaraju raj. On ovde nije pripadao. Bio je krajišnik, pripadnik soja koji je porekao vlastitu prošlost, vlastitu istoriju. Naseljivači Anaresa okrenuli su leđa Starom svetu i njegovoj prošlosti i potpuno se posvetili budućnosti. Ali kao što budućnost jamačno postaje prošlost, tako i prošlost postaje budućnost. Poreći ne znači i postići. Odonjani koji su otišli sa Urasa pogrešili su, pogrešili u svojoj očajničkoj hrabrosti, što su porekli vlastitu istoriju, što su se odrekli mogućnosti povratka. Istraživač koji neće da se vrati ili da uputi natrag svoje brodove kako bi ispričao svoju priču nije istraživač, već samo pustolov; a njegovi sinovi rođeni su u izganstvu.

Zavoleo je Uras, ali kakva je korist bila od čežnjive ljubavi? On nije bio deo ovog sveta. Baš kao što nije bio ni deo svog rodnog sveta.

Samotnost, izvesnost izdvojenosti, koju je iskusio još u prvim satima na Obazrivom, rasla je u njemu i vaspostavljala se kao pravo stanje, prenebegavano, potiskivano, ali potpuno.

Bio je sam, ovde, zato što je poticao iz društva koje je samo sebe izgnalo. Oduvek je bio sam na vlastitom svetu zato što se izгнаo iz svog društva. Naseljivači su odstupili jedan korak. On je odstupio dva. Stajao je sam, zato što je preuzeo metafizički rizik.

A bio je dovoljno budalast da pomisli kako bi mogao da posluži zbliženju dva sveta kojima nije pripadao.

Plavetnilo noćnog neba sa druge strane prozora privuče mu pogled. Povrh neodređene tame krošnji i tornja kapele, iznad tmaste linije brda, koja su noću uvek izgledala manja i udaljenija, pojačavala se neka svetlost, zamašan blagi sjaj. Izlazak meseca, pomisli on, uz prijatno osećanje poznatosti. Ne postoji prekid u celovitosti vremena. Gledao je kako mesec izlazi dok je još bio mali, sa prozora obitavališta u Prostranim Ravnicama, sa Palatom; povrh brda njegovog detinjstva; preko suvih ravnic Prašine; iznad krovova Abenaja, sa Takver koja je to posmatrala pokraj njega.

Ali to nije bio ovaj mesec.

Senke su se pomicalе oko njega, ali on je nepomično sedeo dok se Anares dizao iznad tuđinskih brda, pun, prošaran zagasitosmađim i plavobelim prelivima, blistav. Svetlost njegovog sveta ispuni mu prazne šake.

4. Anares

Kada je dirizabl, prešavši povrhu poslednjeg visokog prevoja Ne Tere, skrenuo ka jugu, sunce koje se spuštalo ka zapadu probudilo je Ševeka, sijajući mu pravo u lice. Prespavao je najveći deo dana, trećeg na svom dugom putovanju. Noć oproštajne zabave bila je sada čitavih pola sveta iza njega. Zevnuo je, protrljao oči i zatresao glavom, pokušavši da odagna iz ušiju duboko brujanje motora dirizabla, a onda se potpuno rasanio, shvativši da je putovanje gotovo okončano, da su već zacelo sasvim blizu Abenaja. Priljubio je lice uz prašnjavi prozor i odista – dole, između dva niska lanca brežuljaka boje rđe, pružalo se veliko polje ograđeno zidom, kosmodrom. Pomno se zagledao, nastojeći da razabere da li se na rampi nalazi neki svemirski brod. Ma koliko Uras bio vredan prezira, on je ipak predstavljao drugi svet; želeo je da vidi jedan brod sa drugog sveta, tog putnika kroz suv i užasan bezdan, proizvod tuđinskih ruku. Ali na kosmodromu nije bilo broda.

Teretnjaci sa Urasa dolazili samo osam puta godišnje, zadržavajući se tek toliko koliko je bilo potrebno za istovar i utovar. Oni nisu bili dobrodošli posetioци. Štaviše, za neke Anarešane predstavljali su stalno obnavljano poniženje.

Donosili su fosilna goriva i naftne prerađevine, izvesne složene mašinske delove i elektronske sastavke čijoj izradi Anarešani još nisu bili dorasli, a često i neki novi soj voćki ili žitarica radi ispitivanja. Vraćali su na Uras pun tovar žive, bakra, aluminijuma, urana, kalaja i zlata. Za njih je to bila veoma unosna razmena. Deoba ovih tovara osam puta godišnje predstavljala je najdičniji zadatak uraškog Veća svetskih vlada i najznačajniji događaj na uraškoj svetskoj berzi. U stvari, Slobodan svet Anares bio je rudarska kolonija Urasa.

Ova okolnost nije prestajala da tišti Anarešane. Svakog pokolenja, svake godine, u raspravama u UPR-u u Abenaju mogla su se čuti žestoka protivljenja tim povodom. „Zašto nastavljamo te zelenaške poslovne transakcije sa ratobornim posednicima?“ Hladnije glave uvek su davali isti dogovor: „Urašane bi više stajalo da sami vade rude; zbog toga i ne preduzimaju invaziju na nas. Ali ako bismo prekršili ugovor o razmeni, oni bi jamačno primenili silu.“ Ljudima, međutim, koji nikada nisu platili novcem ni za šta, teško je da svate psihologiju koštanja, logiku tržišta. Sedam pokolenja mira nisu doneli poverenje.

To je i bio razlog što za radno odredište koje se nazivalo Odbrana nikada nisu traženi dobrovoljci. Pretežan deo rada u okviru Odbrane bio je tako dosadan da se uopšte nije nazivao rad na praviku, u kome su se istom reči označavali rad i igra, već klegič, dirinčenje. Radnici iz Odbrane sačinjavali su posadu dvanaest starih međuplanetnih brodova, održavajući ih u ispravnom stanju i držeći ih na orbiti, gde su obrazovali stražarsku mrežu; vršili su, zatim, radarski i radioteleskopski nadzor po zabitim, samotnim mestima; obavljali su neprijatne zadatke po kosmodromima. Pa ipak, za poslove u Odbrani uvek je postojala lista čekanja. Ma koliko bio pragmatičan moral koji je jedan mladi Anarešanin sticao, život je ipak kipteo u njemu, nalažući čovekoljublje, vlastito žrtvovanje, prostor za apsolutni gest. Samotnost, budnost, opasnost, svemirski brodovi: sve je to odisalo duhom romantičnosti. Upravo je ta čista romantičnost nagnala Ševeka, da nosa priljubljenog uz prozor, netremice posmatra sve dok pusti kosmodrom nije isčezao iza dirizabla, ostavivši ga razočaranog zato što na rampi nije video izandali teretnjak za prevoz rude.

Ponovo je zevnuo, proteglio se, a onda bacio pogled napred da bi ustanovio šta se tamo može videti. Dirizabl je prolazio preko poslednjeg niskog lanca Ne Tere. Pred njim, pružajući se pre-

ma jugu sa planinskih obronaka, blistav u popodnevnoj svetlosti, ležao je veliki, iskošeni pojas zelenog.

Gledao ga je ispunjen čuđenjem, baš kao što su ga gledali i njegovi preci, pre šest hiljada godina.

U trećem hiljadugodištu na Urasu astronomi-sveštenici iz Serdonoua i Duna posmatrali su kako godišnja doba menjaju žutosmeđu sjajnost Drugosveta i davali su mistične nazive ravnica-ma, planinskim vencima i morima koja su odražavala sunčanu svetlost. Jednu oblast koja bi se zazelenela pre svih ostalih u lunarnoj novoj godini nazvali su Ans Hos, Vrt Uma: Raj Anaresa.

U potonjim hiljadugodištima teleskopi su pokazali da su žreci bili sasvim u pravu. Ans Hos je uistinu predstavljao najpogodnije mesto na Anaresu; i prvi brod sa ljudskom posadom upućen na mesec spustio se sred tog zelenila između planina i mora.

Ali za Raj Anaresa ispostavilo se da je suv, hladan i vetrovit, dok je ostali deo planete bio još rđaviji. Život se tu nikada nije razvio iznad nivoa riba i bescvetnih biljaka. Vazduh je bio redak, sličan vazduhu na veoma velikim visinama Urasa. Sunce je peklo, vetar je smrzavao, prašina je gušila.

Dve stotine godina posle prvog spuštanja Anares je bio istražen, kartografisan, ispitan, ali ne i kolonisan. Zašto se preseliti u pustinje kojima zavija vetar kada u predivnim dolinama Urasa ima prostora u izobilju?

Ali zato su tu otvoreni rudnici. Tokom devetog i početkom desetog hiljadugodišta, u razdobljima kada se neštedimice traćilo, rudna blaga Urasa gotovo su sasvim iscrpena; kako je u međuvremenu usavršeno raketarstvo, postalo je jednostavnije otvoriti rudnike na mesecu nego pribavljati potrebne metale iz oskudnih uraških rudnika ili morske vode. Uraške godine IX-738. osnovano je naselje u podnožju planina Ne Tere, blizu nalazišta žive u starom Ans Hosu. Mesto je dobilo naziv Varoš Anares. No nije posredi bila prava varoš, zato što nije bilo žena. Muškarci bi tu proveli po dve ili tri godine, radeći kao rudari ili tehničari, a potom bi se vraćali natrag, na pravi svet.

Mesec i njegovi rudnici nalazili su se pod pravnim nadležtvom Veća svetskih vlada, ali na mesečevoj istočnoj polulopti nacija Tu imala je jednu malu tajnu: raketnu bazu i naselje kopača zlata, sa kojima su bili žene i deca. Oni su stvarno živeli na mesecu, ali niko to drugi nije znao osim njihove vlade. Upravo pad te vlade godine 771. doveo je do predloga, u Veću svetskih vlada, da se mesec ustupi Međunarodnom društvu Odonjana – da se oni potkupe jednim svetom pre no što kobno budu podrili vlast zakona i nacionalni suverenitet na Urasu. Varoš Anares bila je evakuisana, a usred opšte pometnje u Tuu na brzinu su upućene dve poslednje rakete da dovezu kopače zlata. Nisu se, međutim, svi među njima odlučili na povratak. Nekima su se više dopale pustinje kojima zavija vetar.

Preko dvadeset godina dvanaest brodova koje je odonjanskim Naseljivačima stavilo na raspolaganje Veće svetskih vlada kretalo se između dva sveta, sve dok milion duša koje su izabrale novi život nisu sve prevezene preko suvog bezdana. Kosmodrom je potom bio zatvoren za dalju imigraciju, a otvoren jedino za teretne brodove koji su vršili prevoz shodno odredbama ugovora o razmeni. U Varoši Anares tada se nalazilo sto hiljada žitelja i ona je dobila nov naziv, Abenaj, što je na novom jeziku novog društva značilo Um.

Decentralizacija je predstavljala suštinsko svojstvo u Odoinim planovima za društvo čije osnivanje nije doživela. Nije, međutim, imala nameru da pokuša sa deurbanizacijom civilizacije. Iako je smatrala da prirodna granica veličine jedne zajednice biva određena njenom zavisnošću od neposredne okoline u pogledu hrane i energije, predviđala je da sve zajednice budu povezane komunikacionim i saobraćajnim mrežama, kako bi dobra i zamisli mogli da stignu svuda gde vlada potreba za njima, a upravljanje stvarima moglo da dejstvuje brzo i lako, tako da nijedna zajednica ne bude odsečena od promena i međudejstava. Ali tom vezom nije trebalo upravljati

odozgo nadole. Nije trebalo da postoji nikakvo kontrolno središte, prestonica, nikakvo ustrojstvo birokratske mašinerije koja samu sebe ovekovečuje, baš kao ni vladajući porivi pojedinaca koji teže da postanu zapovednici, šefovi, poglavari države.

Njeni planovi, međutim, bili su utemeljeni u izdašnom tlu Urasa. Na neplodnom Anaresu zajednice su se morale veoma razuditi u potrazi za hranom i energijom, a samo su retke mogle da se same izdržavaju, ma koliko ljudi sužavali svoje predstave o tome šta je neophodno za izdržavanje. Ovo sužavanje uistinu je bilo veoma drastično, ali postojao je jedan minimum ispod koga nisu želeli da idu; nisu hteli da se vrate na preurbano, pretehnološko, plemensko stanje. Znali su dobro da je njihov anarhizam proizvod veoma razvijene civilizacije, složene, raznolike kulture, postojane ekonomije i visoko industrijalizovane tehnologije kadre da održava obimnu proizvodnju i brzi prevoz dobara. Ma koliko bile velike razdaljine koje su razdvajale naseobine, oni su nastojali da očuvaju ideal složenog organizma. Najpre su izgradili puteve, a onda kuće. Posebne sirovine i proizvodi svake oblasti neprekidno su se razmenjivali u složenom procesu ravnoteže: one ravnoteže raznovrsnosti koja predstavlja osobenost života, prirodne i društvene ekologije.

Ali, rečeno analognim načinom, ne možete imati nervni sistem bez bar jedne ganglije, a po mogućstvu mozga. Moralo je postojati središte. Računari koji usaglašuju upravljanje stvarima, podelom rada, razdeobom dobara kao i središnji federativi većine radnih sindikata nalazili su se još od početka u Abenaju. Takođe od početka Naseljivači su bili svesni da ta neizbežna centralizacija predstavlja stalnu pretnju kojoj se valja suprostaviti stalnom budnošću.

O, dete Anarhijo, beskrajno obećanje,

beskrajna brižnosti.

Ja osluškujem, osluškujem u noći

pokraj kolenke duboke poput noći

je li sa detetom sve u redu.

Pio Atean, koji se na praviku prozvao Tober, napisao je ove stihove u četrnaestoj godini Naseobine. Prvi pokušaji Odonjana da pretoče svoj novi jezik, svoj novi svet, u pesništvo bili su kruti, nespretni, dirljivi.

Abenaj, um i središte Anaresa, bio je sad tu, pred dirižablom, na velikoj, zelenoj ravnici.

To blistavo, duboko zelenilo polja delovalo je veoma ubedljivo: boja koja ne potiče sa Anaresa. Jedino su ovde i na toplim obalama Keranskog mora uspevale žitarice sa Starog sveta. Na drugim mestima glavni usevi bili su površinski holum i bleđa trava mene.

Kada je Ševeku bilo devet godina, njegovo popodnevno školsko zaduženje tokom više meseci bilo je da se stara o ukrasnim biljkama u zajednici Prostranih Ravnica – o tananom, egzotičnom bilju koje je trebalo hraniti i izlagati suncu baš kao i bebe. Pomagao je jednom starcu u tom spokojnom i revnosnom zadatku, zavoleo ga je, kao i biljke, prljavštinu, rad. Kada je ugledao boju Abenajske ravnice, prisetio se starca, mirisa đubriva od ribljeg ulja i boje prvih lisnih pupoljaka na tankim, golim granama, tog jarkog, živog zelenila.

Ugledao je u daljini, među bodrim poljima, dugačku, belu mrlju koja se razbila u kocke, slične prosutim zrcima soli, dok je dirizabl prolazio odozgo.

Jato zaslepljujućih bleskova na istočnom rubu grada nagnalo ga je da zažmirka, i za trenu-tak mu se pred očima pojaviše tamne tačkice: velika, parabolična ogledala koja su obezbeđivala solarnu toplotu za abenajske rafinerije.

Dirizabl se spustio pokraj jednog robnog skladišta u južnom kraju grada, i Ševек se zaputio ulicama najvećeg naselja na svetu.

Bile su to prostrane, čiste ulice. Nisu postojale senke zato što je Abenaj ležao na manje od trideset stepeni severno od polutara, a sve zgrade bile su niske, izuzev stamenih, vitkih kula turbina na vetar. Sunce je belo sijalo na čvrstom, tamnom, plavoljubičastom nebu. Vazduh je bio bistar i čist, bez dima i vlage. Stvari su se odlikovale živošću, čvrstinom bridova i uglova, jasnoćom. Sve je stajalo zasebno, samostalno.

Sastojci koji su sačinjavali Abenaj bili su isti kao i u bilo kojoj drugoj odonjanskoj zajednici, ponovljeni mnogo puta: radionice, fabrike, obitavališta, spavaonice, središta za učenje, sale za okupljanje, mesta gde se vršila razdeoba, skladišta, obedovaonice. Veće zgrade najčešće su bile okupljene oko otvorenih trgova, što je gradu davalo osnovno ćelijsko ustrojstvo: jedna podzajednica ili susedstvo išla je za drugom. Teška industrija i postrojenja za proizvodnju hrane obično su smeštani u predgrađe, a ćelijski sklop se i tu ponavljao u smislu da su srodne industrije stajale jedne uz drugu na određenom trgu ili u ulici. Prvi takav skup kroz koji je Ševек prošao bio je niz trgova, tekstilna četvrt, pun postrojenja za obradu vlakna holuma, predionica koje su prele i tkale, radionica za bojenje, mesta za razdeobu tkanina i odeće; središni deo svakog trga sadržao je malu šumu drvenih motki koje su od vrha do tla bile iskićene zastavama i zastavicama svih boja bojadžijskog umeća, ponosno obznanjujući lokalnu industriju. Većina gradskih zgrada bile su međusobno veoma slične, bez ukrasa, stameno građene od kamena ili izlivenog penastog kamena. Neke su u Ševеkovim očima izgledale veoma velike, ali su gotovo sve bile samo jednospratnice, zbog učestalosti zemljotresa. Iz istog razloga prozori su bili mali, izrađeni od čvrstve silicijumske plastike koja se nije rasprskavala. Bili su mali, ali ih je bilo mnogo, zato što se nije moglo računati na veštačku rasvetu između jednog sata pre svitanja i jednog sata po zalasku sunca. Grejanje bi se isključivalo kada bi spoljnja temperatura premašila pedeset pet stepeni Farnahajtove lestvice. Nije stvar bila u tome što je Abenaj oskudeva u energiji: postojale su turbine na vetar i generatori na temperaturne razlike između površine i unutrašnjosti zemlje, koji su obezbeđivali grejanje; ali načelo organske ekonomije bilo je od odveć suštinske važnosti za dejstvovanje društva da ne bi duboko delovalo na etiku i estetiku. 'Suvišnost je izmetina', napisala je Odo u Analogiji. 'A izmetina zadržana u telu jeste otrov.'

U Abenaju nije bilo otrova; goli grad, svetao, sjajnih i postojanih boja, čistog vazduha. Bio je tih. Mogli ste ga videti celog, kako leži poput prosutih zrnaca soli.

Ništa nije bilo skriveno.

Trgovi, jednostavne ulice, niske zgrade, neograđena radilišta – sve se to odlikovalo živošću i delatnošću. Koračajući, Ševек je neprekidano bio svestan koračanja drugih ljudi, njihovog rada, razgovora, lica koja su prolazila, glasova koji su dozivali, čavrljali, pevali, živih ljudi, ljudi koji su obavljali poslove, ljudi koji su pešačili. Radionice i fabrike gledale su na trgove ili na svoja otvorena radilišta, a vrata su im takođe stajala otvorena. Prošao je pored jedne staklare u kojoj je radnik zahvatio oveću količinu rastopljene mase podjednako ležerno kao što bi kuvar zahvatio supu iz zdele da sipa u tanjir. Uz staklaru se nalazilo jedno živo radilište gde su izlivani penasti kamenovi za gradnju. Predradnik grupe, jedna krupna žena u radnom odelu pobeledom od prašine, nadgledala je nalivanje jednog kalupa, praćajući ga glasnim i blistavim jezičkim izlivima. Potom je došla jedna mala fabrika žice, pa četvrt sa praonicama, radionica u kojoj su se proizvodili

i opravljali muzički instrumenti, četvrt u kojoj se vršila razdeoba sitnih dobara, pozorište, ciglana. Radinost kojom se odlikovalo svako mesto bila je očaravajuća i uglavnom potpuno izložena pogledima prolaznika. Deca su se vrzmala unaokolo: neka su pomagala u radu odraslima, dok su se druga zabavljala pravljenjem kolača od blata i igranjem na ulici; jedna devojčica sedela je na krovu središta za učenje sa nosom duboko u nekoj knjizi. Proizvođač žice ukrasio je pročelje svoje radionice viticama od raznobojnih kablova, što je tvorilo vedar i kitnjast prizor. Plima pare i razgovora koja je dopirala kroz širom otvorena vrata perionice bila je uistini silovita. Nijedna vrata nisu bila zaključana, a samo su retka držana zatvorena. Nije bilo prerusavanja niti reklama. Sve je bilo javno – svekoliki rad, sav život grada – dostupno pogledu i rukama. A svaki čas niz Ulicu skladišta projurila bi neka stvar uz resku zvonjavu, vozilo puno ljudi i sa ljudima iskićenim svuda po izbočinama na spoljnjem delu; neke starice žestoko su klele zato što vozilo, u kome su se nalazile, nije dovoljno dugo stajalo na njihovoj stanici kako bi imale vremena da se iskobeljaju napolje; jedan dečak grozničavo se upinjao da ga prati na triciklu napravljenom u kućnoj radinosti; električne varnice padale su na raskršćima u pravom pljusku sa žica što su se pružale gore: kao da je ta spokojna, snažna živost ulica s vremena na vreme narastala do tačke pražnjenja, da bi onda suknula uz prasak, plavo rasprskavanje i miris ozona. Bili su to Abenajski omnibusi čiji je prolazak izazivao ushićenje kod prolaznika.

Ulica skladišta završavala se velikim, otvorenim mestom gde se još pet ulica zračno ulivalo u trougaoni park pun trave i drveća. Većina parkova na Anaresu bili su dečija igrališta ispunjena prljavštinom i peskom, sa malo šipražja i po kojim stablom holuma. Ovaj se, međutim, razlikovao. Ševak je prešao preko kolovoza na kome nije bilo saobraćaja i ušao u park; video ga je ranije na mnogim slikama, i to ga je sad privuklo, kao i želja da izbliza osmotri tuđinska drveta, uraška stabla, da neposredno iskusi zelenilo nebrojenog lišća. Sunce se spuštalo, nebo je bilo prostrano i vedro, zatamnjujući se ka purpuru u zenitu, a tama svemira ukazivala se kroz retku atmosferu. Ušao je pod drveće, obazriv, oprezan. Zar ne predstavljaju prekomernost, ovi izobilni listovi? Stabla holuma sasvim su uspešno prolazila sa četinama i iglicama, imajući taman koliko je potrebno. Nije li sva ta bujnost lišća naprosto suvišnost, izmetina? Ova stabla nisu mogla uspevati bez plodnog tla, stalnog navodnjavanja i mnogo pažnje. Nije odobravao njihovu rasipnost, neštedimičnost. Stao je da korača među njima, ispod njih. Tuđinska trava bila je meka pod stopalima. Činilo mu se kao da hoda po živom mesu. Vratio se na stazu. Tamni udovi stabala sezali su nagore iznad njegove glave, držeći svoje mnogobrojne, široke, zelene šake povrh njega. Ispunilo ga je strahopoštovanje. Osećao se pun blaženstva, iako tu nije došao da potraži blaženstvo.

Nešto dalje napred, niz stazu koje je postajala sve tamnija, jedna osoba sedela je i čitala na kamenoj klupi.

Ševak krenu lagano napred. Prišao je do klupe i zagledao se u priliku koje je sedela pognute glave nad knjigom u zelenozlatnom sumraku pod drvećem. Bila je to žena od pedeset ili šezdeset godina, neobično odevena, sa kosom vezanom na temenu u čvor. Njena leva šaka, koja je joj počivala na bradi, gotovo je skrivala kruta usta, dok je u desnoj držala hartije položene na kolena. Te hartije bile su teške; hladna šaka na njima takođe je bila teška. Svetlost je brzo čilela, ali ona uopšte nije podizala pogled, nastavljajući da čita korekturne otiske Društvenog organizma.

Ševak je neko vreme posmatrao Odo, a zatim je seo na klupu pokraj nje.

Osmotrio je čvrst, tužan profil, kao i šake, staračke šake. Potom je podigao pogled prema stenovitim granama. Tog časa je prvi put u životu shvatio da Odo, čije je lice poznavao još od detinjstva, čije su zamisli trajno počivale u središtu njegovog uma i umova svih ljudi koje je poznavao, da Odo nikada nije kročila na Anares: da je živela, umrla i bila sahranjena u senci drveća sa zelenim lišćem, u nezamislivim gradovima, među ljudima koji su govorili nepoznatim jezicima, u jedno drugom svetlu. Odo je bila tuđin: izgnanik.

Mladić je sedeo pokraj kipa, u smumraku, gotovo potpuno nepomičan kao i ona.

Konačno svativši da se već sasvim smrklo, on ustade i ponovo se zaputi u ulice, raspitaši se uz put kako da dođe do Središnjeg instituta nauka.

Institut nije bio daleko; stigao je tamo nedugo pošto su se upalila svetla. Registratorka ili dežurna nalazila se u maloj kancelariji na ulazu, čitajući. Morao je da zakuca na otvorena vrata da bi joj privukao pažnju. „Ševек“, reče on. Bilo je uobičajeno da se razgovor sa neznancem započne ponudom vlastitog imena kao svojevrsne ručke za koju bi se ovaj uhvatio. Nije bilo mnogo drugih ručki koje bi se mogle ponuditi. Nije bilo činova, niti naziva činova, nikakvih konvencionalnih oblika učtivog oslovljavanja.

„Kokvan“, uzvratila žena. „Zar nije trebalo da dođeš juče?“

„Promenili su red vožnje teretnog dirizabla. Ima li neki prazan krevet u jednoj od spavaonici?“

„Broj četrdeset šest je za tebe. Preko dvorišta, zgrada levo. Imaš poruku od Sabula. Kaže da navратиš do njega ujutru u ured za fiziku.“

„Hvala!“ reče Ševек i zaputi se preko prostranog, popločanog dvorišta, njišući prtljag u ruci – zimski kaput i rezervni par čizama. Svetla su bila uključena u sobama svuda oko četvorougla dvorišta. Čulo se žamorenje, osećalo se prisustvo ljudi u spokoju koju je vladao unaokolo. Nešto se komešalo u bostrom, reskom vazduhu gradske noći, osećanje drame, obećanja. Vreme večere još nije bilo prošlo i on je nakratko svratio u obedovaonicu Instituta da vidi da li se zadržalo nešto hrane za putnika-namernika. Ustanovio je da mu je ime već stavljeno na redovni spisak, kao i da je hrana izvrsna. Postojao je čak i desert, kompot. Ševек je voleo slatkiše, a kako je bio jedan od poslednjih na večeri i kako je preostalo puno kuvanog voća, uzeo je još jedno sledovanje. Jeo je sam za malim stolom. Za većim stolovima, u blizini, skupine mladih ljudi razgovarala su preko praznih tanjira; do njega su dopirali odlomci rasprava o ponašanju argona na veoma niskim temperaturama; o ponašanju jednog predavača hemije na nekom kolokvijumu, o takozvanim zakrivljenostima vremena. Dvoje-troje ljudi ga je pogledalo; nisu prišli da porazgovaraju sa njim, kao što bi to učinili ljudi u maloj zajednici kad bi im došao stranac; pogledi im nisu bili neprijateljski, možda samo pomalo izazovni.

Našao je sobu četrdeset šest u jednom dugačkom hodniku punom zatvorenih vrata u obita-valištu. Sve su to očigledno bile jednokrevetne sobe, i on se zapita zbog čega ga je registratorka poslala ovamo. Od kada je napunio dve godine, stalno je živeo u spavaonicama, sobama u kojima se nalazilo od četiri do deset kreveta. Zakucao je na vrata sobe broj četrdeset šest. Tišina. Otvorio je vrata. Bila je to mala, jednokrevetna soba, prazna, slabo osvetljena rasvetom iz hodnika. Uključio je svetiljku. Dve stolice, jedan sto, logaritar pohaban od upotrebe, nekoliko knjiga i jedno ručno tkano, narandžasto ćebe, uredno presavijeno na krevetskom uzvišenju. Neko drugi ovde živi, registratorka je pogrešila. On zatvori vrata. Zatim ih ponovo otvori da bi ugasio svetlo.

Na stolu ispod svetiljke nalazila se jedna beleška, ispisana na istrnutom komadu hartije: „Ševек, Ured za fiziku, ujutro. 2-4-1-154. Sabul.“

Spustio je kaput na jednu stolicu, a čizme na pod. Stajao je neko vreme i čitao naslove knjiga: uobičajeni priručnici iz fizike i matematike sa zelenim povezom i Krugom Života odštampanim na koricama. Okačio je kaput u orman i odložio čizme. Brižljivo je navukao zavesu na ormanu. Prešao je preko sobe do vrata: četiri koraka. Zastao je tu, oklevajući pun minut, a onda, prvi put u životu, zatvorio vrata vlastite sobe.

Sabul je bio nizak, zdepast, neuredan čovek od svojih četrdeset godina. Dlake na licu bile su mu tamnije i grublje nego što je to uobičajeno, zgušnjavajući se u pravu bradu ispod donje usne. Nosio je težak zimski ogrtač, prema čijem se izgledu moglo zaključiti da ga nije skidao još od prošle zime; krajevi rukava bili su pocrneli od prljavštine. Ophođenje mu je bilo preko i sitničavo.

Govorio je u odlomcima, baš kao što je i beleške pisao na odlomcima hartije. Gundao je. „Moraćeš da naučiš iotski“, progunđa on Ševku.

„Da naučim iotski?“

„Rekao sam da naučiš iotski.“

„Zašto?“

„Kako bi mogao da čitaš dela iz uraške fizike! Radove Atroa, Toa, Baiska i ostalih. Niko ih nije preveo na pravik, niti je verovatno da će to učiniti. Možda je najviše šestoro ljudi na Anaressu u stanju da razume te stvari. Na bilo kom jeziku.“

„Kako mogu da naučim iotski?“

„Iz gramatike i rečnika!“

Ševk nije popuštao. „Gde da ih nađem?“

„Ovde“, progunđa Sabul. Stao je da pretura po neurednim policama sa malim knjigama u zelesnom povezu. Pokreti su mu bili žustri i razdražljivi. Konačno je pronašao dva debela, nepovezana toma na donjoj polici i sa treskom ih spustio na sto. „Obavesti me kad postaneš kadar da čitaš Atroa na iotskom. Ništa ne mogu sa tobom pre toga.“

„Koju vrstu matematike koriste ti Urašani?“

„Nema ničeg sa čim ti ne bi mogao da izideš na kraj.“

„Radi li neko ovde na hronotopologiji?“

„Da, Turet. Možeš porazgovarati sa njim. Nema potrebe da pohadaš njegov kurs.“

„Predvideo sam da pohađam Gvarabina predavanja.“

„Zbog čega?“

„Njeni radovi o učestalosti i periodu...“

Sabul sede, ali odmah ponovo ustade. Bio je nesnosno nemiran, nemiran ali i krut, prava rašpa od čoveka. „Ne gubi vreme. Daleko si iznad te starice u teoriji Sleda, a ostale zamisli o kojima ona priča ne vrede ništa.“

„Zanimaju me načela Istovremenosti.“

„Istovremenosti! Kakvim vas je to profilerskim drekom Mitis tamo hranila?“ Fizičar se netremice zagleda u njega, dok su mu žile na slepoočnicama nabubrele pod grubom, kratkom kosom.

„Sam sam priredio i održao kurs o tome.“

„Odrasti. Odrasti. Vreme je da odrasteš. Sada si ovde. Ovde se bavimo fizikom, a ne religijom. Odbaci misticizam i odrasti. Koliko ti je vremena potrebno da naučiš iotski?“

„Bilo mi je potrebno nekoliko godina da naučim pravik“, reče Ševk. Blaga ironičnost ovog iskaza potpuno je promakla Sabulu.

„Ja sam obavio to za deset dekada. Bilo mi je sasvim dovoljno da pročitam Toov Uvod. Oh, prokletstvo, potreban ti je tekst na kome ćeš da radiš. Mogao bi da bude baš ovo. Evo. Čekaj.“ Stao je da prebira po jednoj prenatrpanoj ladici i konačno je izvukao jednu knjigu, neobičnog izgleda, u plavom povezu, bez Kruga Života na koricama. Naslov je bio odštampan zlatnim slovima i glasio je Poilea Afio-ite, što nije zvučalo odveć smisljeno, a i oblici nekih slova bili su mu nepoznati. Ševk se zagleda u knjigu, uze je od Sabula, ali je ne otvori. Držao ju je, stvar koju je želeo da vidi, tuđinski artefakt, poruku sa drugog sveta.

Setio se knjige koju mu je Palat pokazao, knjige brojeva.

„Vrati se kada budeš u stanju to da čitaš“, progunđa Sabul.

Ševk se okrenu da pođe. Sabul glasnije zagunđa za njim: „Čuvaj te knjige uza se. One nisu za opštu potrošnju.“

Mladić zastade, okrenu se i reče posle kratkotrajnog oklevanja svojim mirnim, prilično uzdržanim glasom: „Ne razumem.“

„Ne daj da ih neko drugi čita!“

Ševak ništa nije uzvratilo.

Sabul ponovo ustade i priđe mu. „Slušaj. Sada si član Središnjeg instituta nauka, sindikata fizike, radiš sa mnom, Sabulom. Shvataš li? Povlastica je odgovornost. Je li tako?“

„Trebalo da steknem znanje koje ne smem da delim“, reče Ševak posle kraće pauze, izrekavši rečenicu kao da je posredi logička tvrdnja.

„Ako bi na ulici našao pakovanje eksploziva, da li bi ga 'podelio' sa svakim detetom koje bi naišlo? Ove knjige su eksplozivni. Da li me sad shvataš?“

„Da.“

„U redu.“ Sabul se okrenu, uputivši namrgođen pogled koji je odražavao endemičnu, a ne neku posebnu ljutnju. Ševak iziđe, noseći oprezno dinamit, uz odvratnost i silnu radoznalost.

Dao se na učenje iotskog. Radio je sam u sobi četrdeset šest, zbog Sabulovog upozorenja, ali i zato što mu je naprosto izgledalo najprirodnije da uči sam.

Još u ranoj mladosti došao je do saznanja da se u izvesnim pogledima razlikuje od svih ostalih koje je poznavao. Za jedno dete svest o takvoj različitosti veoma je bolna, jer, budući da još ništa nije učinilo, kao i da nije kadro da nešto učini, ne može nikako da je opravda. Pouzdano i blagonaklono prisustvo odraslih, koji su takođe, na vlastite načine, različiti, predstavlja jedinu podršku koju takvo dete može da ima; a Ševaku je ona bila uskraćena. Njegov otac je, doduše, bio beskrajno pouzdan i blagonaklon. Ma šta da je Ševak bio i šta god da je učinio, Palat je sve odobravao i bio je odan. Ali Palat se nije odlikovao istom različitosti. On je bio kao ostali, kao i svi drugi kojima je zajednica padala tako lako. Voleo je Ševaka, ali mu nije mogao pokazati šta je sloboda, ono uvažavanje tuđe samotnosti kojim se ta samotnost jedino nadilazi.

Ševak je stoga bio naviknut na unutarnju izdvojenost koju su narušavali svi uzgredni, svakodnevnici dodiri sa ljudima, društvenost života u zajednici, kao i retka prijateljska druženja. Ovde, u Abenaju, nije imao prijatelja, a kako se našao izvan uslova zajedničke spavaonice nije sklopio nijedno novo prijateljstvo. Bio je odveć svestan, sa dvadeset godina, posebnosti vlastitog uma i karaktera da bi se ponašao otvoreno i druželjubivo; bio je povučen i izdvojen; njegove kolege studenti, videći da je ta izdvojenost stvarna, nisu često pokušavali da mu pristupe.

Zasebnost njegove sobe uskoro mu je postala draga. Počeo je da uživa u svojoj potpunoj nezavisnosti. Izlazio je iz sobe jedino radi doručka i večere u obedovaonici i hitrog svakodnevnog pešačenja kroz gradske ulice kako bi utazió potrebe mišića koji su oduvek bili navikli na vežbanje; potom bi se vraćao u sobu četrdeset šest i gramatici iotskog jezika. Jednom u dekadu ili dve bio je pozvan na rad u zajednici, u okviru kružnih smena koje su se nazvale 'deseti dan', ali ljudi sa kojima je tu radio bili su mu stranci, a ne prisni poznanici kao što bi to bilo u nekoj maloj zajednici, tako da ti dani fizičkog rada nisu donosili psihološki prekid njegove izdvojenosti, niti njegovog napredovanja u učenju iotskog.

Sama gramatika, budući složena, ilogična i shematizovana, pričinjavala mu je zadovoljstvo. Učenje mu je išlo brzo kada je jednom stekao osnovni fond reči zato što je znao šta čita; poznavao je oblast i njenu terminologiju i kad god bi negde zapeo izlaz bi mu pokazivale ili vlastita intuicija ili neka matematička jednačina. Mesta gde bi tada stizao nisu mu uvek bila poznata od ranije. Toov Uvod u temporalnu fiziku nije bio priručnik za početnike. U vreme kada je stigao do polovine knjige Ševak uopšte više nije čitao iotski već fiziku; tada je i shvatio zašto mu je Sabul naložio da pre svega drugog pročita urašku fiziku. Oni su bili daleko ispred svega što se radilo na Anaresu u poslednjih dvadeset godina. Najblistaviji uvidi o Sledu u radovima samog Sabula predstavljali su, zapravo, prevode sa iotskog, bez navođenja autorsva.

Upustio se u čitanje i ostalih knjiga koje mu je Sabul dao, glavnih dela savremene uraške fizike. Život mu je postao još samotniji. Nije uzimao udela u delatnostima studentskog sindikata, niti je pohađao skupove bilo kog drugog sindikata ili federativa izuzev letargične federacije za

fiziku. Sastanci takvih grupa, koji su služili kako za priređivanje društvenih akcija, tako i za sam društveni život, predstavljali su osnovni obrazac življenja u bilo kojoj maloj zajednici, ali ovde, u gradu, izgledali su znatno manje važni. Čovek nije nužno morao da im prisustvuje; uvek su postojali drugi koji su bili spremni da uzmu stvari u svoje ruke i da ih valjano obave. Ako se izuzmu dužnosti vezane za deseti dan i uobičajeni domarski zadaci u njegovom obitavalištu i laboratorijama, Ševек je u potpunosti raspolagao svojim vremenom. Često bi preskakao vežbanja, a povremeno i obroke. Nikada, međutim, nije izostao sa jedinog kursa koji je pohađao, sa Gvarabinih predavanja o Učestalosti i Periodu.

Gvarab je bila prilično stara, tako da je često skretala sa teme i gubila nit izlaganja. Slušaoci na njenim predavanjima bili su malobrojni i nejednaki. Ona je ubrzo uočila mršavog mladića sa velikim ušima koji je jedini stalno bio prisutan na njenim časovima. Svetle, postojane, pametne oči srele su se sa njenima, upostojile je, probudile, ona se ozarila, povratila je izgubljeni vid. Stala je da visoko uzleće, a ostali studenti u prostoriji gledali su je zbunjeni i začuđeni, čak i uplašeni, ako su za to bili dovoljno inteligentni. Gvarab je sagledavala znatno veću vaseljenju nego što je većina ostalih ljudi bila kadra da vidi, i od tih vizija oni bi zažmirkali. No, svetlooki mladić gledao je postojano. U njegovom licu ona je videla svoju radost. Ono što je ona ponudila, što je nudila celog svog veka, što niko nikada nije podelio s njom, on je uzeo, on je podelio. Bio je njen brat, preko bezdana od pedeset godina, i njeno iskupljenje.

Kada bi se sreli u prostorijama ureda za fiziku ili u obedovaonici, ponekad bi smesta otpočinjali razgovore o fizici, ali u drugim prilikama Gvarabi je nedostajalo snage za to, i tada bi malo šta imali da kažu, jer starica je podjednako bila stidljiva kao i mladić. „Ne jedeš dovoljno“, kazala bi mu. On bi se na to osmehnuo, a uši bi mu porumenele. Više nisu znali šta bi rekli.

Pošto je proveo pola godine u Institutu, Ševек je dao Sabulu rad na tri strane pod naslovom 'Kritika Atroove hipoteze beskrajnog Sleda'. Jednu dekadu kasnije Sabul mu je vratio rad, progundavši: „Prevedi ga na iotski.“

„Od početka sam ga i pisao uglavnom na iotskom“, reče Ševек „budući da sam koristio Atroovu terminologiju. Napraviću kopiju originala. Zašto?“

„Zašto? Da ga vražji profiter Atro može pročitati. Brod dolazi petog dana naredne dekade.“

„Brod?“

„Teretnjak sa Urasa!“

I tako je Ševек otkrio da se između odeljenih svetova ne prevoze samo nafta i živa, i ne samo knjige, kao one koje je on čitao, nego i pisma. Pisma! Pisma posednicima, podanicima vlada zasnovanih na nejednakosti moći, pojedincima koji nužno iskorišćavaju druge i koje drugi iskorišćavaju zato što su pristali da budu zavrtnji u državi-mašini. Da li takvi ljudi odista razmenjuju zamisli sa slobodnim ljudima na neagresivan, dobrovoljan način? Mogu li uistinu da priznaju jednakost i da uzmu udela u intelektualnoj solidarnosti, ili možda samo pokušavaju da ostvare prevlast, da nametnu svoju moć, da poseduju? Pomisao o stvarnom razmenjivanju pisama sa jednim posednikom uznemirila ga je, ali bilo bi zanimljivo ustanoviti...

Mnoštvo takvih otkrića bilo mu je nametano tokom prvih pola godine u Abenaju, tako da je konačno morao shvatiti da je bio – i da je možda i dalje – veoma naivan: a jednom inteligentnom mladiću takvo priznanje nipošto ne pada lako.

Prvo i još najmanje prihvatljivo od tih otkrića bilo je da treba da nauči iotski, ali da znanje tog jezika sačuva za sebe: za njega je to predstavljalo krajnje novu situaciju koja ga je u moralnom pogledu sasvim zbunjivala, tako da se on još nije saživeo sa njom. Očigledno, on nije nikom neposredno audio time što nije podelio svoje znanje. Sa druge strane, kako bi to uopšte nekome moglo da naudi da zna da je on naučio iotski, kao i da ga i sam može naučiti? Sloboda svakako pre leži u otvorenosti nego u tajnosti, a sloboda je uvek vredna rizika. No, on nikako nije uspevao

da vidi u čemu je rizik. Jednom mu je palo na um da je Sabul želeo da novu urašku fiziku zadrži za sebe – da je poseduje, kao vlasništvo, kao izvor moći nad svojim kolegama na Anaresu. Ali ova pomisao toliko je odudarala od Ševkovog načina mišljenja da ju je on tek uz silne napore uopšte uobličio umu, a kada se to dogodilo, smesta ju je odbacio, sa prezirom, kao pomisao koja je dostojna istinskog gnušanja.

Tu je zatim bila zasebna soba, još jedna moralna bodlja. Ako biste kao dete spavali sami u jednokrevetnoj sobi, to je značilo da se smetali ostalima u spavaonici i da oni to više nisu hteli da podnose; sebičarili ste. Samoća je izjednačavana sa sramotom. Kod odrasalih, pominjanje jednokrevetnih soba najčešće je pretpostavljalo seks. Svako obitavalište raspolagalo je izvesnim brojem jednokrevetnih soba, i par koji je želeo da ima odnos koristio je jednu od takvih slobodnih prostorija preko noći, tokom dekade, ili već koliko bi mu se ushtelo. Par koji je sklopio ortaštvo uzimao je dvokrevetnu sobu; u malim mestima, gde se nije mogla naći dvokrevetna soba, ortaci bi je često dozidali za sebe uz spavaonicu i tako bi nastajao dugačak, nizak, razvučen niz dogradaka nazvan 'ortački šinski kamioni'. Izuzmu li se seksualni odnosi, nije bilo razloga da se ne spava u spavaonicama. Mogli ste izabrati neku malu ili veliku, a ako vam se nebi dopadali ljudi sa kojima biste je delili, uvek ste mogli preći u drugu spavaonicu. Svi su imali obezbeđenu radionicu, laboratoriju, studio, ambar, kancelariju ili već ono što im je bilo potrebno za obavljanje posla; u kupatilima je čovek po volji mogao da bira zasebnost ili društvo; seksualna zasebnost bila je sasvim dostupna i društveno očekivana; izvan toga, međutim, zasebnost je prestajala da bude funkcionalna. Predstavljala je suvišnost, prekomernost. Ekonomija Anaresa nije mogla da izdrži građenje, održavanje, grejanje i osvetljavanje pojedinačnih kuća i stanova. Osoba koja bi se odlikovala istinski nedruštvenom prirodom morala se izdvojiti iz društva i sama starati o sebi. Ona je uživala potpunu slobodu da tako postupi. Mogla je sagraditi sebi kuću gde god bi poželela (iako bi se, ako bi zaklonila neki lep vidik ili zauzela kakav plodni komad zemlje, našla pod teškim pritiskom suseda da se preseli negde drugde). Bilo je poprilično samotnjaka i pustinjaka na okrajcima starijih anareških zajednica, koji su se pretvarali da nisu članovi jedne društvene vrste. Ali onima koji su prihvatili povlastice i obaveze ljudske solidarnosti, zasebnost je bila vrednost samo tamo gde je služila nekakvoj svrsi.

Ševkova prva reakcija na okolnost da je stavljen u zasebnu sobu bila je stoga delimično neodobravanje, a delimično posramljenost. Zašto su mu to dodelili? Ubrzo je odgonetnuo razlog. Bilo je to pravo mesto za njegovu vrstu posla. Ukoliko bi mu neka zamisao sinula u ponoć, mogao je da uključi svetlo i da je zapiše; ako bi mu došla u svitanje, ne bi mu je odagnali iz glave razgovori i komešanja četvoro ili petoro sobnih sadruga koji bi tada ustajali; ukoliko mu opšte nikakva zamisao ne bi došla i ako bi morao da po vascele dane provede sedeći za stolom i buljeći kroz prozor, iza leđa mu se ne bi nalazio niko ko bi se pitao zašto povazdan dokoliči. Zasebnost je, u stvari, bila gotovo podjednako poželjna za fiziku kao i za seks. Ali ipak, je li bila neophodna?

U obedovaonici Instituta za večeru je uvek bio neki desert. Ševku se to veoma dopadalo, i kad god bi bilo viška on ga je rado uzimao. Ali njegova savest, savest pripadnika organski ustrojenog društva, suočavala se sa teškim varenjem. Zar svi, u svakoj obedovaonici od Abenaja do Krajnjeg, ne dobijaju isto sledovanje, isti deo? Oduvek su mu govorili da se tako čini i on se uvek u to osvedočavao. Razume se, postojale su lokalne razlike: posebni proizvodi nekog kraja, nestašice, viškovi, vanredne prilike, kao što je bio 'Projekat bivaci', slabi kuvari, dobri kuvari, u stvari beskrajna raznovrsnost u okviru nepromenjivih uslova. Ali nijedan kuvar nije bio toliko nadaren da napravi desert bez nužnih sastojaka. Većina obedovaonica služila je desert samo jednom ili dva puta u dekadi. Ovde se, međutim, služio svake noći. Zašto? Da li su članovi Središnjeg instituta nauka bolji od ostalih ljudi?

Ševak nije postavio ovo pitanje nikome drugom. Društvena svest, mišljenja ostalih, bila je najmoćnija moralna slika koja je određivala ponašanje većine Anarešana, ali ona je u njemu djelovala malo manje moćno nego kod većine drugih. Pretežan deo njegovih problema stajao je izvan mogućnosti shvatanja ostalih ljudi, i on je već navikao da se sam hvata ukoštac s njima, u tišini. Tako je postupio i sa ovim problemima, koji su mu pali znatno teže, na izvestan način, neko poteškoće sa kojima se suočavao u temporalnoj fizici. Nije zatražio ničije mišljenje. Prestao je da uzima desert u obedovani.

Nije, međutim, prešao u spavaonicu. Stavio je na terazije sa jedne strane moralnu nelagodnost, a sa druge praktičnu prednost, i ovo poslednje je prevagnulo. Bolje je radio u zasebnoj sobi. Posao je bio vredan truda i on ga je valjano obavio. Svakako je bio svrsishodan njegovom društvu. Odgovornost je opravdavala povlasticu.

I tako je radio.

Izgubio je na težini; lagan je hodio zemljom. Nedostatak fizičkog naprezanja, nedostatak raznovrsnih zanimanja, nedostatak društvenih i seksualnih odnosa – ništa mu od svega toga nije izgledalo kao nedostatak, već kao sloboda. Bio je slobodan čovek: mogao je da čini šta je hteo, kad je hteo i koliko je hteo. I činio je. Radio je. Radio je/igrao se.

Pravio je beleške za niz hipoteza koje su dovele do koherentne teorije Istovremenosti. No, taj cilj izgledao je sve nevažniji; postojao je jedan znatno veći – objedinjena teorija vremena – koji je valjalo postići, kada bi samo mogao da mu pristupi. Osećao se kao da se nalazi u zaključanoj prostoriji usred jednog velikog, otvorenog predela: predeo se pružao svuda unaokolo, ukoliko bi samo mogao da pronađe izlaz, ishod. Postao je opsednut intuicijom. Tokom jeseni i zime sve se više odvikavao od spavanja. Dva sata noću i ponekad još dva sata preko dana bili su mu dovoljni; ovaj dremež, međutim, veoma se razlikovao od onog dubokog sna iz ranijeg vremena, ali je zato gotovo bio ravan buđenju na jednom drugom nivou, toliko je obilovao snovima.

Sanjao je veoma živo i ti snovi bili su deo njegovog rada. Video je kako se vreme okreće unazad, reka koja teče uzvodno ka svom izvoru. Držao je istovremenost dva trenutka u levoj i desnoj šaci; razdvajajući ih, osmehnuo se kada je video kako se ti trenuci razmiču kao rastavljeni mehurovi sapunice. Ustao je i napravio zabeležku, uopšte se, zapravo, ne probudivši, matematičku formulu koja mu je danima izmicala. Video je kako se prostor smanjuje oko njega poput zidova jedne sažimajuće kugle koja se neumoljivo sakuplja ka središnjoj praznini, zatvara, zatvara, i on se probudio uz vrisak za pomoć koji mu je zapeo u grlu, upinjući se u tišinu da umakne saznanju o vlastitoj večnoj praznini.

Jednog hladnog popodneva u poznu zimu navratio je u ured za fiziku, vraćajući se u sobu iz biblioteke, da vidi da li u sandučetu ima neko pismo za njega. Nije imao razloga da očekuje neko pismo, budući da nikada nije pisao nijednom prijatelju u Severozalazni oblasni institut; ali nekoliko poslednjih dana nije se dobro osećao, opovrgao je nekoliko najboljih vlastitih hipoteza i tako samog sebe vratio, posle polugodišnjeg teškog rada, na mesto odatle je počeo; fizički model bio je naprosto odveć neodređen da bi mogao nečemu da posluži, grlo ga je bolelo, želeo je da dobije pismo od nekoga koga poznaje, ili bar da sretne nekoga u uredu za fiziku sa kim bi malo pročaskao. Ali tamo nije bilo nikoga osim Sabula.

„Pogledaj ovo, Ševake.“

Pogledao je knjigu koju mu je pružio stariji čovek: tanku knjigu, u zelenom povezu, sa Krugom Života na koricama. Uzeo ju je i pogledao naslovnu stranu: 'Kritika Atroove hipoteze beskrajnog Sleda'. Bio je to njegov ogleđ, Atroov uzvratni teksti i odbrana, i njegov odgovor. Sve je bilo prevedeno ili ponovo prevedeno na pravik, a štampano u štampariji UPR-a u Abenaju. Postojala su dva autora: Sabul, Ševak.

Sabul je pognuo vrat nad primerak koji je Ševек držao i zlorado se iscerio. Gundanje mu je postalo grlano i kikotavo. „Svršili smo sa Atroom. Dokrajčili smo ga, tog prokletog profitera! Ne-ka sada nešto kažu o 'detinjastoj netačnosti!'“ Sabul je deset godina neumorno mrzeo Časopis za fiziku univerziteta Ieu Eun, u kome je za njegov teorijski rad napisano da je 'obogaljen provincijalizmom i detinjastom netačnošću kojom odonjanska dogma okružuje sva područja mišljenja'. „Sada će videti ko je provincijalan!“ reče on, iscerivši se ponovo. Ševек je poznao Sabula već skoro godinu dana, ali se nije mogao setiti da ga je ijednom video kako se osmehnuo.

Ševек sede na suprotan kraj sobe, uklonivši prethodno gomilu hartije sa jedne klupe; ured za fiziku bio je, razume se, zajednički, ali Sabul je držao ovu stražnju od dve prostorije punu materijala koje je koristio, tako da je stalno izgledalo da tu nema prostora više ni za koga drugog. Ševек spusti pogled na knjigu koju je i dalje držao, a zatim ga uputi kroz prozor. Osećao se i izgledao je prilično bolesno. Takođe je izgledao napet; ali sa Sabulom nikada nije bio stidljiv ili uzdržan, kao što je uvek bio sa ljudima koje je želeo da upozna. „Nisam znao da je prevodiš“, reče on.

„Preveo sam je, priredio. Izglačao sam neka rogobatna mesta, popunio praznine koje si ti ostavio, i tako dalje. Čitave dve dekade posla. Trebalo bi da budeš ponosan na knjigu, tvoje zamisli u velikoj meri tvore temelj završne verzije.“

Delo se sastojalo isključivo od Ševеkovih i Atroovih zamisli.

„Da“, reče Ševек. Spustio je pogled na šake. Posle kraće pauze dodade: „Voleo bih da objavim tekst koji sam napisao ovog četvrtgodišta o kružnosti. Trebalo bi ga dostaviti Atrou. Zanimao bi ga. On je i dalje zaglibljen u zamisli o uzročnosti.“

„Da ga objaviš? Gde?“

„Na iotskom. Hoću da kažem na Urasu. Da ga pošaljem Atrou, kao ovaj poslednji, on će ga verovatno staviti u neki od tamošnjih časopisa.“

„Ne možeš im dati da objave rad koji prethodno nije ovde objavljen.“

„Ali upravo smo to učinili sa ovim. Sve je ovo, izuzev mog pobijanja, izišlo u Časopisu za fiziku iz Ieu Euna pre no što je ovo ovde štampano.“

„To nisam mogao da sprečim, ali šta misliš zbog čega sam požurio sa štampanjem ovoga? Ne misliš valjda da svi u UPR-u odobravaju našu razmenu zamisli sa Urasom kao što je ova? Odbrana zahteva da svaku reč koja krene odavde na teretnjacima prethodno odobri neki stručnjak u UPR-u. A nadasve, zar misliš da se svi provincijski fizičari kojima je nedostupan ovaj kanal za Uras ne protive tome što ga mi koristimo? Misliš li da oni nisu zavidni? Postoje ljudi koji čekaju, koji jedva čekaju da mi načinimo neki pogrešan korak. Ako nas ikad uhvate u tome, izgubićemo mogućnost da i dalje šaljemo i primamo poštu preko uraških teretnjaka. Je li ti sad jasno kako stoje stvari?“

„Kako je Institut uopšte došao do te mogućnosti?“

„Zahvaljujući Pegvurovom izboru u UPR, pre deset godina.“ Pegvur je bio fizičar skromnog ugleda. „Uložio sam silan napor da održim stvar. Shvataš?“

Ševек klimnu.

„U svakom slučaju, Atro uopšte ne želi da čita te tvoje stvari. Pogledao sam taj tekst i vratio ti ga pre više dekada. Kad ćeš prestati da tračiš vreme na te reakcionarne teorije za koje se Gvarab zalepila. Zar ti nije jasno da je na njih straćila ceo život? Ako se budeš držao toga, napravićeš budalu od sebe. Što je, razume se, tvoje neotuđivo pravo. Ali nećeš napraviti budalu od mene.“

„Šta ako dam tekst u štampu ovde, na praviku, onda?“

„Traćenje vremena.“

Ševек je primio ovo uz blagi klimaj. Ustao je, mršav i koščat, i ostao da stoji za trenutak, udubljen u misli. Zimska svetlost oporo mu se slivala po kosi, koju je sada nosio vezanu pozadi

u rep, i po bezizražajnom licu. Prišao je stolu i uzeo jedan primerak sa male hrpe novih knjiga. „Voleo bih da pošalju jednu Mitis“, reče on.

„Uzmi koliko hoćeš. Slušaj. Ako misliš da znaš bolje od mene šta radiš, onda daj taj rad u štampu. Nije ti potrebna dozvola! Ovde ne vlada nikakva hijerarhija, znaš! Ne mogu te sprečiti. Sve što mogu da učinim to je da ti dam savet.

„Ti si savetnik sindikata štampara za rukopise iz fizike“, uzvratila Ševka. „Mislio sam da ću, pitajući te sada, svima uštedeti vreme.“

Njegova blagost ostajala je nenarušiva; budući da nije želeo da se takmiči za prevlast, nad njim nije mogla da se vaspostavi nikakva vlast.

„Šta hoćeš da kažeš time, da uštediš vreme?“ progundala Sabul, ali i Sabul je bio Odonjanin: zgrčio se, kao da ga je vlastito licemerje stavilo na muke, okrenuo se od Ševke i rekao zlobno, glasom punim srdžbe: „Hajde samo! Daj u štampu tu vražiju stvar! Izjaviću da sam nepozvan da dam savet o tome. Reći ću im da savet zatraže od Gvarab. Ona je stručnjak za Istovremenost, a ne ja. Mistična, izlapela baba! Vaseljena je džinovska struna harfe koja oscilira između postojanja i nepostojanja! Koju notu svira, uzgred budi rečeno? Pasaže iz Brojčanih saglasja, pretpostavljam? Činjenica je da sam ja nepozvan... drugim rečima: nevoljan... da dajem savete UPR-u ili štampariji o intelektualnoj izmetini!“

„Delo koje sam uradio za tebe“, reče Ševka, „deo je ostvarenja koje sam uradio na temelji- ma Gvarabinih zamisli o Istovremenosti. Ukoliko prihvatiš prvo, moraćeš da prihvatiš i drugo. Žitarice najbolje uspevaju u dreku, kako mi to kažemo na Severozalazu.“

Stajao je jedan trenutak, a onda, ne dobivši nikakav odgovora od Sabula, pozdravi se i iziđe.

Znao je da je dobio bitku, i to lako, bez očiglednog nasilja. Ali nasilje je bilo počinjeno.

Kao što je Mitis predvidela, on je bio 'Sabulov čovek'. Sabul je još pre mnogo godina prestao da bude delotvoran fizičar; njegov visok ugled poticao je od izvlašćenja drugih umova. Ševka je trebalo da smišlja stvari, a Sabul da ubira plodove.

Posredi je, očigledno, bila etički nepodnošljiva situacija koju bi Ševka morao da obznani i raščini. Ali on to ipak nije učinio. Sabul mu je bio potreban. Želeo je da objavi ono što je napisao i da to pošalje ljudima koji su ga mogli shvatiti, uraškim fizičarima; bile su mu potrebne njihove zamisli, njihove kritike, njihova saradnja.

I tako su sklopili pogodbu, on i Sabul, pogodili su se kao profiteri. To nije bila borba, već trgovina. Ti meni daš ovo, a ja tebi dam ono. Odbiješ li me, ja ću odbiti tebe. Prodato? Prodato! Ševkova karijera, baš kao i postojanje njegovog društva zavisili su od postojanosti jednog temeljnog, nepisanog, profitnog ugovora. To nije bio odnos uzajamne pomoći i solidarnosti već izrabljivački odnos; ne organski već mehanički. Može li istinsko dejstvovanje proisteći iz nečega što je u osnovi nedejstvujuće?

Ali sve što želim da postignem jeste da se posao obavi, vajkao se Ševka u sebi, dok je išao preko šetališta ka četvorouglaonom obitavalištu u sivom, vetrovitom popodnevu. To je moja dužnost, to je moja radost, to je svrha celog mog života. Čovek sa kojim moram da radim sklon je takmaštvu, želi prevlast nad drugima, profiter je, ali ja to ne mogu da promenim; ako želim da radim, onda moram raditi sa njim.

Pomislio je na Mitis i na njeno upozorenje. Pomislio je na Severozalazni institut i na zabavu priređenu uoči njegovog polaska. Sada mu je to izgledalo veoma davno i tako detinje spokojno i bezbedno da mu se učinilo da bi mogao da zaplače od nostalgije. Dok je prolazio zasvođenim tremom zgrade Nauka o životu, jedna devojka sa kojom se tu mimoišao pogledala ga je postrance, i on pomisli da liči na onu devojku – kako li se samo zvala? – sa kratkom kosom, koja se prejala prženih kolača na zabavi. Zastao je i okrenuo se, ali devojka je već zašla za ugao. U svakom slučaju, imala je dugačku kosu. Otišla je, otišla je, sve je otišlo. On iziđe iz zavetrine trema na

vetrometinu. Vetar je nosio sitnu, retku kišu. Kada bi i padala, kiša je uvek bila retka. Ovo je bio suvi svet.

Suv, bled, neprijateljski. „Neprijateljski“, reče Ševек glasno na iotskom. Još nikada nije čuo govor na tom jeziku; zvučao mu je veoma strano. Kiša ga je tukla po licu poput sitnog šljunka. Bila je to neprijateljska kiša. Gušobolji se pridružila strašna glavobolja koje je tek tada postao svestan. Stigao je do sobe četrdeset šest i sručio se na krevetsko uzvišenje koje mu se odjednom učinilo znatno niže nego obično. Počeo je da se tresе i više nije mogao da zaustavi drhtavicu. Ututkao je narandžasto ćebe oko sebe i skupio se, pokušavši da zaspi, ali drhtavica nije prestajala zato što je bio pod stalnim atomskim bombardovanjem sa svih strana, koje se pojačavalo sa porastom temperature.

Nikada nije bio bolestan, niti je znao za neku fizičku nelagodnost težu od umora. Nemajući nikakvu predstavu o tome kako izgleda teška groznica, činilo mu se, tokom svesnih trenutaka te duge noći, da je sišao s uma. Strah od ludila nagnao ga je da potraži pomoć kada je svanuо dan. Odveć se plašio sebe da bi zatražio pomoć od suseda u hodniku: čuo je sam sebe kako bunca u toku noći. Nekako se odvuкао do lokalne klinike, osam blokova dalje; hladne ulice blistale su svetlošću sunčevog izlaska i svečano se okretale oko njega. U klinici su njegovo ludilo dijagnosticirali kao lak oblik zapaljenja pluća i kazali mu da ode u krevet u odeljenje dva. Usprotivio se. Bolničarka ga je optužila za sebičarenje i objasnila mu da će, ukoliko se bude vratio kući, lekar imati poteškoća oko odlaženja kod njega i obezbeđenja privatnog lečenja. Pošao je u krevet u odeljenje dva. Svi ostali pacijenti u odeljenju bili su stari. Došla je jedna bolničarka i donela mu čašu vode u jednu pilulu. „Šta je to?“ upita Ševек podozrivo. Zubi su ponovo počeli da mu cvokoću.

„Antipiretik.“

„Za šta je?“

„Da ti ublaži groznicu.“

„Nije mi potrebno.“

Bolničarka slegnu ramenima. „U redu“, reče ona i produži do drugih bolesnika.

Većina mladih Anarešana smatrala je da je sramno biti bolestan; bio je to ishod veoma uspešne zaštite od bolesti u njihovom društvu, a možda i pometnije izazvane analogom upotrebom reči 'zdravo' i 'bolesno'. Držali su da je bolest zločin, iako bez predumišljaja. Dati maha zločinačkom porivu, popustiti mu tako što bi se uzimala sredstva za ublaženje bola, bilo je nemoralno. Ustezali su se stoga od pilula i injekcija. Sa nastupom sredovečnosti i starosti većina ih je menjala nazore. Bol je postajao teži od srama. Bolničarka je podelila starim ljudima u odeljenju dva propisane lekove, a oni su se šalili sa njom. Ševек je to posmatrao, uopšte ne shvatajući.

Kasnije je došao jedan doktor sa špricom. „Ne želim to“, reče mu Ševек. „Prekini da sebičariš“, uzvрати doktor. „Okreni se.“ Ševек poslušao.

Još kasnije došla je jedna žena, donevši mu šolju vode, ali on se toliko tresao da se voda prosula i pokvasila mu ćebe. „Osatavi me“, reče joj on. „Ko si ti?“ Ona mu odgovori, ali on nije razumeo. Kazao joj je potom da ode, da mu je sasvim dobro. Onda joj je objasnio zašto je ciklička hipoteza, iako sama nedelotvorna, od suštinske važnosti za njegov pristup jednoj mogućoj teoriji Istovremenosti, kamen-temeljac. Govorio je delimično na vlastitom jeziku, a delimično na iotskom, a formule i jednačine ispisivao je na jednoj tablici komadom krede kako bi ona i ostali u skupini razumeli, budući da se bojao da neće prониći u onu stvar sa kamenom-temeljcem. Ona ga je dodirivala po licu i vezala mu pozadi kosu. Šake su joj bile hladne. Nikada nije osetio ništa prijatnije u celom dotadašnjem životu od dodira njenih ruku. Posegao je da je uhvati za šaku. Ali nje više nije bilo, otišla je.

Znatno kasnije, probudio se. Mogao je da diše. Bilo mu je sasvim dobro. Sve je bilo u redu. Nije osećao potrebu da se kreće. Pokrenuti se značilo bi narušiti taj savršen, postojan trenutak,

ravnotežu sveta. Zimska svetlost duž tavanice bila je neiskazivo lepa. On je ležao i posmatrao je. Starci u odeljenju su se smejali; bio je to starački, promukao, kikotačav smeh, predivan zvuk. Ušla je žena i sela uz njegov krevet. On ju je pogledao i osmehnuo se.

„Kako se osećaš?“

„Kao novorođenče. Ko si ti?“

Ona se takođe osmehnu. „Majka.“

„Ponovno rođenje. Ali trebalo bi da imam novo telo, ne više ono staro.“

„O čemu to pričaš?“

„Ni o čemu odavde. O nečemu sa Urasa. Ponovno rođenje je deo njihove religije.“

„I dalje buncaš.“ Ona ga dodirnu po čelu. „Nemaš groznicu.“

Njen glas, dok je izgovarala te dve reči, dodirnu i pogodi nešto veoma duboko u Ševkovom biću, jedno tamno mesto, ograđeno zidom, gde je stao da odjekuje u tami. On pogleda ženu i izusti, ispunjen užasom: „Ti si Rulag.“

„Rekla sam ti to. Više puta!“

Na licu joj je ostao nehajan izraz, čak veseo. Ševak nije bio kadar ništa da učini. Nije imao snage da se pokrene, ali je ipak ustuknuo od nje u neskrivenom strahu, kao da ona nije njegova majka, već njegova smrt. Ako je i zapazila tu slabu kretnju, ničim mu to nije stavila do znanja.

Bila je to lepa žena, tamna, finih i srazmernih crta lica, bez bora koje bi ukazivale na to da joj je već preko četrdeset godina. Sve je na njoj bilo skladno i pod kontrolom. Imala je nizak glas, prijatne boje. „Nisam znala da si u Abenaju“, reče ona, „niti uopšte gde si... odnosno, šta je sa tobom. Bila sam u skladištu štamparije i prebivala među novim izdanjima, tražeći stvari za inženjersku biblioteku, kada ugledah knjigu Sabula i Ševaka. Za Sabula sam, razume se, znala. Ali ko je Ševak? Zbog čega mi ime zvuči tako poznato? Bio mi je potreban pum minut da to ustanovim. Čudno, zar ne? Stvar, međutim, nije imala mnogo smisla. Ševak koga sam poznavala mogao je imati svega dvadeset godina, što ga nije činilo baš izglednim za pisanje o gleda iz metakosmologije sa Sabulom. Ali svaki drugi Ševak morao je biti još mlađi!... I tako sam pošla da vidim. Jedan mladić u obitavalištu kazao mi je da si ovde... Ova klinika zapanjujuće oskudeva u osoblju. Ne shvatam zašto sindikat ne traži više ljudi od medicinske federacije, ili smanji broj pacijenata; neki od ovdašnjih doktora i bolničarki rade po osam sati dnevno! Razume se, među medicinarima ima ljudi kojima to pogoduje: poriv za samožrtvovanjem. Nažalost, to ne dovodi do vrhunske delotvornosti... Baš čudno što sam te pronašla. Nikada te ne bih prepoznala... Jesi li u vezi sa Palatom? Kako je on?“

„Poginuo je.“

„Ah!“ U Rulaginom glasu nije bilo težnje da se odglumi pometenost ili bol; postojala je samo svojevrсна turobna pomirenost, tup prizvuk. Ševaka je to dirnulo i omogućilo mu da je, na trenutak, vidi kao ljudsko biće.

„Kada je poginuo?“

„Pre osam godina.“

„Tada mu nije bilo više od trideset pet.“

„Zemljotres je pogodio Prostrane Ravnice. Živeli smo tamo oko pet godina, on je bio građevinski inženjer u zajednici. Zemljotres je oštetiо središte za učenje. Pokušao je sa ostalima da izvuče neku decu koja su se našla pod ruševinama. A onda je došlo do drugog udara i cela zgrada se srušila. Stradao je trideset dvoje ljudi.“

„Jesi li i ti bio tamo?“

„Otišao sam na obuku u Oblasni institut desetak dana pre zemljotresa.“

Ona se zamisli; lice joj je bilo glatko i nepomično. „Siroti Palat. To baš liči na njega: da pogine sa ostalima, statistički, jedan od trideset dvoje...“

„Statistika bi bila još rđavija da on nije ušao u zgradu“, reče Ševak.

Ona ga osmotri. Iz pogleda joj se nije moglo razabrati šta oseća, odnosno šta ne oseća. Ono što je kazala moglo je biti spontano ili hotimično, nije bilo načina da se razluči. „Voleo si Palata.“ Ništa nije odgovorio.

„Ne ličiš na njega. U stvari, ličiš na mene, osim po boji tena. Mislila sam da ćeš ličiti na Palata. Držala sam to zasigurno. Čudno je kako čovekova uobrazilja uzima zdravo za gotovo takve stvari. Ostao je sa tobom, onda?“

Ševak klimnu.

„Bio je srećan.“ Nije uzdahnula, ali u glasu joj se osetio uzdržan uzdah.

„I ja sam bio.“

Usledila je pauza. Ona se blago osmahnula. „Da. Mogla sam da ostanem u vezi sa vama. Prebacuješ li mi što nisam tako učinila?“

„Da li ti prebacujem? Pa ja te uopšte nisam upoznao.“

„Jesi. Palat i ja smo te zadržali u obitavalištu sa nama, čak i pošto sam te odbila od prsiju. Oboje smo to želeli. U tim prvim godinama pojedinačna veza je od suštinske važnosti; psiholozi su to uverljivo dokazali. Puna socijalizacija može se razviti samo na temeljima tog prisnog početka... Bila sam voljna da nastavimo ortaštvo. Pokušala sam da Palatu nađem premeštaj ovde u Abenaju. No, uopšte se nisu pojavila slobodna mesta u njegovom zanimanju, a on bez premeštaja nije hteo da dođe. Odlikovao se tvrdoglavošću... U početku mi je povremeno pisao da mi kaže kako ste, a onda je prestao.“

„Nije važno“, reče mladić. Njegovo lice, omrašalo od bolesti, bilo je prekriveno sasvim sitnim kapima znoja, od čega su mu obrazi i čelo izgledali srebrnasti, kao da su premazani nekim uljem.

Ponovo je usledila tišina, a onda Rulag reče svojim kontrolisanim, prijatnim glasom. „Ne, bilo je važno i još je važno. Ali Palat je ostao sa tobom i starao se o tebi u godinama kada si stasavao. On je umeo da pruža podršku, imao je razvijen roditeljski nagon, a ja to nemam. Kod mene rad dolazi na prvo mesto. Oduvek je tako bilo. Pa ipak, mило mi je što si sada ovde, Ševeče. Možda ti mogu biti od neke pomoći. Znam da je Abenaj u početku odbojno mesto. Čovek se oseća izgubljen, izdvojen, bez one jednostavne solidarnosti kojom se odlikuju mala mesta. Poznajem zanimljive ljude koje bi možda voleo da upoznaš. I ljude koji bi mogli da ti budu od koristi. Poznajem Sabula; imam izvesnu predstavu o tome na šta si naleteo, sa njim i sa celim Institutom. Oni ovde igraju igru prevlasti. Potrebno ti je određeno iskustvo da bi umeo da ih nadigraš. U svakom slučaju, mило mi je što si ovde. To mi pruža zadovoljstvo kome se uopšte nisam nadala... svojevrstu radost... Pročitala sam tvoju knjigu. Tvoja je, zar ne? Zašto bi se inače Sabul potpisao na istom delu sa jednim dvadesetogodišnjim studentom? Stvar je preteška za mene, ja sam samo inženjer. Priznajem da se ponosim tobom. To je čudno, zar ne? Nerazumno. Čak posedničko. Kao da si ti nešto što pripada meni! Ali što čovek više stari, to su mu sve potrebija izvesna uveravanja koja nisu, uvek, sasvim razumna. Da bi uopšte mogao da nastavi dalje.“

Razabrao je tog časa njenu usamljenost. Razabrao je njen bol i zamerio joj na tome. To je predstavljalo pretnju po njega. Predstavljalo je pretnju po očevu odanost, tu nepatvorenu, stalnu ljubav u kojoj je njegov život stajao ukorenjen. Kakvo je pravo ona imala, ona koja je napustila Palata kada mu je bila potrebna, da dođe kod Palatovog sina kada njoj to bude potrebno? On nije imao ništa, baš ništa da joj da, niti bilo kome drugom. „Bilo bi bolje“, reče joj on, „da si i o meni nastavila da misliš kao o statističkom podatku.“

„Ah“, uzvratila ona; mek, uobičajen, utučen odgovor. Odvratila je pogled od njega.

Starci na suprotnom kraju odeljenja posmatrali su je sa divljenjem, podgurkujući se.

„Pretpostavljam“, reče ona „da sam pokušala da polažem pravo na tebe. Ali to je stoga što sam mislila da bi ti mogao da polažeš pravo na mene. Ukoliko si to želeo.“

On ne reče ništa.

„Razume se, mi nismo, osim u biološkom smislu, majka i sin.“

Ponovo joj se na lice vratio onaj slab smešak. „Ti se mene ne sećaš, a beba koju ja pamtim nije ovaj dvadesetogodišnjak. Sve je to minulo vreme, nebitno. Ali mi smo brat i sestra, ovde i sada. A to je ono što je uistinu važno, zar ne?“

„Ne znam.“

Sedela je bez reči jedan minut, a onda ustade. „Potreban ti je odmor. Bio si veoma bolestan kad sam prvi put došla. Kažu da će sad sve biti u redu. Mislim da se neću vraćati.“

On ništa nije kazao. Ona reče: „Zbogom, Ševeče“, i okrenu se od njega dok je to izgovarala. Nije bio načisto da li je uistinu načas video ili je to bio proizvod košmarne uobrazilje, tek učinilo mu se da joj se lice, kada je to kazala, veoma promenilo, skrhalo, otišlo svo u komadiće. Mora da je samo uobrazilja. Izišla je iz odeljenja skladnim, odmerenim korakom lepe žene, i on je još video kako se zaustavila i, osmehujući se, nešto popričala sa bolničarkom u hodniku.

Pustio je da ga preplavi strah koji je došao sa njom, osećanje izneveravanja obećanja, nesaglasnosti vremena. Briznuo je u plač. Suze su mu lile, a on je pokušao da sakrije lice u okrilje vlastitih ruku, jer nije našao dovoljno snage da se okrene na drugu stranu. Jedan od staraca, bolesnih staraca, priđe, sede pokraj njegovog kreveta i potapša ga po ramenu. „Sve je u redu, brate. Sve će biti u redu, mladi brate“, promrmlja on. Ševak ga je čuo i osetio njegov dodir, ali u tome nije bilo utehe. Čak ni od brata nema utehe u zao čas, u tami u podnožju zida.

5. Uras

Ševек je sa olakšanjem dočekaо kraj svoje turističke kariјere. Na Ieu Eunu počinjao je novi semestar; konačno je mogao da se skrasi, da živi i radi, u Raju, a ne samo da ga gleda spolja.

Pripremio je dva seminarа i jedan ciklus otvorenih predavanja. Nisu tražili od njega da predaje, ali je on zamolio da to čini i uprava je priredila seminarе. Otvorena predavanja nisu bila ni njegova, ni njihova zamisao. Posetili su ga predstavnici studenata i zamolili ga da im održi kurs. On je smesta pristao. Upravo su se tako kursevi priređivali u središtima za učenje na Anaresu: predlagali su ih studenti ili su ih pokretali predavači, odnosno i jedni i drugi. Kad je ustanovio da je uprava zbog toga uznemirena, nasmejao se: „Zar očekuju od studenata da ne budu anarhisti?“ kazao je. „Šta drugo mladi mogu biti? Kada si na dnu, moraš krenuti na gore!“ Nije hteo da dopusti da ga uprave sa kursа – ovakve bitke već je vodio ranije – a pošto je svoju rešenost saopštio studentima, oni su ga podržali. Da bi izbegli neprijatan publicitet, rektori univerziteta učinili su ustupak, i Ševек je počeo sa ciklusom; na prvom predavanju iskupilo se dve hiljade slušalaca. Taj broj je, doduše, uskoro pao. Držao se fizike, uopšte se ne upuštajući u lične ili političke stvari, a i ta fizika je bila na prilično visokom nivou. Ali nekoliko stotina studenata nastavilo je da dolazi. Neki su to činili iz puke znatiželje, da vide čoveka sa meseca; druge je privukla Ševеkova ličnost, slika jednog čoveka i libertariјanaca koja se mogla razabrati iz njegovih reči čak i onda kada mu je matematika bila odveć složena da bi se pratila. A iznenađujući broj studenata bio je u stanju da prati kako filozofiju, tako i matematiku.

Ti studenti bili su izvrsno obučeni. Odlikovali su se oštrinom uma, domišljatošću, pripravnošću. Kada ne bi radili, odmarali bi se. Nije ih opterećivalo i rastrojavalo desetinu drugih obaveza. Nikada im se nije događalo da zaspe na predavanju zato što ih je sustigao umor od prethodnog radnog dana provedenog na kružnim dužnostima. Njihovo društvo pružalo im je potpunu slobodu od obaveza, sporednih stvari i briga.

Šta su, međutim, mogli slobodno da rade, to je bilo sasvim drugo pitanje. Ševек je došao do zaključka da je njihova sloboda od obaveza u upravoј srazmeri sa nepostojanjem slobode u preduzimanju inicijative.

Preplašio ga je sistem ispitivanja, kada su mu ga objasnili; nije mogao da zamisli veću protivtežu prirodnoj želji da se uči od tog obrasca koji je pretpostavljao najpre ubacivanje informacija u glavu, a potom njihovo izbacivanje na nečiji zahtev. U početku je odbijao da održava ispite i daje ocene, ali to je toliko uznemirilo upravu univerziteta da je on na kraju popustio, ne želeći da se neučtivo postavi prema svojim domaćinima. Zatražio je od studenata da napišu tekst o bilo kom problemu iz fizike koji ih zanima, rekavši im da će im svima podeliti najviše ocene, kako bi birokrate imale šta da upišu u svoje formulare i spiskove. Na njegovo iznenađenje, priličan broj studenata došao je da mu se žali zbog toga. Želeli su da zadaje probleme, da postavlja prava pitanja; nisu hteli da razmišljaju o pitanjima, već da napišu odgovore koje su naučili. A neki su se žestoko usprotivili davanju svima iste ocene. Kako se u tom slučaju mogu razlikovati marljivi studenti od lenjih? Kakve onda ima svrhe prilježno raditi? Ako se izostavi takmačko razlikovanje, onda čovek sasvim može i ništa da ne radi.

„Pa, razume se“, reče Ševек, pometen. „Ako ne želite da radite, i ne treba da radite.“

Ovo ih nije zadovoljilo, ali su ipak učtivo otišli. Bili su to prijatni mladići, otvorenog i uljudnog ophođenja. Upućenost u urašku istoriju navela je Ševeka na zaključak da su oni, u stvari, aristokrate, iako se ta reč retko koristila u novije vreme. U feudalno doba aristokrate su slale svoje sinove na univerzitet, prenevši tako svoju nadređenost i na tu ustanovu. Sada su se stvari potpuno promenile: univerzitet je prenosio svoju nadređenost na čoveka. S ponosom su saopštili Ševeku da je natecanje za upis na Ieu Eun iz godine u godinu sve teže, što je svedočilo o suštinskoj demokratičnosti te ustanove. „Stavite još jednu bravu na vrata“, kazao je on na to, „a onda to nazovete demokratija.“ Voleo je svoje učtive, inteligentne studente, ali ni prema kome među njima nije osetio neku veću naklonost. Oni su stvarali karijere kao akademski ili industrijski naučnici i ono što su od njega naučili za njih je bilo sredstvo u ostvarenju tog nauma, uspeha u karijeri. Već su imali sve ostalo što je on mogao da im ponudi, ili su naprosto poricali značaj toga.

I tako je on ustanovio da nema nikakvih drugih dužnosti do pripremanja tri kursa koje je držao; sve ostalo vreme potpuno mu je stajalo na raspolaganju. Nije bio u sličnim okolnostima još od prvih godina na Instutu u Abenaju, kad je tek prevalio dvadesetu. Posle tog razdoblja njegov društveni život postojao je sve složeniji i ispunjeniji obavezama. Nije bio više samo fizičar već i ortak, otac, Odonjanin, a konačno i društveni reformator. Kao takav, nije uživao zaštitu, niti je tako nešto očekivao, od briga i odgovornosti koje su išle uz sve to. Nije bio slobodan ni od čega; jedino je bio slobodan da učini bilo šta. Ovde je bilo upravo obrnuto. Kao i svi studenti i profesori, nije imao da radi ništa drugo do svoj intelektualni posao, doslovce ništa. Postelje su im drugi nameštali, sobe su im drugi čistili, rutinske stvari na koledžu obavljane su za njih, u svemu im je olakšavano. I nije bilo supruga, nije bilo porodica. U stvari, uopšte nije bilo žena. Studentima na univerzitetu nije bilo dopušteno da se žene. Oženjeni profesori obično su živeli pet radnih dana u sedmodnevnoj nedelji u četvrtima neženja u kampusu, odlazeći kući jedino preko vikenda. Ništa nije narušavalo usredsređenost na posao.

Potpuna dokolica za rad; svi materijali pri ruci; intelektualni podsticaji, rasprave, razgovori kad god bi čovek poželeo; bez pritisaka. Uistinu Raj! Ali on ipak nikako nije uspevao da prione na posao.

Nešto je nedostajalo – u njemu, pomisli on, ne u mestu. On mu nije bio dorastao. Nije bio dovoljno jak da uzme ono što mu je tako velikodušno ponuđeno. Osećao se suv i jalov, kao pustinjaška biljka, u ovoj predivnoj oazi. Život na Anaresu ga je zaptio, zatvorio mu dušu; vode života navirale su svuda oko njega, ali on ipak nije mogao da pije.

Prisiljavao je sebe da radi, ali čak ni u tome nije nalazio pouzdanost. Kao da je izgubio onu pronicljivost koju je, u vlastitim procenjivanjima sebe, smatrao za svoje glavno preimućstvo nad većinom drugih fizičara, osećanje za to gde se krije uistinu važan problem, ključ koji vodi unutra, ka središtu. Ovde kao da je izgubio osećanje za pravac. Radio je u laboratorijama za istraživanje svetlosti, mnogo čitao i napisao tri ogleđa tog leta i te jeseni: delatnih pola godine, prema normalnim merilima. Ali on je znao da, u stvari, ništa nije uradio.

Zapravo, što je duže živio na Urasu, on mu je postajao sve nestvarniji. Kao da mu je izmicao iz ruku – ceo taj živ, veličanstven, neiscrpan svet koji je video sa prozora svoje sobe prvog dana pošto je stupio u njega. Izmakao je iz njegovih nezgrapnih, stranih šaka, pobegao mu, a kada je ponovo pogledao, držao je nešto savim različito, nešto što uopšte nije želeo, svojevrstne papirne otkatke, ambalažu, smeće.

Dobio je novac za radove koje je napisao. Već je imao na računu u Nacionalnoj banci svotu od deset hiljada međunarodnih monetarnih jedinica dobijenu na ime 'Seo Oenove' nagrade, kao i potporu u iznosu od pet hiljada od iotske vlade. Ova svota sada je uvećana za njegovu profesorsku platu i za honorar dobijen od univerzitetskog izdavačkog zavoda za tri monografije. U početku mu je sve to izgledalo smešno; a onda je počeo da se oseća nelagodno. Nije smeo da

odbaci kao smešno nešto što je, uostalom, bilo od izuzetne važnosti ovde. Pokušao je da pročita jedan elementarni tekst iz ekonomije; bio mu je nesnosno dosadan, kao da je slušao nekoga ko neprekidno prepričava jedan dug i glup san. Nije moga da nagna sam sebe da shvati kako banke dejstvuju, i tako dalje, zato što su mu sve operacije kapitalizma bile potpuno besmislene, baš kao i obredi kakve primitivne religije, podjednako varvarske, zapetljane, suviše. U ljudskom žrtvovanju božanstvu bar je moglo biti neke pogrešne i užasne lepote; u obredima razmenjivača novca, gde se smatralo da pohlepa, lenjost i zavist pokreću sva ljudska delanja, čak je i užasno postalo banalno. Ševек je gledao na tu čudovišnu ništavost sa prezirom i bez zanimanja. Nije priznavao, nije mogao da prizna da ga je ona, u stvari, uplašila.

Saio Pae ga je poveo u 'kupovinu' tokom njegove druge nedelje u A-Iou. Iako uopšte nije pomišljao na šišanje – kosa je, uostalom, bila deo njega – želeo je odeću u uraškom stilu i par cipela. Nije hteo da deluje nimalo tuđinskije nego što je to bilo neizbežno. Jednostavnost njegove stare odeće činila ga je nesumnjivo upadljivim, njegove meke, grube pustinjске čizme izgledale su odista veoma čudno među iotskom kitnjastom obućom. I tako, na njegov zahtev, Pae ga je poveo na Saemtenevijski prospekt, u elegantnu trgovačku ulicu Nio Eseiје, da se opskrbi odećom i obućom.

Celo to iskustvo izazvalo je takvu pometnju u njemu da ga je on odganao iz uma što je pre mogao, ali su ga zato mesecima posle toga pohodili snovi, noćne more. Saemtenevijska ulica bila je dugačka dve milje i predstavljala je gustu masu ljudi, saobraćaja i stvari: stvari za kupovinu, stvari za prodaju. Kaputi, večernja odežda, svećane haljine, toalete, čakšire, kratke pantalone, košulje, bluže, šeširi, cipele, čarape, ešarpe, šalovi, prsluci, kape, kišobrani, odeća koja se nosi prilikom spavanja, na plivanju, u igrama, na popodnevnom prijemu, na večernjem prijemu, na zabavi izvan grada, na putovanju, u pozorištu, na jahanju konja, u obdelavanju bašte, prilikom primanja gostiju, u vožnji čamcem, za obedom, u lovu – sve to različito, sve u stotinama raznih krojeva, stilova, boja, tkanja, materijala. Mirisi, časovnici, svetiljke, kipovi, kozmetika, sveće, slike, kamere, igre, vaze, sofe, kotlići, pribori za rasonodu, jastuci, lutke, cediljke, taburei, dragulji, tepisi, čačkalice, kalendari, zvečke za bebe kojima niču zubi, od platine, sa drškom od kamenog kristala, električna mašina za oštrenje olovaka, ručni sat sa dijamantskim brojčanikom; figurice, spomeni, suveniri, drangulije, razne sitnice, starudije, sve odreda ili potpuno beskorisno ili tako ukrašeno da se ne vidi za šta se koristi; čitava jutra raskoši, jutra izmetine. U prvom bloku Ševек se zaustavio da pogleda jedan dlakav, pegav kaput, središnji predmet u blistavom izlogu odeće i dragulja. „Ovaj kaput košta osam hiljada četiri stotine jedinica?“ upita on u neverici, jer je nedugo pre toga pročitao u nekim novinama da godišnja plata dovoljna za život iznosi oko dve hiljade jedinica. „Oh, da, to je pravo krzno; danas je veoma retko, zato što su životinje zaštićene“, kazao je Pae. „Lepa stvar, zar ne? Žene vole krzna.“ Produžili su dalje. Pošto su prošli još jedan blok, Ševеka je iscrpljenost skolila. Više nije mogao da gleda. Poželeo je da sakrije oči.

A najneobičnije svojstvo ulice noćnih mora bilo je to da nijedna od milion stvari koje su se prodavale nije bila tu napravljena. Ovde su se jedino prodavale. Gde su se nalazile radionice, fabrike, gde su bili ratari, zanatlije, rudari, tkači, hemičari, rezbari, bojadžije, dizajneri, mašinisti, gde su bile ruke, gde ljudi koji su to sve pravili? Izvan pogleda, negde drugde. Iza zidova. Svi ljudi u svim prodavnicama bili su kupci ili prodavci. Njihov odnos prema tim stvarima bio je isključivo posednički.

Ustanovio je da je moguće, kada bi mu jednom uzeli meru, da telefonom naruči sve što bi mu bilo potrebno, i tako je odlučio da se više nikada ne vrati u ulicu noćnih mora.

Odeća i obuća su mu isporučene kroz nedelju dana. Obukao se i obuо, a onda stao pred veliko ogledalo u spavaćoj sobi. Siva pelerina, bela košulja, crne kratke pantalone, čarape i uglačane cipele, sve napravljeno po meri, pristajali su njegovoj visokoj, vitkoј prilici i uskim stopalima.

Pažljivo je dodirnuo površinu jedne cipele. Bila je načinjena od istog materijala kojim su bile prekrivene stolice u drugoj sobi, materijala koji je pod dodirnom delovao kao koža; pitao je nedavno nekoga šta je to i dobio odgovor da je uistinu posredi koža – životinjska koža. Namrgodio se pri dodiru, uspravio i okrenuo od ogledala, ali ne pre no što je razabrao, hteo to ili ne, da je sada više nego ikada ranije nalikovao na svoju majku, Rulag.

Sredinom jeseni došlo je do dužeg prekida između semestara. Većina studenata otišla je kući preko raspusta. Ševak je pošao u planinarenje na Meitei na nekoliko dana sa skupinom studenata i istraživača iz laboratorije za istraživanje svetlosti, a zatim se vratio da nekoliko časova radi na velikom računaru koji je bio veoma zauzet tokom semestara. Ali, zasićen radom koji nigde nije vodio, nije ozbiljno radio. Spavao je više nego obično, šetao se, čitao, a onda kazao samome sebi da je nevolja u tome što se naprosto nalazio u prevelikoj žurbi; nije se, naime, mogao obuhvatiti čitav jedan svet za svega nekoliko meseci. Travnjaci i gajevi univerziteta bili su divni i razbarušeni, zlatni listovi treperili su i razletali se na kišnom vetru pod mekim, sivim nebom. Ševak je uzeo iz biblioteke dela velikih iotskih pesnika i stao da ih čita; shvatio je sada ona mesta na kojima se govorilo o cveću, ptičijem letu i bojama šuma u jesen. To shvatanje ispunilo ga je silnom prijatnošću. Bilo je prijatno vratiti se u sumrak u sobu, čija ga je spokojna lepota skladnosti uvek nadahnjivala zadovoljstvom. Već se bio navikao na tu otmenost i udobnost, one su mu postale svakodnevnne. Baš kao i lica na večernjim obedima, lica njegovih kolega, među kojima su mu se neki dopadali više, a neki manje, ali su mu svi delovali poznato, svakodnevno. Isto je bilo i sa hranom, sa njenom raznovršnošću i obilnošću, što ga je u prvo vreme potpuno pomelo. Ljudi koji su radili oko stolova znali su šta on voli i posluživali su ga onako kako bi on posluživao samoga sebe. I dalje nije jeo meso; pokušao je, iz učtivosti i da bi samome sebi dokazao da nema iracionalne predrasude, ali njegov stomak imao je svoje razloge za koje razum nije znao, i žestoko se bunio. Posle dva prilično mučna slučaja odustao je od daljih pokušaja i ostao vegeterijanac, što ga, međutim, nimalo nije omelo da dobro jede. Uistinu je uživao u jelu. Ugojio se tri do četiri kilograma otkako je stigao na Uras; veoma je dobro izgledao, preplanuo posle planinarenja i pun snage stečene odmorom na raspustu. Predstavljao je veoma upadljivu pojavu kada bi, kao sada, ustao od stola u velikoj trpezariji, sa gredastom tavanicom visoko u senci, sa zidovima iskićenim portretima, sa stolovima koje su obasjavali plamenovi sveća i sjaj porculana i srebra. Pozdravio je nekoga za drugim stolom i produžio, sa izrazom spokojne ravnodušnosti. Čifoilisk ga je ugledao sa suprotnog kraja prostorije i pošao za njim, stigavši ga kod vrata.

„Imaš li malo vremena, Ševake?“

„Svakako. Hoćemo li u moje sobe?“ Već se bio navikao na stalno korišćenje prisvojnih zame-nica i izgovarao ih je bez nelagodnosti.

Čifoilisk je stao da okleva. „Kako bi bilo da odemo u biblioteku. Uz put ti je, a ja bih da uzmem jednu knjigu.“

Uputili su se četverougaoim parkom ka biblioteci otmene nauke – stari naziv za fiziku koji se čak i na Anaresu zadržao u izvesnoj upotrebi – koračajući jedan kraj drugoga u kišnoj tami. Čifoilisk je otvorio kišobran, ali Ševak je išao gologlav po kiši, kao što Ioti idu gologlavi po suncu, uživajući.

„Skroz ćeš pokisnuti“, primeti Čifoilisk. „Navukao si nešto na pluća, zar ne? Trebalo bi da se pripaziš.“

„Sasvim mi je dobro“, uzvratu Ševak i osmehnu se, hodeći kroz svežu, sitnu kišu. „Doktor iz vlade, znaš, dao mi je neke lekove, nešto za inhaliranje. Odlično deluje: prestao sam da kašljem. Zamolio sam doktora da opiše proces i lekove radio-vezom sindikatu inicijative u Abenaju. Učinio je to. Bilo mu je milo. Stvar je sasvim jednostavna; doneće silno olakšanje mnogima koji pate

od kašlja izazvanog prašinom. Ali zašto, zašto to nije bilo moguće ranije? Zašto ne saradujemo, Čifoilisk?“

Tuvijanac se kratko i podrugljivo isceri. Stigli su u čitaonicu biblioteke. Nizovi polica sa starim knjigama, pod tananim dvostrukim lukovima od mermera, stajali su u tmastoj vedrini; svetiljke na dugačkim stolovima za čitanje predstavljale su glatke kugle od alabastera. Unutra nije bilo nikog drugog do jednog poslužitelja koji je žurno ušao za njima da potpali vatru pripremljenu u mermernom ognjištu i da proveri da li oni možda žele još nešto pre no što se on ponovo povuče. Čifoilisk se zaustavio pored ognjišta, posmatrajući kako se vatra razgoreva. Veđe su mu se nakostrešile povrh sitnih očiju; njegovo grubo, tamno, intelektualno lice izgledalo je starije nego obično.

„Moram nešto neprijatno da ti kažem, Ševeče“, reče on svojim hrapavim glasom, a onda odmah dodade: „Valjda si se već navikao na to od mene.“ Bila je to poniznost koju Ševak nije očekivao.

„U čemu je stvar?“

„Želim da znam da li znaš šta radiš ovde.“

Usledila je kratka pauza, a onda Ševak uzvрати: „Mislim da znam.“

„Znači, svestan si da si kupljen?“

„Kupljen?“

„Možeš reći kooptiran, ako ti se više dopada. Slušaj. Ma koliko čovek bio inteligentan, on ne može da vidi ono što ne zna kako da vidi. Kako možeš da razumeš svoju situaciju ovde, u kapitalističkoj ekonomiji, u jednoj plutokratsko-oligarhijskoj državi? Kako možeš da je razabereš, kad potičeš iz one tvoje male zajednice izgladnelih idealista gore na nebu?“

„Čifoilisk, nije mnogo idealista ostalo na Anaresu, uveravam te u to. Naseljivači su bili idealisti, da, kada su otišli sa ovoga sveta da bi došli u naše pustinje. Ali to je bilo pre sedam pokolenja! Naše društvo je praktično. Možda odveć praktično, odveć obuzeto isključivo opstankom. Čega idealističkog ima u društvenoj saradnji, uzajamnoj pomoći, kada je to jedini način da se opstane u životu?“

„Ne mogu da se raspravljam sa tobom oko vrednosti odonizma. Nije stvar u tome da to ne želim! Nisam ja sasvim neupućen u to, znaš. Mi smo znatno bliži tome, u mojoj zemlji, nego ovi ljudi. Mi smo proizvodi istog velikog revolucionarnog pokreta iz osmog stoleća: mi smo socijalisti kao i vi.“

„Ali vi ste arhisti. Država Tu je još centralizovanija od države A-Io. Samo jedno ustrojstvo moći kontroliše sve: vladu, upravu, policiju, vojsku, obrazovanje, zakone, proizvodnju. A imate i novčanu ekonomiju.“

„Novčanu ekonomiju koja počiva na načelu da je svaki radnik plaćen koliko zaslužuje za vrednost svog rada: ne plaćaju ga kapitalisti kojima je prisiljen da služi, već država čiji je on član!“

„Da li on određuje vrednost vlastitog rada?“

„Zašto ne dođeš u Tu i sam se osvedočiš kako dejstvuje pravi socijalizam?“

„Ja znam kako dejstvuje pravi socijalizam“, reče Ševak. „Mogu da vam to kažem, ali da li bi mi vaša vlada dopustila da to javno učinim u Tuu?“

Čifoilisk pogurnu jedan trupac koji vatra još nije zahvatila. Njegov izraz, dok je gledao u vatru, bio je gorak, a bore između nosa i uglova usana duboko su se usekle. Nije odgovorio na Ševakovo pitanje. Konačno reče: „Neću pokušati da igram igre sa tobom. Nema svrhe; u svakom slučaju, ja to neću. Ono što imam da te pitam jeste sledeće: da li bi bio voljan da dođeš u Tu?“

„Ne sada, Čifoilisk.“

„Ali šta ovde možeš da postigneš?“

„Mogu da radim. A ovde sam takođe bliže sedištu Veća svetskih vlada...“

„VSV-u? Oni su u džepu A-Ioa već trideset godina. Ne očekuj od njih da te spasu!“
Usledila je pauza. „Znači li to da sam u opasnosti?“

Nova pauza.

„Na koga me to upozoravaš?“ upita Ševек.

„Na Paea, pre svega.“

„Oh, da, Pae.“ Ševек se osloni rukama na ukrašeni okvir kamina, sa zlatnim umecima. „Pae je prilično dobar fizičar. I veoma predusretljiv. Ali ja nemam poverenja u njega.“

„Zašto?“

„Pa... nekako je neuhvatljiv.“

„Da. Oštrouman psihološki sud. Ali Pae nije opasan po tebe zato što je lično nepostojan, Ševeče. Opasan je po tebe zbog toga što predstavlja odanog, ambicioznog agenta iotske vlade. Redovno šalje izveštaje o tebi, kao i o meni, Odeljenju nacionalne bezbednosti: tajnoj policiji. Ne potcenjujem te, sam Bog zna, ali zar ne uviđaš da tvoj običaj da svakome pristupiš kao čoveku, kao ljudskom biću, ovde nema smisla, naprosto nema. Moraš da razumeš sile koje stoje iza ljudi.“

Dok je Čifoilisk govorio, Ševекova opuštena prilika se ukrutila; sada je stajao uspravno, kao i Čifoilisk, gledajući nadole, u vatru. On reče: „Kako znaš to o Paeu?“

„Na isti način kao što znam da se u tvojoj sobi nalazi skriveni mikrofon, baš kao i u mojoj. Jer to je moj posao, da znam.“

„Jesi li ti takođe agent svoje vlade?“

Čifoiliskovo lice postade namah zatvoreno; on se naglo okrenu prema Ševеku, govoreći prigušeno i žurno. „Tako je“, reče on, „razume se da jesam. Da nisam, ne bih bio ovde. Svi to znaju. Moja vlada šalje u inostranstvo samo one ljude u koje može da ima poverenja. A u mene mogu da imaju poverenja! Zato što ja nisam bio kupljen, kao svi ovi vražiji, bogati iotski profesori. Ja verujem u moju vladu, u moju zemlju. Imam vere u njih.“ Reči su navirale iz njega kao u bujici. „Moraš se osvrnuti oko sebe, Ševeče! Ti si dete među lopovima. Oni su dobri prema tebi, daju ti lepu sobu, predavanja, studente, novac, obilazak zamkova, obilazak uzornih fabrika, posete lepim selima. Sve najbolje. Sve divno, savršeno. Ali zašto? Zašto su te doveli ovde sa meseca, zašto te hvale, zašto ti stampaju knjige, zašto te drže tako bezbednog i zaštićenog u prostorijama za predavanje, laboratorijama i bibliotekama? Misliš li da to čine iz naučničke nepristrasnosti, iz bratske ljubavi? Ovo je profitna ekonomija, Ševeče!“

„Znam. Došao sam da se pogađam sa njima.“

„Kako da se pogađaš? Čime?“

Na Ševеkovom licu ponovo se pojavio onaj hladan, ozbiljan izraz koji je imao kada je izišao iz tvrđave u Driu. „Ti znaš šta ja hoću, Čifoilisk. Hoću da moj narod iziđe iz izgnanstva. Došao sam ovde zato što mislim da vi to ne želite, u Tuu. Bojite nas se, tamo. Strah vas je da bismo mogli da vratimo revoluciju, onu staru, pravu, revoluciju za pravdu koju ste vi otpočeli, a onda je prekinuli na pola puta. Ovde, u A-Iou, manje me se boje zato što su zaboravili revoluciju. Više ne veruju u nju. Misle da će ljudi, ako mogu da poseduju dovoljno stvari, biti zadovoljni da žive u zatvoru. Ali ja to neću da verujem. Želim da se zidovi sruše. Želim solidarnost, ljudsku solidarnost. Želim slobodnu razmenu između Urasa i Anaresa. Radio sam na tome kada sam mogao na Anaresu, a sada radim kada mogu na Urasu. Tamo sam delao, ovde se pogađam.“

„Čime?“

„Oh, pa znaš čime, Čifoilisk“, reče Ševек prigušenim glasom, snebivljivo. „Znaš šta je to što oni hoće od mene.“

„Da, znam, ali nisam znao da li ti znaš“, uzvрати Tuvijanac, takođe govoreći prigušeno; njegov grub glas pretvorio se u još grublji šapat, dahtav i trven. „Imaš je, dakle: Opštu temporalnu teoriju?“

Ševек ga pogleda, možda sa primesom ironičnosti.

Čifoilisk, međutim nije odustajao: „Postoji li u pisanom obliku?“

Ševек ga je posmatrao još pun minut, a onda neposredno uzvрати:

„Ne.“

„Odlično!“

„Zašto?“

„Jer, da postoji, oni bi je već imali.“

„Šta hoćeš da kažeš?“

„Samo to. Slušaj, nije li Odo bila ta koja je kazala da tamo gde ima vlasnika ima i krađe?“

„Da biste načinili lopova, načinite vlasnika; da biste stvorili zločin, stvorite zakone'. Društveni organizam.“

„U redu. Tamo gde ima hartija u zaključanim sobama, ima i ljudi sa ključevima tih soba!“

Ševек zažmirka. „Da“, reče konačno, „to je stvarno vrlo neprijatno.“

„Za tebe. Ali ne i za mene. Ja nemam tvoje individualističke moralne obaveze. Znao sam da nemaš teoriju u pisanom obliku. Da sam pomislio da je imaš, preduzeo bih sve što je u mojoj moći da je uzmem od tebe, uveravanjem, krađom, silom ako bi mi se učinilo da te možemo oteti, a da to ne dovede do rata sa A-Ioom. Bilo šta, samo da ne padne šaka ovih debelih iotskih kapitalista, već da je se domogne centralni prezidijum moje zemlje. Jer najveća stvar kojoj ikada mogu da služim jeste snaga i dobrobit moje zemlje.“

„Lažeš“, reče Ševек mirnim glasom. „Mislim da si rodoljub, to da. Ali iznad rodoljublja stavljaš poštovanje prema istini, naučnoj istini, a možda i odanost prema pojedinačnim osobama. Mene ne bi izdao.“

„Izdao bih te kada bih mogao“, uzvрати Čifoilisk osorno. Okrenuo se da pođe, zastao, a onda dodao uz srditu pomirenost sa stanjem stvari: „Misli šta ti drago. Ja ti ne mogu otvoriti oči umesto tebe. Ali, upamti, mi te hoćemo. Ako konačno uvidiš šta se ovde zbiva, dođi u Tu. Izabrao si pogrešan narod za bratimljenje! A ako... ali to nije moja stvar. No, svejedno. Ako već odlučiš da ne dođeš kod nas u Tu, bar nemoj dati tvoju teoriju Iotima. Ne daj ništa ovim gulikožama! Idi odavde. Vрати se natrag. Daj vlastitom narodu ono što imaš da daš!“

„Oni to ne žele“, uzvрати Ševек bezizražajno. „Zar misliš da nisam pokušao?“

Četiri ili pet dana kasnije Ševек je, potraživši Čifoiliska, dobio obaveštenje da se ovaj vratio u Tu.

„Za stalno? Ali uopšte mi nije kazao da odlazi.“

„Tuvijanac nikada ne zna kada će dobiti naređenje od svog prezidijuma“, uzvрати mu Pae, jer, razume se, Pae je bio taj koji je obavestio Ševека. „Zna samo to da kada naređenje dođe, onda se smesta treba dati na put. Bez ikakvih zadržavanja zbog opraštanja. Siroti, stari Čif! Pitam se šta li je samo pogrešio.“

Ševек je odlazio jednom ili dva puta nedeljno u posetu Atrou u prijatnu kućicu na kraju kampusa gde je ovaj živeo sa dvojicom poslužitelja starim koliko i on, koji su se brinuli o njemu. Sa skoro osamdeset godina on je bio, kako je to sam kazao, spomenik prvoklasnom fizičaru. Iako njegovo životno delo nije ostalo bez priznanja, kao što se dogodilo sa Gvarab, samo podmaklo doba u kome je bio podarilo mu je nešto od njene nezainteresovanosti. Njegovo zanimanje za Ševека, bar, izgledalo je potpuno lično – drugarstvo. On je bio prvi fizičar Sleda koji se priklonio Ševеkovom pristupu razumevanju vremena. On se borio, Ševеkovim oružjem, za Ševеkove teorije, protiv celog ustrojstva naučne uvaženosti, a borba je potrajala nekoliko godina pre objavljivanja neskrraćene verzije Načela istovremenosti i konačne pobede simultanista koja je ubrzo usledila. Ta borba predstavljala je vrhunac Aatrovog života. On je ne bi prihvatio da je ulog bio manji od istine, ali ono što je više voleo i od same istine bio je okršaj.

Atro je poznao svoj rodoslov hiljadu sto godina unazad: vodio je preko generala, kneževa, velikih zemljoposjednika. Porodica je i dalje posedovala imanje od sedam hiljada jutara i četrnaest sela u pokrajini Sie, najseoskijoj oblasti A-Ioa. Njegov govor odlikovao se provincijskim obrtima, arhaizmima do kojih je s ponosom držao. Bogatsvo uopšte nije ostavljalo utisak na njega, a o celoj vladi svoje zemlje govorio je kao o 'demagozima i puzavim političarima'. Njegovo uživanje nije se moglo kupiti. No, on ga je poklanjao svakoj budali sa onim što je nazivao 'pravo ime'. U izvesnim pogledima bio je potpuno neshvatljiv Ševeku – prava zagonetka: aristokrata. Pa ipak, njegov nepatvoreni prezir i prema novcu i prema moći nagnao je Ševeka da prema njemu oseća veću prisnost nego prema bilo kom drugom čoveku sa Urasa.

Jednom prilikom, kada su sedeli na ostakljenom tremu gde je on gajio svakovrsno retko i nesezonsko cveće, omakla mu se fraza 'mi Cetinjanci'. Ševak ga je prekinuo istog časa: „'Cetinjanci': nije li to semenjarska reč?“ 'Semenjarskim' su se u slengu označavali popularna štampa, novine, emisije i prozna dela proizvedeni za gradske radne ljude.

„Semenjarska!“ ponovi Atro. „Dragi moj prijaško, gde si samo našao tu prostotu? Kad kažem 'Cetinjanci' imam na umu upravo ono što piskarala u dnevnim novinama i njihovi čitaoci koji još sriču podrazumevaju pod tom reči. Uras i Anares!“

„Iznenadilo me je što si upotrebio jednu stranu reč, jednu necetijansku reč, u stvari.“

„Definicija isključenjem“, uzvratila starac veselo. „Pre stotinu godina nije nam bila poterbna ta reč. Sasvim je bila dobra 'čovečanstvo'. Ali pre šezdesetak godina stvari su se promenile. Bilo mi je tada sedamnaest godina, jednog lepog, sunčanog dana u rano leto, još se živo sećam. Vežbao sam svog konja, kada me je starija sestra pozvala sa prozora: 'Govore o nekom iz svemira preko radija!' Moja sirota draga majka pomislila je da nam je svima kucnuo sudnji čas; strani vragovi, znaš. Ali to su bili samo Hainci, sa svojim trućarijama o miru i bratsvu. Pa, danas je 'čovečanstvo' malo sveobuhvatnije. Šta definiše bratstvo do nebratstva? Definicija isključenjem, dragi moj! Ti i ja smo srodnici. Tvoji preci su verovatno čuvali kože u planinama, dok su moji verovatno ugnjetavali kmetove u Sieu, pre nekoliko stoleća; ali mi smo članovi iste porodice. Da bi se to uvidelo, potrebno je da čovek samo sretne jednog pravog tuđina; ili bar da čuje za njega. Stvorenje iz nekog drugog sunčevog sistema. Nazovi čoveka, koji nema ničeg zajedničkog sa nama osim što delimo praktično ustrojstvo dve noge, dve ruke i jedne glave sa nekakvim mozgom u njoj!“

„Ali zar Hainci nisu dokazali da smo mi...“

„Svi tuđinskog porekla, izdanci hainskih međuzvezdanih kolonista, od pre pola miliona godina, ili milion, dva ili tri miliona, da znam. Dokazali! Tako mi Vrhovnog broja, Ševeče, ličiš mi na kakvog bruceša-seminarca! Kako možeš ozbiljno da govoriš o istorijskim dokazima i to u takvim vremenskim razmeđama? Ti Hainci se razbacuju hiljadugodištima kao kakvim loptama, ali sve je to puko opsenarstvo. Dokaz, nije nego! Religija mojih otaca obaveštava me, sa jednakom pozvanošću, da ja potičem od Pinre Oda, koga je Bog izgnao iz Vrta zato što je smogao hrabrosti da izbroji prste na rukama i nogama, sabere ih do dvadeset i tako pusti Vreme u Vaseljenu. Radije bih se opredelio za ovu priču, a ne za priču tuđinaca, ako već moram da biram!“

Ševak se nasmeja; Atroov humor mu je prijao. Ali starac se nije šalio. Potapšao je Ševeka po mišici i, podigavši veđe i grickajući usne, kako je to uvek činio kada bi ga nešto uzбудilo, rekao: „Nadam se da deliš moja osećanja. Iskreno se nadam. Ima mnogo toga što je prekrasno, uveren sam, u tvom društvu, ali te ono ne uči da praviš razliku, a to je, konačno, najbolja stvar kojoj uči civilizacija. Ne bih nikako voleo da te ti vražiji tuđinci pridobiju posredstvom tvojih predstava o bratstvu, uzajamnosti i svemu tome. Oni ne prestaju da trućaju o 'zajedničkoj ljudskosti', o 'ligi svih svetova' i tako tome, a baš bi mi bilo žao kada bi ti na to naseo. Zakon postojanja je borba, nadmetanje, odstranjenje slabih, nemilosrdni rat za opstanak. A ja želim da vidim kako najbolji opstaju. Ona vrsta ljudskosti za koju znam. Cetinjanci. Ti i ja: Uras i Anares. Sada smo

ispred njih, svih tih Hainaca, Terana i kako se već ne zovu, i tako treba da ostane. Doneli su nam međuzvezdani pogon, ali mi sada pravimo bolje međuzvezdane brodove od njih. Kada bude došlo vreme da obznaniš svoju teoriju, iskreno se nadam da ćeš imati na umu dužnost prema vlastitom narodu, prema vlastitoj vrsti. Da ćeš razmisliti o tome šta znači odanost i kome ona pripada.“ Lake suze starosti ispunile su Atroove oči. Ševек položi šaku na starčevu mišicu, ospokojavajuće, ali ne uzvрати ništa.

„Razume se, oni će je na kraju dobiti. Tako i treba. Naučna istina teži da se ispolji, ne možeš sakriti sunce pod kamen. Ali pre no što je dobiju, želim da plate za nju! Želim da mi zauzmemo svoje pravedno mesto. Želim poštovanje: a to nam ti možeš steći. Trenutni prevoz: ako ovladamo trenutnim prevozom, njihov međuzvezdani pogon izgubiće svaku vrednost. Nije novac ono što želim, znaš. Želim da se prizna nadmoćnost cetijanske nauke, nadmoćnost cetijanskog uma. Ako već treba da nastane međuzvezdana civilizacija, onda, tako mi Boga, ne želim da moj narod u njoj bude samo neka niža klasa! Treba da pristupimo kao plemići, sa velikim darom u rukama: jedino je tako prilično. Dobro, dobro, ponekad se previše uzбудim oko ovoga. Uzgred, kako napreduje tvoja knjiga?“

„Radio sam na Skaskovoj gravitacionoj hipotezi. Osećam da greši u tome što koristi samo delimične diferencijalne jednačine.“

„Ali i tvoj poslednji rad bio je o gravitaciji. Kad ćeš preći na pravu stvar?“

„Poznato ti je da su za nas, Odonjane, sredstva cilj“, uzvрати Ševек vedro. „Osim toga, teško da mogu suvislo izložiti teoriju vremena koja ne uzima u obzir gravitaciju, zar ne?“

„Hoćeš da kažeš da nam je daješ u komadićima i mrvicama?“ upita Atro podozrivo. „To mi nije palo na pamet. Bolje da malo temeljitije proučim tvoj poslednji rad. U izvesne delove nikako nisam uspeo da proniknem. Oči mi se prilično umaraju u poslednje vreme. Mislim da nešto nije u redu sa onom vražjom napravom za uveličavanje i projektovanje koju moram da koristim. Izgleda da više ne projektuje jasno reči.“

Ševек pogleda starca pokajnički i sa naklonošću, ali mu više ništa nije kazao o stanju svoje teorije.

Ševек je svakodnevno dobijao pozive na prijeme, posvete, otvaranja i tako dalje. Na neke prigode je odlazio zato što je na Uras došao sa poslanstvom koje mora pokušati da ostvari: mora izneti zamisao o bratstvu, mora otelotvoriti, u vlastitoj osobi, solidarnost dva sveta. Govorio je, ljudi su ga slušali, a onda bi kazali: „Stvarno je tako.“

Pitao se zašto ga vlada nije sprečila da govori. Čifoilisk je sigurno preterivao, iz vlastitih razloga, kada je pričao o razmerama kontrole i cenzure koje oni mogu da vrše. Izlagao je čist anarhizam, ali ga nisu sprečili u tome. No, da li je bilo potrebno da ga spreče? Izgledalo je da se stalno obraća istim ljudima: valjano odevenim, valjano uhranjenim, valjanog načina ophođenja, sa stalnim osmesima na usnama. Jesu li oni bili jedina vrsta ljudi na Urasu? „Bol je taj koji zblizava ljude“, reče Ševек, stojeći pred njima, a oni klimnuše i uzvратиše: „Stvarno je tako.“

Počeo je da ih mrzi i, shvativši to, najednom je prestao da prihvata njihove pozive.

Ali postupiti tako bilo je ravno prihvatanju poraza i povećanju njegove izdvojenosti. Nije radio ono što je došao da ovde radi. Nije stvar bila u tome što su ga odrekli, reče on sebi; ponovo je – kao i uvek ranije – on odsekao samoga sebe od drugih. Bio je usamljen, zagušujuće usamljen među mnoštvom ljudi koje je viđao svakoga dana. Nevolja je bila u tome što nije bio u dodiru. Osećao je da nije dodirnuo ništa, nikoga, na Urasu tokom svih ovih meseci.

U trpezariji višeg nastavnog osoblja, za stolom, jedne noći, on reče: „Znate, ja u stvari ne znam kako vi živite ovde. Privatne kuće viđam samo spolja. Ali iznutra poznajem jedino vaš neprivatan život: prostorije za skupove, obedovaonice, laboratorije...“

Sledećeg dana Oiie je prilično kruto pozvao Ševeka da dođe na večeru i ostane preko noći narednog vikenda u njegovoj kući.

Kuća se nalazila u Amoenou, selu udaljenom nekoliko milja od Ieu Euna; bila je to, prema uraškim merilima, skromna kuća srednje klase, možda starija od većine drugih. Izgrađena je pre otprilike tri stotine godina, od kamena, sa sobama obloženim drvetom. Osoben iotski dvostruki luk primenjen je kod prozorskih okvira i kućnih ulaza. Ševек je odmah uočio srazmerno odsustvo nameštaja i to mu se dopalo: sobe su delovale jednostavno, prostrano, sa obiljem veoma uglačanog poda. Stalno se osećao nelagodno sred prekomernih ukrasa i raznih udobnosti javnih zgrada u kojima su priređivani prijemi, posvećenja i tako dalje. Urešani su imali ukusa, ali izgledalo je da se on često nalazi u oprečnosti sa porivom za razmetanjem – upadljivim trošenjem. Prirodno, estetsko poreklo želje da se poseduju stvari bilo je prikriveno i izopačeno ekonomskim i takmačkim prinudama, što je sa svoje strane govorilo o kvalitetu tih stvari: sve što su postizali bila je svojevrсна mehаnička rasipnost. Ovde je, međutim, postojao sklad postignut uzdržavanjem.

Jedan poslužitelj uzeo im je kapute na ulazu. Oiieova supruga došla je da pozdravi Ševeka iz kuhinje u suterenu, gde je davala uputstva kuvaru.

Prilikom razgovora pre večere Ševек je ustanovio da se obraća isključivo njoj; činio je to na prijateljski način, sa željom da je učini sličnoj sebi, što ga je iznenadilo. Ali bilo je tako prijatno ponovo razgovarati sa jednom ženom! Nikakvo čudo što je imao utisak da mu je ovdašnji način života nekako odsečen, veštački, među muškarcima, uvek muškarcima, bez one napetosti i privlačnosti različitih polova. A Seva Oiie bila je privlačna. Posmatrajući nežne linije njenog potiljka i slepoočnica prestao je da zamera Urašankama što briju glavu mode radi. Ona je bila ćutljiva, prilično bojažljiva. Pokušao je da je navede da se opusti sa njim i veoma mu je bilo milo kada mu se činilo da uspeva u tome. Pošli su da večeraju, a za trpezom su im se pridružila dva deteta. Seva Oiie se izvinila zbog toga: „Čoveк naprosto više ne može da pronađe pristojnu guvernantu u ovom delu zemlje“, reče ona. Ševек se saglasio sa tim, uopšte ne znajući šta je to guvernanta. Stao je da posmatra male dečake, uz isto olakšanje, isto uživanje. Gotovo da nije video nijedno dete otkada je krenuo sa Anaresa.

Bila su to veoma čista, mirna deca, koja bi govorila tek pošto bi bila pitana, odevena u plave somotske sakoe i kratke pantalone. Pogledali su prema Ševeku sa strahopoštovanjem, kao da je posredi neko stvorenje iz svemira. Devetogodišnjak se držao strogo prema sedmogodišnjaku, šapućući mu da ne zuri i besno ga štipajući kad ovaj ne bi poslušao. Mališan bi uzvratio štipanje, pokušavajući još da udari brata nogom ispod stola. Načelo nadređenosti kao da mu se još nije valjano vaspоставilo u svesti.

Oiie je kod kuće bio drugi čoveк. Sa lica mu je nestao onaj tajnoviti pogled i više nije otezao u govoru. Članovi porodice ophodili su se prema njemu sa poštovanjem, ali postojala je uzajamnost u ovom pogledu. Ševек se prilično naslušao Oiieovih stavova o ženama, tako da ga je iznenadilo njegovo ljubazno, čak nežno držanje prema supruzi. 'To je kavaljerstvo', pomisli Ševек koji je nedavno naučio tu reč, ali je ubrzo zaključio da je posredi nešto bolje. Oiie je voleo svoju ženu i imao je poverenja u nju. Ponašao se prema njoj i prema svojoj deci umnogome kao što bi to činio jedan Anarešanin. U stvari, kod kuće, najednom je postao jednostavan, bratski nastrojen čoveк, slobodan čoveк.

Ševeku je to, doduše, izgledalo kao sasvim malo polje slobode, jedna krajnje uska porodica, ali osećao se toliko prijatno, toliko slobodnije da nije baš bio voljan da kritikuje.

U pauzi koja je usledila posle razgovora mlađi dečак reče svojim tankim, čistim glasom: „Gospodin Ševек nije baš najlepše vaspitan.“

„Zašto?“ upita Ševек pre no što je Oiieova supruga stigla da prekori dete. „Šta sam učinio?“ „Niste kazali hvala.“

„Za šta?“

„Kada sam vam dodao zdelu sa povrćem.“

„Ini! Tišina!“

Sadik! Ne sebičari. Ton je bio u dlaku isti.

„Mislio sam da ga deliš sa mnom. Zar je povrće bilo dar. Mi se zahvaljujemo samo na poklonima, u mojoj zemlji. A druge stvari delimo, ne pričajući o tome. Hoćeš li ti da ti vratim povrće?“

„Neću, ne volim ga“, reče dete, gledajući u lice Ševeka svojim tamnim, veoma bistrim očima.

„Onda se sasvim lako može podeliti“ reče Ševек. Stariji dečak sav se grčio od suzbijene želje da uštine Inija, ali se Ini nasmeja, pokazavši sitne, bele zube. Posle izvesnog vremena, kada je ponovo nastala pauza, on reče prigušenim glasom, nagnuvši se ka Ševeku: „Da li biste hteli da vidite moju vidru?“

„Da.“

„Nalazi se u stražnjem dvorištu. Majka ju je izbacila zato što je mislila da bi vam mogla smetati. Neki odrasli ne vole životinje.“

„Ja volim da ih vidim. U mojoj zemlji nema životinja.“

„Nema?“ reče stariji dečak, upiljivši se. „Oče! Gospodin Ševек kaže da nemaju životinja!“

Ini se takođe upiljio. „Pa šta onda imate?“

„Druge ljude. Ribe, crve. I stabla holuma.“

„Šta su to stabla holuma.“

Razgovor je potrajao još pola časa. Bilo je to prvi put, na Urasu, da je Ševeka neko zamolio da opiše Anares. Deca su postavljala pitanja, ali i roditelji su slušali sa zanimanjem. Ševек je iz obazrivosti izbegavao uplitanje u etiku. Nije bio tu da bi deci svog domaćina izlagao propagandu. Jednostavno im je ispričao kako izgleda Prašina, kakav je Abenaj, kakva se odeća nosi, šta ljudi rade kada žele novu odeću, šta deca rade u školi. Ovo poslednje pretvorilo se u propagandu, iako mu to nije bila namera. Ini i Aevi bili su očarani njegovim opisom nastavnog programa koji je obuhvatao zemljodjelstvo, tesarstvo, preradu otpadnih tvari radi dobijanja gnojiva, štampanje, postavljanje vodovodnih instalacija, putarstvo, pisanjem pozorišnih komada i sva ostala zanimanja zajednice odraslih, kao i njegovim priznanjem da niko nikada nije bio ni zašta kažnjavan.

„Doduš“, dodade on, „ponekad vas nagnaju da se malo sami starate o sebi.“

„Ali šta“, umeša se naglo Oiie, kao da je pitanje, koje je dugo počivalo suzbijeno u njemu, pod pritiskom pokuljalo napolje, „šta omogućuje red i mir? Zašto se ljudi međusobno ne pljačkaju i ne ubijaju?“

„Niko ne poseduje ništa što bi se moglo opljačkati. Ako želite stvari, onda ih uzmete iz spremišta. Što se nasilja tiče, tu ne znam, Oiie; da li bi me ti ubio, iz čista mira? A ako bi to i hteo, da li bi te zakon sprečio u tome? Prisila je najmanje delotvoran način za održavanje reda.“

„U redu, ali kako uspevate da privolite ljude da obavljaju prljave poslove?“

„Koje prljave poslove?“ upita Oiieova supruga, ne shvativši.

„Sakupljanje smeća, kopanje grobova“, reče Oiie, a Ševек dodade: „Vađenje žive“, i zausti da kaže: 'Prerada dreka', ali se priseti u poslednji čas iotskog tabua skatoloških reči. Palo mu je na um, negde na samom početku boravka na Urasu, da Urašani žive među planinama izmetima, ali da nikada ne pominju drek.

„Pa, svi ih obavljamo. Ali niko ih ne mora raditi veoma dugo, osim ako mu se to ne dopada. Jednog dana svake dekade odbor za vođenje poslova zajednice, odbor bloka, ili već neko kome ste potrebni može da zatraži od vas da uzmete udela u takvom poslu; za tu svrhu prave kružne spiskove. Na neprijatna radna odredišta, ili na opasna, kao što su rudnici žive i industrijska postrojenja, obično se odlazi samo na pola godine.“

„Ali onda se celo osoblje mora sastojati od ljudi koji upravo uče kako se posao obavlja.“

„Tako je. To nije delotvorno, ali šta drugo preostaje? Ne možete naložiti čoveku da radi neki posao koji bi ga obogaljio ili ubio za nekoliko godina. Zašto bi on to činio?“

„Zar može da odbije naređenje?“

„Nije posredi naređenje, Oiie. On ode u Odrad, u ured Odeljenja za rad, i kaže, želim da radim to i to, šta imate? I oni mu kažu gde ima posla.“

„Ali zašto onda ljudi uopšte rade prljave poslove? Zašto prihvataju da rade čak i jednom u deset dana?“

„Zašto se ti poslovi obavljali zajedno... Ima i drugih razloga. Znaš, život na Anaresu nije bogat, kao ovde. U malim zajednicama nema mnogo zabave, ali je zato tu puno posla koji valja obaviti. I tako, ako poglavito radite za mehaničkim razbojem, prilično je prijatno izići napolje svakog desetog dana da biste postavljali vodovodne cevi ili obdelavali polja, uvek sa nekom drugom skupinom ljudi... A tu je i izazov. Vi ovde smatrate da je podsticaj za rad finansijske prirode, potreba za novcem i želja za zaradom, ali gde nema novca prave pobude su jasnije, možda. Ljudi vole da rade. Vole da valjano obavljaju poslove. Ljudi se laćaju opasnih, teških poslova zato što se ponose njima, mogu da... sebičare, kako mi to kažemo... da se rezmeću?... pred slabijima. Hej, malecki, vidite kako sam snažan! Shvataš? Čovek voli da radi ono u čemu je dobar... Ali, u stvari, sve je to pitanje ciljeva i sredstava. Na kraju krajeva, posao se obavlja samo posla radi. Posredi je trajno zadovoljstvo života. Pojedinačna svest to zna. Baš kao i društvena svest, mišljenja bližnjih. Ne postoji druga nagrada, na Anaresu, drugi zakon. Vlastito zadovoljstvo i poštovanje bližnjih. To je sve. A kada je takvo stanje stvari, onda uviđate da mišljenje bližnjih postaje veoma moćna sila.“

„Niko se tome ne opire?“

„Možda ne dovoljno često“, reče Ševak.

„Radite li onda svi podjednako prilježno?“ upita Oiieova supruga. „Šta se zbiva sa čovekom koji naprosto odbija da saraduje?“

„Pa, on se seli. Drugi ga se zasite, znaš. Ismevaju ga, postaju grubi prema njemu ili ga tuku; u maloj zajednici mogu da donesu odluku da ga skinu sa spiska za ishranu, tako da biva prinuđen da sam pripravlja hranu i jeda; a to je ponižavajuće. I tako se on seli, ostaje izvesno vreme u nekom drugom mestu, a onda se možda ponovo seli. Neki to čine ceo život. Takvi se nazivaju nučnibi. Ja sam svojevrsni nučnib. Izbegavam ovde da radim ono što treba da radim. Preselio sam se dalje od mnogih.“ Ševak je govorio smireno; ako je i bilo gorčine u njegovom glasu, onda je deca nisu mogla razabrati, a za odrasle je bila neprotumačiva. Ali posle njegovih reči usledila je kratkotrajna tišina.

„Ne znam ko ovde obavlja prljave poslove“, reče on. „Uopšte nisam video da ih neko obavlja. To je čudno. Ko ih radi? Zašto to čine? Jesu li bolje plaćeni?“

„Ponekad, kada su u pitanju opasni poslovi. Ne, međutim, kada je posredi običan ručni posao. Tada se plaća manje.“

„Pa zašto ih onda obavljaju?“

„Zato što je i manja plata bolja od nikakve“, reče Oiie; gorčina u njegovom glasu bila je sasvim uočljiva. Njegova supruga poče nervozno da govori kako bi promenula temu, ali on nastavi: „Moj otac je bio domar. Čistio je podove i menjao prljavu posteljinu u hotelu čitavih pedeset godina. Po deset sati dnevno, i tako šesta dana u nedelji. Radio je to da bi on i njegova porodica mogli da jedu.“ Oiie najednom zastade i osmotri Ševaka svojim starim, tajnovitim, nepoverljivim pogledom, a onda, gotovo prkosno, pogleda svoju suprugu. Ona mu nije uzvratila pogled. Samo se osmehnula i kazala nervoznim, detinjim glasom: „Demaereov otac bio je veoma uspešan čovek. Posedovao je četiri kompanije kada je umro.“ Bio je to osmeh osobe koja trpi bol. A njene tamne, vitke šake čvrsto su počivale jedna preko druge.

„Mislim da vi na Anaresu nemate uspešnih ljudi“, reče Oiie veoma sarkastično. Istog časa ušao je kuvar da promeni tanjire i on odmah prestade da govori. Mali Ini, kao da je znao da ozbiljan razgovor neće biti nastavljen u prisustvu posluge, reče: „Majko, može li gospodin Ševak da vidi moju vidru posle večere?“

Kada su se vratili u salon, Iniju je dopušteno da donese svog ljubimca: poluodraslu kopnenu vidru, rasprostranjenu životinju na Urasu. Pripitomljene su, objasnio je Oiie, još u preistorijskim vremenima, najpre radi pomoći u ribolovu, a potom kao kućne životinje. Životinja je bila kratkonoga, lučnih i gipkih leđa, sjajnog, tamnosmeđeg krzna. Bila je to prva životinja izvan kaveza koju je Ševak izbliza video, i ona se njega manje bojala nego on nje. Beli, oštri zubi delovali su upечатljivo. Obazrivo je pružio ruku da je pogladi, jer je Ini to zahtevao. Imala je tamne oči, sa primesama zlatne boje, pametne, radoznale, bezazlene. „Amare“, prošaputa Ševak, privučen tim pogledom preko bezdana što je razdvajao dva stvorenja, „brate.“

Vidra zagrokta, spusti se na sve četiri i stade da sa zanimanjem ispituje Ševakove cipele.

„Dopadate joj se“, reče Ini.

„I ona se meni dopada“, uzvratila Ševak, pomalo tužno. Kad god bi video neku životinju, ptičji let, blistavost jesenjeg drveća, obuzimala bi ga tuga koja bi narušavala radost. Nise svesno pomišljao na Takver u takvim trenucima, nije mislio o njenom odsustvu. Pre je izgledalo da je ona tu, iako on ne razmišlja o njoj. Kao da su lepota i neobičnost uraških životinja i biljaka zadržale poruku koju mu je uputila Takver – Takver koja ih nikada neće videti i čiji preci već sedam pokoljenja nijednom nisu dodirnuli toplo životinjsko krzno niti videli treptaje krila u senci drveća.

Proveo je noć u spavaćoj sobi u potkrovlju. U prostoriji je bilo hladno, što mu je prijalo posle stalnih pregrevanja soba na univerzitetu, i prilično skromno opremljeno. Postelja, polica sa knjigama, škrinja, stolica i obojeni drveni sto. Izgleda kao kod kuće, pomisli on, ako se zanemari visina kreveta i mekoća dušeka, prekrivke od fine vune i svilena posteljina, sitni umeci od slonovače na škrinji, kožni povezi knjiga, kao i činjenica da su soba, sve u njoj, kuća u kojoj se ona nalazila, zemlja na kojoj je kuća stajala, predstavljale privatno vlasništvo, vlasništvo Demaerea Oiiea, iako je on nije sagradio, niti je ribao njene podove. No, Ševak je digao ruke od sličnih zamornih razgraničavanja. Bila je to lepa soba i nije se, u stvari, mnogo razlikovala od jednokrevetne sobe u kakvom obitavalištu.

Spavajući u toj sobi, sanjao je Takver. Sanjao je da je sa njom u postelji, da su njene ruke obavijene oko njega, da joj je telo spram njegovog tela... ali koja je soba, koja je to soba u kojoj se nalaze? Gde su to oni? Na mesecu su zajedno, hladno je, koračaju skupa. Ravno je, na mesecu, prekriveno posvuda plavobelim snegom, iako je snežni pokrov bio tanak i lako se mogao nogom razgrnuti da bi se pod njim ukazalo blistavo, belo tlo. Bila je to smrt, mrtvo mesto. „Nije, u stvari tako“, reče on Takver, znajući da je uplašena. Koračali su ka nečemu, udaljenoj liniji nečega što je izgledalo tanušno i blistavo poput plastike, ka jednoj dalekoj, jedva vidljivoj prepreci preko bele ravnice snega. Ševak se duboku u srcu bojao da joj se približi, ali je ipak rekao Tekver: „Bićemo tamo uskoro.“ Ona mu ništa nije uzvratila.

6. Anares

Pošto se Ševек vratio iz bolnice, u kojoj je proveo jednu dekadu, u posetu mu je došao sused iz sobe broj četrdeset pet. Bio je to jedan visok i mršav matematičar. Urođena razrokost nije mu bila ispravljena, tako da nikada niste mogli biti načisto da li vas on gleda i/ili da li vi njega gledate. On i Ševек živeli su dobrosusedski, jedan kraj drugoga u obitavalištu u Instituta, čitavu godinu dana, ne izmenivši pri tom nijednu čestitu rečenicu.

Desar je sada došao i upravio pogled prema Ševеku ili pokraj njega. „Nešto?“ reče on.

„Dobro mi je, hvala.“

„Donesem jelo iz trpezarije.“

„Sa tvojim?“ uzvрати Ševек, prihvativši Desarov telegrafski stil.

„U redu.“

Desar je doneo dva sledovanja na poslužavniku iz obedovaonice Instituta i oni su zajedno obedovali u Ševеkovoј sobi. Činio je isto svakog jutра i večeri tokom tri dana sve dok Ševек nije dovoljno ojačao da ponovo može sam da izlazi. Teško je bilo razabrati zašto je Desar to činio. Nije se odlikovao druželjubivošću, a eventualno bratsko zблиženje očigledno mu nije mnogo značilo. Jedan od razloga što se držao podalje od ljudi bio je taj da prikrije vlastito nepoštenje; bio je ili strašno lenj, ili uistinu posednički nastrojen, budući da je soba broj četrdeset pet bila kracata stvarima koje on nije imao ni prava ni razloga da drži – posuđe iz trpezarija, knjige iz biblioteka, komplet alatki za duborez iz skladišta za zanatski pribor, jedan mikroskop iz neke laboratorije, osam različitih ćebadi, jedan orman pun odeće, čiji pojedini delovi očevидno nisu pristajali Desaru, niti je to ikada ranije bio slučaj, dok je druge komade nosio, kako izgleda, još kad mu je bilo između osam i deset godina. Kao da je odlazio u spremišta i stovarišta i tamo uzimao hrpe stvari, bez obzira na to da li su mu bile potrebne ili ne. „Zašto držiš sve te starudije?“ upita ga Ševек kada mu je prvi put bilo dopušteno da uđe u sobu. Desarov pogled upravi se negde mjimo njega. „Samo se skuplja“, uzvрати on neodređeno.

Polje matematike za koje se Desar opredelio bilo je tako ezoterično da niko u Institutu ili matematičkom federativu nije stvarno mogao da proverava njegovo napredovanje. On ga je upravo stoga i odabrao. Pretpostavljao je da su i Ševеkove pobude iste. „Prokletstvo“, reče on, „rad? Dobro odredite ovde. Sled, Istovremenost, drek.“ U izvesnim trenucima Ševеku se dopadao Desar, dok mu se u drugima, zbog istih svojstava, gadio. Hotimice se, međutim, zблиžio s njim, budući da je to bio deo njegove rešenosti da promeni život.

Bolest mu je omogućila da shvati da će, ako pokuša da nastavi sam, potpuno propasti. Za njega je to bio moralni problem i zato je samoga sebe nemilosrdno osudio. Čuvao je sebe za sebe samoga, protivno etičkom imperativu bratstva. Sa dvadeset jednom godinom Ševеku nije baš bio umišljen, zato što mu je moral bio strastven i drastičan; no, taj moral se i dalje uklapao u kruti kalup, u pojednostavljeni odonizam kome su decu učili priprosti odrasli, što je nalikovalo na svojevrsno uskogrudo pridikovanje.

Postupao je pogrešno. Mora da postupa ispravno. Tako je i počeo da čini.

Uskratilo je sebi fiziku pet noći od deset. Dobrovoljno se javio za rad u odboru za vođenje poslova obitavališta Instituta. Prisustvovao je sastancima fizičkog federativa, kao i sindikata članova Instituta. Pridružio se jednoј skupini koja je upražnjavala vežbanje iz bio-povratne sprege i

obučavanje u upravljanju moždanim talasima. U obedovaonici je nagnao sebe da sedi za najvećim stolovima umesto za nekim malim sa knjigom pred sobom.

Ishod je bio iznenađujući: ljudi kao da su ga jedva čekali. Prihvatili su ga, dočekali ga dobrodošlicom, pozivali ga radi seksa ili druženja. Vodili su ga sa sobom i za samo tri dekade on je naučio više o Abenaju nego cele prethodne godine. Odlazio je sa skupinama veselih, mladih ljudi na sportska igrališta, u zanatska središta, na bazene za plivanje, na svetkovine, u muzeje, pozorišta, na koncerte.

Koncerti: bilo je to pravo otkrovenje, šok radosti.

Nikada ranije nije otišao na neki koncert ovde u Abenaju, delimično stoga što je smatrao da je muzika nešto što se radije izvodi nego sluša. Kao dete uvek je pevao ili svirao na nekom instrumentu u lokalnim horovima ili ansamblima; u tome je veoma uživao, ali nije bio odveć nadaren. I to je bilo sve što je znao o muzici.

U središtima za učenje sticala su se sva umeštva neophodna za bavljenje umetnošću: obuka u pevanju, metrici, plesu, korišćenje kista, dleta, noža, struga i tako dalje. Sve je to bilo pragmatično: decu su učili da gledaju, da govore, da slušaju, da se kreću, da barataju. Nije pravljena nikakva razlika između umetnosti i zanatstva; za umetnost se smatralo ne da zauzima neko određeno mesto u životu, već da predstavlja osnovnu tehniku života, poput govora. U tom smislu se razvila i arhitektura, rano i slobodno, odlikujući se doslednim stilom, čistim i nekitnjastim, tananih razmera. Slikarstvo i vajarstvo poglavito su služili kao elementi arhitekture i planiranja gradova. Što se tiče umetnosti reči, pesništvo i pripovedaštvo uglavnom se nije odlikovalo samostalnošću, stojeći u službi pevanja i plesa; jedino se pozorište izdvajalo i jedino je ono uopšte nazivano 'Umetnost' – stvar koja je sama sobom celovita. Postojalo je mnoštvo oblasnih i putujućih trupa glumaca i pevača, kao i pozorišta sa stalnim repertoarom, koja su često imala svoje dramopisce. Izvodile su se tragedije, poluimprovizovane komedije, mimičke predstave. Sve je to bilo podjednako dobrodošlo kao i kiša u samotnim pustinjanskim mestima, predstavljalo je svuda najslavniji trenutak godine. Ničući iz izdvojenosti i zajedništva anareškog duha i predstavljajući otelovljenje ovih svojstava, drama je stekla izuzetnu moć i blistavost.

Ševек, međutim, nije bio odveć prijemčiv za dramu. Dopadala mu se govorna raskoš, ali mu je cela zamisao glume bila nekako strana. Tek tokom svoje druge godine u Abenaju konačno je otkrio vlastitu Umetnost: umetnost sazdanu od vremena. Neko ga je poveo na koncert sindikata muzike. Ponovo je otišao naredne večeri. A onda je nastavio da posećuje svaki koncert, sa novim poznanicima ako je moguće, ili bez njih ako druge nije bilo. Muzika je predstavljala preču potrebu, dublje zadovoljstvo, nego druženje.

Njegova nastojanja da raščini svoju suštinsku samotnost nisu, u stvari, urodila plodom, i on je to znao. Nije sklopio nikakvo prisno prijateljstvo. Imao je odnose sa nekoliko devojaka, ali seks mu nije doneo onu radost koju je trebalo. Bilo je to, naprosto, zadovoljenje potrebe, poput pražnjenja želuca, i njega je posle toga bilo sram zato što je jednu drugu osobu upotrebio kao puki objekat. Samozadovoljavanje je bilo poželjnije, prikladan izbor za čoveka poput njega. Samotnost mu je bila usud; nalazio se u stupici sopstvenog nasleđa. Ona je baš to kazala: „Rad dolazi na prvo mesto.“ Rulag je to rekla mirno, kao da izriče činjenicu, nemoćna da je promeni, da se izbavi iz svoje hladne ćelije. I sa njim je bilo isto. Srce mu je žudelo za njima, tim prijatnim, mladim dušama koje su ga nazivale bratom, ali on ih nikako nije moga domašiti, baš kao ni one njega. Rođen je da bude sam, ukleti, hladni intelektualac, sebičnjak.

Rad je dolazio na prvo mesto, ali ga to nikuda nije odvelo. Poput seksa, rad je trebalo da bude zadovoljstvo, ali nije bio. Nosio se sa istim problemima, ne primakavši se ni korak bliže rešenju Toovog Temporalnog Paradoksa, a kamoli teoriji Istovremenosti za koju je prošle godine smatrao da mu je već na dohvata ruke. Ta samouverenost sada mu je izgledala neverovatna. Da li je stvarno

mislio za sebe da je kadar, sa samo dvadeset godina, da postavi teoriju koja će izmeniti temelje kosmološke fizike? Očigledno, nešto nije bilo u redu sa njim poprilično pre no što ga je skolila groznica. Priključio se dvema radnim skupinama koje su se bavile filozofskom matematikom, uveravajući samoga sebe da mu je to neophodno i odbijajući da prizna da bi mogao da podjednako valjano drži oba kursa kao i sami predavači. Izbegavao je Sabula što je više mogao.

U prvoj plimi novih rešenosti odlučio je da bolje upozna Gvarab. Ona mu je uzvratila što je bolje umela, ali zima je nepovoljno delovala na nju; bila je bolesna, gluva i stara. Počela je sa prolećnim kursom, ali je ona odustala od njega. Ponašanje joj je postalo čudljivo: jednom prilikom jedva je prepoznala Ševaka, dok ga je drugom povela u svoje obitavalište gde su celo veče proveli u razgovoru. Već je prilično odmakao od Gvarabinih zamisli, tako da su mu ti dugotrajni razgovori teško padali. Ili je morao da dopusti da ga Gvarab satima gnjavi, ponavljajući ono što je on već znao ili delimično opovrgao, ili mu nije preostajalo ništa drugo do da je povredi i zbuni time što će joj protivusloviti i ispravljati je. No, to je bilo iznad strpljenja i taktičnosti osobe njegovih godina i stvar se okončala tako što je on nastojao da izbegne Gvarab kad god bi mogao, osećajući uvek grižu savesti zbog toga.

Nije postojao niko drugi s kim je mogao da razgovara o stručnim stvarima. Niko na Institutu nije bio dovoljno upućen u temporalnu fiziku da bi mu bio dorastao. On je želeo da predaje, ali još mu nije bilo dodeljeno radno odredište predavača ili slušaonica pri Institutu; fakultetsko-studentski sindikat članova odbio mu je zahtev u ovom smislu. Oni nisu želeli svađu sa Sabulom.

Kako je godina odmicala, on je sve više vremena provodio pišući pisma Atrou i ostalim fizičarima i matematičarima na Urasu. Tek je poneko od tih pisama bilo poslato. Neka je napisao, a potom jednostavno pocepao. Ustanovio je, zatim, da je matematičar Loai An, kome je uputio ogled od šest strana o temporalnoj kružnosti, mrtav već dvadeset godina; propustio je da pročita biografski predgovor za Anove Geometrije vremena. Ostala pisma, koja je trebalo da budu upućena teretnim brodovima sa Urasa, zaustavile su poslovođe kosmodroma kraj Abenaja. Kosmodrom se nalazio pod neposrednom kontrolom UPR-a, budući da je njegovo dejstvovanje nalagalo usaglašavanje mnoštva sindikata, a neki od koordinatora morali su znati iotski. Te poslovođe kosmodroma, sa svojim posebnim znanjima i važnim položajima, sve više su sticale birokratski mentalitet: automatski bi izricale 'ne'. Nisu imale poverenja u pisma upućena matematičarima, koja su izgledala kao šifrovana i za koja ih niko nije mogao razuveriti da uistinu nisu takva. Pisma fizičarima bi prolazila ukoliko bi ih odobrio Sabul, njihov savetnik. A on ne bi odobravao ona u kojima bi se raspravljalo o predmetima izvan njegove grane fizike Sleda. „Nisam za to pozvan“, progundao bi on, odgurnuvši pismo u stranu. Ševak bi ga ipak poslao do poslovođa kosmodroma, a ono bi mu se vratilo sa naznakom 'Nije odobreno za izvoz'.

Izneo je stvar pred fizički federativ čijim je sastancima Sabul samo retko prisustvovao. Niko tamo nije mnogo držao do stvari koja se odnosila na slobodnu komunikaciju sa ideološkim neprijateljem. Neki su zamerali Ševaku što radi na jednom tako tajanstvenom polju da, prema njegovom sopstvenom priznaju, nije bilo nikog drugog na celom svetu ko bi za to bio stručan. „Ali posredi je samo nešto novo“, uzvrćao je on, što ga, međutim, nije odvelo nikud.

„Ako je novo, onda ga podeli sa nama, a ne sa posednicima!“

„Ima već godinu dana kako svakog četvrtgodišta pokušavam da održim kurs. Vi mi uvek odgovarate da za to nema dovoljno zanimanja. Da li se bojite ove stvari zato što je nova?“

To mu nije donelo nove prijatelje. Otišao je rasrđen od njih.

Nastavio je da piše pisma za Uras, čak i onda kada više nije slao nijedno. Činjenica da piše za nekoga ko bi mogao da razume – ko je mogao da razume – omogućavala mu je da piše, da misli. To nikako drugačije nije bilo moguće.

Prolazile su dekade, pa i četvrtgodišta. Dva ili tri puta godišnje stizala je nagrada: pismo od Atroa ili od nekog drugog fizičara iz A-Ioa ili Tua, dugačko pismo, gusto ispisano, pravi gustiš stručnih stvari, sve sama teorija od pozdrava do potpisa, pomna i teško dokučiva matematičko-etičko-kosmološka temporalna fizika; ispisivali su je na jeziku koji on nije umeo da govori, ljudi koje nije poznavao, ljudi koji su se silovito upinjali da mu opovrgnu i obore teorije, neprijatelji njegovog zavičaja, takmaci, stranci, braća.

Danima pošto bi dobio neko pismo bio bi razdražljiv i veseo, radio bi dan i noć, a zamisli bi kuljale iz njega kao iz kakvog vodokoka. Potom bi se lagano, uz očajnički napor i borbu, vraćao na zemlju, na suvo tlo, sasušeno.

Upravo se okončavala njegova treća godina na Institutu kada je Gvarab umrla. Zatražio je da govori na komemorativnom skupu koji je upriličen, shodno postojećem običaju, na mestu gde je pokojnica radila: u ovom slučaju u jednoj od prostorija za predavanja u zgradi laboratorije za fiziku. On je bio jedini govornik. Nijedan student nije prisustvovao; Gvarab nije predavala već dve godine. Došlo je nekoliko postarijih članova Instituta, kao i Gvarabin sredovečni sin, poljoprivredni hemičar sa Severoistoka. Ševak je stajao na mestu gde je to starica činila kada je predavala. Kazao je prisutnima, glasom promuklim od sada uobičajenih prehlada, da je Gvarab postavila temelje nauke o vremenu i da je bila najveći kosmolog koji je ikada radio na Institutu. „Mi u fizici sada imamo svoju Odo“, rekao je on. „Imamo je, a nismo joj ukazivali počast.“ Na kraju mu se jedna starica zahvalila, sa suzama u očima. „Ona i ja smo uvek bile zajedno na deseti dan, provodeći ga kao domarke u našem bloku, i baš bismo se prijatno tada ispričale“, kazala je ona, zadržavši od naleta ledenog vetra kada su izišli iz zgrade. Poljoprivredni hemičar promrmljao je nekoliko uljudnih fraza i pohitao da uhvati prevoz za Severoistok. Obrvan bolom, nestrpljenjem i osećanjem uzaludnosti, Ševak se odvojio i nasumce krenuo u grad.

Tri godine je već ovde – i šta je postigao? Jednu knjigu, koju je prisvojio Sabul; pet ili šest neobjavljenih radova; i jedan pogrebni govor posvećen straćenom životu.

Ništa što je on radio nije bilo shvaćeno. Ili, poštenije govoreći, ništa što je radio nije imalo smisla. Nije vršio nikakvu neophodnu funkciju, ličnu ili društvenu. U stvari – a to nije bila retka pojava na njegovom polju – sagoreo je sa dvadeset godina. Ništa više neće postići. Za sva vremena je stigao do zida.

Zaustavio se pred auditorijumom muzičkog sindikata da bi pročitao program za narednu dekadu. Večeras nije bilo koncerta. Okrenuo se od plakata i našao licem u lice sa Bedapom.

Uvek kao da se od nečega brani i prilično kratkovid, Bedap nije ničim pokazao da ga je prepoznao. Ševak ga uhvati za mišicu.

„Ševeče! Prokletstvo, pa to si ti!“ Zagrlili su se, poljubili, razdvojili, pa zagrlili ponovo. Ševaka je preplavila ljubav. Zašto? Bedap mu se čak nije mnogo dopadao tokom poslednje godine u Oblasnom institutu. Uopšte nisu pisali jedan drugome tokom tri minule godine. Njihovo prijateljstvo bilo je dečačko, stvar prošlosti. No, ljubav je još bila tu: razgorela se kao vatra iz prodžaranog ugljevlja.

Stali su da koračaju i razgovaraju, ne obraćajući pažnju na to kuda idu. Mahali su rukama i prekidali jedan drugoga. Prostrane ulice Abenaja bile su mirne u zimskoj noći. Na svakoj raskrsnici prigušena ulična svetiljka tvorila je jezero srebra kroz koje je promicao suvi sneg poput jata majušnih riba, goneći vlastite senke. Opor i hladan vetar dolazio je sa snegom. Utrnule usne i zubi koji su cvokotali počeli su da otežavaju dalji razgovor. Uхватili su omnibus koji je polazio u deset, poslednji, za Institut; Bedapovo obitavalište nalazilo se na istočnom rubu grada, što je značilo dugo pešačenje kroz hladnoću.

On se osvrnu po sobi broj četrdeset šest uz ironično čuđenje. „Ševe, pa ti živiš kao truli uraški profiter.“

„De, de, nije baš tako. Pokaži mi bar jednu izmetnu stvar!“ U sobi se, u stvari, nalazilo uglavnom isto ono što je Ševек i zatekao kada je prvi put ušao u nju. Bedap pokaza rukom: „Ono ćebe.“

„Bilo je tu kada sam došao. Neko ga je sam napravio i ostavio ga tu kada je otišao. Je li jedno ćebe suviše za ovakvih noći?“

„U svakom slučaju, boja mu je izmetna“, reče Bedap. „Kao analitičar funkcija moram da ti skrenem pažnju na to da nema potrebe za narandžastim. Narandžasto ne služi nikakvoj životnoj funkciji u društvenom organizmu bilo na ćelijskom ili organskom nivou, a svakako ne na holorganizmičkoj ili na nekoj središnjijoj etičkoj ravni; u kom slučaju je popustljivost rđaviji izbor od izmetnog. Oboji ga u prljavo zeleno, brate! A šta ti je ovo?“

„Beleške.“

„Šifrovane?“ upita Bedap, prelistavajući beležnicu uz hladan izraz osoben za njega, koji je Ševек pamtio. On je još manje bio sklon zasebnosti – zasebnom vlasništvu – od većine Anarešana. Bedap nikada nije imao neku omiljenu olovku koju bi stalno nosio sa sobom ili staru košulju do koje mu je bilo stalo, tako da je nikako nije bacao u spremnik za preradu odeće; kada bi dobio neki poklon, on bi pokušao da ga zadrži, uvažavajući osećanja onoga ko mu ga je dao, ali ga je uvek gubio. Bio je svestan ove svoje osobine i govorio je da ona pokazuje da je manje primitivan od većine ljudi, rani primer Obećanog čoveka, pravi i rođeni Odonjanin. Ali ipak je imao sklonost ka zasebnosti. Ta zasebnost počinjala je u lobanji, njegovoj ili nečijoj tuđoj, da bi potom sticala potpunost. Nikada nije zabadao nos u tuđe stvari. Sada reče: „Sećaš se onih glupih pisama koje smo šifrovano pisali kada si bio na projektu pošumljavanja?“

„Ovo nije šifra, već iotski.“

„Naučio si iotski? Zašto pišeš na njemu?“

„Zato što niko na ovoj planeti ne može da razume šta govorim. Ili ne želi. Jedina osoba koja me je razumela umrla je pre tri dana.“

„Sabul je umro?“

„Ne. Gvarab. Sabul nije umro. Slabi su izgledi za to.“

„U čemu je nevolja?“

„Nevolja sa Sabulom? Pola zavist, a druga polovina nestručnost.“

„Mislio sam da je njegova knjiga o uzročnosti prvorazredna. Ti si mi to rekao.“

„I ja sam tako smatrao, sve dok nisam pročitao izvore. Sve su to uraške zamisli. I to ne nove. On već dvadeset godina nije imao nijenu svoju zamisao. Niti se ijednom okupao za to vreme.“

„Kako stoji sa tvojim zamislama?“ upita Bedap, položivši šaku na beležnice i pogledavši Ševека ispod veđa. Bedap je imao sitne, prilično škiljave oči, snažno lice, zdepasto telo. Grizao je nokte, a kako je to činio već godinama, od nokata su mu ostali još samo puki komadići preko debelih, osetljivih vrhova prstiju.

„Ne najbolje“, uzvрати Ševек, sevši na krevetsko uzvišenje. „Na pogrešnom sam putu.“

Bedap se isceri. „Ti?“

„Mislim da ću krajem ovog četvrtgodišta zatražiti premeštaj.“

„Gde?“

„Svejedno mi je. Da predajem, da gradim. Moram da napustim fiziku.“

Bedap sede na stolicu pokraj pisaćeg stola, stade da grize nokte i reče: „Zvuči čudno.“

„Shvatio sam svoja ograničenja.“

„Nisam znao da ih imaš. U fizici, naime. Imaš svu silu ograničenja i nedostataka. Ali ne u fizici. Ja nisam temporalista, znaš. Ali nije potrebno da umeš da plivaš da bi prepoznao ribu, nema potrebe da sijaš da bi prepoznao zvezdu...“

Ševak pogleda prijatelja i reče, izlanu se, ono što ranije nijednom nije bio kadar da jasno kaže samome sebi: „Pomišljao sam na samoubistvo. I to prilično. Ove godine. Izgledalo mi je kao najbolje rešenje.“

„Teško da je to način da se stigne sa one strane patnje.“

Ševak se kruto osmehnu. „Sećaš se toga?“

„Veoma živo. Meni je taj razgovor mnogo značio. Kao i Takver i Tirinu, mislim.“

„Stvarno?“ Ševak ustade. U sobi su se mogla napraviti samo četiri koraka u jednom pravcu, ali njega nije držalo mesto. „I meni je tada bilo važno“, reče on, zastavši pokraj prozora. „Ali promenio sam se, ovde. Ovde nešto nije kako treba. Ne znam šta je to.“

„Ja znam“, uzvratilo Bedap. „Zid. Došao si do zida.“

Ševak se okrenu, uplašenog pogleda. „Zid?“

„U tvom slučaju zid je, kako izgleda, Sabul, kao i oni koji mu pružaju podršku u naučnim sindikatima i UPR-u. Što se mene tiče, ja sam u Abenaju tek četiri dekade. Četrdeset dana. No, i to je sasvim dovoljno da uvidim da ni za četrdeset godina ne bih ovde postigao ništa, uopšte ništa, od onoga što želim da uradim, od poboljšanja predavanja nauke u središtima za učenje. Ukoliko se stvari ne promene. Ili ako se ne pridružim neprijatelju.“

„Neprijatelju?“

„Malim ljudima. Sabulovim prijateljima! Ljudima na vlast.“

„O čemu to pričaš, Dape? Kod nas nema ustrojstva vlasti.“

„Nema? Zašto je onda Sabul toliko moćan?“

„Nema ustrojstva vlasti, vlade. Ovo nije Uras, na kraju krajeva!“

„Nije. Ni nemamo vladu, nemamo zakone, u redu. Ali, koliko ja mogu da se razaberem, zakoni i vlade nikada nisu kontrolisali zamisli, čak ni na Urasu. Da je bilo tako, kako bi Odo uspela da razradi svoje? Kako bi odonizam postao svetski pokret? Arhisti su pokušali da ga uguše silom i nisu uspeali. Ne možeš uništiti zamisli time što ćeš ih potiskivati. Možeš im nauditi jedino ako ih prenebregavaš. Odbijajući da misliš, odbijajući da menjaš. A upravo to čini naše društvo! Sabul te koristi tamo gde može, a gde ne može, sprečava te da objavljuješ, da predaješ, čak i da radiš. Je li tako? Drugim rečima, on ima moć nad tobom. Odakle mu ta moć? Ne od neke opunomoćene vlasti, jer takve nema. Ne od intelektualne premoći, jer je nema. Ona potiče od urođenog kukavičluka prosečnog ljudskog uma. Javno mnjenje! To je ustrojstvo vlasti čiji je on deo i on zna kako da ga koristi. Nepriznata, nedopustiva vlada koja upravlja odonjanskim društvom, ugušujući pojedinačan um.“

Ševak osloni šake na dasku prozora, zagledavši se kroz prigušene odraze na oknu u spoljnu tamu. Konačno izusti: „Lude reči, Dape.“

„Ne, brate, zdravog sam uma. Ono što ljude nagoni u ludilo jesu nastojanja da se živi izvan stvarnosti. Stvarnost je užasna. To može da te ubije. Uz dovoljno vremena, sigurno će te ubiti. Stvarnost je bol: sam si to kazao! Ali ono što će te oterati u ludilo jesu laži, izbegavanje stvarnosti. Laži će te nagnati da poželiš da se ubiješ.“

Ševak se okrenu da bi ga pogledao. „Ali ne možeš ozbiljno govoriti o nekoj vladi ovde!“

„Tomarove Definicije: 'Vlada: Zakonito korišćenje vlasti da bi se održala i proširila vlast'. Stavi 'običajno' umesto 'zakonito' i eto ti Sabula, sindikata uputstava i UPR-a.“

„UPR-a!“

„UPR je već poodavno u osnovi arhična birokratija.“

Trenutak kasnije Ševak se nasmeja, ne sasvim prirodno, i reče: „De, de, Dape, to je, doduše, zabavno, ali i pomalo bolesno, zar ne?“

„Ševe, da li si ikada pomislio da se ono što se prema analognom načinu naziva 'bolest', društvena neskladnost, nezadovoljstvo, otuđenost, može, takođe analogno, nazvati bol: upravo ono

što si ti imao na umu kada si govorio o bolu, patnji? Kao i da to, poput bola, služi nekoj svrsi u organizmu?“

„Nel!“ uzvratu Ševak silovito. „Govorio sam iz lične, duhovne perspektive.“

„Ali i si govorio o fizičkoj patnji, o čoveku koji umire od opekotina. A ja govorim o duhovnoj patnji! O ljudima koji gledaju kako im nadarenost, rad i život bivaju traćeni. O valjanim umovima koji su potčinjeni glupima. O snazi i hrabrosti koje su sputane zavišću, pohlepom za vlašću, strahom od promene. Promena je sloboda, promena je život: postoji li bilo šta primerenije odnanskoj misli od toga? Ali ništa se više ne menja! Naše društvo je bolesno. Ti to znaš. Ti patiš od njegove bolesti. To je bolest samoubistva!“

„Dosta, Dape. Prekini s tim.“

Bedap ništa više nije rekao. Počeo je da gricka nokat na palcu, metodično i zamišljeno.

Ševak ponovo sede na krevetsko uzvišenje i zagnjuri glavu u šake. Usledila je dugotrajna tišina. Sneg je prestao. U prozorsko okno duvao je suv, taman vetar. U sobi je bilo hladno; nijedan od dvojice mladića nije skinuo kaput.

„Slušaj, brate“, reče Ševak konačno. „Nije naše društvo to koje osujećuje stvaralačke mogućnosti jedinke. Krivac je siromaštvo Anaresa. Ova planeta uopšte nije sazdana da na njoj postoji civilizacija. Ako budemo počeli da se međusobno ostavljamo na cedilu, ako ne podredimo lične želje opštem dobru, ništa, ništa nas na ovom golom svetu neće onda spasti. Naše jedino uzdanje je ljudska solidarnost.“

„Solidarnost, da! Čak i na Urasu, gde hrana pada s drveća, čak je i tamo Odo rekla da nam je ljudska solidarnost jedina nada. Ali mi smo izneverili tu nadu. Dopustili smo da se saradnja pretvori u poslušnost. Na Urasu postoji vlada manjine. Mi ovde imamo vladu većine. Ali to je ipak vlada! Društvena svest više nije živa stvar, već mašina, moćna mašina kojom upravljaju birokrate!“

„Ti i ja se možemo dobrovoljno javiti i žrebom biti izabrani u UPR kroz samo nekoliko dekada. Da li bi nas to pretvorilo u birokrate?“

„Nisu posredi pojedinci iz UPR-a, Ševe. Većina njih su kao mi. Čak odveć kao mi. Dobronamerni, naivni. I nije u pitanju samo UPR. Isto je bilo gde drugde na Anaresu. Središta za učenje, instituti, rudnici, industrijska postrojenja, ribarnice, tvornice konzervi, istraživačke postaje za razvoj poljoprivrede, fabrike, jednoproduktivne zajednice: svuda gde dejstvovanje nalaže stručnost i postojanju ustanovu. Ali ta postojanost daje maha porivu za vlašću. U ranim godinama Naseobine bili smo toga svesni, čuvali smo se toga. Ljudi su tada veoma obazrivo pravili razliku između upravljanja stvarima i vladanja ljudima. Činili su to tako valjano da smo zaboravili da je volja za prevlašću u podjednako meri središnja u ljudskim bićima kao i sklonost ka uzajamnoj pomoći, i da je treba uobličavati u svakoj jedinki, u svakom novom pokolenju. Niko nije Odonjanin po rođenju, baš kao što nije ni civilizovan po rođenju! Ali mi smo to zaboravili. Mi više ne odgajamo za slobodu. Obrazovanje, najvažnija delatnost društvenog organizma, postalo je kruto, moralističko, obojeno vlašću. Deca napamet bubaju Odoine reči kao da su posredi zakoni, što predstavlja vrhunsku besmislicu!“

Ševak je stao da okleva. Premnogo je iskusio upravo tu vrstu učenja o kome je Bedap govorio, kao dete, pa čak i ovde u Institutu, da bi mogao da opovrgne Bedapovu optužbu.

Bedap je neumoljivo stao da koristi svoje preimućstvo. „Uvek je lakše ne misliti za sebe. Pronađi neko zgodno, bezbedno hijerarhijsko ustrojstvo i smesti se u njega. Ne pravi promene, ne izlaži se mogućnosti neodobravanja i osude, ne uznemiravaj svoje sindike. Oduvek je bilo najlakše dopustiti drugima da vladaju tobom.“

„Ali tu nije posredi vlada, Dape! Stručni i iskusni ljudi predvođice svaku brigadu ili sindikat; oni su najupućeniji u posao. Uostalom, posao valja obaviti? Što se UPR-a tiče, da, on bi mogao

da postane hijerarhijski ustrojen, da se pretvori u ustrojstvo vlasti, da nije bio upravo tako organizovan da se to spreči. Seti se samo kako je sazdan! Dobrovoljci, koji bivaju izabrani žrebom; godinu dana obuke; potom četiri godine na spisku, a onda napolje. Niko ne može da stekne vlast, u arhičnom smislu, u jednom ovakvom sistemu, sa samo četiri godine na raspolaganju.“

„Neki ostaju i duže od četiri godine.“

„Savetnici? Oni gube pravo glasa.“

„Glas nije bitan. Postoje ljudi iza scene...“

„Ma hajde! Pa to je već čista paranoja! Iza scene: kako? Koje scene? Svako može da prisustvuje bilo kom sastanku UPR-a i, ako je zainteresovan sindik, ima pravo da uzme udela u raspravi i da glasa! Pokušavaš li ti to da kažeš da mi imamo političare ovde?“ Ševек se razljutio na Bedapa; istaknute uši su mu se zarumenele, a glas mu je postao visok. Bilo je već kasno, a sa naspramne strane četvorougla nije sijalo nijedno svetlo. Desar, u sobi četrdeset pet, zakuca na zid da bi ih umirio.

„Govorim ti ono što znaš“, uzvratil Bedap znatno tišim glasom. „Da postoje ljudi poput Sabula koji stvarno vode UPR, i to iz godine u godinu.“

„Ako to već znaš“, optuži ga Ševек oporim šapatom, „zašto nisi obznanio celu stvar? Zašto nisi sazvaо kritički sastanak u tvom sindikatu, ako raspolažeš činjenicama? Ako tvoje zamisli ne bi izdržale javno ispitivanje, ja onda ne želim da ih slušam u vidu ponoćnog šaputanja.“

Bedapove oči postadoše veoma sitne, poput čeličnih kuglica. „Brate“, reče on, „oduvek si sebe smatrao za pravičnog čoveka. Pogledaj bar jednom izvan svoje proklete čiste savesti! Došao sam k tebi i šapućem ti zato što znam da se mogu pouzdati u tebe, proklet bio! S kim bih drugim mogao da razgovarao? Zar da završim kao Tirin?“

„Kao Tirin?“ Ševек je od uzbuđenja povisio glas. Bedap ga utiša, pokazavši prema zidu. „Šta ne valja sa Tirinom? Gde je on?“

„U azilu na ostrvu Segvina.“

„U azilu?“

Bedap privuče kolena pod bradu i obgrli ih rukama, sevši postrance na stolicu. Sada je govorio tiho, protiv volje.

„Tirin je napisao jednu dramu i postavio je na scenu, godinu dana pošto si ti otišao. Bila je neobična... šašava... znaš ti već kako on piše.“ Bedap provuče prste kroz grubu, peščanu kosu i razveza rep. „Da si glup, to bi ti moglo izgledati antidonjanski. A mnogi ljudi su glupi. Došlo je do gužve. Doživeo je ukor. Javni ukor. Nikada to ranije nisam video. Svi dođu na sastanak tvog sindikata i upućuju ti primedbe. Tako se nekada činilo sa prekomerno zapovednički nastrojenim predradnicima radnih grupa ili poslovođama. Danas se to koristi samo da se nekom pojedincu kaže da prestane da misli svojom glavom. Bilo je rđavo. Tirin to nije mogao da podnese. Mislim da ga je ta stvar odista malo poremetila. Posle toga je počeo da smatra da su svi protiv njega. Stao je da puno priča... sa gorčinom. Ne iracionalno, već uvek kritički, uvek ogorčeno. Tako je govorio sa svakim. Konačno je završio Institut, stekao zvanje podučavaoca iz matematike i zatražio radno odredište. Dobio ga je. Upućen je u jednu grupu za opravku puteva na Jugozalazu. Usprotivio se, smatrajući da je posredi greška, ali stvar su potvrdili kompjuteri Odrada. I tako je otišao.“

„Tir nikada nije radio napolju od kada ga ja znam“, prekide ga Ševек. „A to je od njegove desete godine. Oduvek je više voleo kancelarijske poslove. U Odradu su to ranije uvažavali.“

Bedap nije obratio pažnju na tu opasku. „Ne znam šta se, u stvari, dogodilo tamo dole. Pisao mi je u nekoliko navrata, a svaki put je bio na nekom drugom radnom odredištu. Uvek je posredi bio fizički rad u kakvoj maloj, isturenoj zajednici. Pisao mi je da napušta posao i da će doći na Severozalaz da me vidi. Ali nije došao. Prestao je da mi piše. Konačno sam mu ušao u trag preko radnih arhiva u Abenaju. Poslali su mi jednu kopiju njegovog kartona na kome je kao poslednje

stajalo upisano samo: 'Terapija. Ostrvo Segvina' Terapija! Je li Tirin ubio nekoga? Da li je silovao nekoga? Da li možda još zbog nečega šalju u azil?"

„Uopšte te ne šalju u azil. Ti sam tražiš da te tamo premeste.“

„Pusti te priče“, uzvratil Bedap uz iznenadnu plimu srdžbe. „On nikada nije tražio da ga tamo pošalju! Najpre su ga načinili ludim, a onda su ga uputili tamo. Tirin je taj o kome govorim, Tirin, sećaš li ga se?“

„Poznavao sam ga pre tebe. Šta misliš da je azil: zatvor? To je utočište. Ako tamo ima ubica i onih koji hronično napuštaju posao, onda je to stoga što su sami to tražili, jer tu nisu pod pritiskom, a i ne preti im odmazda. Ali ko su ti ljudi o kojima stalno govoriš, ti 'oni'? 'Oni' su ga načinili ludim, i tako dalje. Pokušavaš li da kažeš da je ceo društveni sistem zao, da su, zapravo ti 'oni', Tirinovi progonitelji, tvoji neprijatelji, da si 'oni' mi, društveni organizam?“

„Ako možeš da ukloniš Tirina iz savesti kao nekoga ko napušta poslove, onda mislim da ti više nemam šta reći“, uzvratil Bedap, sedeći i dalje sa kolenima privučenim pod bradu. Glas mu je bio ispunjen tako čistim i jednostavnim bolom da razložni bes koji je obuzeo Ševeka nije pokuljao napolje.

Obojica su ćutala neko vreme.

„Bolje da pođem kući“, reče Bedap, ukrućeno spustivši noge na pod i ustavši.

„Donde ima put sat pešačenja. Ne budi glup.“

„Pomislio sam... budući da...“

„Ne budi glup.“

„U redu. Gde je drekarnik?“

„Treća vrata levo.“

Kada se vratio, Bedap je predložio da spava na podu, ali kako nije bilo nikakve prostirke i kako su imali samo jedno toplo ćebe, ta zamisao je bila, prema Ševekovoj jednolično izrečenoj opasci, glupa. Obojica su postala smrknuta i zlovoljna; razdraženi, kao da su se pesničili, ali nisu time odagnali iz sebe svu srdžbu. Ševek je prostro posteljinu i oni su legli. Kada je isključena svetiljka, sobom se rasprostrla srebrnasta tama, polutmina gradske noći kada je zemlja pokrivena snegom, a svetlost se blago održava nagore sa tla. Bilo je hladno. Obojici je toplina tela onog drugog bila veoma prijatna.

„Povlačim ono što sam kazao o ćebetu.“

„Slušaj, Dape. Nisam mislio da...“

„Oh, hajde da o tome razgovaramo sutra ujutro.“

„Važi.“

Primakli su se bliže jedan drugome. Ševek se okrenuo na lice i zaspao kroz dva minuta. Bedap se upinjao da ostane svestan, ali onda je uronio u toplotu, dublje, u stanje bespomoćnosti, spokojstva sna, i zaspao. Tokom noći jedan od njih je kriknuo u snu. Drugi je pospano pružio ruku, promrmljavši nešto umirujuće, a slepa toplina koju je zračio njegov dodir odagnala je sve strahove.

Sreli su se ponovo naredne večeri i stali da raspravljaju o tome da li bi trebalo ili ne da se združe na neko vreme, kao što je to bilo kada su izlazili iz dečastva. Stvar je uistinu valjalo raspraviti, zato što je Ševek sasvim određeno bio heteroseksualan, dok je Bedap bio sasvim određeno homoseksualac; zadovoljstvo iz ovog združivanja poglavito bi imao Bedap. Ševek je, međutim, bio veoma voljan da potvrdi staro prijateljstvo; a kada je razabrao da je seksualni elemenat tog prijateljstva silno značio Bedapu, da je za njega predstavljao, u stvari, pravo upotpunjenje, preuzeo je stvar u svoje ruke i na veoma nežan način, ali i uporno, postarao se oko toga da Bedap ponovo provede noć sa njim. Uzeli su jednu slobodnu jednokrevetnu sobu u nekom obitavalištu u gradu i tu su zajedno živeli oko jednu dekadu; potom su se razdvojili: Bedap se vratio u svoju spavaonicu,

a Ševек u sobu četrdeset šest. Nije postojala snažna seksualna želja ni na jednoj strani da bi ova veza potrajala. Naprosto su ponovo vaspostavili uzajamno poverenje.

No, Ševек se ponekad pitao, budući da je nastavio da se sa Bedapom viđa gotovo svakodnevno, šta je to što mu se dopadalo u njegovom prijatelju i što ga je ispunjavalo poverenjem. Bedapova trenutna razmišljanja izgledala su mu neukusna, a njegova upornost da razgovara o tome zamorna. Vatro su se prepirali skoro svaki put kad bi se sreli. To je obojici nanosilo prilično bola. Rastajući se od Bedapa, Ševек je često prekorevao sebe što ne može da preraste jednu dečaćku odanost i ljutito se zaricao da više neće videti Bedapa.

No, činjenica je bila da se njemu Bedap znatno više dopadao kao čovek nego kao dečak. Ne- uviđavan, tvrdoglav, dogmatičan, razarajući: Bedap je sve to umeo da bude; ali je zato, sa druge strane, stekao onu slobodu uma za kojom je Ševек žudeo, iako mu se nisu dopadali načini na koji se ona izražavala. On je promenio Ševеkov život i Ševек je to znao, znao je da je ponovo krenuo sa mrtve tačke i da je Bedap bio taj koji mu je to omogućio. Borio se protiv Bedapa na svakom koraku tog puta, ali je ipak nastavio da dolazi, da se raspravlja, da zadaje i prima bol, da nalazi – kroz ljutnju, poricanje i odbijanje – ono što je tražio. Nije, doduše, znao šta je to što traži. Ali je zato znao gde da traži.

Na svesnom nivou, za njega je to u podjednako meri bilo nesrećno vreme kao i godina koja mu je prethodila. I dalje nije bilo napretka u radu; štaviše, potpuno je digao ruke od temporalne fizike i vratio se ubogom laboratorijskom poslu, preduzimajući vršenje raznih opita u laboratoriji za zračenje sa jednim veštim, ćutljivim tehničarem, sa kojim je izučavao podatomske brzine. Bilo je to već dobro ispitano polje i Ševеkov pozni ulazak na njega bio je među kolegama shvaćen kao priznanje da je konačno odustao od nastojanja da bude originalan. Sindikat članova Instituta upriličio mu je jedan kurs matematičke fizike za nove studente. Nije ga nimalo ispunilo likovanje pošto je konačno dobio mogućnost da predaje, jer stvar je naprosto bila u tom činu: on je to dobio, dopušteno mu je. Malo mu je šta izgledalo utešno. Okolnost da su se zidovi njegove krute, puritanske svesti silno proširili predstavljala je sve drugo samo ne utehu. Bilo mu je hladno i osećao se izgubljeno. Ali nigde mu nije bilo uzmaka, nikakvog skloniša, tako da je morao sve više da se udaljava u hladnoću, da postaje sve izgubljeniji.

Bedap je stekao mnogo prijatelja, ekscentrične i nezadovoljne osobe, među kojima se nekima dopao stidljivi mladić. Nije se zbližio sa njima ništa više nego sa konvencionalnijim ljudima koje je poznao iz Instituta, ali mu se zato zanimljivija učinila nezavisnost njihovog uma. Sačuvali su samostalnost svesti čak i po cenu da postanu ekscentrični. Neki od njih bili su intelektualni nučnibi koji godinama nisu radili ni na kakvom redovnom radnom odredištu. Ševек je odlučno bio protiv njih, kada nije bio sa njim.

Jedan od njih bio je kompozitor po imenu Salas. Salas i Ševек želeli su da uče jedan od drugog. Salas je malo bio upućen u matematiku, ali sve dok bi mu Ševек objašnjavao fiziku na analogan ili iskustven način, on je bio znatiželjan i inteligentan slušalac. Isto je tako Ševек slušao ono što bi mu Salas mogao reći o muzičkoj teoriji, kao i ono što bi mu odsvirao, bilo da je prethodno snimljeno na traku, ili izvođeno neposredno, na nosivom instrumentu. No, nešto od onoga što mu je Salas kazao učinilo mu se izuzetno uznemirujuće. Salas je radio na kopanju kanala u Ravnicama Temaeva, istočno od Abenaja. Dolazio je u grad tokom tri slobodna dana koja je imao svake dekade i tu ostajao sa ovom ili onom devojkom. Ševек je pretpostavio da je on izabrao takvo radno odredište zato što je za promenu želeo malo da radi napolju; ali onda je ustanovio da Salas nikada nije radio nijedan posao vezan za muziku, niti bilo šta drugo osim stvari za koje nije potrebna nikakva stručnost.

„Na kome si spisku u Odradu?“ upita ga on, zbunjen.

„Nekvalifikovani poslovi.“

„Ali ti si kvalifikovan! Proveo si šest, osam godina na Konzervatorijumu muzičkog sindikata, zar ne? Zašto ti ne omoguće da predaješ muziku?“

„Omogućili su mi. Odbio sam. Neću biti spreman da predajem još deset godina. Ja sam kompozitor, sećaš se, a ne izvođač.“

„Ali mora biti radnih odredišta i za kompozitore.“

„Gde?“

„Pa, u muzičkom sindikatu, pretpostavljam.“

„Ali članovima muzičkog sindikata ne dopadaju se moje kompozicije. Niti bilo kome drugom, još. A ja sam ne mogu da budem sindikat, zar ne?“

Salas je bio koščat, oniži čovek, već dobrano pročelav; ono malo kratke kose što mu je preostalo tvorilo je svilasti oreol žutosive boje oko temena; slično je bilo i sa bradom: potpuno je nestala sa gornjeg dela lica, oivičavajući mu jedino donju vilicu. Imao je sladak osmeh, koji mu je borama ispunjavao izražajno lice. „Vidiš, stvar je u tome što ne pišem na onaj način na koji su me obučavali u Konzervatorijumu. Pišem disfunkcionalnu muziku.“ Osmehnuo se slađe nego ikada ranije. „Oni žele korale. Ja mrzim korale. Oni žele komade sa širokom harmonijom poput onih koje je Sesur pisao. Ja mrzim Sesurovu muziku. Pišem sada jedan komad kamerne muzike. Pomislio sam da bih ga mogao nazvati Načelo Istovremenosti. Ima ukupno pet instrumenata, a svaki svira po jednu nezavisnu cikličnu temu; bez melodijske uzročnosti; proces napredovanja teče isključivo kroz odnos među delovima. Tvori se predivna harmonija. Ali oni je ne čuju. Ne žele da je čuju. Ne mogu!“

Ševak se udubio u misli nekoliko trenutaka. „Kada bi komadu dao naslov Radosti solidarnosti“, reče on, „da li bi ga onda čuli?“

„Prokletstvo!“ umeša se Bedap koji ih je slušao. „Ovo je prva cinična opaska koju si u životu izgovorio, Ševe. Dobro došao u naše društvo!“

Salas se nasmeja. „Čuli bi ga, ali ne bi dopustili da se snimi ili da doživi oblasno izvođenje. Nije u organskom stilu.“

„Nije ni čudo, onda, što tokom boravka na Severozalazu uopšte nisam imao priliku da slušam profesionalnu muziku. Ali čime mogu da opravdaju tu vrstu cenzure? Ti pišeš muziku! Muzika je saradnička umetnost, organska po definiciji, društvena. Možda je čak ona najotmeniji vid društvenog ponašanja za koji smo kadri. Svakako je jedno od najotmenijih preduzetništava kojeg pojedinac može da se lati. A po svojoj prirodi, po prirodi svake umetnosti, ona je deljenje. Umetnik deli, to je suština njegovog čina. Ma šta kažu članovi tvog sindikata, kako može Odrad da opravda okolnost da ti se ne daje mesto na vlastitom polju?“

„Oni ne žele da dele“, reče Salas vedro. „Boje se toga.“

„Opravdavaju celu stvar“, reče Bedap ozbiljnije, „time što muzika nije koisna. Kapanje kanala je važno, znaš; muzika je puki ukras. Vratili smo se u krug sve do najgnusnijeg vida profilerskog utilitarizma. Složenost, životnost, sloboda izumevanja i preduzetništva, što leži u samom središtu odonjanskog ideala, sve smo to odbacili. Vratili smo se u varvarstvo. Ako je nešto novo, beži od toga; ako ne možeš da ga pojedješ, baci ga!“

Ševak je pomislio na vlastiti rad i nije imao ništa da kaže. Ipak, nije mogao da se pridruži Bedapu u kritici. Bedap ga je nagnao da shvati da je on, zapravo, revolucionaran; ali duboko je u sebi osećao da je takav zahvaljujući tome što je odgojen i obrazovan kao Odonjanin i Anarešanin. Nije mogao da se pobuni protiv vlastitog društva zato što je njegovo društvo, ispravno zamišljeno, predstavljalo revoluciju, neprekidnu, stalni proces. Da bi se ponovo potvrdile njena valjanost i snaga, pomisli on, čovek treba samo da dela, bez straha od kazne i bez nade u nagradu: delati iz samog središta sopstvene duše.

Bedap i nekoliko njegovih pijatelja uzeli su zajedno jednu slobodnu dekadu i poslali pešice na izlet na Ne Teru. On je ubedio i Ševka da im se pridruži. Ševku se dopadala zamisao o desetodnevnom boravku u planinama, ali ne i zamisao o desetodnevnom izlaganju Bedapovim pogledima na stvari. Bedapovi razgovori odveć su nalikovali na kritičke sastanke, delatnost zajednice koja mu se oduvek najmanje dopadala, kada bi svako ustao i žalio se zbog nedostataka u dejstvovanju zajednice i, obično, nedostataka u karakterima suseda. Što se izlet više primicao, on mu se sve manje radovao. Ali stavio je u džep jednu beležnicu, kako bi mogao da se izdvoji i pretvara da radi, i pošao.

Sastali su se iza kamionskog depoa Istočnih Tačaka u rano jutro, tri žene i trojica muškaraca. Ševk nije poznavao nijednu ženu, a Bedap ga je upoznao samo sa dvema među njima. Kada su krenuli putem prema planinama, on se našao u redu pokraj treće. „Ševk“, predstavio se.

„Znam“, reče ona.

Shvatio je istog časa da su se već negde sreli i da bi on trebalo da zna njeno ime. Uši mu porumeneše.

„Ti se šališ?“ upita ga Bedap, prišavši mu sa leve strane. „Takver je bila u Severozalaznom institutu sa nama. Živi u Abenaju već dve godine. Zar se niste videli još od onda?“

„Ja sam ga videla nekoliko puta“, reče devojka, nasmejavši mu se. Smejala se kako to čine ljudi koji vole da dobro jedu, široko otvorivši usta na dečiji način. Bila je visoka i prilično vitka, okruglih mišica i širokih bedara. Nije izgledala izrazito lepo; lice joj je bilo crnpurasto, inteligentno i veselo. U očima joj je počivala tmina, ali ne neprozirnost sjajnih, tamnih očiju, već svojevrsno svojstvo dubine, gotovo nalik na bezdani, crni, fini pepeo, veoma mek. Susrevši njen pogled, Ševk je razabrao da je počinio neoprostivu grešku time što ju je zaboravio, i u istom času kada mu je to postalo jasno dokučio je i da mu je oprošteno. Da ga prati sreća. Da mu se sreća promenila.

Počeli su da se penju uz planinu.

Hladne večeri četvrtog dana izleta on i Takver sedeli su na golom, strmom obronku povrh jedne klisure. Četrdeset metara ispod njih planinska rečica žuborila je klancem među poprskanim stenama. Na Anaresu je bilo malo tečno vode; nivo podzemnih voda bio je nizak u većini mesta, a rečni tokovi kratko su se pružali. Jedino su u planinama postojale brze rečice. Zvuk vode koja tutnji, ori se i peva bio im je nov.

Celoga dana uspinjali su se i spuštali takvim klisurama, od čega su ih sada noge bolele. Ostali iz skupine nalazili su se u skloništu, jednoj kamenoj kućici koji su izletnici podigli za svoje potrebe i koja je održavana u dobrom stanju; federativ Ne Tere bio je najdelatniji među dobrovoljačkim skupinama koje su se bavile nadzorom nad retkim 'prirodnim lepotama' Anaresa i njihovom zaštitom. Jedan čovek koji je tu tokom leta vodio računa da ne dođe do požara pomagao je Bedapu i ostalima da prirede večeru od namirnica iz valjano opskrbljene ostave. Takver i Ševk su izišli, tim redom, zasebno, ne govoreći nikom kuda idu, pa čak ni sami ne znajući to.

Našao ju je na strmom obronku kako sedi među tananin grmljem mesečevih trnova koje je raslo poput čvorova čipke preko planinskih padina; krute, krte gančice izgledale su srebrnaste u sutonu. U jednom useku među vrhovima na istoku bezbojna sjajnost neba nagoveštavala je izlazak meseca. Rečica je bila bučna u tišini visokih, golih brda. Nije bilo vetra, ni oblaka. Vazduh povrh planina nalikovao je na ametist, čvrst, bistar, dubok.

Sedeli su tu neko vreme bez reči.

„Nikada me ranije nijedna žena nije tako privlačila kao ti. Još od časa kada smo krenuli na ovaj izlet.“ Ševkov ton bio je hladan, gotovo uvređen.

„Nisam želela da ti pokvarim izlet“, reče ona uz svoj široki, detinji smeh, preglasan za sumrak koji ih je okruživao.

„Nisi ga pokvarila!“

„Baš dobro. Pomislila sam da hoćeš da kažeš da te rastrojavam.“

„Da me rastrojavaš! Pa to je kao zemljotres.“

„Hvala.“

„Nisi ti posredi“, reče on oporo. „Već ja.“

„Ti tako misliš“, uzvratila ona.

Usledila je poduža pauza.

„Ako si želeo da imamo odnos“, reče ona, „zašto me to nisi pitao?“

„Zato što nisam siguran da je to ono što želim.“

„Nisam ni ja.“ Osmeha joj je nestalo. „Slušaj“, reče ona. Glas joj je bio mek i zvučao je prilično bezbojno; odlikovao se istom onom krznastom kakvoćom kao i oči. „Moram ti to reći.“ Ali to što mu je morala reći ostalo je još prilično dugo neizrečeno. On ju je na kraju pogledao tako molećivo i sa puno zebnje da je ona pohitala da govori i u jednom dahu rekla: „Hoću da kažem da, naprosto, ne želim da imam odnos sa tobom sada. Niti sa bilo kim drugim.“

„Odrekla si se seksa?“

„Ne!“ uzvratila ona sa ogorčenjem, ali bez objašnjenja.

„Ja kao da jesam“, reče on, hitnuvši oblatak u rečicu. „Ili sam postao impotentan. Prošlo je već pola godine od poslednjeg puta, i to je bilo sa Dapom. U stvari, ima skoro godinu dana. Svaki put mi je pružalo sve manje zadovoljstva, sve dok nisam digao ruke od daljih pokušaja. Nije vredelo truda. Nije vredelo nevolja. Pa ipak... sećam se... znam kako bi trebalo da bude.“

„Da, u tome je stvar“, reče Takver. „I ja sam silno uživala u seksu sve do osamnaeste, devetnaeste godine. Bilo je uzbudljivo, zanimljivo, prijatno. Ali onda... ne znam. Kao što si rekao, nije mi više pružalo zadovoljstvo. Nisam želela prijatnost. Ne samo prijatnost, hoću da kažem.“

„Želiš li decu?“

„Da, kad dođe vreme za to.“

On ponovo baci kamen u bujicu koja je nestajala u senkama klanca, ostavljajući za sobom samo buku, neprekidno saglasje sazdano od nesaglasja.

„Želim da okončam jedan posao“, reče on.

„Da li ti uzdržavanje od seksa pomaže u tome?“

„Ima neka veza. Ali ne znam šta je posredi... nije uzročno-posledično. Nekako u isto vreme kada je počelo da zapinje sa seksom počelo je i sa radom. Postojalo je sve izraženije. Tri godine se nisam mrdnuo sa istog mesta. Jalovost. Jalovost sa svih strana. Koliko pogled dopire, u neumoljivom blesku nemilosrdnog sunca pruža se samo neplodna pustinja, bez života, bez tragova, bez pribežišta, bez seksa, pustoš puna kostiju zlosrećnih putnika...“

Takver se nije nasmejala kao ranije; bio je to sada smeh nalik na cviljenje, koji kao da je odavao bol. Pokušao je da joj razabere lice. Iza njene tamne glave nebo je bilo čvrsto i vedro.

„Šta to nije u redu sa prijatnošću, Takver? Zašto je ne želiš?“

„Sve je u redu sa prijatnošću. I ja je želim. Jedino mi nije potrebna. A ako uzimam ono što mi nije potrebno, onda se nikada neću domoći onoga što mi jeste potrebno.“

„Šta je to što ti je potrebno?“

Ona spusti pogled na tlo, grebuckajući noktom površinu jedne kamene izbočine. Ništa nije uzvratila. Nagnula se napred da dohvati jednu grančicu mesečevog trna, ali je nije uzela, već ju je samo dodirnula, opilala krznastu stabljiku i krhki listić. Ševak je razabrao u napetosti njenih kretnji da se iz sve snage upinjala da sputa, obuzda plimu osećanja kako bi mogla da govori. Kada joj je to najzad uspelo, glas joj je postao prigušen i pomalo hrapav. „Potrebna mi je veza“, reče ona. „Prava. Telo, um i sve godine života. Ništa više. Ništa manje.“

Podigla je pogled prema njemu, osmotrivši ga prkosno, čak možda sa mržnjom.

Radost je stala da tajanstveno navire u njemu, kao što su zvuci i mirisi vode što je tekla nicali iz tame. Javilo mu se osećanje neograničenosti, bistrine, potpune bistrine, kao da je najednom oslobođen. Iza Takverine glave nebo je rudelo mesečevim izlaskom; daleki vrhovi lebdeli su jasni i srebrni. „Da, u tome je stvar“, reče on, nimalo zbunjeno, bez osećanja da uopšte razgovara sa nekim; izgovorio je ono što mu je došlo u glavu, zamišljeno. „Nikada to nisam iskusio.“

U Takverinom glasu i dalje je bilo malo ozlojeđenosti. „Nisi ni mogao.“

„Zašto?“

„Pretpostavljam zato što uopšte nisi bio svestan te mogućnosti.“

„Kako, mogućnosti?“

„Osobe!“

On se zamisli. Sedeli su na razmaku od oko jednog metra, objumivši rukama kolena zato što je postajalo hladno. Vazduh je ulazio u dušnik poput studene vode. Migli su da razaberu svoj dah, tanušnu paru u mesečini koja se postojano pojačavala.

„Ja sam to iskusila“, reče Takver, „one noći pre no što si otišao iz Severozalaznog instituta. Priredili smo zabavu, sećaš se. Nas nekoliko ostalo je da priča cele noći. Ali to je bilo pre četiri godine. A ti nisi znao čak ni kako se zovem.“ Ozlojeđenosti je nestalo iz njenog glasa; izgledalo je kao da želi da ga opravda.

„Ti si videla u meni, onda, ono što sam ja video u tebi tokom poslednja četiri dana?“

„Ne znam. Teško je reći. Nije posredi bila samo seksualna privlačnost. I ranije sam te zapazila, na taj način. Ovo se, međutim, razlikovalo; videla sam te. Ali ne znam šta ti sada vidiš. A i, uistinu, ne znam tačno šta sam ja onda videla. Gotovo da te uopšte nisam poznavala. Jedino, kada si govorio, činilo mi se da jasno ponirem pogledom u tebe, u samo središte. Ali mogao si da budeš sasvim različit od onoga što sam ja zamišljala da si. To, konačno, ne bi bila tvoja krivica“, dodade ona. „Naprosto, znala sam da je ono što sam videla u tebi bilo upravo to što mi je bilo potrebno. Ne samo ono što sam želela!“

„I već dve godine si u Abenaju, a nisi...“

„Šta nisam? Sve je to bilo samo sa moje strane, u mojoj glavi, ti čak nisi znao ni kako se zovem. Jedna osoba ne čini vezu, uostalom!“

„A bojala si se da je možda ne bih želeo vezu, da si došla kod mene.“

„Nisam se bojala. Zнала sam da si ti osoba koju... ne treba nagoniti... Pa ipak, da, bojala sam se. Plašila sam te se. Ne toga da ću da pogrešim. Zнала sam da to nije greška. Ali ti si... ti. Nisi kao većina drugih ljudi, znaš. Bojala sam te se zato što sam znala da si mi ravan!“ Ton joj je na kraju postao grub, ali trenutak kasnije ona dodade sasvim blago, čak nežno: „U stvari, znaš, i nije važno, Ševeče.“

Tada ju je prvi put čuo da je izgovorila njegovo ime. Okrenu se ka njoj i reče mucajući, gotovo se gušeći: „Nije važno? Najpre mi pokažeš... pokažeš mi šta jeste važno, šta je uistinu važno, ono što mi je bilo potrebno celog života... a onda kažeš da nije važno!“

Sada su bili licem uz lice, ali se nisu dodirivali. „Je li to, znači, ono što ti je potrebno?“

„Jeste. Veza. Prilika.“

„Sada... ili za život.“

„I sada i za život.“

Život, reče bujica brze vode niz stene u studenoj tmuni.

Kada su Ševak i Takver sišli sa planina, premestili su se u dvokrevetnu sobu. Nije bilo nijedne slobodne u blokovima blizu Instituta, ali Takver je znala za jednu, ne odveć udaljenu, u nekom starom obitavalištu na severnom kraju grada. Da bi dobili tu sobu, otišli su do registratorke za smeštaj dotičnog bloka – Abenaj je bio podeljen u oko dve stotine lokalnih upravnih područja, zvanih blokovi – žene koja se inače kod kuće bavila brušenjem sočiva i sa kojom je bilo njeno

troje male dece. Knjige u kojima je vodila dokumentaciju oko smeštaja držala je na polici na gornjem delu jednog kredenca kako ih deca ne bi dohvatila. Proverila je da li se soba vodi kao prazna; Ševек i Takver uzeli su je za sebe tako što su upisali svoja imena u knjigu.

Ni selidba nije bila složena. Ševек je doneo jednu kutiju sa svojim radovima, zimske čizme i narandžasto ćebe. Takver je morala da napravi tri ture. Najpre je otišla u područno spremište odeće i uzela oboma novo ruho, čin za koji je nejasno, ali odlučno smatrala da je od suštinske važnosti za početak njihovog ortaštva. Potom je otišla do svoje stare spavaonice, najpre po odeću i papire, a zatim, sa Ševekom, po izvestan broj neobičnih predmeta: složena koncentrična oblička načinjena od žice, koja su se kretala i menjala lagano, u unutrašnjem delu, kada bi visila sa tavanice. Načinila ih je od otpadaka žice i alatki iz zanatskog skladišta i nazvala ih Zauzimanja nenastanjenog prostora. Jedna od dve stolice u sobi bila je prilično pohabana i oni su je odneli u radionicu za popravke, gde su uzeli novu. Tako su okončali nabavku nameštaja. Nova soba imala je visoku tavanicu, što ju je činilo prozračnom i pružalo puno mesta za Zauzimanja. Obitavalište je bilo podignuto na jednom od niskih brežuljaka Abenaja, a soba je imala ugaoni prozor koji je hvatao popodnevno sunce i odakle se pružao pogled na grad, na ulice i trgove, krovove, zelenilo parkova, na ravnice koje su se postirale u daljini.

Prisnost posle duge samoće, naglost radosti uzdrмали su i Ševekovu i Takverinu postojanost. U prvih nekoliko dekada njegovo raspoloženje naglo se menjalo iz ushićenja u brižnost i obrnuto; ona je imala nastupe uzrujanosti. Oboje su bili preosetljivi i neiskusni. No, napetost nije potrajala, budući da su se ubrzo privikli jedno na drugo. Njihova seksualna glad nije jenjavala, pretvorivši se u strastvenu razdraganost, a želja za spajanjem svakodnevno se obnavljala zato što je bila svakodnevno utaživana.

Ševeku je sada bilo jasno – i on bi držao za budalasto kada bi drugačije smatrao – da su sve one uboge godine koje je prethodno proveo u ovom gradu bile deo njegove sadašnje silne sreće zato što su vodile ka njoj, pripravile ga za nju. Sve što mu se ranije događalo bilo je deo onoga što mu se sada događa. Takver nije razabirala te mračne spletove posledica/uzroka/posledica, ali ona i nije bila temporalni fizičar. Ona je vreme naivno videla kao put što se pruža ispred. Naprosto, ideš njime i već negde stigneš. Ako imaš sreće, onda je mesto gde stižeš vredno stizanja.

Ali kada je Ševек uzeo njenu metaforu i pretočio je u svoje reči, objasnivši joj da, osim što prošlost i budućnost tvore deo sadašnjosti kroz sećanja i namere, nema, ljudskim aršinima mereno, nikakvog puta, nikakvog mesta gde bi se stiglo, ona je klimnula pre no što je on stigao do polovine. „Tačno“, reče. „Upravo sam to radila poslednje četiri godine. Nije u pitanju isključivo sreća. Samo delimično.“

Imala je dvadeset tri godine, pola godine manje od Ševeka. Odrasla je u ratarskoj zajednici, u Okrugloj Dolini, na Severoistoku. Bilo je to izdvojeno mesto i Takver je, pre no što je došla u Severozalazni institut, radila teže od većine mladih Anarešana. U Okrugloj Dolini nikada se nije nalazilo dovoljno ljudi da se obave svi potrebni poslovi, ali tamošnja zajednica nije bila ni dovoljno velika ni dovoljno produktivna u opštoj ekonomiji da bi imala visoko prvenstvo u kompjuterima Odrada. Morali su sami da se staraju o sebi. Takver je već sa osam godina odvajala slamu i kamenje iz holumovog zrnevlja u mlinu po tri sata dnevno, pošto bi prethodno tri sata provela u školi. Tek sasvim mali deo njene praktične obuke kao deteta bio je posvećen obogaćenju vlastite ličnosti: sve ostalo uglavnom su bili poslovi vezani za nastojanja zajednice da opstane. U doba žetve i setve svi iznad deset i ispod šezdeset godina radili su na poljima, preko celog dana. Sa petnaest godina dobila je zadatak da usaglašuje radne rasporede za četiri stotine obradivih parcela koje je obdelavala zajednica Okrugle Doline, a i pomagala je u planiranju dijetetičaru iz varoške obedovaonice. Nije bilo ničeg neobičnog u svemu tome i Takver nije o tim stvarima mnogo razmišljala, ali one su, razume se, obrazovale izvesna svojstva njenog karaktera i načina

mišljenja. Ševeku je bilo milo što je obavljao svoj deo klegiča, jer Takver je prezirala ljude koji su izbegavali fizički rad. „Vidi samo Tinana“, kazala je jednom prilikom, „kako kuka i cmizdri što je upućen na četiri dekade na vađenje korena holuma. Tako je sav istančan da bi čovek pomislio da je riblje jaje! Je li ikada dodirnuo nešto prljavo?“ Takver nije bila naročito uvđavna i milosrdna, a i imala je preku narav.

Studirala je biologiju u Severozalaznom oblasnom institutu i prilično se isticala, tako da je odlučila da pređe u Središnji institut i nastavi studije. Posle godinu dana dobila je ponudu da se pridruži novom sindikatu koji je upravo osnivao laboratoriju za izučavanje tehnika povećanja obima i poboljšanja kvaliteta jestivih riba u tri okeana Anaresa. Kada bi je ljudi upitali čime se bavi, ona je odgovarala: „Ja sam riblji genetičar.“ Volela je da radi; tu su se udruživale dve stvari koje je cenila: tačna, činjenička istraživanja i poseban cilj povećanja ili poboljšanja. Bez takvog rada ona ne bi bila zadovoljna. No, to joj nipošto nije bilo dovoljno. Najveći deo onoga što se zbivalo u Takverinom umu i duhu imalo je malo veze sa ribljom genetikom.

Njena brižnost za prirodne lepote i živa stvorenja bila je strastvena. Ova brižnost, koja se skromno mogla nazvati 'ljubav prema prirodi', Ševeku se činila kao nešto znatno šire od ljubavi. Postoje duše, mislio je on, čija pupčana vrpca nikada nije bila presečena. One nikada nisu bile odbijene od Vaseljene. One u smrti ne vide neprijatelja; sa nestrpljenjem očekuju da istrunu i da se pretvore u humus. Bilo je neobično videti Takver kako uzima list u šaku ili čak kamen. Ona je postajala produžetak njega, a on nje.

Pokazala je Ševeku tankove sa morskom vodom u istraživačkoj laboratoriji, pedeset ili više vrsta riba, velikih i malih, jednoličnih i kitnjastih, elegantnih i grotesknih. Bio je očaran i pomalo ispunjen strahopoštovanjem.

Dok je kopno Anaresa bilo lišeno životinjskog života, tri okeana naprosto su kipela od njega. Mora nisu bila međusobno povezana već nekoliko miliona godina, tako da su se oblici života u njima odlikovali ostrvskim tokovima evolucije. Raznovrnost je bila zadivljujuća. Ševak nikada ranije nije pomislio da život može biti tako obilan, bujan, da je, zapravo, sama bujnost možda suštinsko svojstvo života.

Na kopnu, biljke su valjano uspevale, na svoj štedljiv, bodljast način, ali one životinje koje su pokušavale da dišu vazduh uglavnom su odustale od toga kada je klima planete ušla u hiljadugodišnju eru prašine i sasušenosti. Opstale su bakterije, uglavnom litofagne, kao i nekoliko stotina vrsta crva i ljuskara.

Čovek se uklapao obazrivo i rizično u tu usku ekologiju. Ako bude ribario, ali ne pohlepno, i ako bude gajio poljoprivredne kulture, koristeći poglavito organske otpatke kao gnojiva, mogao je da se uklopi. Ali zato nije mogao da uklopi više nikoga. Nije bilo trave za biljojede. Nije bilo biljojeda za mesojede. Nije bilo insekata da oploduju cvetno bilje; uvezene voćke sve su ručno đubrene. Sa Urasa nisu donete nikakve životinje koje bi dovele u opasnost tananu ravnotežu života, već su došli samo naseljivači, valjano oprani iznutra i spolja, tako da su sa sobom poneli tek minimum lične faune i flore. Na Anares nije stigla čak nijedna buva.

„Dopada mi se morska biologija“, reče Takver Ševeku ispred tankova sa ribama, „zato što je tako složena, prava mreža. Ova riba jede onu ribu, ta riba jede riblju mlađ, mlađ jede trepetljike, trepetljike jedu bakterije i krug se tu zatvara. Na kopnu postoje samo tri kola, i to sve nehordate, ako ne računáš čoveka. Situacija je veoma neobična, biološki govoreći. Mi, Anaresani, neprirodno smo izdvojeni. Na starom svetu postoji osamnaest kola kopnenih životinja; ima klasa, kao što su insekti, sa toliko vrsta da ih uopšte nisu izbrojali, a neke od tih vrsta imaju čak na milijarde članova. Pomisli samo: ma kuda pogledao, sve same životinje, druga stvorenja, koja dele zemlju i vazduh sa tobom. Tamo bi se neuporedivo više osećao kao deo...“ Pratila je pogledom zakrivljenu putanju kretanja jedne male, plave ribe kroz tamni tank. Ševak je pomno pratio trag ribe i trag

njenih misli. Tumarao je još dugo među tankovima, često se vraćajući sa njom do laboratorije i akvarijuma; njegova fizičarska nadmenost kopnela je pred tim sitnim, neobičnim životima, pred postojanjem bića koja obitavaju u večnoj sadašnjosti, bića koja se ne objašnjavaju i uopšte ne moraju da opravdavaju svoje postupke čoveku.

Većina Anarešana radila je između pet i sedam sati dnevno, imajući pri tom između dva i četiri slobodna dana svake dekade. Pojednosto o pravilnosti, o tačnosti, o tome koji su dani slobodni i tako dalje razrađivane su između pojedinca i njegove radne grupe, brigade, sindikata ili usaglašujuće federative, već prema tome na kome su se nivou najbolje mogle postići saradnja i delotvornost. Takver je sama vodila svoje istraživačke projekte, ali rad i ribe imali su vlastite imperativne zahteve; provodila je između dva sata i deset sati dnevno u laboratoriji, bez slobodnih dana. Ševak je sada predavao na dva mesta, držeći kurseve više matematike u jednom središtu za učenje i u Institutu. Oba kursa bila su u jutarnjim časovima, tako da se u sobu vraćao u podne. Takver tada obično još ne bi bila stigla. Zgrada je bila sasvim utihla. Sunce još nije dospelo do dvostranog prozora koji je gledao na jug i zapad, ka gradu i ravninama; u sobi je bilo sveže i senovito. Tanani koncentrični mobili, koji su visili na različitim nivoima sa tavanice, kretali su se sa unutarjom odmerenošću, u tišini, uz tajanstvo telesnih organa ili procesa uma koji misli. Ševak bi seo za sto ispod prozora i počinjao da radi, čitajući, praveći beleške ili vršeći proračune. Sunčeva svetlost polako bi ulazila u sobu, klizeći preko hartija na stolu, preko njegovih šaka na hartijama, ispunjavajući prostoriju blistavošću. I on je radio. Rdavi počeci i uzaludnosti minulih godina pokazali su se kao pripremni rad, kao temelj postavljen u tami, ali valjano postavljen. Na toj osnovi, metodično i brižljivo, ali uz spretnost i pouzdanost koje kao da nisu pripadale njemu, već nekom znanju koje je dejstvovalo kroz njega, koristeći ga kao posrednika, sazdaovao je predivno, stameno ustrojstvo Načela Istovremenosti.

Kao ni ma kome muškarcu ili ma kojoj ženi koji bi se uortačili sa osobom stvaralačkog duha, Takver nije uvek bilo lako. Iako je njeno postojanje bilo od suštinske važnosti za Ševaka, njeno neposredno prisustvo moglo je da mu smeta. Nije joj se dopadalo da se prerano vraća kući zato što je on često prestajao da radi kada bi ona došla, a ona je osećala da to nije u redu. Kasnije, kada postanu sredovečni i kada se zasite jedno drugog, biće u stanju da je ne primećuje, ali to nikako nije mogao sa dvadeset četiri godine. Ona je stoga tako upriličila svoje poslove u laboratoriji da se kući vrati tek sredinom popodneva. To, doduše, nije bio baš najzgodniji raspored, zato što se o njemu trebalo brinuti. Onih dana kada nije imao predavanja, ona bi ga po povratku zaticala kako sedi već šest ili osam časova neprekidno za stolom. Kada bi ustao, zateturao bi se od umora, ruke bi mu drhtale i sav bi bio rastrojen. Stvaralački duh ne postupa nimalo nežno sa onima kroz koje se izražava, on ih troši, odbacuje, a potom pribavlja nove posrednike za svoje ispoljavanje. Takver, međutim, nije mogla da računa na takve zamene, tako da se usprotivila kada je videla kako se on troši. Najradije bi zavapila, kao što je to jednom učinio Odoin suprug, Asieo: „Zaboga, devojko, zar ne možeš da služiš Istini malo umerenije?“ – ali nevolja je bila u tome što je ona bila devojka i što nije navikla na zazivanje Boga.

Razgovarali bi, potom izišli u šetnju ili do kupatila, pa na večeru u tpezariju Instituta. Posle večere odlazili su na skupove, ili na kakav koncert, odnosno viđali su se sa prijateljima, Bedapom, Salasom i njihovim društvom, Desarom i ostalima iz Instituta ili sa Takverinim kolegama i prijateljima. Ali skupovi i prijatelji nisu im bili važni. Društvena i druževna okupljanja prestala su da im budu neophodna; postalo im je dovoljno njihovo ortaštvo i tu činjenicu nisu mogli da prikriju. To kao da nije vređalo druge. Naprotiv. Bedap, Salas, Desar i ostali dolazili su kod njih kao što žedni ljudi dolaze na zdenac. Njima ostali nisu bili važni: ali zato su oni postali suštinski značajni ostalima. No, to nije bila posledica nekog njihovog nastojanja; oni nisu bili nimalo dobroćudniji od drugih ljudi, niti su zanimljivije pričali; pa ipak, prijatelji su ih voleli, zavisili su

od njih, stalno su im donosili darove – male poklone koji su kružili među tim ljudima što nisu posedovali ništa i što su posedovali sve: ispletan šal, komad granita posut grimiznim granatima, vazu ručno napravljenu u radionici grnčarske federacije, pesmu o ljubavi, komplet izrezbarenih drvenih dugmadi, zavojitu školjku iz Sorubskog mora. Davali bi poklon Takver, govoreći: „Evo ti ovo, Ševu će se možda dopasti kao pritiskivač za hartiju.“ Ili su davali poklon Ševku, govoreći: „Evo ti ovo, Taki će se možda dopasti boja.“ Tim davanjem želeli su da uzmu udela u deobi onoga što su Ševak i Takver delili, da slave, da hvale.

Bilo je to dugo leto, toplo i sjajno, leto sto šezdesete godine Naseobine na Anaresu. Obilje kiša u proleće ozelenelo je Abenajsku Ravnicu i poleglo prašinu, tako da je vazduh postao ne-uobičajeno bistar; sunce je bilo toplo preko dana, a zvezdana glušja treperela su noću. Kada bi mesec bio na nebu, jasno su se mogle razabrati ivice njegovih kontinenata, pod zaslepljujuće belim zavojnicama tamošnjih oblaka.

„Zašto izgleda tako predivno?“ upita Takver, ležeći pokraj Ševka pod narandžastim ćebetom, dok je svetlo bilo ugašeno. Povrh njih su visila zauzimanja nenastanjenog prostora, tmasta; u prozoru je počivao pun mesec, blistav. „Kada znamo da je to planeta baš kao i ova, samo sa boljom klimom i rđavijim ljudima, kada znamo da su svi oni posednici, da vode ratove, pišu zakone i jedu dok drugi umiru od glasi, ali ipak stare, prati ih zla sreća, dobijaju reumu u kolenima, kurije oči na nožnim prstima baš kao i ljudi ovde... kada sve to znamo, zašto nam i dalje izgleda tako srećno, kao da život tamo mora biti srećan? Pa ipak, ne mogu da gledam taj sjaj i da zamišljam nekog groznog malog čoveka sa umašćenim rukama i atrofiranim umom, poput Sabula, kako živi tamo; naprosto ne mogu.“

Mesečina je oblivala njihove nage mišice i prsa. Sitne, peperjaste malje na Takverinom licu tvorile su zamućen oreol povrh njene kože; njena kosa i senke bile su crne. Ševak ju je dodirnuo po srebrnoj mišici svojom srebrnom šakom, začudivši se zbog topline dodira pri toj hladnoj svetlosti.

„Kad god vidiš neku stvar u celini“, reče on, „izgleda ti da je predivna. Planete, životi... Ali kad se približiš, svet je sav sazdan od prljavštine i stenja. A iz dana u dan život postaje sve teži, umaraš se, gubiš opštu sliku. Potrebni su ti udaljenost, razmak. Način da se vidi kako je zemlja lepa jeste videti je kao mesec. Način da se vidi kako je život divan jeste iz perspektive smrti.“

„To je u redu kada je Uras u pitanju. Neka samo ostane tu gde jeste i neka bude mesec, ja ga ne želim! Ali ja nemam nameru da stojim na nadgrobnom spomeniku, da osmatram život i kažem: 'Oh, predivno!' Želim da ga sagledam u celini iz samog njegovog središta, ovde, sada. Nimalo mi nije važna vežnost.“

„Nema to veze sa večnošću“, reče Ševak, osmehnuvši se, mršav, maljav muškarac, sazdan od srebra i senke. „Sve što treba da uradiš da bi život sagledala u celosti jeste da ga sagledaš kao smrtnik. Ja ću umreti, ti ćeš umreti; kako bismo inače mogli voleti jedno drugo? Sunce će jednom sagoreti, jer kako bi inače sada sijalo?“

„Ah, te tvoje priče i ta tvoja prokleta filozofija!“

„Priče? Nisu to priče. Nije posredi razum. To je dodir šake. Ja dodirujem celovitost, držim je. Šta je mesečina, a šta je Takver? Kako da se bojim smrti? Kada je držim, kada u šakama držim svetlost...“

„Ne ponašaj se posednički“, promrmlja Takver.

„Nemoj plakati, drago srce.“

„Ne plačem ja. Ti plačeš. To su tvoje suze.“

„Hladno mi je. Mesečina je hladna.“

„Privij se uz mene.“

Dok ga je uzimala u naručje, snažan drhtaj prože mu telo.“

„Bojim se, Takver“, prošaputa on.

„Brate, draga dušo, ćuti.“

Zaspali su jedno drugom u naručju te noći, mnogih noći.

7. Uras

Ševек je našao jedno pismo u džepu svog novog kaputa, postavljenog runom, koji je naručio za zimu u prodavnici iz ulice noćnih mora. Nije imao nikakvu predstavu o tome kako je pismo tu dospelo. Ono se svakako nije nalazilo u pošti koja mu je dostavljana tri puta dnevno; pošta se isključivo sastojala od rukopisnih i štampanih radova fizičara sa celog Urasa, od poziva na prijeme i od prostodušnih poruka đaka. Posredi je bio tanak list hartije, presavijen i zalepljen, bez koverta; nije bio frankiran niti je imao marke neke od tri konkurentne poštanske kompanije.

Otvorio ga je, ispunjen nejasnom zebnjom, i pročitao: 'Ako si anarhista, zašto onda saraduješ sa sistemom vlasti, izdajući svoj svet i odonjansku nadu, ili si ovde da nam doneseš tu nadu? Trpeći nepravdu i ugnjetavanje, vidimo u sestrijskom svetu svetlost slobode u tamnoj noći. Pridruži se nama, tvojoj braći!' Nije bilo potpisa, niti adrese.

Ševеka je pismo uzdrimalo i moralno i intelektualno, potreslo ga, ispunivši ga ne toliko iznenađenjem, koliko svojevrsnom panikom. Znao je da ih ima ovde: ali gde su? Nije sreo nijednoga od njih, niti video, nije naišao ni na jednog siromaha. Dopustio je da zid bude podignut oko njega, a to uopšte nije primetio. Prihvatio je utočište, kao kakav posednik. Kooptirali su ga, baš kao što je Čifoilisk kazao.

Ali on nije znao kako da sruši zid. A i da je znao, kuda je mogao da pođe? Panika ga je još čvršće uhvatila. Kome je mogao da se vrati? Sa svih strana su ga okruživali osmesi bogatih.

„Voleo bih da razgovaram sa tobom, Efore.“

„Da, ser. Izvine, ser, pravi mesto spustim ovo.“

Poslužitelj mu je umešno prineo teški poslužavnik, skinuo poklopce sa zdela sa jelom i nalio gorku čokoladu koja je penušavo pokuljala ka rubu šolje, ali se preko nje nije prelila ni kap, niti je imalo tečnosti prsnulo napolje. Očigledno je uživao u obredu doručka i vlastitoj spretnosti u posluživanju, baš kao što je bilo očigledno da ne želi nikakve neuobičajene prekide u tome. Često je govorio sasvim ispravan iotski, ali sada, čim je Ševек rekao da bi voleo da porazgovara sa njim, Efor je skliznuo u stakato gradskog narečja. Ševек je mogao pomalo da ga prati; pomak zvučnih vrednosti bio je pravilan kada biste ga jednom razabrali, ali skraćjenja su znatno otežavala razumevanje. Polovina reči bivala je izostavljena. Nalikuje na šifru, pomisli on: kao da 'Nioti', kako su oni sebe nazivali, nisu želeli da ih iko spolja razume.

Poslužitelj je stajao i čekao da se Ševек posluži. Znao je – već posle prve nedelje naučio je Ševеkove navike i običaje – da on ne želi da mu se pridrži stolica, niti da bude posluživan dok obeduje. Eforovo kruto, pomno držanje bilo je sasvim dovoljno da odagna svaku nadu u neformalnost.

„Da li bi seo, Efore?“

„Ako vi želite, ser“, uzvratil poslužitelj. Pomerio je jednu stolicu pola inča, ali nije seo na nju.

„Evo o čemu sam želeo da razgovaram s tobom. Ti znaš da ne volim da ti izdajem naređenja.“

„Ja uradim stvari kako hoćete, ser, bez naređenja.“

„Tako je... nisam na to mislio. Znaš, u mojoj zemlji niko ne izdaje naređenja.“

„Tako čujem, ser.“

„Vidiš, želeo bih da te upoznam kao sebi ravnoga, kao svog brata. Ti si jedini od svih što ih ovde poznajem koji nije bogat... nisi jedan od vlasnika. Veoma bih želeo da razgovaram s tobom, da doznam kako živiš...“

On zastade, obuzet očajanjem, razabravši prezir na Eforovom naboranom licu. Načinio je sve moguće pogreške. Efor ga je smatrao budalom, pokroviteljski nastrojenom, ljubopitljivom.

On spusti šake na sto u kretnji koja je izražavala beznade i reče: „Oh, pakla mu, žao mi je, Efore! Nisam u stanju da izrazim ono što mi je na umu. Molim te, zaboravi celu stvar.“

„Kako vi kažete, ser.“ Efor se povuče.

Na tome se završilo. 'Neposedničke klase', ostale su mu podjednako udaljene kao i onda kada je čitao o njima u knjigama iz istorije u Severozalaznom oblasnom institutu.

U međuvremenu, obećao je da će provesti jednu sedmicu sa Oiievima, između zimskog i letnjeg semestra.

Oiie ga je još nekoliko puta pozvao na večeru posle one prve posete, uvek prilično kruto, kao da izvršava dužnost gostoprinstva, ili možda vladino naređenje. U svojoj kući, međutim, iako nikada nije prestajao da donekle bude na oprezu sa Ševekom, ophodio se uistinu prijateljski. Prilikom druge posete, njegova dva sina zaključila su da im je Ševек već stari prijatelj, a njihovo uzdanje u Ševekovu reakciju očigledno im je zbunilo oca i ispunilo ga nelagodnošću; nije mogao da odobri tako nešto, ali nije mogao ni da kaže da je neumesno. Ševек se uistinu ponašao prema njima kao stari prijatelj, kao stariji brat. Oni su mu se divili, a mlađi, Ini, veoma ga je zavoleo. Ševек je bio blag, ozbiljan, pošten, a i pripovedao je veoma zgodne priče o mesecu; ali nije bila stvar samo u tome. On je detetu predstavljao nešto što Ini nije mogao da objasni. Čak ni znatno kasnije u životu, na koji je duboko i nejasno uticala ta detinja očaranost, Ini nije uspevao da nađe reči za to, već samo reči u kojima je bio sadržan tek odjek toga: reč putnik, reč izgnanik.

Jedini pravi zimski sneg padao je te nedelje. Ševек nikada nije video nanos koji bi bio deblji od jednog inča. Prekomernost, puka količina snežnih padavina ispunila ga je ushitom. Dao je sebi oduška u tom izobilju. Sneg je bio odveć beo, odveć hladan, utihao i ravnodušan da bi ga čak i najiskreniji Odonjanin mogao nazvati izmetnim; videti u njemu bilo šta drugo do bezazlenu veličanstvenost predstavljalo bi sitničavost duše. Čim se nebo razvedrilo, on je izišao na sneg sa dečacima, kojima se takođe silno dopadao. Jurcali su po velikom stražnjem vrtu Oiieve kuće, bacali grudve, zidali tunele, zamkove i tvrđave od snega.

Seva Oiie stajala je sa svojom zaovom Veom kraj prozora, posmatrajući decu, muškarca i malu vidru kako se igraju. Vidra je napravila sebi spust niz jedan zid snežnog zamka i neumorno i razdragano koristila ga kao tobogan, spuštajući se na stomaku. Dečaci su imali zajapurene obraze. Muškarac, čija je dugačka, gruba, sivosmeđa kosa bila vezana pozadi komadom uzice i čije su se uši rumenele od hladnoće, poletno je obavljao operacije pravljenja tunela. „Ne ovde!... Kopaj tamo!... Gde je lopata?... Otkud led u mom džepu?...“ visoki glasovi dečaka neprekidno su odzvanjali.

„Evo našeg tuđina“, reče Seva, osmehujući se.

„Najveći živi fizičar“, reče joj zaova. „Baš smešno!“

Kada je ušao unutra, sav zadihan, otrešajući sneg sa sebe i odišući onom svežom, hladnom bodrošću i čilošću kojima se odlikuju samo ljudi što su upravo došli sa snega, predstavljen je zaovi. Pružio je svoju veliku, čvrstu, hladnu šaku i osmotrio Veu prijateljskim očima. „Ti si Demaerova sestra?“ reče on. „Da, ličiš na njega.“ Ta opaska, koja bi iz bilo čijih drugih usta Vei zvučala neumesno, silno joj se dopala. 'To je muškarac', nije prestajala da misli celog popodneva, 'pravi muškarac. Šta to ima u sebi?'

Ona se zvala Veа Doem Oiie, shodno iotskom običaju; njen suprug, Doem, nalazio se na čelu jednog velikog industrijskog trusta i često je putovao, provodeći po pola godine u inostranstvu u

svojstvu poslovnog predstavnika vlade. To je bilo objašnjeno Ševeku dok ju je posmatrao. Tanak stas, bleđi ten i ovalne crne oči Demaerea Oiiea bili su u njoj preobraženi u lepotu. Imala je okrugle, meke i veoma bele grudi, ramena i ruke. Ševек je sedeo pokraj nje za večernjom trpezom. Često je pogledao prema njenim nagim grudima, koje je kruti steznik držao isturene napred. Ta zamisao da se polunag ide po ovom hladnom vremenu delovala je prekomerno, baš kao što je prekomeran bio i sneg, a i male grudi takođe su se odlikovale bezazlenom belinom, poput snega. Oblina njenog vrata lagano se pretakala u oblina ponosne, obrijane, tanane glave.

Uistinu je veoma privlačna, obavesti Ševек sebe. Nalikuje na ovdašnje postelje: meka je poput njih. Ali i izveštačena. Zašto samo tako neprirodno izgovara reči?

No, prionuo je uz njen prilično tanak glas i izveštačen način ophođenja kao uz kakav splav na dubokoj vodi, a uopšte nije bio svestan toga, nije bio svestan da tone. Ona je trebalo da se vrati vozom u Nio Eseiju posle večere; došla je u posetu samo na jedan dan i on je više nikada neće videti.

Oiie je bio prehladen. Seva je bila zauzeta oko dece. „Ševeče, da li bi možda mogao da otpratiš Veu do stanice?“

„Zaboga, Demaere! Ne teraj ovog sirotog čoveka da mi pruža zaštitu! Ne misliš, valjda, da ima vukova? Ili da će se divlji Mingradi sjuriti u grad i ugrabiti me za svoje hareme? Da li će me možda sutra ujutro naći na pragu šefa stanice, sa jednom smrznutom suzom u oku i sa kitom uvelih cvetaka u mojoj majušnoj, ukrućenoj šaci? Oh, to bi mi se baš dopalo!“ Preko Veinog zvonkog, zvečećeg glasa smeh joj se prostirao poput talasa, tamnog, glatkog, moćnog talasa koji je spirao sve i ostavljao prazan pesak. Nije se smejala sa sobom, već sebi, tamni smeh tela koji potire reči.

Ševек je obukao kaput u predvorju i sačekao ju je kod vrata.

U tišini su prevalili pola ulice. Sneg im je škripao i hrskao pod nogama.

„Stvarno ste veoma ljubazni za jednog...“

„Za šta?“

„Za jednog anarhistu“, reče ona svojim tankim i izveštačeno otegnutim glasom (bila je to ista intonacija koju je Pae koristio, a i Oiie kada je bio na univerzitetu). „Razočarana sam. Mislila sam da ćete biti opasni i nastrani.“

„Ja i jesam takav.“

Ona ga osmotri postrance. Nosila je skerletni šal vezan iznad glave; oči su joj izgledale crne i sjajne spram te žive boje i okolne beline snega.

„Ali evo gde me krotko pratite na stanicu, doktore Ševек.“

„Samo Ševек“, reče on blago. „Bez 'doktore'.“

„Je li to celo tvoje ime: i ime i prezime?“

On klimnu, osmehnuvši se. Osećao se čilo i bodro, ispunjen prijatnošću zbog bistrog vazduha, toplote valjano načinjenog kaputa koji je nosio, lepote žene koja je išla pokraj njega. Danas ga nisu morale nikakve brige niti teške misli.

„Da li je istina da imena dobijate iz kompjutera?“

„Jeste.“

„Kako je to strašno, dobiti ime od jedne mašine!“

„Zašto strašno?“

„Pa to je tako mehanički, tako bezlično.“

„Ali šta je ličnije od imena koje nema nijedna druga živa osoba?“

„Baš niko više? Ti si jedini Ševек?“

„Dok budem živ. Pre mene je bilo i drugih.“

„Bili su ti srodnici?“

„Ne držimo mi mnogo do srodnika; svi smo tamo srodnici, znaš. Nemam pojma ko su oni bili, izuzev jednoga iz ranih dana Naseobine. Konstruisao je nekakve ležajeve koji se koriste kod teših mašina; i dalje se nazivaju 'ševke'.“ On se ponovo osmehnu, šire. „Eto večnosti!“

Vea zatrese glavom. „Blagi Bože“, reče ona. „Pa kako razlikujete muškarce od žena?“

„Pa, otkrili smo neke načine...“

Trenutak kasnije razleže se njen meki, zvonki smeh. Ona obrisa oči koje su joj suzile na hladnom vazduhu. „Da, možda si ipak nastran!... Jesu li svi oni, onda, uzimali izmišljena imena i učili izmišljeni jezik... sve novo?“

„Naseljivači Anaresa? Da. Bili su to romantični ljudi, pretpostavljam.“

„A vi niste?“

„Nismo. Mi smo veoma pragmatični.“

„Ali možete biti i jedno i drugo“, uzvratila ona.

Nije očekivao od nje ovakvu istančanost u razmišljanju. „Da, to je tačno“, reče on.

„Ima li nečeg romantičnijeg od toga što si došao ovde, sasvim sam, bez pare u džepu, da se založiš za svoj narod?“

„I da me raskoš iskvari dok sam ovde.“

„Raskoš? U univerzitetskim sobama? Blagi Bože! E, jadniče moj! Zar te nisu odveli ni na kakvo pristojno mesto?“

„Jesu, na mnoga mesta, ali sva jednaka. Voleo bih kada bih mogao bolje da upoznam Nio Eseiju. Video sam samo spoljašnjost grada, ambalažnu omotnicu.“ Upotrebio je ovo poređenje zato što je još od početka bio očaran uraškim običajem da sve umotavaju u čisti, šareni papir, u plastiku, karton ili foliju. Rublje, knjige, povrće, odeća, lekovi, sve se to obmatalo slojevima i slojevima hartije. Čak su i pakovanja papira bila zamotana u nekoliko slojeva papira. Ništa se ni sa čim nije moglo dodirnuti. Počeo je da mu se javlja utisak da je on takođe brižljivo zapakovan.

„Znam. Vodili su te u Istorijski muzej, zatim u posetu Dobunaeškom spomeniku, kao i da slušaš neki govor u Senatu!“ On se nasmeja, zato što je imao upravo takav raspored jednog letnjeg dana. „Znam! Tako su glupi sa strancima. Postaraću se ja da vidiš pravo lice Nioa!“

„Voleo bih to.“

„Poznajem svu silu divnog sveta. Ja sakupljam ljude. Tu si u stupici među svim ovim zlovoljnim profesorima i političarima...“ Ona se ponovo zakikotala. Prijao mu je njen neobavezan razgovor baš kao što su mu prijali sunce i sneg.

Došli su do male stanice Amoenoa. Ona je imala povratnu kartu; voz je trebalo da stigne svakog časa.

„Nemoj čekati, smrznućeš se.“

On ništa nije uzvratio, već je ostao da stoji, masivan u kaputu postavljenom runom, posmatrajući je blago i srdačno.

Ona spusti pogled na manšetu kaputa i otrese nekoliko pahulja sa veza.

„Imaš li suprugu, Ševeče?“

„Ne.“

„Uopšte nemaš porodicu?“

„Oh, da. Imam ortaka; i decu sa njom. Oprosti, pomislio sam na nešto drugo. 'Supruga', znaš. Smatrao sam da tako nešto postoji samo na Urasu.“

„Šta je to 'ortak'?“ Ona ga vragolasto pogleda u lice.

„Mislim da biste vi to nazvali supruga ili suprug.“

Zašto ona nije pošla sa tobom?“

„Nije želela; a i mlađe dete ima nam samo jednu... ne, dve godine sada. Takođe...“ On zastade.

„Zašto nije želela da pođe?“

„Pa, ona ima tamo posla, a ne ovde. Da sam znao koliko bi joj se stvari ovde dopalo, bio bih je pozvao da mi se pridruži. Ali nisam to znao. A tu je i pitanje bezbednosti, shvataš.“

„Bezbednosti, ovde?“

On ponovo zastade, a onda, konačno, reče: „I kada se vratim natrag.“

„Šta će ti se dogoditi?“ upita Vea, raširivši oči. Voz je dolazio sa brega pred gradom.

„Oh, verovatno ništa. Ali ima nekih koji me smatraju izdajnikom. Zato što pokušavam da sklopim prijateljstvo sa Urasom, znaš. Mogu mi pričinjavati neprilike kada se vratim. Ne želim da ona i deca budu tome izloženi. Imali smo već nešto malo toga pre no što sam otišao i to je sasvim dovoljno.“

„Hoćeš da kažeš da biste bili u neposrednoj opasnosti?“

On se naže ka njoj da bi bolje čuo, jer voz je upravo ulazio u stanicu uz kloparanje točkova i vagona. „Ne znam“, reče on, osmehujući se. „Znaš, naši vozovi veoma nalikuju na ove. Dobra zamisao ne nalaže promene.“ Otišao je sa njom do vagona prve klase. Kako ona nije otvorila vrata, on je to učinio. Zavukao je glavu unutra za njom, razgledajući kupe. „Unutra se, doduše, razlikuju! Ovo je sve zasebno... samo za tebe.“

„Oh, da. Ne podnosim drugu klasu. Ljude koji žvaću gumu od maere i pljuckaju po podu. Žvaću li maeru i na Anaresu? Ne, zacemento. Oh, ima toliko stvari koje bih volela da doznam o vama i vašoj zemlji!“

„I ja bih voleo da pričam o tome, ali me niko ništa ne pita.“

„Hajde onda da se ponovo vidimo i razgovaramo o tome! Kada opet dođeš u Nio, pozvao me? Obećavaš.“

„Obećavam“, uzvratilo on dobroćudno.

„Odlično! Znam da nećeš prekršiti obećanje. Ništa drugo još ne znam o tebi osim toga. To jasno vidim. Do viđenja, Ševeče.“ Ona položi svoju šaku u rukavicu na njegovu za trenutak dok je on držao vrata. Lokomotiva se oglasi piskom u dva tona; on zatvori vrata i ostade da posmatra kako voz polazi. Veino lice bilo je poput treptaja belog i skerletnog na prozoru.

Vratio se pešice do Oiiiovih u veoma vedrom raspoloženju i sa Inijem se grudvao sve do mraka.

REVOLUCIJA U BENBILIJU!

DIKTATOR U BEG!

VODJE POBUNJENIKA DRŽE GLAVNI GRAD!

VANREDNO ZASEDANJE VSV-a

MOGUĆNOST INTERVENIŠE A-IO.

Povod je bio takav da su naslovi u semenjarskim novinama bili štampani najvećim slovima. Na pravilno pisanje reči i gramatiku niko nije obraćao mnogo pažnje; tekstovi su nalikovali Eforovom načinu govora: „Prošlu noć pobunjenici drže sav zapad Mesktija i jako potiskuju vojsku...“ Bio je to način verbalnog izražavanja Niota, u kome su prošlo i buduće vreme bili sabijeni u jedno veoma nabito, nepostojano sadašnje vreme.

Ševak je pročitao novine i potvrdio opis Benbilija u enciklopediji VSV-a. Država je formirala bila parlamentarna demokratija, a zapravo vojna diktatura na čijem su čelu stajali generali. Bila je

to velika zemlja na zapadnoj polulopti, puna planina i neplodnih savana, sa malo življa, siromašna. Trebalo je da odem u Benbili, pomisli Ševек, zato što mu se zamisao o toj zemlji učinila privlačna; zamišljao je blede ravnice preko kojih duva vetar. Vesti su ga neobično uznemirile. Počeo je da sluša biltene na radiju, koji je inače retko uključivao pošto je jednom ustanovio da mu je glavna svrha da oglašava stvari za prodaju. Izveštaji koje je čuo preko njega, kao i oni koji su davani preko zvaničnog telefaksa u društvenim prostorijama, bili su krati i šturi: bio je to neobičan kontrast popularnoj štampi koja je na svakoj strani grmela: Revolucija!

General Havevert, predsednik, bezbedno je pobegao u svom znamenitom oklopljenom avionu, ali neki niži generali su uhvaćeni i uškopljeni, što je predstavljalo kaznu koja se u Benbiliju tradicionalno pretpostavljala smaknuću. Vojska je u povlačenju palila polja i gradove vlastitog naroda. Gerilski partizani napadali su vojsku. Revolucionari u Meskti, prestonici, otvorili su zatvore, dajući amnestiju svim zatvorenicima. Pročitavši to, Ševек oseti kako mu je srce zaigralo. Bilo je nade, još je bilo nade... Nastavio je da prati vesti o dalekoj revoluciji uz povećano zanimanje. Četvrtoga dana, prateći preko telefaksa prenos rasprave u Veću svetskih vlada, video je iotskog ambasadora u VSV-u kako objavljuje da A-Io, u znak podrške demokratskoj vladi Benbilija, šalje naoružana pojačanja predsedniku-generalu Havevertu.

Benbilijski revolucionari uglavnom uopšte nisu bili naoružani. Iotske trupe nastupiće sa topovima, oklopnim kolima, avionima, bombama. Ševек je u novinama pročitao podroban opis ovog oružja i od toga ga je obuzela muka.

Obuzela ga je muka i razbesneo se, a nije imao nikoga sa kim bi mogao da razgovara. Pae nije dolazio u obzir. Atro je bio vatreni militarista. Oiie je bio etičan čovek, ali njegove privatne nesigurnosti, njegova zabrinutost kao vlasnika privatne svojine nagonile su ga da se drži krutih predstava o zakonu i redu. Mogao je da se saživi sa svojom ličnom naklonošću prema Ševеку jedino odbijanjem da prizna da je Ševек anarhista. Odonjansko drštvo naziva sebe anarhičnim, kazao je, ali oni su, zapravo, puki primitivni populisti, čije društveno ustrojstvo uspeva da dejstvuje bez neposredne vlade samo stoga što ih je tako malo i što nemaju susedne države. Kada njihovo vlasništvo urozi kakav agresivan takmac, ili će im se najzad otvoriti oči, ili će biti satrti. Benbilijskim pobunjenicima upravo su se sada otvarale oči: ustanovljavali su da od slobode nema nikakve koristi ako ne raspolazete topovima kojima biste je potkrepili. Objasnio je to Ševеку u jednom razgovoru koji su vodili o toj stvari. Nije blo važno ko vlada ili misli da vlada Benbilijem: politika stvarnosti odnosi se na borbu za prevlast između A-Ioa i Tua.

„Politika stvarnosti“, ponovi Ševек. Zatim osmotri Oiiea i reče: „To je neobičan izraz za jednog fizičara.“

„Uopšte nije. I jedan političar i jedan fizičar imaju posla sa stvarima kakve jesu, sa stvarnim silama, sa osnovnim zakonima sveta.“

„Ti stavljaš tvoje tričave, bedne 'zakone' za zaštitu bogatstva, tvoje 'sile' topova i bombi u istu rečenicu sa zakonom entropije i silom gravitacije? Imao sam bolje mišljenje o tvojoj pameti, Demaere!“

Oiie se trže od ove munje prezira. Nije kazao ništa više, baš kao ni Ševек, ali Oiie to nikada nije zaboravio. Stvar je ostala uvrežena u njegovom umu kao najsravniji trenutak koji je doživeo. Jer ako ga je Ševек, jedan zavedeni i priprosti utopisa, tako lako ućutkao, onda je to bilo sramno; ali ako ga je Ševек fizičar i čovek koji mu se neodoljivo dopadao, kome se on divio, žudeći za tim da stekne njegovo poštovanje, kao da je to bilo najdragocenije poštovanje koje se uopšte moglo steći – ako ga je, dakle, taj Ševек prezirao, onda je sram bio nesnosan i on ga mora prikriti, zaptiti do kraja života u najtamniju izbu svoje duše.

Zbivanja oko benbilijske revolucije zaoštrila su neke probleme i kod Ševека: naročito problem njegovog ćutanja.

Padalo mu je teško da nema poverenja u ljude sa kojima je. Odgojen je u kulturi koja se hotimice i stalno uzdavala u ljudsku solidarnost, uzajamnu pomoć. Iako je u nekim pogledima bio otuđen od te kulture, a tuđin u ovoj, ipak je ta životna navika i dalje postojala u njemu: pretpostavljao je da će mu ljudi biti od pomoći. Imao je poverenje u njih.

Ali Čifoiliskova upozorenja, koja je on pokušavao da prenebregne, stalno su mu se vraćala. O snaživali su ih njegova vlastita opažanja i instinkti. Dopadalo mu se to ili ne, morao je da nauči da nema poverenje. Mora da čuti; mora da čuva svoje vlasništvo, da sačuva svoju sposobnost kupoprodaje.

Malo je govorio tih dana, a pisao još manje. Radni sto predstavljao mu je morenu beznačajne hartije; ono nekoliko radnih beleški uvek je držao uza se, u nekom od mnogobrojnih uraških džepova. Nikada ne bi izišao, ne obrisavši prethodno sve iz svog stonog računara.

Znao je da se nalazi veoma blizu domašaja Opšte temporalne teorije koju su Ioti tako silno želeli za svemirske letove i radi prestiža. Takođe je znao da je još nije domašio i da mu to možda nikada neće poći za rukom. Nijednu od ove dve činjenice nije nikada nikome otvoreno priznao.

Pre no što je krenuo sa Anaresa pomislio je da celu stvar već drži u šaci. Imao je jednačine. Sabul je to znao i nudio mu je pomirenje, priznanje za priliku da ih objavi i tako uzme udela u slavi. Odbio je Sabulovu ponudu, ali to nije bio veliki moralni gest. Moralni gest bi, u stvari, bio da ih je dao na štampanje vlastitom sindikatu inicijative, ali on ni to nije učinio. Nije bio sasvim siguran da je spreman da ih objavi. Postojalo je nešto što nije dokraja bilo tačno, nešto što je nalagalo manja poboljšanja. Budući da je na toj teoriji radio već deset godina, neće mu smetati da još malo produži posao, da je sasvim izbrusi i izgluča.

To nešto malo što nije izgledalo dokraja tačno postojalo je sve veće. Sitna omaška u razmišljanju. Krupna omaška. Pukotina koja je sezala skroz temelje... Noć uoči polaska za Anares spalio je sve papire koje je imao o Opštoj teoriji. Došao je na Uras bez ičega. Čitavih pola godine on ih je, kako bi to oni kazali, blefirao.

Ili je možda blefirao samoga sebe?

Bilo je sasvim moguće da je Opšta teorija temporalnoti nedostižna meta. Takođe je bilo moguće da će Sled i Istovremenost jednoga dana ipak biti objedinjeni u opštu teoriju, ali da on neće biti čovek koji će to učiniti. Pokušavao je deset godina, ali bez uspeha. Matematičari i fizičari, atlete mišljenja, stvaraju svoja velika dela kao mladi. Bilo je više nego moguće – čak verovatno – da je on već sagoreo, da je sa njim gotovo.

Bio je savršeno svestan okolnosti da mu se ovakva rđava raspoloženja i slutnje neuspeha javljaju uvek u razdobljima pre trenutaka najvećih stvaralačkih doseg. Uhvatio je samoga sebe kako pokušava da se osokoli ovom činjenicom i ražestio se zbog vlastite naivnosti. Tumačiti temporalni poredak kao uzročni poredak bilo je veoma budalasto za jednog hronozofa. Je li već posenilio? Najbolje će biti da se naprosto lati jednog malog, ali praktičnog zadatka, da dotera koncepciju intervala. To bi moglo biti od koristi nekom drugom.

Ali čak i u tom pogledu, čak i u razgovorima sa drugim fizičarima o tome, osećao je da nešto zadržava za sebe. A oni su znali da je tako.

Bio je već sit zadržavanja, sit negovorenja, izbegavanja da razgovara o revoluciji, da ne razgovara o fizici, da ne razgovara ni o čemu.

Prošao je kroz kampus idući na neko predavanje. Ptice su pevale u nanovo ozelenelim krošnjama. Nije im čuo poj cele zime, ali sada su ga ponovo počele, rasipajući odozgo predivne tonove. Voo-jaa, pevale su ptice, mee-nii. Ovo je moje vlasništvooo-voo, ovo je moja teritorijaa-jaa, ovo pripada mee-nii.

Ševak je stajao nepomično pun minut pod krošnjama, slušajući.

Zatim je skrenuo sa staze, prošao kroz kampus u drugom pravcu, ka stanici, i uhvatio jutarnji voz za Nio Eseiju. Mora da negde postoje otvorena vrata na ovoj vražjoj planeti!

Pomislio je, kada je seo u voz, da pokuša da napusti A-Io: da, možda, ode u Benbili. Ali nije ozbiljno uzeo u razmatranje tu zamisao. Morao bi da se ukrca na neki brod ili avion, a onda bi mu lako ušli u trag i zaustavili ga. Jedino mesto gde se mogao izgubiti iz vida svojim blagonaklonim i zaštitničkim domaćinima bilo je u njihovom vlastitom velikom gradu, pod njihovim nosevima.

To nije bilo bekstvo. Čak i kada bi napustio ovu zemlju, i dalje bi bio zatvoren, zatvoren na Urasu. Niste to mogli nazvati bekstvo, ma kako ga zvali arhisti, sa svojom mistikom državnih granica. Ali najednom ga je obuzela razdraganost, za koju nije znao već danima, kada je pomislio da će njegovi blagonakloni i zaštitnički domaćini ipak zaključiti, za trenutak, da je pobjegao.

Bio je to prvi uistinu topli dan proleća. Polja su bila zelena i presijavala su se vodom. Na pašnjacima, svaku uzgojnu životinju pratilo je njeno mladunče. Naročito su ljupki bili jaganjci, poskakujući poput belih, elastičnih lopti, dok su im repovi išli sve u krug. U jednom koralu izdvojeno je stajao predvodnik krda, ovan, bik ili pastuv, sa silnom grivom, moćan poput olujnog oblaka, otac mnogih potomaka. Galebovi su preletali povrh nabujalih jezeraca, beli spram plaveti, a beli oblaci osvetljavali su bledoplavo nebo. Grane voćki stajale su prošarane crvenilom, a već se otvorilo nekoliko cvetova, crvenih i belih. Posmatrajući sve to kroz prozor voza, Ševек je osetio kako njegov neumoran, buntovnički duh spremno prkosi čak i lepoti dana. Bila je to nepravična lepota. Čime su je to Urašani zaslužili? Zašto im je ona bila podarena, tako štedro, tako izdašno, dok je njegovom narodu bila tako uskraćena?

Razmišljam kao Urašanin, reče on u sebi. Kao prokleti posednik. Kao da zaslužiti nešto znači. Kao da se može steći lepota, ili život! Pokušao je da ne misli ni na šta, da pusti da bude nošen napred i da posmatra sunčevu svetlost na blagom nebu i jaganjce kako poskakuju po prolećnim poljima.

Nio Eseija, grad sa pet miliona duša, dizao je svoje tanane, blistave kule povrh zelenih Estuarijskih močvara kao da je sazdan od magle i sunčeve svetlosti. Kako je voz klizio dugačkim vijaduktom, grad je postajao sve viši, sjajniiji, čvršći, sve dok najednom nije potpuno optočio voz u tutnjećoj tami podzemnog prilaza, sa dvadeset uporednih koloseka, da bi ga potom oslobodio, zajedno sa putnicima, u ogromne, bleštave prostore središnje stanice, pod središnju kupolu od slonovače i plaveti, za koju se govorilo da je najveća kupola koju je čovekova ruka ikada podigla na bilo kom svetu.

Ševек je stao da korača prostranstvom uglaćanog mermera pod tim ogromnim, eteričnim svodom, da bi konačno stigao do dugačkog niza vrata kroz koja je mnoštvo ljudi neprekidno ulazilo i izlazilo, svi svrhovito, svi zasebno. Izgledalo mu je da su svi nekako brižni. Često je ranije zapažao tu brižnost na licima Urašana, i ona ga je dovodila u nedoumicu. Je li njen uzrok možda to što, ma koliko inače novaca imali, stalno moraju da se upinju da ga zgrnu još više, kako ne bi umrli u sirotinji? Ili je možda posredi bilo osećanje krivice, jer ma koliko malo da su imali novaca, uvek je bilo nekoga ko je imao još manje? Ma šta bio pravi uzrok, sva lica su zbog njega izgledala na izvestan način istovetna, a on se osećao silno usamljen među njima. Umakavši svojim vodičima i čuvarima, nije razmišljao o tome kako će mu biti kada ostane prepušten samome sebi, u jednom društvu gde ljudi nisu imali poverenja jedni u druge, gde osnovna pretpostavka morala nije bila uzajamna pomoć, već uzajamna agresivnost. Počinjao je da ga pomalo obuzima strah.

Ranije je neodređeno razmišljao o tome kako tumara gradom i zapodeva razgovore sa ljudima, članovima neposedničke klase, ako joj uopšte postoji tako nešto, ili radničke klase, kako su je oni nazivali. Ali sav taj svet oko njega žurio je nekud, poslom, bez imalo želje za zaludnim razgovorima ili volje da traći svoje dragoceno vreme. Ta hitnja delovala je i na njega. Mora poći

nekuda, pomislio je, izišavši na suncem obasjanu i veličanstveno zakrčenu ulicu Moie. Kuda? U Nacionalnu biblioteku? U zoološki vrt? Ali nije mu sada bilo do turističkih razgledanja.

Neodlučan, zaustavio se pred jednom radnjom blizu stanice, gde su se prodavale novine i razne drangulije. Na naslovnoj strani novina pisalo je TU ŠALJE TRUPE U POMOĆ BENBILIJSKIM POBUNJENICIMA, ali to ga nije privuklo. Umesto novina, stao je da razgleda fotografije u boji na rafu. Palo mu je na um tog časa da nema nikakav suvenir sa Urasa. A kada čovek putuje, treba da ponese nešto za uspomenu. Dopale su mu se fotografije sa prizorima A-Ioa: planine na koje se uspinjao, oblakoderi Nioa, univerzitetska kapela (pogled gotovo sa njegovog prozora), jedna ratarka u gizdavoj seoskoj nošnji, kule Rodareda; a među slikama bila je i ona koja mu je privukla pogled na tu stranu: jagnje na cvetnoj livadi kako poskakuje i, naizgled, smeje se. Maloj Pilun dopala bi se ta ovčica. Odabrao je po jednu od svih razglednica i poneo ih do kase. „I pet su pedeset, a sa jagnjetom je to šezdeset; evo i karte, ser, svega jedan i četrdeset. Lep dan, proleće je najzad stiglo, zar ne, ser? Nemate ništa sitnije, ser?“ Ševек mu je pružio novčanicu od dvadeset jedinica. Izvadio je sitniš koji je dobio pošto je kupio voznu kartu i posle kratkotrajnog proučavanja papirnatog i metalnog novca uspeo je da odabere jednu jedinicu i četrdeset stotih delova. „Tako je, ser. Hvala vam i provedite prijatan dan!“

Da li se novcem kupovala ljubaznost, baš kao i razglednice i karta? Koliko bi prodavac bio ljubazan da je on ušao unutra kao što bi jedan Anarešanin ušao u kakvo spremište dobara: da uzme ono što želi, klimne registratoru i iziđe?

Nema svrhe, nema svrhe razmišljati na taj način. Kada si u zemlji posedništva razmišljaj kao posednik. Odevaj se kao oni, jedi kao oni, ponašaj se kao oni, budi kao oni.

U središnjem delu Nioa nije bilo parkova; teren je predstavljao preveliku dragocenost da bi se traćio na slične ukrase. Zalazio je sve dublje u iste one velike, blistave ulice kroz koje su ga već toliko puta vodili. Stigao je do Saemtenevijske ulice i žurno prošao njome, ne želeći da ponovi dnevnu noćnu moru. Sada se obreo u poslovnom delu grada. Banke, zgrade sa uredima, vladine zgrade. Da li je cela Nio Eseiija ovakva? Ogromne, blistave kutije od kamena i stakla, veliki, urešeni, džinovski paketi, prazni, prazni.

Naišavši na jedan izlog u prizemlju iznad koga je stajalo ispisano 'Umetnička galerija', on uđe unutra, odlučivši da utekne moralnoj klaustrofobiji ulica i ponovo pronade lepotu Urasa u muzeju. Ali sve slike u muzeju imale su za okvir zakačenu karticu sa cenom. On se zagleda u jedan umešno naslikan ženski akt. Na kartici je stajalo ispisano 4.000 MMJ. „To je Fei Feite“, reče jedan tamni čovek, pojavivši se bešumno kraj njega. „Imali smo pet slika pre nedelju dana. Uskoro će biti glavni hit na tržištu umetničkih dela. Feite je sigurno ulaganje, ser.“

„Sa četiri hiljade jedinica dve porodice mogu da prežive godinu dana u ovom gradu“, reče Ševек.

Čovek ga odmeri i uzvрати, otežući: „Da, ovaj, ali ovo je, slučajno, jedno umetničko delo.“

„Umetničko? Čovek se bavi umetnošću zato što mora. Zašto je ova slika naslikana?“

„Vi ste umetnik, pretpostavljam“, reče čovek, sada otvoreno drsko.

„Nisam, ja sam samo čovek koji ume da prepozna drek kada ga vidi!“ Prodavac ustuknu. Kada se našao izvan Ševеkovog domašaja, stao je da govori nešto o policiji. Ševек napravi grimasu i iziđe iz galerije. Prevalio je pola ulice, a onda se zaustavio. Dalje ovako nije mogao.

Ali kuda je mogao da pođe?

Nekome... nekome, nekoj osobi. Ljudskom biću. Nekome ko će mu pružiti pomoć, a ne prodati je. Ali kome? Gde?

Na um mu padoše Oiiеova deca, dečaci kojima se on dopadao, i neko vreme nije mogao da pomisli ni na koga drugog. A onda mu se u umu javi jedna slika, daleka, mala i jasna: Oiiеova sestra. Kako se ono zvaše? Obećaj da ćeš me nazvati, kazala je, i od tada mu je u dva navrata slala

pozivnice za večernje prijeme, ispisane krupnim, detinjim rukopisom, na debeloj hartiji koja je slatkasto mirisala. Prenebregao ih je, među tolikim drugim pozivima od stranaca. Sada ih se setio.

Istog trenutka setio se i one poruke koja se neobjašnjivo pojavila u džepu njegovog kaputa. Pridruži se nama, tvojoj braći. Ali nikako nije uspevaao da pronađe braću, na Urasu.

Ušao je u najbližu radnju. Bila je to prodavnica slatkiša, sva u zlatnim arabeskama i ružičastim gipsanim oplatama, sa nizovima staklenih kovčega punih kutija, limenki i košara sa slatkišima i poslasticama, ružičastim, smeđim, kremastim, zlatnim. Zamolio je ženu iza kovčega da mu pomogne da pronađe jedan telefonski broj. Sada je bio skrušen, posle onog nastupa zlovolje u umetničkoj galeriji, i tako ponizno neupućen i sa izgledom stranca da je to ženu sasvim osvojilo. Ona ne samo što mu je pomogla da pronađe ime u glomaznom telefonskom imeniku, nego mu je i okrenula broj na telefonu u radnji.

„Halo?“

On reče: „Ševек“, a onda zastade. Telefon je za njega bio sredstvo za prenošenje hitnih vesti, obaveštenja o umiranjima, rođenjima, zemljotresima. Nije imao predstavu o tome šta da kaže.

„Ko? Ševек? Stvarno? Oh, divno što si zvao! Uopšte mi nije krivo što sam se probudila ako si to odista ti.“

„Spavala si?“

„Dubokim snom i još sam u postelji. Divna je i topla. Ali gde si ti, za ime sveta?“

„U ulici Kae Sekae, mislim.“

„Šta ćeš tamo? Dođi ovamo. Koliko je sati? Blagi Bože, skoro je podne. Ne, znaš šta, srešćemo se na pola puta. Kod bazena za čamčice u vrtovima starog dvorca. Može li ga naći? Slušaj, moraš oстати, priređujem večeras apsolutno božanstven prijem.“ Nastavila je još neko vreme da brzo govori; složio se sa svime što je kazala. Kada je izišao i prošao pored tezge, prodavačica mu se osmehnula. „Kako bi bilo da joj ponese kutiju slatkiša, ser?“

On zastade. „Treba li?“

„Ne može da škodi, ser.“

Postojalo je nešto bestidno i srdačno u njenom glasu. Vazduh u radnji bio je slatkast i topao, kao da su se tu našli na okupu svi mirisi proleća. Ševек je stajao sred kovčega sa lepim, raskošnim stvaričicama, visok, težak, snen, poput onih teških životinja u koralima, ovnova i bikova opijenih čežnjivom toplotom proleća.

„Ja ću vam napraviti pravu stvar“, reče žena; napunila je jednu malu metalnu kutiju, prekrasno emajliranu, sićušnim liščem od čokolade i ružama od šećerne pređe. Uvila je limenku u svileni papir, stavila paket u jednu posrebranu kutiju od kartona, zatim obmotala kutiju teškom hartijom ružičaste boje i vezala je zelenom somotskom vrpcom. U njenim vešt看 kretnjama moglo se razabrati vedro i blagonaklono saučesništvo, a kada je pružila Ševеku gotov paket, a on ga uzeo, promrmljavši nešto u znak zahvalnosti, i okrenuo se iziđe, u njenom glasu nije bilo nimalo oštine kada ga je podsetila: „To je deset i šezdeset, ser.“ Mogla je čak i da ga pusti da odem, sažalivši se na njega, kako se već žene sažaljevaju na snagu; ali on se poslušno vratio i izbrojao novac.

Stigao je podzemnom železnicom do vrtova starog dvorca, gde je ubrzo pronašao bazen za čamčice; tu su ljupko odevena deca upravljala brodovima-igračkama, čudesnim, malim plovilima sa svilenim uževljem i bronzanim ukrasima sličnim draguljima. Ugledao je Veu sa naspramne strane prostranog, sjajnog kruga vode i pošao joj u susret oko bazena, svestan sunčeve svetlosti, proletnjeg vetra i tamnih krošnji u parku koje su isticale svoje rano, bledozeleno lišće.

Otišli su na ručak u jedan restoran u parku, odabравši mesto na terasi prekrivenoj visokom staklenom kupolom. Obasjane suncem, krošnje pod kupolom bile su sasvim olistale, krošnje vrba, nadnoseći se nad bazen po kome su plutale debele, bele ptice, posmatrajući obede uz nehajnu pohlepu i čekajući da se domognu ostataka. Vea nije uzela na sebe da naruči jela, stavivši jasno

Ševeku do znanja da je sve prepustila njemu, ali umešni kelneri tako su ga nenametljivo posavetovali da se njemu učinilo da je sve sam obavio; a srećom, u džepu je imao puno novca. Hrana je bila izvrsna. Nikada ranije nije okusio nešto tako izuzetno ukusno. Naviknut na dva obroka dnevno, on je obično izbegavao ručak koji je kod Urašana bio normalan, ali ga je danas pojeo u celosti, dok je Vea tek pomalo štrpnula tu i tamo. Morao je najzad da prekine, a ona se nasmejala na njegov pokajnički izgled.

„Previše sam jeo.“

„Pomoći će kratka šetnja.“

Bila je to uistinu sasvim kratka šetnja: lagano desetominutno koračanje po travi, a onda se Vea draženo spustila u senku jednog visokog grma, svog svetlog od zlatnih cvetova. On je seo pokraj nje. Jedan izraz koji je Takver koristila javi mu se u svesti dok je posmatrao Veina vitka stopala, ukrašena malim, belim cipelama sa veoma visokim potpeticama. 'Telesni profiteri' – tako je Takver nazivala žene koje su svoju seksualnost koristile kao oružje u borbi za prevlast sa muškarcima. Bilo je dovoljno pogledati je samo jednom da bi se shvatilo da je Vea nenadmašni telesni profiter. Obuća, odeća, kozmetika, nakit, kretnje – sve je na njoj delovalo izazovno. Ona je tako sračunato i tako razmetljivo predstavljala prvenstveno žensko telo da je gotovo prestala da bude ljudsko biće. Otelovljavala je svekoliku seksualnost koju su Ioti potiskivali u svoje snove, u svoje romane i pesništvo, svoje nebrojene slike ženskih aktova, svoju muziku, u svoju arhitekturu punu oblina i kupola, svoje slatkiše, svoja kupatila, svoje dušeke. Ona je bila žena sa stola.

Njena potpuno obrijana glava bila je posuta talkom koji je sadržao trunčice liskunove prašine, tako da je slabašno svetlucanje prigušivalo nagost obrisa. Nosila je koprenast šal ili stolu, pod kojim su oblici i kakvoća njenih nagih ruku izgledali umekšani i zaštićeni. Grudi su joj bile prekrivene: iotske žene ne izlaze napolje nagih grudi, čuvajući njihovu obnaženost za onoga ko im je vlasnik. Oko zglobova je nosila mnoštvo zlatnih narukvica, a u udubljenju vrata plavkasto joj se presijavao jedan dragulj, ističući se spram meke puti.

„Kako stoji tu?“

„Šta?“ Kako neposredno nije mogla da vidi dragulj, mogla se pretvarati da ga nije svesna, navevši ga tako da ga pokaže, da možda digne šaku iznad njenih prsta i dodirne ga.

„Je li zalepljen?“

„Ah, to. Ne, imam ovde postavljen sićušan magnet, a dragulj ima pozadi komadić metala, ili je možda obrnuto? U svakom slučaju, prianjamo jedno uz drugo.“

„Imaš magnet pod kožom?“ upita Ševek uz nepatvorenu odvratnost.

Vea se osmehnu i skide safir, kako bi on video da ispod nema ničega do najtanušnije srebrne jamice ožiljka. „Ti me tako potpuno prekorevaš da je to naprosto osvežavajuće. Osećam da, ma šta kazala ili učinila, ne mogu nikako da potonem dublje u tvojim očima zato što sam već stigla do dna!“

„Nije tako“, usprotivi se on. Znao je da se ona poigrava, ali gotovo da uopšte nije poznavao pravila te igre.

„Ne, ne; umem da prepoznam moralnu užasnutost kada je vidim. Evo, ovako.“ Na licu joj se pojavi prek, namrgođen izraz; oboje se nasmejaše. „Da li se stvarno toliko razlikujem od Anarešanki?“

„Oh, da, stvarno.“

„Jesu li one sve strašno jake, sa silnim mišićima? Nose li čizme i imaju li velika, ravna stopala i jednoličnu odeću? Da li se briju samo jednom mesečno?“

„Uopšte se ne briju.“

„Nikada? Nigde? Oh, Bože! Razgovarajmo radije o nečem drugom.“

„O tebi.“ On se opruži na travu, sasvim blizu Vee, tako da se najednom našao optočen prirodnim i veštačkim mirisima njenog tela. „Voleo bih da znam da li je Urašanka zadovoljna time što je stalno podređena?“

„Podređena kome?“

„Muškarcima.“

„Ah... to! Zašto misliš da sam ja nekome podređena?“

„Izgleda da sve što se radi u vašem društvu rade muškarci. Industrija, umetnosti, uprava, vlada, odluke. Celog života nosite očevo prezime i muževljevo prezime. Muškarci idu u školu, a vi ne idete u školu; samo su oni predavači, sudije, policajci i vlast, zar ne? Zašto im dopuštate da sve kontrolišu? Zašto ne radite ono što vam se dopada?“

„Ali radimo. Žene čine upravo ono što im se dopada. A za to ne moraju da imaju prljave ruke, da nose šlemove sa oznakama čina niti da stoje i deru se u Upravništvu.“

„Ali šta je to što radite?“

„Pa, upravljamo muškarcima, razume se! A znaš, potpuno je bezbedno saopštiti im to u lice, zato što oni nikada ne veruju u tako nešto. Samo kažu: 'Ha, ha, smešna, mala žena!' potapšu te po glavi i odu uz zveket medalja, savršeno samozadovoljni.“

„A i ti si samozadovoljna?“

„Nego šta sam.“

„Ne verujem ti.“

„Zato što se to ne uklapa u tvoja načela. Muškarci uvek imaju teorije i stvari stalno treba da se uklapaju u njih.“

„Ne, ne zbog teorija, već zato što mogu da vidim da nisi zadovoljna. Da si nespokojna, nezadovoljena, opasna.“

„Opasna!“ Vea se blistavo nasmeja. „Krajnje čudesan kompliment! Zašto misliš da sam opasna, Ševeče?“

„Pa zato što znaš da si u očima muškaraca ti samo stvar, stvar koja se poseduje, kupuje, prodaje. I zato samo misliš o tome kako da prevariš vlasnike, da im se osvetiš...“

Ona hotimice položi svoju malu šaku na njegovu usta. „Ćuti“, reče mu. „Znam da nisi imao nameru da budeš prost. Zato ti i opraštam. Ali sasvim je dovoljno.“

On se namrgodi zbog ovog licemerja, kao i zbog pomisli da ju je uistinu mogao uvrediti. Još je osećao kratkotrajni dodir njene šake na usnama. „Izvini!“ reče on.

„Ne, ne. Kako bi mogao to da razumeš, kada dolaziš sa meseca? A osim toga si i muškaraca... Reći ću ti, međutim, nešto. Ako uzmeš jednu od tvojih 'sestara', gore na mesecu, i pružiš joj priliku da izuje čizme, da se okupa u ulju, depilira, obuje par lepih sandala, stavi trbušni dragulj i namiriše se, video bi da bi joj se to dopalo. A i tebi bi se dopalo! Oh, i te kako bi ti se dopalo! Ali ti joj nećeš pružiti priliku, ti ubogi stvore sa tvojim teorijama. Sve sama braća i sestre i nikakvog oduška!“

„U pravu si“, uzvratila Ševk. „Nema oduška. Nikada. Po vasceli dan na Anaresu mi samo kopamo olovo u nedrima rudnika, a kada padne noć, pošto večeramo tri zrna holuma skuvana u kašiki slane vode, pristupamo antifonalnom recitovanju Odinih izreka, sve dok ne kucne čas da pođemo na počinak. To, razume se, činimo razdvojeno i ne izuvajući čizme.“

Ševk je tečno govorio iotski, ali ni to nije bilo dovoljno da bi ovo izrekao u jednom dahu, kako je ponekad umeo da čini na vlastitom jeziku; jedino su Takver i Sadik imale prilike da često čuju te njegove iznenadne, maštovite tirade, tako da su se navikle na njih. No, iako je ispalo nevešto, Vea je ipak bila očarana. Razlegao se njen tamni smeh, težak i spontan. „Blagi Bože, pa i ti umaš da daš sebi oduška! Postoji li uopšte nešto za šta nisi kadar?“

„Da budem trgovac“, uzvratila on.

Ona ga osmotri, osmehujući se pri tom. Postojalo je nešto profesionalno, glumačko u njenoj pozi. Ljudi obično ne posmatraju pomno i izbliza jedni druge, osim ako posredi nisu majke i novorođenčad, lekari i pacijenti ili ljubavnici.

On sede. „Voleo bih još malo da prošetam“, reče on.

Ona mu pruži šaku da je uhvati i pomogne joj da takođe ustane. Ta kretnja bila je nehajna i prizivna, ali u glasu joj se pojavi nesigurna nežnost kada je kazala: „Ti si stvarno kao brat... Slobodno uzmi moju ruku. Odmah ću te pustiti.“

Šetali su neko vreme stazama velikog vrta, a zatim ušli u dvorac, sačuvan kao muzej drevnih vremena kraljevanja, zato što je Vea kazala da voli da gleda nakit koji se tamo nalazi. Sa zidova optočenih brokatom i sa kaminskih okvira netremice su ih posmatrali portreti nadmenih lordova i kneževa. Prostorije su bile pune srebra, zlata, kristala, retkog drveta, tapiserija i dragulja. Iza somotske užadi stajali su stražari. Njihove crne i zagasitocrvene uniforme skladno su se slagale sa okolnim sjajem, sa draperijama od zlatnih niti, sa krevetskim prekrivkama od istkanog perja, ali to nije bio slučaj i sa njihovim licima; na licima im se očitavala dosada, umor od celodnevnog stajanja među strancima i obavljanja beskorisnog posla. Ševек i Vea došli su do jednog staklenog kovčega u kome je bio izložen ogrtač kraljice Teae, načinjen od štavljenih koža pobunjenika koji su živi odrani; ta užasna i prkosna žena nosila je ovaj ogrtač kada je odlazila među svoje podanike, obrvane kugom, da tamo izmoli od Boga okončanje zaraze, pre hiljadu četiri stotine godina. „Mene to grozno podseća na jareću kožu“, reče Vea, posmatrajući izbledelu, pohabanu odrpinu u staklenom kovčegu. Zatim podiže pogled ka Ševеku. „Je li sve u redu s tobom?“

„Voleo bih da što pre odem odavde.“

Kada su se vratili u vrt, lice mu je postalo manje bledo, ali on se sa izrazom mržnje osvrnuo prema zidinama dvorca. „Zašto toliko držite do te sramote?“ upita on.

„Ali to je samo istorija. Takve stvari se danas ne bi mogle dogoditi!“

Odvela ga je na prvu popodnevnu predstavu u jedno pozorište, gde se davala komedija o mladim bračnim parovima i taštama i svekrvama, puna šala na račun seksualnog odnosa, ali bez ikakvog pominjanja seksualnog odnosa. Ševек je nastojao da se smeje onda kada je to i Vea činila. Posle toga otišli su u jedan restoran u središtu grada, mesto koje se odlikovalo neverovatnom raskoši. Obed je tu koštao stotinu jedinica. Ševек je jeo veoma malo, zato što je dobro ručao, ali popustio je pred Veinim navaljivanjem i ispio je dve ili tri čaše vina, koje mu se učinilo prijatnije nego što je očekivao i kao da nije vršilo nikakva štetna dejstva na njegovu kadrost da razmišlja. Nije imao dovoljno novaca da plati račun, ali Vea nije ponudila da podele izdatak, već mu je samo predložila da popuni ček, što je on i učinio. Potom su uzeli u najam jedna kola i odvezli se do Veinog stana; tamo je takođe dopustila da on plati vozaču. Da li je moguće, zapitao se on, da je Vea, u stvari, prostitutka, jedno od onih tajanstvenih stvorenja? Ali prostitutke su, kako je Odo pisala o njima, siromašne žene, a Vea to jamačno nije bila; 'njenu' zabavu, kazala mu je, pripremili su 'njen' kuvar, 'njena' služavka, 'njen' dobavljač. Osim toga, muškarci na univerzitetu govorili su o prostitutkama sa prezirom, kao o prljavim stvorovima, dok je Vea, uprkos svojoj stalnoj zavodljivosti, ispoljavala takvu osetljivost na otvoreni razgovor o ma čemu seksualne prirode da je Ševек morao u ophođenju sa njom da pomno vodi računa o tome kako se izražava, kao što bi to činio na matičnom svetu u razgovoru s nekim stidljivim desetogodišnjim detetom. Kada se sve sabere, on nije znao šta je tačno Vea.

Njene sobe bile su prostrane i raskošne, sa blistavim pogledima na svetlosti Nioa; nameštaj je sav bio beo, baš kao i tepisi. Ali Ševек je već bio oguglao na raskoš, a i postao je veoma pospan. Gosti su se očekivali tek kroz jedan sat. Dok se Vea presvlačila, on je zaspao u jednoj velikoj, beloj fotelji u dnevnoj sobi. Služavka koja je nešto zveketavo pospremla na stolu probudila ga je baš u času kada se Vea vratila, odevena sada u iotsko formalno večernje ruho za žene: dugačku,

plisiranu suknju, naboranu od kukova; čitav gornji deo tela bio je nag. U pupku joj se blistao jedan mali dragulj, baš kao što je to video, sa Tirinom i Bedapom, pre četvrt stoleća u Severozalaznom oblasnom naučnom institutu, baš tako... Poluprobuden i potpuno uzbuđen, on se upilji u nju.

Ona mu uzvratila pogled, osmehnuvši se malo.

Zatim sede na jednu nisku stolicu bez naslona, sa jastučićima, blizu njega, kako bi mogla da ga gleda u lice. Namestila je belu suknju preko članaka i rekla: „Dobro, kaži mi sada, kakav je stvarno odnos između muškaraca i žena na Anaresu.“

Bilo je neverovatno. Služavka i dobavljač takođe su se nalazili u sobi; ona je znala da on ima ortaka, a i on je znao da ga ona ima; uz to, oni nisu izmenili nijednu reč o seksualnom odnosu. Pa ipak, njena odeća, njene kretnje, njen ton... šta je sve to bilo do najotvoreniji poziv?

„Između muškarca i žene postoji onakav odnos kakav oni žele da postoji“, reče on, prilično oporo. „Svako ponaosob i oboje.“

„Znači, istina je: kod vas odista nema morala?“ upita ona, tobože zaprepašćena, ali očigledno očarana.

„Ne znam kako to misliš. Povrediti nekoga tamo isto je kao i povrediti nekoga ovde.“

„Hoćeš da kažeš da imate sva ista stara pravila? Vidiš, ja smatram da je i moral samo jedno sujeverje, poput religije. Valja ga odbaciti.“

„Ali moje društvo“, reče on, potpuno zbunjen, „predstavlja pokušaj da se on postigne. Odbaciti moralisanje, to da... pravila, zakona, kazne... kako bi ljudi mogli sami da vide šta je dobro, a šta zlo, i da odaberu između toga.“

„Odbacili ste, dakle, sva ona uputstva u stilu 'ovo treba', 'ovo ne treba'. Ali, znaš, mislim da je vama, Odonjanima, promakla suština stvari. Odbacili ste sveštenike, sudije, zakon o razvodu i sve ostalo, ali vam je prava nevolja ipak ostala. Samo ste je potisli unutra, u savest. Ona je i dalje tu. U podjednako meri robovi kao i ranije! Niste, zapravo, slobodni.“

„Otkud ti to znaš?“

„Pročitala sam članak o odonizmu u jednom časopisu“, reče ona. „A i ceo dan smo proveli zajedno. Ja te ne poznajem, ali znam neke stvari o tebi. Znam da imaš... da se negde u tebi nalazi kraljica Teaea, tu u toj tvojoj kosmatoj glavi. Ona upravlja tobom baš kao što je ta stara tiranka radila sa svojim slugama. Ona ti kaže. 'Učini to!' i ti učiniš, a onda ti naredi: 'Nemoj to učiniti!' i ti ne učiniš.“

„Njoj tamo i jeste mesto“, uzvratila on, osmehnuvši se. „U mojoj glavi.“

„Nije. Bolje je držati je u jednom dvorcu. Tako se možeš pobuniti protiv nje. To bi ti i učinio! Tvoj praprapradeda se pobunio; na kraju je otišao na mesec da bi utekao. Ali poveo je sa sobom i kraljicu Teaeu i vi je još imate!“

„Možda. Ali ona je naučila, na Anaresu, da ako mi naredi da povredim nekoga, ja ću onda povrediti sebe.“

„Isto staro licemerje. Život je borba, a najjači pobeđuje. Sve što civilizacija čini jeste da prikrije krv i pokrije mržnju lepim rečima!“

„Tvoja civilizacija, možda. Naša ne skriva ništa. Sve je tamo jasno. Kraljica Teaea nosi na Anaresu vlastitu kožu. Mi se držimo jednog zakona, samo jednog, zakona ljudske evolucije.“

„Prema zakonu ljudske evolucije preživljavaju najjači!“

„Tako je, a najjači, u okviru postojanja bilo koje društvene vrste, jesu oni koji su najdruštveniji. Ili, ljudskim jezikom govoreći, najetičkiji. Shvataš, mi na Anaresu nemamo ni žrtvi ni neprijatelja. Imamo jedino sami sebe. A nikakva snaga se ne dobija međusobnim povređivanjem. Samo slabost.“

„Nije me briga za povređivanje i nepovređivanje. Nije me briga za osale, baš kao što i nikog drugog nije briga. Oni se samo pretvaraju. Ja ne želim da se pretvaram. Ja želim da budem slobodna!“

„Ali, Vea“, počeo on, nežno, jer ga je ovaj vapaj za slobodom veoma dirnuo, ali oglašio se zvono na ulaznim vratima. Vea ustade, ispravi suknju i uz osmeh krenu da dočeka goste.

Tokom narednog sata stiglo je između trideset i četrdeset ljudi. Ševak se u početku osećao zlovoljno, nezadovoljno, bilo mu je dosadno. Bio je to tek jedan u nizu istih prijema na kojima svi stoje unaokolo sa čašama u rukama, osmehujući se, i pričaju glasno. Ali ubrzo mu je postalo zabavnije. Razgovori i rasprave uzeli su maha, ljudi su posedali da pričaju, okolnosti su sve više nalikovale na neku zabavu sa Anaesa. Fino sitno pecivo i komadići mesa i ribe izdašno su služeni, a brižljivi kelner neprekidno je dolivao čaše. Ševak je prihvatio jedno piće. Imao je priliku već mesecima da posmatra kako Urašani loču alkohol, ali nijednom od njih kao da od toga nije bilo zlo. Piće je imalo ukus kao neki lek, ali neko mu je objasnio da je posredi uglavnom kisela voda, što mu se dopalo. Bio je žedan, tako da ga je ispio naiskap.

Dva muškarca bila su rešena da sa njim razgovaraju o fizici. Jedan od njih odlikovao se uljudnim načinom ophođenja i Ševak je, zahvaljujući tome, uspevao da ga izbegava neko vreme, budući da je odavno ustanovio da teško o fizici razgovara sa nefizičarima. Drugi je bio nadmen i uporan i njemu se nije moglo uteći; no, rasrđenost, kako je Ševak takođe ustanovio, znatno mu je olakšavala razgovor. Čovek se u sve razumeo, kako izgleda zbog toga što je posedovao mnogo novca. „Kako ja vidim stvari“, obavesti on Ševaka, „vaša teorija Istovremenosti naprosto poriče najočigledniju činjenicu o vremenu, činjenicu da vreme prolazi.“

„Da, pa vidiš, u fizici su ljudi obazrivi oko onoga što nazivaju 'činjenicama'. Stvari su tu drugačije nego kada su u pitanju poslovi“, uzvratilo Ševak veoma blago i pomirljivo, ali postojao je izvestan prizvuk u toj blagosti koji je nagnao Vea da napusti skupinu sa kojom je u blizini časakla i da im se pridruži kako bi slušala. „Govoreći strogo iz perspektive teorije Istovremenosti, Sled se ne smatra fizički objektivnom pojavom, već subjektivnom.“

„Dobro, prestani sada da plašiš Dearija i prevedi nam to na običan jezik“, umeša se Vea. Njena snalažljivost nagnala je Ševaka da se osmehne.

„Pa, mi mislimo da vreme 'prolazi', da protiče mimo nas, ali šta ako smo mi ti koji se kreću napred, iz prošlosti u budućnost, stalno otkrivajući novo? To bi pomalo nalikovalo na čitanje knjige, shvataš? Knjiga je cela pred nama, u isti mah, između korica. Ali ako želiš da pročitaš sadržaj i da ga razumeš, moraš početi od prve strane, a zatim napredovati, redom. Možda je i Vaseljena jedna veoma velika knjiga, a mi veoma mali čitaoci.“

„Ali činjenica je“, reče Deari, „da mi Vaseljenu iskušujemo kao Sled, kao tok. U tom slučaju, kakva je korist od teorije koja govori o tome kako na nekoj višoj ravni sve to možda večno postoji uporedno. Takve stvari verovatno su zanimljive vama, teoretičarima, ali nemaju nikakvu praktičnu primenljivost, nebitne su za stvarni život. Osim ako ne znače da možemo da napravimo vremeplov!“ dodade on uz svojevrsnu oporu, pritivornu dobrodušnost.

„Ali mi ne iskušujemo Vaseljenu samo kao Sled“, uzvratilo Ševak. „Zar nikada ne sanjaš, gospodine Deari?“ Bio je ponosan na sebe zato što se jednom setio da nekoga oslovi sa 'gospodine'.

„Kakve to veze ima sa ovim?“

„Kako izgleda, mi jedino u svesnom stanju uopšte iskušujemo vreme. Za bebicu nema vremena; ona se ne može odvojiti od prošlosti i razumeti kako se ta prošlost odnosi prema njenoj sadašnjosti, niti može da planira kako bi se njena sadašnjost mogla odnositi prema budućnosti. Beba ne zna da vreme prolazi; ona ne razume smrt. Nesvesni um odraslih i dalje je takav. U snu nema vremena i Sled je sasvim izmenjen, a uzrok i posledica su izmešani. U mitu i predanju nema vremena. Na koju se prošlost misli u bajci kada se kaže 'jednom davno'? I tako, kada mistik ponovo

uspostavi vezu između svoga razuma i svoje nesvesnosti, on vidi kako sve postaje kao jedno biće i shvata večni povratak.“

„Da, mističi“, reče stidljiviji čovek, kao da je to jedva čeka. „Tebores, iz osmog hiljadugodišta. On je napisao: Nesvesni um jednakih je razmera kao i Vaseljena.“

„Ali mi nismo bebe“, umeša se Deari, „mi smo razumni ljudi. Je li vaša Istovremenost svojevrsan mistični regresivizam?“

Usledila je pauza, dok se Ševек posluživao jednim pecivom koje nije želeo i dok ga je jeo. Danas je već jednom izgubio strpljenje i napravio budalu od sebe. A jednom je sasvim dovoljno.

„Možda bi stvar mogao da razumeš“, reče on najzad, „kao pokušaj da se sastavi bilans. Vidiš, Sled divno objašnjava naš osećaj linearnog vremena i izvesnot evolucije. On obuhvata postanje i smrtnost. Ali tu se i zaustavlja. Odnosi se na sve što se menja, ali ne može da objasni zašto stvari takođe traju. On govori jedino o streli vremena, a nikada o krugu vremena.“

„O krugu?“ upita učtiviji sabesednik, uz tako očitu želju da shvati, da je Ševек gotovo zaboravio na Dearija i poletno se dao u objašnjavanje, gestikulirajući šakama i rukama, kao da svojim slušaocima nastoji da pokaže, materijalno, strele, krugove, oscilacije o kojima je govorio. „Vreme teče i u ciklusima, baš kao i pravolinijski. Planeta kruži: shvataš? Jedan ciklus, jedna orbita oko sunca, predstavlja jednu godinu, zar ne? Dve orbite su dve godine i tako dalje. Čovek može unedogled da računa oribite... kao posmatrač sa strane. I odista, upravo takvim sistemom mi i računamo vreme – na tome se zasniva hronometar, časovnik. Ali unutar sistema, ciklusa, gde je vreme? Gde je početak ili kraj? Beskrajno ponavljanje je atemporalan proces. Taj proces se mora uporediti, odnositi na neki drugi ciklični ili neciklični proces, da bi se mogao sagledati kao temporalan. Sve je to veoma neobično i zanimljivo, znaš. Atomi, sećаш se, imaju ciklično kretanje. Stabilna jedinjenja sazdana su iz delova koji imaju pravilno, periodično kretanje, relativno jedno prema drugom. U stvari, upravo ti sićušni, vremenski kružni ciklusi atoma pružaju materiji neophodnu postojanost da omogući evoluciju. Male bezvremenosti, sakupljene ujedno, tvore vreme. A onda, u velikim razmerama, tu je kosmos: znaš, mi smatramo da svekolika Vaseljena predstavlja jedan cikličan proces, oscilacije širenja i sažimanja, bez ikakvog 'pre' ili 'posle'. Jedino unutar svakog od velikih ciklusa, u kojima mi živimo, jedino tu postoji linearno vreme, evolucija, promena. Vreme, dakle, ima dva vida. Postoji strela, voda koja teče, bez čega nema promene, nema napredovanja, pravca, postanja. Postoji, međutim, i krug ili ciklus, bez koga je kaos, besmislen sled trenutaka, svet bez časovnika, godišnjih doba i obećanja.“

„Ne možete izreći dve međusobno protivurečene tvrdnje o istoj stvari“, reče Deari, uz mirnoću proisteklu iz nadmoćnog znanja. „Drugim rečima, jedan od tih 'vidova' je stvaran, dok je drugi samo privid.“

„Mnogi fizičari su kazali to isto“, priznade Ševек.

„Ali šta vi kažete?“ upita onaj koji je hteo da zna.

„Pa, ja mislim da postoji jednostavan izlaz iz poteškoće... Može li ma ko poreći bilo postojanje ili postanak kao privid? Postanak bez postojanja je besmislen. Postojanje bez postanka bilo bi silno dosadno... Ako je um kadar da pojmi vreme u oba ova smisla, onda bi prava hronozofija trebalo da pruži polje na kome bi se mogao shvatiti odnos dva vida ili procesa vremena.“

„Ali kakva je korist od te vrste 'shvatanja'“, upita Deari „ako iz njega ne proisteknu praktične, tehnološke primene? Samo obična jezička akrobatika i ništa više.“

„Postavljaš pitanja kao pravi profiter“, reče Ševек, ali niko nije shvatio da je on uvredio Dearija najuvredljivijom reči iz svog vokabulara; štaviše, Deari se lagano naklonio, prihvativši kompliment sa zadovoljstvom. Već je, međutim, osetila napetost i umešala se: „Uistinu ne razumem ni reč od onoga što si kazao, znaš, ali čini mi se, ako sam ipak shvatila ono što si rekao o knjizi... da sve, u stvari, postoji sada... zar onda ne bismo mogli da proričemo budućnost? Je li ona već tu?“

„Ne, ne“, ogласi se stidljiviji čovek, nimalo stidljivo. „Budućnost nije tu kao kauč ili kuća. Vreme nije prostor. Ne može se hodati po njemu!“ Vea vedro klimnu, kao da joj je veoma prijalo što je razložno učutkana. Kao da je skupio hrabrost ovim isključenjem žene iz viših oblasti mišljenja, stidljivi čovek okrenu se prema Deariju i reče: „Meni se čini da temporalna fizika može imati primenu u etici. Da li biste se vi složili sa tim, gospodine Ševeće?“

„U etici? Pa ne znam. Uglavnom se bavim matematikom, znaš. Ne možeš sastavljati jednačine od etičkog ponašanja.“

„Zašto?“ upita Deari.

Ševек ga je prenebregao. „Ali istina je, hronozofija ima veze sa etikom. Zato što naše osećanje vremena uključuje našu sposobnost da razdvajamo uzrok i posledicu, sredstva i cilj. Beba, ponovo, životinja, oni ne vide nikakvu razliku između onoga što čine sada i onoga što će se zbog toga dogoditi. One nisu u stanju da naprave koturaču ili da daju obećanje. Mi jesmo. Uvidevši razliku između sada i ne sada, u stanju smo da uspostavimo vezu. I upravo tu stupa na scenu moral. Odgovornost. Kazati da će dobre posledice proisteći iz rđavih uzroka isto je što i kazati da ako povučem uže preko ovog kotura ono će podići teret na onome. Prekršiti obećanje znači poreći stvarnost prošlosti, odnosno poreći nadu u stvarnu budućnost. Ako su vreme i razum funkcije jedno drugoga, ako smo mi stvorenja vremena, onda je bolje da ga upoznamo i da nastojimo da to znanje što celovitije iskoristimo. Da se odgovorno ponašamo.“

„Ali pazite“, reče Deari, uz neizrecivo zadovoljstvo zbog svoje oštroumnosti, „upravo ste kazali da u vašem sistemu Istovremenosti nema ni prošlosti ni budućnosti već da postoji samo svojevrsna večna sadašnjost. Kako onda možete biti odgovorni za knjigu koja je već napisana? Sve što možete da učinite jeste da je pročitate. Nema izbora, ne postoji nikakva sloboda delanja.“

„To je nedoumica determinizma. Sasvim si u pravu, to je implicitno u razmišljanjima simulantista. Ali ni razmišljanja pristalica Sleda nisu lišena nedoumica. Evo kako to kod njih izgleda; poslužiću se jednom pomalo luckastom slikom: ti hitneš kamen ka drvetu i sad, ako si simulantist, kamen je već udario drvo, a ako si sekventist, do toga nikada ne može doći. Za šta se, dakle, opredeliti? Možda bi ti se najviše dopalo da bacaš kamenove ne razmišljajući o tome i tako da se uopšte ne opredeljuješ. Meni se, međutim, više dopada da stvari prihvatim u složenom vidu i da se opredelim za obe mogućnosti.“

„Kako... kako ih pomirujete?“ upita stidljivi čovek usrdno.

Ševек se gotovo nasmejao u oćajanju. „Ne znam. Već veoma dugo radim na tome! Na kraju krajeva, kamen ipak udara drvo. A to se ne može objasniti ni čistim sledom ni čistim jedinstvom. No, mi i ne želimo čistotu, već složenost, odnos između uzroka i posledice, sredstva i cilja. Naš model kosmosa mora biti u podjednakoј meri neiscrpan kao i sam kosmos. Složenost koja uključuje ne samo trajanje nego i postanje, ne samo postojanje nego i postanak, ne samo geometriju nego i etiku. To za čim tragamo nije odgovor već samo kako da postavimo pitanje...“

„Sve je to lepo, ali ono što je potrebno industriji jesu odgovori“, reče Deari.

Ševек se polako okrenu, pogleda ga s visine i ne reče ništa.

Usledila je teška tišina, koju je prva prekinula Vea, ljupka i nedosledna, vrativši se svojoj temi o predviđanju budućnosti. Ostali prihvatitše razgovor o tome, počevši da pričaju o vlastitim iskustvima sa prorocima i vidovnjacima.

Ševек je odlučio da ne kaže ništa više, ma šta ga upitali. Bio je žedniji nego ikada ranije; pustio je da mu kelner dolije čašu i ispio je prijatno, penušavo piće. Osvrnuo se po prostoriji, nastojeći da priguši ljutnju i napetost posmatranjem drugih ljudi. Ali oni su se takođe ponašali veoma emocionalno, što nije bilo nimalo tipično za Iote: vikali su, glasno se smejali, međusobno se prekivali. Jedan par bio je u jeku seksualne predigre u uglu. Ševек odvrati pogled, obuzet odvratnošću. Da li je moguće da sebičare čak i u seksu? Milovati se i imati odnos pred ljudima

koji nisu u parovima bilo je u podjednako meri vulgarno kao i jesti pred ljudima koji su gladni. Ponovo je upravio pažnju na skupinu oko sebe. Završili su razgovor o prorokovanju i sada su prešli na politiku. Raspravljali su o ratu, o tome kakav će biti naredni korak Tva, šta će A-Io preduzeti, šta će učiniti VSV.

„Zašto govorite samo o apstrakcijama?“ upita on najednom, zapitavši se, dok je to izgovarao, zašto se uopšte oglasio kada je rešio da to ne čini. „Posredi su ne nazivi zemalja nego ljudi koji se međusobno ubijaju. Zašto vojnici idu u rat? Zašto čovek odlazi da ubija strance?“

„Ali vojnici i jesu za to“, reče jedna mala, ljupka žena sa opalom u pupku. Nekoliko muškaraca počeo uglaša da mu objašnjava načelo nacionalnog suvereniteta. Veća ih, međutim, prekide: „Ali pustite ga da govori. Kako bi ti rešio tu gužvu, Ševeče?“

„Rešenje vam je pred očima.“

„Gde?“

„Anares!“

„Ali ono što vi radite na mesecu ne rešava naše probleme ovde.“

„Čovekov problem svuda je isti. Opstanak. Vrste, grupe, pojedinca.“

„Nacionalna samoodbrana...“ uzviknu neko.

Oni su uzvraćali protivrazlozima, on je uzvraćao. Znao je šta želi da kaže i znao je da to mora da uveri svakog zato što je bilo jasno i istinito, ali nekako mu nije uspevalo da kaže kako treba. Svi su vikali. Mala, ljupka žena potapša po širokom doručju stolice na kojoj je sedela i on se smesti na njega. Njena obrijana, svilasta glava pomoli se ispod njegove mišice. „Zdravo, Mesečare!“ reče ona. Veća je neko vreme bila uz jednu drugu grupu, ali sada se vratila i opet je stajala blizu njega. Lice joj je bilo zajapuren, a oči su joj izgledale krupne i tečne. Učinilo mu se da je video Paea na drugom kraju prostorije, ali unaokolo je bilo toliko lica da su se sva ona pretapala i zamučivala. Stvari su se zbivale na mahove, sa prazninama u međuvremenu, kao da mu je bilo dopušteno da prisustvuje dejstvanju cikličnog kosmosa iz stare Gvarabine hipoteze, u svojstvu posmatrača sa strane. „Načelo zakonite vlasti mora se sačuvati, ili ćemo se raspasti u običnu anarhiju!“ zabruna jedan debeo, namrgođen muškaraca. „Da, da“, uzvratila Ševek, „raspasti se! Mi u tome uživamo već stotinu pedeset godina.“ Nožni prsti male, ljupke žene u srebrnim sandalama proviriše ispod suknje koja je sva bila iskićena stotinama i stotinama sitnih perli. Veća reče: „Ali pričaj nam o Anaresu... kako je stvarno tamo? Je li je na Anaresu odista predivno?“

On je sedeo na doručju stolice, a Veća se spustila, podivši noge, na jedno jastuče kraj njegovih kolena, uspravna i dražesna, sa mekim grudima koje su ga posmatrale svojim slepim očima, sa licem koje se osmehivalo, samozadovoljno, zajapuren.

Nešto tamno preokrenu se u Ševekovom umu, zatamnjujući sve. Usta su mu bila suva. On iskapi punu čašu koju mu je kelner upravo dolio. „Ne znam“, reče konačno; imao je utisak da mu je jezik napola ukočen. „Ne, nije, nije prividno. To je ružan svet. Ne kao ovaj. Anares je sav prašina i suvi bregovi. Sav neplodan i suv. A ni ljudi nisu lepi. Imaju velike šake i stopala, baš kao i ja, odnosno onaj kelner tamo. Ali ne i velike stomake. Veoma se zaprljaju, a onda se zajedno kupaju, što ovde niko ne čini. Gradovi su veoma mali i dosadni, turobni. Nema dvoraca. Život je jednoličan, sve sam težački rad. Ne možete uvek imati ono što želite, pa čak ni ono što vam je potrebno, zato što ničeg nema dovoljno. Vi, Urašani, imate svega dovoljno. Dovoljno vazduha, dovoljno kiše, trave, okeana, hrane, muzike, zgrada, fabrika, mašina, knjiga, odeće, istorije. Vi ste bogati, vi posedujete. Mi smo siromašni, mi oskudevamo. Vi imate, mi nemamo. Ovde je sve prekrasno. Jedino nisu lica. Na Anaresu ništa nije prekrasno, ništa izuzev lica. Lica drugih, muškaraca i žena. Mi nemamo ništa do to, ništa do jedni druge. Ovde vidite dragulje, tamo vidite oči. A u očima vidite blistavost, blistavost ljudskog duha. Zato što su naši muškarci i žene slobodni... ne posedujući ništa, oni su slobodni. A vi, posednici, posednuti ste. Svi ste vi u tamnici. Svi sami,

samotni, sa ubogom gomilom onoga što posedujete. Živite u zatvoru, umirete u zatvoru. To je sve što mogu da vidim u vašim očima: zid, zid!“

Svi su ga netremice gledali.

Čuo je jačinu svoga glasa kako i dalje odzvanja u tišini, osetio je kako mu uši bukne. Tama, crnilo, ponovo mu se preokrenu u umu. „Vrti mi se u glavi“, reče on i ustade.

Ve a se nađe kraj njega. „Hodi ovamo“, reče ona, nasmejavši se kratko i bez daha. Stala je da se provlači kroz ljude, a on krenu za njom. Osećao je sada da mu je lice veoma ble do, a u glavi mu se i dalje vrtelo; nadao se da ga vodi u kupatiko ili ka nekom prozoru gde bi mogao da udahne malo svežeg vazduha. Ali prostorija u koju su ušli bila je velika i prigušeno osvetljena posrednom rasvetom. Jedan visoki, beli krevet stajao je uza zid; polovinu drugog zida prekrivalo je ogledalo. Osećao se blizak, slatkast miris zastora, posteljine, parfema koji je Ve a koristila.

„Ti si previše“, reče Ve a, stavši tik ispred njega i pogledavši ga pravo u lice, u polutami, uz onaj smeh bez daha. „Uistinu previše... ti si nemoguć... veličanstven!“ Ona mu položi šake na ramena. „Oh, kako su im samo izgledala lica! Moram te poljubiti zbog toga!“ I ona se podiže na prste, podarivši mu svoja usta, svoj beli vrat, svoje nage grudi.

On je zagrl i poljubi je u usta, potisnuvši joj glavu unazad, a zatim u vrat i grudi. Ona se u prvi mah prepustila, kao da nije imala kostiju, a onda se malo izvila, smejući se i blago ga odgurujući, i stala da govori. „Oh, ne, ne, budi dobar“, reče ona. „Hajde, hajde, moramo se vratiti među ostale. Ne, Ševeče, smiri se, to ne dolazi u obzir!“ On nije obraćao pažnju. Povukao ju je sa sobom ka krevetu i ona je pošla, iako je i dalje govorila. Stao je jednom rukom da prebira po složenoj odeći koju je nosio i najzad je uspeo da otkopča pantalone. Potom je na red došla Veina odeća, nisko spuštена, ali čvrsto utegnuta suknja, sa pojasom koji on nikako nije mogao da olabavi kako bi je svukao. „Prekini“, reče mu ona. „Ne, slušaj, Ševeče, ne možemo, ne sada. Nisam uzela sredstvo protiv začeha; ako zatrudnim, naći ću se u gadnoj neprilici, muž mi se vraća za dve nedelje! Ne, pusti me...“ Ali on je nije mogao pustiti; lice mu je bilo priljubljeno uz njeno meko, slatkasto, mirisno telo. „Slušaj me, ne gužvaj mi odeću, ljudi će primetiti, za ime Boga. Čekaj... strpi se malo, sredićemo, naći ćemo neko mesto da se vidimo, moram da vodim računa o svom ugledu, nemam poverenja u služavku, čekaj, ne sada... Ne sada! Ne sada!“ Zaplašena konačno njegovim slepim porivom, njegovom snagom, ona ga odgurnu što je jače mogla, oslonivši mu šake na prsa. On ustuknu jedan korak, pometen njenim iznenada visokim tonom straha i otporom; ali nije mogao da se obuzda zato što ga je njeno protivljenje još više uzbuđivalo. Ponovo ju je privukao k sebi i njegovo seme izli se na belu svilu njene odeće.

„Pusti me! Pusti me!“ ponavljala je ona istim visokim šapatom. On je pusti. Zatim se omamljeno pridiže. Stao je ponovo da prebira po pantalonama, sada nastojeći da ih zakopča. „Ja... izvini... mislio sam da želiš...“

„Blagi Bože!“ reče Ve a, spustivši pogled na suknju pri prigušenoj svetlosti i ispravljajući nabore na njoj. „Baš lepo! Sada se moram presvući.“

Šev ek je stajao, otvorenih usta, teško dišući, opuštenih šaka; a onda, najednom, okrenu se i teturavo iziđe iz polutamne sobe. Obrevši se ponovo u jarko osvetljenoj prostoriji gde je priređen prijem, on krenu kroz zbijene ljude, povodeći se, zape o jednu nogu i najzad ustanovi da mu je dalji put zaprečen telima, odećom, draguljima, grudima, očima, plamenom sveća, nameštajem. Isprečio mu se i jedan sto. Na njemu je stajala jedna plitka zdela sa sitnim pecivom, punjenim mesom, paštetom i travama, raspoređenim u koncentrične krugove nalik na kakav ogroman, beli cvet. Šev ek pokuša da dođe do daha, presamiti se i stade da povraća po zdeli.

„Ja ću ga odvesti kući“, reče Pae.

„Učinite to, za ime Boga“, uzvrat i Ve a. „Jeste li ga tražili, Saio?“

„Oh, nešto malo. Demaere vam je srećom telefonirao.“

„Dobro će mu doći vaša pomoć.“

„Neće biti nikakvih poteškoća sa njim. Leži ošamućen u predvorju. Mogu li da se poslužim vašim telefonom pre no što pođem?“

„Poljubite mi šefa“, reče Vea vragolasto.

Oiie je došao u stan svoje sestre sa Paeom i sa njim je otišao. Sedeli su na srednjem sedištu velika vladine limuzine koja je Paeu uvek stajala na raspolaganju; bilo je to ono isto vozilo kojim se Ševек dovezao sa kosmodroma prošlog leta. Sada je ležao onako kako su ga izručili na zadnje sedište.

„Je li ceo dan bio sa tvojom sestrom, Demaere?“

„Od podneva, kako izgleda.“

„Bogu budi hvala!“

„Zašto se toliko brineš oko toga da ne odluta u neki ozloglašeni kraj? Svi Odonjani su ionako uvereni da smo mi gomila ugnjetenih robova zarade, tako da je svejedno da li će videti ili neće nešto od onoga što tome ide u prilog.“

„Svejedno mi je šta će da vidi. Ne želim da on bude viđen. Jesi li čitao semenjarske novine? Ili letke koji su kružili prošle nedelje u Starom Gradu, o 'Prethodniku'? Mit... o čoveku koji se pojavljuje pre novog hiljadugodišta... 'stranac, otpadnik, izgnanik, koji u svojim praznim šakama donosi vreme što će doći'. Baš takav je bio navod. Rulja je u jednom od onih svojih vražjih apokaliptičnih raspoloženja. Traže predvodnika. Katalizatora. Govorka se o opšem štrajku. Neke stvari nikada neće naučiti. Stalno im je potreban isti nauk. Prokleta buntovnička marva, treba ih poslati da ratuju protiv Tua, za to nam jedino mogu biti od koristi.“

Nijedan više nije rekao ništa do kraja vožnje.

Noćni čuvar kuće višeg nastavnog osoblja pomogao im je da odnesu Ševеka u sobu. Izručili su ga na krevet. Odmah je zahrkao.

Oiie je ostao da izuje Ševеku cipele i da ga pokrije ćebetom. Pijančev dah bio je veoma neprijatan; Oiie se odmače od kreveta, dok su se strah i ljubav, koje je osećao prema Ševеku, komešali u njemu, boreći se za prevlast. On se namrgodi i promrmlja: „Prljava budala.“ Zatim isključi rasvetu i vrati se u drugu sobu. Pae je stajao kraj radnog stola, prebirajući po Ševеkovim papirima.

„Hajdemo“, reče Oiie; izraz odvratnosti mu se pojača. „Pođimo, već je dva po pomoći. Umoran sam.“

„Šta li je kopilan uradio, Demaere? Ovde još nema ničeg, baš ničeg. Da li je obična varalica? Da li je moguće da nas je obmanuo jedan vražji, naivni seljak iz Utopije? Gde je ta njegova teorija? Gde je naš trenutni svemirski let? Gde je naše preimućstvo u odnosu na Haince? Već devet, deset meseci ugađamo tom kopilanu ni za šta!“ Pa ipak, pre no što je krenuo za Oiieom prema vratima, stavio je u džep jedan od papira sa stola.

8. Anares

Nalazili su se na sportskim igralištima Severnog parka Abenaja, njih šestoro, u dugom zlatu, toploti i prašini večeri. Svi su bili prijatno siti, budući da su u obedovanju proveli najveći deo popodneva, sudelujući u uličnoj svetkovini i na gozbi sa kivanjem na otvorenoj vatri. Bio je to praznik iz sredine leta, Dan ustanka, kojim se proslavljala prva velika pobuna u Nio Esei, uraške godine 740, pre skoro dva stoleća. Tog dana kuvari i radnici u obedovaonicama bili su počasni gosti cele ostale zajednice, zato što je sindikat kuvara i kelnera otpočeo štrajk koji je doveo do ustanka. Bilo je mnogo takvih tradicija i svetkovina na Anaresu; neke od njih osnovali su Naseljivači, dok su druge, kao što je bila poslava žetve ili svečanost dugodnevice, nastale spontano iz ritmova života na planeti i potrebe onih koji zajedno rade da zajedno i proslavljaju.

Razgovarali su, svi prilično nepovezano, izuzev Takver. Ona je igrala satim, pojela zamašne količine prženog hleba i usoljenog mesa i uopšte se osećala veoma poletno. „Zašto je Kvigot premešten u ribarnice Keranskog mora, gde će morati da krene od samog početka, dok će Turib nastaviti njegov istraživački program ovde?“ upita ona. Njen istraživački sindikat uključen je u jedan projekat pod neposrednim poslovođstvom UPR-a, i ona je odskora postala odlučan pristalica nekih Bedapovih zamisli. „Zato što je Kvigot dobar biolog koji se ne slaže sa Simasovim smuti-pa-prospi teorijama, dok je Turib ništarija koja trlja Simasova leđa u kupatilu. Videćete ko će preuzeti upravu nad programom kada se Simas povuče. Ona će to učiniti, Turib, kladim se!“

„Šta znači 'kladiti se'?“ upita neko kome tog časa nije bilo do društvene kritike.

Bedap, koji se proširio oko pasa i sada se ozbiljno latio vežbanja, pomno je trčkarao po terenu. Ostali su sedeli na jednoj prašnjavoj klupi pod drvećem, vežbajući verbalno.

„To je iotski glagol“, reče Ševak. „Posredi je igra u kojoj Urašani pogađaju verovatnoće. Onaj ko tačno pogodi dobija vlasništvo drugog.“ On je odavno prestao da se drži Sabulove zabrane da pominje svoje poznavanje iotskog.

„Kako je neka od njihovih reči prodrla u pravik?“

„Preko Naseljivača“, uzvratila neko drugi. „Morali su da nauče pravik kao odrasli; jamačno su nastavili da još veoma dugo misle na starim jezicima. Pročitao sam negde da reč proklet uopšte ne postoji na praviku: i ona je iotskog porekla. Farigv nije predvideo nikakve kletve kada je izumeo jezik, ili ako i jeste, njegovi kompjuteri nisu shvatili njihovu neophodnost.“

„Šta je, onda, pakao?“ upita Takver. „Mislila sam da to znači otpad za drek u mestu gde sam odrasla. 'Idi u pakao!' Najgore mesto gde se može otići.“

Desar, matematičar, koji je dobio stalno radno odredište u Institutu i koji se još vrzmao oko Ševaka, iako je retko razgovarao sa Takver, reče svojim kriptografskim stilom: „Znači Uras.“

„Na Urasu to znači mesto gde odlaziš kada si proklet.“

„Nešto kao premeštaj na Jugozapad preko leta“, reče Terus, ekolog, stara Takverina prijateljica.

„Na iotskom je to u religijskom smislu.“

„Znam da moraš da čitaš iotski, Ševe, ali moraš li da čitaš religiju?“

„Dobar deo stare uraške fizike sasvim je u religiji. Tu se i pojavljuju takve zamisli. 'Pakao' znači mesto apsolutnog zla.“

„Skladište đubriva u Okrugloj Dolini“ reče Takver. „To sam i mislila.“

Prišao im je Bedap, sav zadiha, pobeleo od prašine, sa prugama znoja. Teško se spustio pokraj Ševeka, dahćući.

„Reci nešto na iotskom“, zamoli ga Ričat, Ševikov student. „Kako zvuči?“

„Pa znaš veš: pakao, proklet!“

„Prekini da me kuneš“, reče jedna devojka, zakikotavši se, „i izgovori jednu celu rečenicu.“

Ševik dobroćudno reče jednu rečenicu na iotskom. „Ne znam, u stvari, kako se tačno izgovora“, dodade on „samo nagađam.“

„Šta je značila?“

„Ako protok vremena predstavlja stvojestvo ljudske sveti, onda su prošlost i budućnost funkcije uma. Jedan presekvantista, Keremčo.“

„Ima nečeg strašnog u pomisli da ljudi govore, a ti ne možeš da ih razumeš!“

„Oni se čak ni međusobno ne mogu razumeti. Govore na stotine različitih jezika, ti ljudi arhisti sa meseca...“

„Vode, vode“, reče Bedap, i dalje dahćući.

„Nema vode“, uzvratu Terus. „Kiša nije padala već osamnaest dekada. Sto osamdeset tri dana, tačnije govoreći. Najduža suša u Abenaju u poslednjih četrdeset godina.“

„Ako ovako potraje, moraćemo da recikliramo mokraču, baš kao što su činili dvadesete godine. Šta kažeš na čašu piše, Ševe?“

„Ne zbijaj šalu“, reče Terus. „Na ivici smo provalije. Da li će pasti dovoljno kiše? Berbe lišća na Jugoishodu već su sasvim podbacile. Tamo nije bilo ni kapi kiše već trideset dekada.“

Svi podigoše pogled ka zamagljenom, zlatnom nebu. Zupčasto lišće drveća pod kojim su sedeli, visokih, egzotičnih stabala sa Starog sveta, bilo je sasvim klonulo na granama, prašnjavo, skvrčeno od suše.

„Nikad više Velika suša“, reče Desar. „Moderna postrojenja za desalinizaciju. Spreće.“

„Mogla bi da pomognu da se ublaži“, reče Terus.

Zima je te godine došla rano, hladna i suva na severnoj polulopti. Smrznuta prašina na vetru po niskim, širokim ulicama Abenaja. Voda za kupanje bila je strogo racionisana: žeđ i glad odneli su prevagu nad čistoćom. Hrana i odeća za dvadeset miliona žitelja Anaresa dobijane su od biljke holum: od lišća, semena, vlakna, korenja. Postojale su izvesne zalihe tekstila u stovarištima i skladištima, ali nikada nije bilo dovoljno hrane u rezervi. Voda je upravljana ka zemlji kako biljke ne bi uvenule. Nebo iznad grada bilo je bez oblaka i izgledalo bi vedro, ali optakala ga je žuta koprena prašina koju je vetar nanosio iz suvljih predela na jugu i zapadu. Ponekad, kada bi vetar duvao sa severa, sa Ne Tere, žuta izmaglica bi se raščistila i tada bi se ukazalo blistavo, prazno nebo čija se tamna plavet zgušnjavala u purpurno ka zenitu.

Takver je bila trudna. Uglavnom joj se spavalo i bila je dobroćudna. „Ja sam riba“, kazala je „riba u vodi. Ja sam u bebi koja je u meni.“ Ali povremeno bi je rad iscrpeo ili bi ostala gladna posle nešto smenjenih sledovanja u trpezarijama. Trudnice su, baš kao i deca i stari ljudi, mogle da dobiju malo pojačanu ishranu, dodatni obrok u jednaest, ali ona ga je često propuštala, sprečena tačno određenim rasporedom zaduženja. Tekver je mogla da propusti jedan obrok, ali ne i ribe u njenim laboratorijskim tankovima. Prijatelji bi joj često donosili nešto što bi sačuvali od svojih sledovanja ili što bi preostalo u njihovim trpezarijama, kakvo punjeno pecivo ili neko voće. Ona bi sve pojela sa zahvalnošću, ali je i dalje čeznula za slatkišima, a u slatkišima se sve više oskudevalo. Kada bi bila umorna, postajala je brižna i lako bi se uzrujala; bila bi dovoljna jedna reč da plane.

U poznu jesen Ševik je završio rukopis Načela Istovremenosti. Dao ga je Sabulu da bi ga ovaj odobrio za štampanje. Sabul ga je zadržao jednu dekadu, dve dekade, tri dekade, ne govoreći ništa o tome. Ševik ga je najzad pitao. Odgovorio mu je da još nije stigao da ga pročita, da je odveć

zauzet. Ševек je nastavio da čeka. Zima je bila u punom jeku. Suvi vetar duvao je iz dana u dan; tlo je bilo smrznuto. Sve kao da se zaustavilo, nelagodno zaustavilo, čekajući kišu, rođenje.

U sobi je bio mrak. Svetiljke su upravo uključene u gradu; izgledale su slabašno pod visokim, tamnosivim nebom. Takver je ušla unutra, uključila svetiljku i čučnula u ogrtaču pored grajača. „Oh, kako je hladno! Grozno. Stopala su mi u takvom stanju kao da sam hodala po ledu; malo je nedostajalo da zaplaćem na putu ovamo, toliko su me bolela. Odvratne profitterske čizme! Zašto nismo u stanju da napravimo jedan pošten par čizama? Zbog čega si sedeo u mraku?“

„Ne znam.“

„Jesi li bio u trpezariji? Bilo je malo preostale hrane, pa sam nešto uzela na povratku ovamo. Morala sam da ostanem, izgleda su se jajašca kukurija i trebalo je da pokupimo mlađ iz tankova pre no što je pojedu odrasle ribe. Jesi li jeo?“

„Nisam.“

„Ne budi zlovoljan. Molim te, ne budi zlovoljan večeras. Ako još nešto zakaže, stvarno ću početi da plaćem. Sita sam već tog neprestanog plakanja. Prokleti, glupi hormoni! Kada bih samo mogla da imam bebe kao riba: položim jaja, otplivam i to je sve. Osim ako se ne vratim i ne pojedem ih... Šta si se tu ukipio? Znaš da to ne mogu da podnesem.“ Suze su počele da joj naviru dok je čučala pored grejača, iz koga je dopirala struja toplote, i pokušavala da ukrućenim prstima razveže čizme.

Ševек ništa nije uzvratio.

„Dobro, šta ti je? Pa ne možeš samo tako sedeti!“

„Sabul me je pozvao danas. Neće da preporuči Načela ni za štampanje ni za izvoz.“

Takver prestade ra razvezuje čizme i sede. Pogledala je Ševеka preko ramena. Konačno reče: „Šta je tačno kazao?“

„Eno ti na stolu kritika koju je napisao.“

Ona se pridiže, teškim korakom dođe do stola, noseći jednu čizmu, i stade da čita tekst, nagnuta preko plohe, sa rukama u džepovima ogrtača.

„Još od naseljavanja Anaresa predstavljalo je opšte prihvaćeno načelo da je fizika Sleda temelj hronozofske misli u odonjanskom društvu. Sebično odstupanje od solidarnosti sa ovim načelom može da za ishod ima jedino jalovo baratanje nepraktičnim hipotezama bez društvene organske korisnosti, ili ponavljanje sujeverno-religijskih spekulacija neodgovornih, unajmljenih naučnika iz profitskih država Urasa...’ Oh, kakav profiter! Maloumni, zadivljivi, ubogi, odonjanski demagog! Da li će dati ovu kritiku u štampu?“

„Već je dao.“

Klekla je da bi konačno izula čizme. Podigla je nekoliko puta pogled prema Ševеku, ali nije mu prišla niti je pokušala da ga dodirne, a i neko vreme ništa nije kazala. Kada je to najzad ponovo učinila, glas joj više nije bio povišen i napet kao ranije, već je posedovao svoje prirodno promuklo, krznasto svojstvo. „Šta ćeš učiniti, Ševe?“

„Ništa ne mogu da učinim.“

„Štampaćemo knjigu. Osnuj štamparski sindikat, nauči da sastavljaš slog i sam obavi stvar.“

„Velika je oskudica u hartiji. Štampa se samo ono što je veoma važno. Jedino publikacije UPR-a, dok ponovo sve ne bude u redu sa zasadima holuma.“

„Možeš li onda da malo promeniš pristup? Prikrij ono što hoćeš da kažeš. Ukrasi ga sekvencijalnim ukrasima. Tako će prihvatiti stvar.“

„Ne možeš prikriti crno kao belo.“

Nije ga pitala da li može da zaobiđe Sabula ili da pokuša sa nekim višim. Na Anaresu nije trebalo uopšte da bude viših i nižih. Nije bilo obilaženja. Ako nisi mogao da radiš u solidarnosti sa svojim sindicima, radio si sam.

„Šta ako...“ zausti ona, ali zastade. Zatim ustade i odloži čizme uz grejač da se osuše. Skinula je ogrtač, okačila ga i ogrnula se teškim šalom, ručno ispletenim. Sela je na krevetsko uzvišenje, gundajući dok se spuštala poslednjih nekoliko inča. Podigla je pogled prema Ševeku koji je sedeo okrenut postrance između nje i prozora.

„Šta bi bilo kada bi mu ponudio da se potpiše kao koautor? Kao kod one prve stvari koju si napisao.“

„Sabul ne bi stavio svoje ima pod 'sujeverno-religijske spekulacije'.“

„Jesi li siguran? Jesi li siguran da to nije upravo ono što on želi? On zna šta je to, zna šta si učinio. Oduvek si govorio da je lukav. Dobro zna da će ga to baciti zajedno sa celom školom Sleda u spremnik za preradu. Ali ako bi mogao da podeli sa tobom, da uzme udela u priznanju? Sve što je on – to je ego. Kada bi mogao da kaže da je to i njegova knjiga...“

„Podelio bih tu knjigu sa njim kako što bih podelio i tebe“, reče Ševек ogorčeno.

„Ne gledaj tako na stvari, Ševe. Knjiga je ta koja je važna, zamisli. Slušaj. Mi želimo da zadržimo sa nama ovo dete koje će se roditi, želimo da ga volimo. Ali ako bi iz nekog razloga ono umrlo ukoliko ga zadržimo, ako bi moglo da živi jedino u jaslama, tako da nikada ne bismo mogli da ga vidimo ili da mu saznamo ime, ako bismo, dakle, stajali pred takvim izborom, za šta bi se ti opredelio? Da zadržiš mrtvorodenče? Ili da daš život?“

„Ne znam“, reče on. Stavio je glavu u šake, bolno trljajući čelo. „Da, svakako. Da. Ali ovo... Ali ja...“

„Brate, drago srce“, reče Takver. Čvrsto je stisnula šake u krilu, ali nije ih pružila prema njemu. „Nevažno je koje ime stoji na knjizi. Ljudi će znati. Istina je knjiga.“

„Ja sam ta knjiga“, reče on. Zatim zaklopi oči i ostade nepomično da sedi. Takver mu tada priđe, bojažljivo, dodirnuvši ga blago, kao da dodiruje neku ranu.

Početkom 164. godine u Abenaju je objavljena prva, nepotpuna, drastično redigovana verzija Načela Istovremenosti, sa Sabulom i Ševekom kao koautorima. UPR je štampao samo važna uputstva i dokumenta, ali Sabul je imao uticaja kod štamparskog i informacionog odeljenja UPR-a i uspeo je da ih uveri u propagandu vrednost knjige u inostranstvu. Uras, kazao je on, likuje zbog suše i moguće gladi na Anaresu; poslednja pošiljka iotskih novina i časopisa obilovala je zluradim proročanstvima o neposredno predstojećem krahu odonjanske ekonomije. Ovo se najbolje može opovrci, kazao je Sabul, objavljivanjem jednog kapitalnog dela čisto teorijskog karaktera, 'tog spomenika nauke', kako je napisao u revidiranoj kritici, 'koji se uznosi nad materijalnim nedaćama da bi dokazao neuništivu životnost odonjanskog društva i njegovo likovanje nad arhičnim posedništvom na svakom području ljudske misli'.

Delo je tako bilo štampamo; petnaest od tri stotine primeraka poslato je u inostranstvo na iotskim teretnjakom Obazrivi. Ševек uopšte nije otvorio primerak odštampane knjige. U paket za izvoz, međutim, stavio je jedan primerak prvobitnog potpunog rukopisa. Na cedulji koju je prikačio za korice zamolio je da rukopis bude predat doktoru Atrou iz Koledža otmene nauke univerziteta Ieu Eun, uz izraze poštovanja autora. Bilo je izvesno da će Sabul, koji je poslednji odobravao sadržaj paketa, primetiti dodatak. Ševек nije saznao da li je on izvadio rukopis ili ga je ostavio. Mogao ga je ukloniti iz zlobe; mogao ga je i pustiti, znajući da drastično uskopljena verzija u knjizi neće zacementovati željeno dejstvo na uraške fizičare. Nikada nije pomenuo rukopis Ševeku, niti ga je ovaj pitao za njega.

Ševек je veoma malo razgovarao sa bilo kim tog proleća. Dobrovoljno se javio za rad na izgradnji jednog novog postrojenja za recikliranje vode u južnom Abenaju i pretežan deo dana provodio je na tom poslu ili na predavanjima. Vratio se izučavanjima subatomske fizike, često provodeći večeri kod institutskog akceleratora ili u laboratorijama sa stručnjacima za čestice. Sa Takver i njenim prijateljima bio je tih, uzdržan, blag i hladan.

Takverin stomak se veoma povećao i ona je hodala poput nekoga ko nosi veliku, tešku košaru sa rubljem. Nije prekidala sa radom u laboratorijama za proučavanje riba sve dok nije pronašla i uvežbala dobru zamenu za sebe, a onda se vratila kući, gde je najzad dobila trudove, koji su zakasnili više od jedne dekade. Ševек je tog dana stigao kući sredinom popodneva. „Možeš da pođeš po babicu“, reče mu Takver. „Kaži joj da se trudovi sada javljaju u razmaku od četiri do pet minuta, ali se ovaj razmak ne smanjuje, tako da ne moraš da juriš kao bez glave.“

On je ipak pohitao, a kada nije zatekao babicu, uhvatila ga je panika. Nije bilo ni babice ni lekara iz tog bloka, a nijedno od njih nije ostavilo poruku na vratima o tome gde se mogu naći, kao što je to bilo uobičajeno. Ševекovo srce stalo je mahnilo da dobuje u prsima i on je najednom stvari video zatrašujuće jasno. Shvatio je da je ovo odsustvo pomoći rđavo znamenje. Udaljio se od Takver još od zime, od kada je doneta odluka o knjizi. Ona je postajala sve tiša, pasivnija, strpljivija. Sada mu je ta pasivnost bila jasna: bila je to priprema za njenu smrt. Ona je bila ta koja se udaljila od njega, a on nije pokušao da je prati. Vodio je računa jedino o ogorčenosti u svom srcu, a nikada o njenom strahu, ili hrabrosti. Pustio ju je samu zato što je on želeo da ga puste samog, i tako je ona otišla, otišla, daleko, predaleko, otišla sama, zauvek.

Otrčao je do klinike bloka, gde je stigao sasvim bez daha i na klecavim nogama, tako da su tamo pomislili da ima srčani napad. Objasnio im je u čemu je stvar. Poslali su poruku jednoj babici i kazali mu da se vrati kući zato što će njegovom ortaku jamačno biti potrebno društvo. Krenuo je nazad i sa svakim korakom panika je rasla u njemu, užas, izvesnost gubitka.

Ali kada je stigao, nije mogao da se baci na kolena pred Takver i da je moli za oprostaj, kao što je to očajnički želeo. Takver nije imala vremena za emocionalne scene; bila je zauzeta. Uklonila je sve sa krevetskog uzvišenja osim jednog čistog čaršava i počela je da se porađa. Nije jaukala niti vikala, budući da nije osećala bol, ali kada bi trudovi naišli, ona bi ih dočekivala kontrolom mišića i disanja, da bi potom snažno ispustila vazduh iz pluća, uz gromko huf, poput nekoga ko ulaže silan napor da podigne veliki teret. Ševек još nikada nije video neki rad koji je toliko koristio svu snagu tela.

On nije mogao da gleda takav napor, a da ne pokuša pri tom da pomogne. Mogao je da joj posluži kao uporište i potporanj kada joj je bilo potrebno polužje. Veoma su brzo pronašli najzgodniji položaj, probajući i grešeći, i zadržali su ga i pošto je babica stigla. Takver se porodila na nogama, čučajući, držeći lice spram Ševеkovog bedra i uhvativši se šakama za njegove ukružene mišice. „Evo ga“, reče babica tiho, sred snažnog Takverinog disanja, nalik na brektanje kakvog motora, i uze sluzavo, ali prepoznatljivo ljudsko stvorenje koje se pojavilo. Usledio je snažan odliv krvi, a zatim je izišla jedna bezoblična masa nečeg neljudskog, neživog. Užas na koji je zaboravio vratio mu se udvostručen. Bila je to smrt koju je video. Takver ga više nije držala za mišice, već je sklupčano ležala kraj njegovih nogu, sasvim mlitava. On se naže nad nju, krut od užasa i silnog bola.

„Gotovo je“, reče babica. „Pomogni joj da se pomeri kako bih mogla da očistim ovo.“

„Želim da se operem“, reče Takver slabašno.

„Evo, pomozij joj da se opere. To je sterilna odeća, drži.“

„Ua, ua, ua“, začu se novi glas.

Soba najednom kao da je bila puna ljudi.

„Dobro“, reče babica. „Uzmi bebu i položi je majci na grudi; to pomaže da se prekine krvarenje. Hoću da odnesem ovu posteljicu u zamrzivač u klinici. Vратиću se za deset minuta.“

„Gde je... Gde je...“

„U kolecvij!“ reče babica, odlazeći. Ševек tek tada postade svestan sasvim male postelje, koja je stajala spremna u uglu četiri dekade, i novorođenčeta u njoj. U jeku sve te pometnje babica je našla vremena da očisti dete, pa čak i da ga odene, tako da ono više nije bilo riboliko i sluzavo kao

onda kada ga je prvi put video. Popodne se pretvorilo u sumrak, neobično brzo i nimalo postupno. Svetiljka je bila uključena. Ševak uze bebu da je odnese do Takver. Lice joj je bilo neverovatno sitno, sa krupnim, naizgled krhkim, zaklopljenim očnim kapcima. „Daj je ovde“, reče Takver. „Oh, požuri, molim te, daj mi je.“

Preneo ju je preko sobe i veoma pažljivo je spustio na Tekverin stomak „Ah!“ reče ona meko; bio je to zvuk čistog likovanja.

„Šta je?“ upita ona posle izvesnog vremena, pospano.

Ševak je sedeo pored nje na rubu krevetskog uzvišenja. Pažljivo je pogledao, pomalo zbunjen kontrastom između dugačkog haljetka i bebinih izuzetno kratkih nogu. „Devojčica.“

Babica se vratila i stala da se sprema. „Obavili ste prvorazredan posao“, primeti ona. Oni se složiše tromim klimanjem. „Navratiću sutra ujutro“, reče žena, odlazeći. Beba i Takver već su spavale. Ševak spusti glavu pored Takverine. Bio je navikao na prijatan, mošusan miris njene kože. On se sada promenio; postao je parfem, težak i slabašan, otežan snom. Veoma blago, on je obgrli jednom rukom; ležala je na boku, sa bebom uz grudi. U sobi otežanoj životom on zaspao.

Jedan Odonjanin prihvata monogamiju baš kao što bi prihvaito zajedničko preduzimanje neke proizvodnje, kakav balet ili rad u fabrici sapuna. Ortaštvo je predstavljalo dobrovoljno osnovanu federaciju sličnu ma kojoj drugoj. Dok je bila delotvorna, ona je postojala, kada bi to prestala da bude, prestajala je i da postoji. Nije posredi bila institucija, već funkcija. Nije znala ni za kakve druge sankcije do onih koje se odnose na ličnu savest.

Ovo je bilo sasvim u saglasnosti sa odonjanskom društvenom teorijom. Vrednost obećanja, čak i obećanja na neodređeno vreme, bila je duboko ukorenjena u Odoinom mišljenju; iako je moglo izgledati da njeno držanje do slobode promene može obezvređiti zamisao o obećanju ili zavetu, u stvari upravo je ta sloboda davala značaj obećanju. Obećanje je odabran pravac, samooograničenje izbora. Kao što je Odo isticala, ako se ne odabere nijedan pravac, ako se nigde ne ide, neće se zbiti nikakva promena. Sloboda izbora i promene datog pojedinca ostaće neiskorišćene, baš kako kada bi on bio u tamnici, u tamnici koju je sam saznao, u lavirintu u kome nijedan put nije bolji od nekog drugog. I tako je Odo došla do zamisli da je obećanje, data reč, ideja vernosti od suštinske važnosti u složenosti slobode.

Mnogi ljudi su smatrali da je ova zamisao o vernosti pogrešno primenjena na seksualni život. Okolnost da je Odo bila žena nagonila ju je, govorili su oni, na poricanje prave seksualne slobode; tu ako već nigde drugde, Odo nije pisala za muškarce. Ovo je, međutim, isticao podjednaki broj žena i muškaraca, tako da se sticao utisak da ono što Odo nije uspela da razume nije bila muška priroda već čitav jedan deo ljudskog roda, svi oni pojedinci kojima je vršenje opita predstavljalo suštinu seksualnog zadovoljstva.

Iako ih ona možda nije shvatala, verovatno ih smatrajući posedničkim odstupanjima od norme – budući da je ljudska vrsta, ako već ne vrsta za koju je osobeno vezivanje u parove, ono bar vrsta za koju je osobeno prenošenje isustva u naredna pokolenja – ipak je više išla naruku onima koji su bili promiskuitetno nastrojani, nego onima koji su se upuštali u dugotrajna ortaštva. Nisu postojali zakon, ograničenja, zabrane i kazne, nije bilo nedozvoljenih stvari vezanih za bilo koji oblik upražnjavanja seksa, osim za silovanje deteta i žene, u kom slučaju bi susedi onoga ko je to učinio preduzeli zajedničku osvetu, ukoliko se on ne bi na vreme prepustio blažim rukama osoblja u nekom središtu za terapiju. Ali ovakva seksualna zastranjivanja bila su izuzetno retka u društvu gde je puno zadovoljenje nagona predstavljalo normu još od puberteta i gde je jedino društveno ograničenje koje se postavljalo pred seksualni život jedinke bilo blago insistiranje na izdvojenosti pri seksualnom činu, što je predstavljalo izvestan izraz skromnosti nametnut zajedničkim karakterom života.

Sa druge strane, oni koji bi odlučili da obrazuju i održe ortaštvo, bilo homoseksualno ili heteroseksualno, susretali su se sa problemima nepoznatim onima koji su se zadovoljavali seksom gde god ga našli. Morali su da se suočavaju ne samo sa ljubomorom, posesivnošću i ostalim bolestima strasti, za čije je bujanje monogamna veza predstavljala izvrsno tlo, nego i sa spoljnim pritiscima društvene organizacije. Par koji bi se upustio u ortaštvo činio je to svestan da u bilo kom času može biti rastavljen ukoliko to budu nalagali zahtevi za rasporedom radne snage.

Odrad, uprava odljenja za rad, nastojao je da ne razdvaja parove, odnosno da ih ponovo spoji, na zahtev, čim se za to ukaže prilika; ali to nije uvek bilo izvodljivo, naročito u situacijama kada su postojali hitni i neodložni poslovi, niti je iko očekivao od Odrada da prekraja čitave spiskove i reprogramira kompjutere kako bi se to učinilo. Da bi se opstalo, da bi život mogao da teče, Ana-rešanin je morao da bude spreman da pođe tamo gde je potreban i da obavi posao koji je trebalo izvršiti – i on je to dobro znao. Još je odmalena saznao da je radni raspored važan činilac života, neposredna i stalna društvena neophodnost; nasuprot tome, vezivanja parova predstavljala su ličnu stvar, izbor koji se mogao preduzeti samo u okviru jednog šireg izbora.

Ali kada se pravac odabere slobodno i kada se njime ide iskreno, može izgledati da sve ostalo pomaže ovo napredovanje. I tako, mogućnost i izvesnost razdvajanja često su služile da osnaže odanost ortaka. Održati nepritvornu, spontanu vernost u jednom društvu koje nije znalo za zakonske ili moralne sankcije protiv neverstva i održati je tokom dobrovoljno prihvaćenih razdvajanja do kojih je moglo doći u svakom trenutku i koja su mogla potrajati godinama, predstavljalo je i te kakav izazov. Ali ljudsko biće voli izazove, traži slobodu u nedaćama.

Godine 164. mnogi ljudi koji to nikada nisu tražili došli su u priliku da iskuse tu vrstu slobode, i ona im se dopala, dopalo im se osećanje stavljanja na probu i opasnost. Suša koje je počela u leto 163. godine nimalo nije popustila tokom zime. U leto 164. već je bilo veoma teško; ukoliko bi suša potrajala, ozbiljno je pretila opasnost katastrofe.

Racionisanje je bilo strogo; pozivi na rad nisu se nipošto smeli prenebreći. Nastojanja da se dobije dovoljno hrane i da se ta hrana razdeli postala su grozničava, očajnička. No, sami ljudi uopšte nisu bili očajni. Odo je napisala: 'Dete slobodno od krivice vlasništva i tereta ekonomskog nadmetanja odraščće sa željom da uradi ono što valja uraditi i kadrošču da se raduje tom radu. Beskoristan je rad koji pomraćuje srce. Radost majke-dojilje, učenjaka, uspešnog lovca, dobrog kuvara, umešnog rukotvorca, svakoga ko obavlja neophodan rad i to čini valjano – ta trajna radost možda je najdublji izvor ljudske sreće i svekolike društvenosti.' Postojala je jedna pritajena struja radosti, u tom smislu, u Abenaju toga leta. Osećala se izvesna vedrina u obavljanju i najtežih poslova, spremnost da se zaboravi na sve brige čim se obavi ono što se moglo obaviti. Stara parola 'solidarnost' ponovo je oživela. Postoji silna razdraganost u uviđanju da je veza koja ih spaja jača, na kraju krajeva, od svega što pokušava da je raščini.

Početkom leta UPR je preko plakata razglasio predlog da ljudi skrate radni dan za oko jedan sat, budući da su količine proteina koje su preko hrane dobijene u trpezarijama sada postale nedovoljne za puni normlani utrošak energije. Uobičajena živahnost na gradskim ulicama već je počela da jenjava. Ljudi koji su se ranije vraćali sa posla dokoličili su po trgovima, kuglali se po sasušenim parkovima, sedeli na ulazima u radionice i razgovarali sa prolaznicima. Gradski živalj se vidljivo proredio, budući da se više hiljada ljudi dobrovoljno javilo ili bilo upućeno na hitne poljske radove. Ali uzajamno poverenje prigušilo je potištenost i brižnost. 'Pomoći ćemo jedni drugima da prođemo kroz ovo', govorili su vedro. I odista, tek ispod površine strujale su snažne plime životnosti. Kada su presahli arterski bunari u severnim pregrađima, dobrovoljci koji su radili u slobodno vreme, stručni i nestručni, mladi i stari, dali su se na postavljanje privremenog vodovoda iz ostalih područja i posao je bio obavljen za trideset časova.

U pozno leto Ševak je dobio vanredan premeštaj na jedno poljoprivredno dobro u zajednici Crveni Izvori na Jugoishodu. Nešto kiše koja je tamo pala tokom razdoblja polutarnih oluja pružilo je nadu da se može zasaditi zrnavlje holuma i ubrati letina pre no što se suša vrati.

Očekivao je ovakav vanredni premeštaj, budući da je završio prethodni građevinski posao i da se prijavio kao dobrovoljac za bilo koji rad. Celog leta nije radio ništa drugo osim što je držao kurseve, čitao, odazivao se na sve dobrovoljačke pozive iz bloka i grada i vraćao se kući Takver i bebi. Takver je ponovo počela da odlazi u laboratoriju, samo ujutro, posle pet dekada. Kao majka-dojilja dobijala je o svakom obroku dodatna sledovanja proteina i ugljenih hidrata i to je uvek rado uzimala; prijatelji više nisu mogli da dele sa njom preostatke hrane zato što tih preostataka više nije bilo. Bila je smršala, ali poletna, a beba mala, ali napredna.

Ševaku je beba donela mnogo zadovoljstva. Brinući se o njoj tokom prepodneva (ostavljali su je u jaslama samo kada bi on držao predavanja ili bio na doborovljnom radu), iskusio je ono osećanje da je nekome potreban, osećanje koje predstavlja teret i nagradu roditeljstva. Živa beba, koja na sve reaguje, bila je savršeni slušalac Ševakovih potisnutih verbalnih maštarija, onoga što je Takver nazivala njegovom ludom crtom. Poseo bi bebu na svoja kolena i stao bi da joj izlaže mahnita kosmološka predavanja, objašnjavajući joj kako je vreme, u stvari, preokrenuti prostor, što bi dalje značilo da je hronon ispoljena iznutrica kvanta, a razdaljina samo jedno od uzgrednih svojstava svetlosti. Davao je bebi čitav niz raznovrnih, ekstravagantnih nadimaka i recitovao joj smešne mnemonike: Vreme su lisičine, Vreme je tiransko, supermehaničko, superorganičko – POP! – i na to 'pop' beba bi poskočila malčice u vazduh, čičeći i mašući bucmastim pesnicama. Oboje su silno uživali u tim vežbanjima. Kada je poslat na rad, to mu je zadalo priličan bol. Nadao se da će dobiti nešto blizu Abenaja, a ne sasvim sa druge strane sveta, na Jugoishodu. Ali zajedno sa neprijatnom nužnošću napuštanja Takver i bebe za čitavih šezdeset dana išlo je i pouzdano uverenje da će im se vratiti. Dok bude imao tu uvernost, neće se žaliti.

Uoči njegovog polaska došao je Bedap i večerao u obedovaonici instituta sa njima, a onda su svi zajedno došli u sobu. Sedeli su i razgovarali u toploj noći, kraj ugašene svetiljke i otvorenih prozora. Bedap, koji je inače jeo u jednoj maloj trpezariji, gde posebni zahtevi nisu predstavljali naročiti teret za kuvare, odvajao je na stranu tokom jedne dekade svoja sledovanja posebnih napitaka, koja su tako narasla do pune litarske boce voćnog soka, što ga je on sada doneo ovde. S ponosom im je pokazao bocu: oproštajna proslava. Boca je stala da kruži među njima i oni su uživali u napitku, cokćući jezikom. „Sečaš li se“, reče Takver, „one silne hrane uoči tvog odlaska iz Severozalaza? Pojela sam devet onih prženih kolača.“

„Tada si imala podšišanu kosu“, reče Ševak, i sam iznenađen ovim sećanjem koje nikada ranije nije doveo u vezu sa Takver. „To si bila ti, zar ne?“

„A šta si mislio?“

„Prokletstvo, kako si onda bila balava!“

„Baš kao i ti. Prošlo je već deset godina od tada. Skratila sam kosu da bih se razlikovala i izgledala zanimljivo. Baš mi je koristilo!“ Nasmejala se na svoj zvonki, vedri način, ali je brzo zamukla kako ne bi probudila bebu koja je spavala u kolevcu iza zastora. Ništa, međutim, nije moglo da probudi bebu kada bi jednom zaspala. „Silno sam želela da se razlikujem. Pitam se zašto.“

„To je prirodno oko dvadesete“, reče Bedap, „kada možeš da biraš da li hoćeš da budeš kao svi ostali do kraja života ili da načiniš vrlinu od svojih posebnosti.“

„Ili bar da ih prihvatiš sa pomirenošću“, reče Ševak.

„Šev je sav u pomirenosti“, reče Takver. „Najbolji znak starenja. Mora da je grozno kad napuniš tridesetu.“

„Ništa se ne sekiraj, ti se ni sa čim nećeš pomiriti ni u devedesetoj“, reče Bedap, potapšavši je po leđima. „Jesi li se bar pomirila sa imenom svog deteta?“

Imena od pet ili šest slova, koja je sastavljao središnji registracioni kompjuter i koja su bila jedinstvena za svaku živu jedinku, dolazila su na mesto brojeva koje bi jedno društvo što koristi kompjutere moralo inače da pripiše svojim članovima. Jednom Anarešaninu nije bila potrebna nikakva druga identifikacija do njegovog imena. Za ime se, stoga, smatralo da predstavlja važan deo svakog pojedinca, iako je on isto tako malo bio u prilici da ga sam izabere kao i, recimo, oblik nosa ili visinu. Takver se nije dopalo ime koje je beba dobila: Sadik. „I dalje mi zvuči kao usta puna šljunka“, reče ona. „Naprosto joj ne pristaje.“

„Meni se dopada“, reče Ševек. „Zvuči mi kao da je sazdana za visoku, vitku devojčicu sa dugačkom, crnom kosom.“

„Ali posredi je sitna, debeljuškasta curica bez imalo kose“, primeti Bedap.

„Daj joj malo vremena, brate! Slušajte. Održaću govor.“

„Govor! Govor!“

„Pssst...“

„Zašto 'pssst'? Pa tu bebu ne bi probudila ni prava kataklizma.“

„Tišina. Uzbuđen sam.“ Ševек podiže šolju sa voćnim sokom. „Želim da kažem... Ono što želim da kažem jeste sledeće. Drago mi je što se Sadik sada rodila. U teškoj godini, u teškim vremenima, kada nam je potrebno bratstvo. Drago mi je što je rođena sada i ovde. Drago mi je što je jedna od nas, odnjanin, naša kćer i naša sestra. Drago mi je što je ona Bedapova sestra. Što je Sabulova sestra, čak i Sabulova! Pijem u ime te nade: da će Sadik, do kraja svog života, voleti takođe svoje sestre i svoju braću, sa puno radosti, kao što ih ja noćas volim. Kao i da će početi da pada kiša...“

UPR, glavni korisnik radija, telefona i pošte, usaglašavao je rad sredstava telekomunikacija, baš kao i sredstava za prevoz ljudi i robe. Budući da na Anaresu nije bilo 'poslova', u smislu propagande, oglašavanja, ulaganja, špekulacija i tako dalje, pošta se uglavnom sastojala od prepiske između industrijskih i profesionalnih sindikata, od njihovih uputstava i obaveštenja, kao i od obaveštenja koja je slao UPR, odnosno od malog broja ličnih pisama. Živeći u društvu gde se svako mogao kretati kud god zaželi i kad god zaželi, Anarešanin je najčešće imao prijatelje tamo gde se trenutno nalazi, a ne tamo gde je prethodno bio. Telefon se retko koristio unutar jedne zajednice; zajednice uopšte nisu bile velike. Čak se i Abenaj držao tog uskog lokalnog obrasca, sa svojim 'blokovima', polusamostalnim gradskim područjima u okviru kojih ste pešice mogli stići do svakoga ko vam je potreban i do svega što vam je potrebno. Telefoniranju se stoga poglavito pribegavalo za međumesne razgovore, a to je išlo preko UPR-a: razgovori lične prirode morali su se prethodno upriličiti preko pisama; u stvari, to uopšte i nisu bili razgovori, već naprosto poruke ostavljene u središtima UPR-a. Pisma su slana nezatvorena; nije posredi bila, razume se, nikakva zakonska uredba, već konvencija. Privatno telekomuniciranje staje prilično dobara i rada, a kako nije bilo nikakve razlike između privatne i javne ekonomije, postojala je prilična odbojnost prema suvišnom pisanju ili telefoniranju. To je smatrano ništavnom sklonošću: mirisalo je na zasebnost, na sebičarenje. Zbog toga su verovatno pisma i išla nezatvorena: niste imali prava da tražite od drugih ljudi da prenose poruku koju ne mogu da pročitaju. Ukoliko bi vas poslužila sreća, pismo bi otišlo poštanskim dirizablom UPR-a, a ako bi vam sreća okrenula leđa otišlo bi vozom za prevoz hrane. Konačno bi stiglo do poštanskog skladišta u određinom mestu i tu ostalo da leži, budući da nije bilo poštara, sve dok neko ne bi obavestio primaoca da mu je stiglo pismo i dok on ne bi došao da ga uzme.

Na pojedincima je, međutim, bilo da odluče šta jeste, a šta nije važno. Ševек i Takver pisali su jedno drugom redovno, približno jednom u dekadi. Ševек je pisao:

Putovanje nije bilo rđavo, ukupno tri dana, skroz putničkim kamionom-guseničarom. Ovde je veliki saziv – tri hiljade ljudi, kažu. Posledice suše znatno su teže u ovim krajevima. Nema, međutim, nestašica. Sledovanja hrane u trpezarijama ista su kao i u Abenaju, s tom razlikom što ovde dobijaš bareno gara-povrće za oba obroka svakoga dana zato što imaju lokalne viškove. I nama sve više izgleda da ga ima suviše. Ali klima je ovde ono što je najgore. Ovo je Prašina. Vazduh je suv, a vetar duva bez prestanka. Kiše nakratko padaju, ali samo jedan sat posle kiše zemlja je ponovo suva i prašina počinje da se diže. Padavine u ovom razdoblju nisu dostigle ni polovinu godišnjeg proseka. Svi koji rade na projektu imaju ispucale usne, krvarenja iz nosa, nadraženosti očiju i kašalj. Među ljudima koji žive u Crvenim Izvorima mnogo je obolelih od prašinskog kašlja. Naročito je teško bebama: mogu se videti mnoge sa upalom kože i očiju. Pitam se da li bih to uopšte primetio pre samo pola godine. Čovek bolje zapaža stvari kada postane roditelj. Rad je uobičajen i svi se ophode drugarski, ali suvi vetar te iznuruje. Sinoć mi je na um pala Ne Tera i u noći mi se zvuk vetra učinio kao zvuk planinskog potoka. Ne žalim zbog ovog razdvajanja. Ono mi je pomoglo da uvidim da sam počeo da dajem manje, kao da posedujem tebe, a ti mene, i da sem toga nema ničeg drugog. No, stvarnost nema nikakve veze sa posedovanjem. Ono što mi činimo jeste potvrđivanje celovitosti Vremena. Reci mi šta radi Sadik. Slobodnim danima držim predavanja nekim ljudima koji su mi to tražili; jedna devojka je prirodni matematičar i ja ću je preporučiti za Institut. Tvoj brat Ševек.

Takver mu je pisala:

„Brine me jedna čudna stvar. Raspored nastave za treće četvrtgodište istaknut je pre tri dana i ja sam otišla da vidim kada imaš časove u Inst. ali nije bilo nikakvih predavanja, niti slušaonica za tebe. Pomislila sam da su te greškom izostavili, pa sam otišla do sind. članova gde su mi kazali, da, želeli su da ti daju da držiš časove iz geom. Onda sam otišla do inst. usagl. ureda, kad one starice sa nosom, ali ona nije znala ništa, ne, ne, ne znam ništa, idi do središnjeg ureda za razmeštaj! To je besmisleno, kazala sam i otišla kod Sabula. Ali on nije bio u uredu za fiz. i ja nisam uspela da ga vidim, iako sam još dva puta odlazila tamo. Sa Sadik koja nosi predivnu, belu kapicu što ju je Terus isplela od oparane vunice i u kojoj izgleda veoma ljupko. Ne želim da tražim Sabula u sobi, u onom tunelu za crve ili gde već živi. Možda je otišao negde na doborovljni rad, ha-ha! Kako bi bilo da telefoniraš u Institut i ustanoviš kakva je to greška posredi? U stvari, ja sam već otišla do središnjeg ureda za razmeštaj pri Odradu, ali nije bilo nikakvog novog rasporeda za tebe. Ljudi tamo su u redu, ali ona starica sa nosom ne zna svoj posao i nije od pomoći, a i sve ovo nikoga ne zanima. Bedap je u pravu kada kaže da nas birokratija polako guši. Molim te, vrati se (ako treba i sa tom genijalkom za matematiku), razdvojenost jeste poučna, ali tvoje prisustvo je pouka koju želim. Dobijam svakog dana po pola litra voćnog soka i sledovanje kalcijuma zato što mi ponestaje mleka, zbog čega se S. silno dere. Stari, dobri lekari!! Sve, uvek, T.“

Ševек nije dobio ovo pismo. Otišao je sa Jugoishoda pre no što je ono stiglo u poštansko skladište Crvenih Izvora.

Između Crvenih Izvora i Abenaja bilo je oko dve i po hiljade milja. Čovek koji bi sam putovao naprosto bi stopirao neko vozilo, budući da su sva prevozna sredstva bila predviđena za prevoz onoliko putnika koliko je u njih moglo da stane; ali kako se ovde četiri stotine pedeset ljudi istovremeno vraćalo na svoja redovna radna odredišta na Severozapad, za njih je obezbeđen voz. Kompozicija se sastojala od putničkih vagona, ili bar od vagona koji su se tog časa koristili kao putnički. Najmanje popularni među ovima bili su zatvoreni teretni vagoni u kojima je nedavno prevožena dimljena riba.

Posle jednogodišnje suše uobičajene prevozne linije postale su nedovoljne, uprkos silnim naporima prevoznih radnika da iziđu u susret svim zahtevima. Oni su sačinjavali najveću federativu u odonjanskom društvu: samoorganizovanu, razume se, u oblasne sindikate čije su dejstvovanje

usaglašavali predstavnici što su se sastajali i saradivali sa ljudima iz lokalnih i središnjeg UPR-a. Mreža koju je održavala prevozna federativa bila je delotvorna u normalnim vremenima, kao i u vanrednim situacijama ograničenih razmera; bila je fleksibilna, prilagodljiva okolnostima, a sindikati prevoza imali su veliko ljudstvo i profesionalni ponos. Svojim lokomotivama i dirizablama nadevali si nazive poput Nepokoran, Izdržljivost, Vetrojed; imali su i gesla: 'Uvek stižemo na određite', 'Ništa nije previše!'... Ali sada, kada je celim oblastima planete pretila neposredna opasnost od gladi ukoliko im hrana ne bi bila dostavljena iz drugih oblasti i kada je valjalo prevoziti mnogoljudnu vanrednu radnu snagu, zahtevi sa kojima se suočavao prevoz postali su preveliki. Nije bilo dovoljno vozila; nije bilo dovoljno ljudi koji bi upravljali njima. Sve na krilima ili točkovima čime je federativa raspolagala uvedeno je u upotrebu, a učesnici, bivši radnici, dobrovoljci i vanredna radna snaga pomagali su na kamionima, vozovima, brodovima, u lukama i servisnim postajama.

Voz na koji se Ševak ukrcao prevaljivao je brzo kratke deonice, da bi potom dugo čekao, budući da su svi vozovi koji su prevozili hranu imali preimućstvo u odnosu na njega. A onda je usledilo zaustavljanje od punih dvadeset časova. Neki dispečer, koji je bio premoren ili nedovoljno upućen u posao, napravio je grešku i negde uz prugu došlo je do iskakanja voza iz šina.

Varošica kod koje se voz zaustavio nije raspolagala viškom hrane u trpezarijama ili stovarištima. Nije posredi bila ratarska zajednica, već industrijsko mesto u kome su se proizvodili beton i penasti kamen; varošica je bila izgrađena na zgodnom položaju, uz plovnu reku i kraj bogatih krečnjačkih naslaga. Postojali su, doduše, okućni povrtnjaci, ali varoš je ipak zavisila od dovoza hrane. Ukoliko bi četiri stotine pedeset ljudi sa voza jelo, sto šezdeset lokalnih žitelja to više ne bi moglo. Idealno, moglo je doći do deobe, tako da svi budu polusiti, odnosno polugladni. Da je u vozu bilo pedeset ili čak stotinu ljudi, zajednica bi im verovatno uštedela bar jednu peč hleba. Ali četiri stotine pedeset ljudi? Ukoliko bi takvom množtvu dali bilo šta, danima bi potom ostali bez ičega. A da li bi posle toga stigao naredni voz sa hranom? I koliko bi namirnica bilo u njemu? Nisu im dali ništa.

Putnici, koji tog jutra ništa nisu doručkovali, ostali su tako bez hrane punih šezdeset časova. Prvi obrok su dobili tek kada je pruga raščišćena i kada su prevalili vozom još narednih sto pedeset milja do jedne stanice u čijoj je obedovanići bilo zaliha hrane za putnike.

Bilo je to Ševakovo prvo iskustvo gladi. Ponekad je ostajao gladan kada bi se zaradio zato što nije želeo da gubi vreme na obedovanje, ali dva obroka dnevno uvek su se mogla dobiti: bila su pouzdana poput izlaska i zalaska sunca. Nikada nije čak ni pomislio na to kako bi izgledalo da mora da ostane bez njih. Niko u njegovom društvu, niko na svetu nije morao da ostane bez njih.

Dok je voz satima nepomično stajao na sporednom koloseku između jednog krševitog i prašnjavog kamenoloma i zatvorenog industrijskog postrojenja i dok je on postajao sve gladniji, počele su da ga pohađaju sumorne misli o stvarnosti gladi, kao i o mogućoj nedoraslosti njegovog društva da prebrodi glad bez gubljenja solidarnosti koja mu je bila glavna uzdanica. Lako se moglo deliti kada je bilo dovoljno za razdeobu, pa čak i jedva dovoljno. Ali kada više nije bilo dovoljno? Tada je na scenu stupala sila; moć koja je pravda; vlast, njeno oruđe, nasilje, i njen najodaniji saveznik, odvrćen pogled.

Ozlojeđenost putnika na meštane bila je velika, ali i manje zloslutna od ponašanja žitelja varošice – od načina na koji su se krili iza 'svojih' zidova sa 'svojim' vlasništvom, prenebrgavajući voz, uopšte ga ne pogledavši. Ševak nije bio jedini smrknuti putnik; vodio se dug razgovor pokraj zaustavljenih vagona, ljudi su ulazili i izlazili, raspravljajući, slažući se, sve o istoj opštoj temi o kojoj je i on razmišljao. Ozbiljno je predlagano zaposedanje okućnih povrtnjaka, o tome se žučno razgovaralo i sva je prilika da bi taj korak bio preduzet da se konačno nije razlegao pisak lokomotive kojim je označen polazak.

Kada je voz najzad stigao, posle spornog napredovanja, do stanice gde ih je čekao obrok – pola vekne holumovog hleba i zdela supe – i pošto su to pojeli, njihova smrknutost ustupila je mesto ushićenju. Pri dnu zdele postalo bi vam jasno da je posredi bila prilično retka supa, ali njena prva kašika, ta prva kašika bila je naprosto čarobna, sasvim vredna prethodnog gladovanja. Svi su se složili oko toga. Vratili su se u voz, smejući se i šaleći. Pomogli su jedni drugima da prođu kroz ovo.

Konvoj šinskih kamiona preuzeo je putnike za Abenaj kod Polutarnog Brega i prevezao ih poslednjih pet stotina milja. Stigli su u grad u pozni sat jedne vetrovite noći početkom jeseni. Bilo je malo pred ponoć i na ulicama nije bilo nikoga. Vetar je tekao kroz njih poput nemirne, suve reke. Povrh slabih uličnih svetiljki zvezde su buktale jarkom, drhtavom svetlošću. Suva jesenja oluja i strast nosile su Ševka kroz ulice; išao je gotovo trčecim korakom, tri milje do severne četvrti, sam u tamnom gradu. U jednom koraku prevalio je tri stepenika na tremu, projurio kroz hodnik, došao do vrata, otvorio ih. U sobi je bio mrak. Zvezde su plamtele u tamnim prozorima. „Takver!“ reče on, ali mu uzvрати samo tišina. Pre no što je uključio svetiljku, tu u tami, u tišini, najednom je shvatio šta znači razdvojenost.

Ništa nije nestalo. Nije bilo ničega što bi nestalo. Jedino su nestale Sadik i Takver. Zauzimanja nenastanjenog prostora lagano su se okretala, pomalo svetlucajući, pokretana strujom vazduha sa otvorenih vrata.

Na stolu se nalazilo pismo. Dva pisma. Jedno od Takver. Bilo je kratko: dobila je vanredni premeštaj u laboratorije za eksperimentalni uzgoj jestivih algi, na Severoistoku. Na neodređeno vreme. Pisala mu je:

Ne mogu, po savesti, sada da odbijem. Otišla sam u Odrad i razgovarala sa njima, a i pročitala sam projekat poslat u ekološko odeljenje UPR-a; istina je da sam im potrebna zato što sam radila upravo na tom cikusu alge-trepeljike-morski račići-kukuri. Podnela sam zahtev u Odrad da tebe premeste u Rolni, ali, razume se, oni neće preduzeti ništa dok i ti ne podneseš zahtev, a ako to nije moguće zbog rada u Inst. onda ti to nećeš učiniti. Uostalom, ako potraje predugo, reći ću im da potraže drugog genetičara i vratiću se! Sadik je odlično i već ume da kaže 'vetlo' za 'svetlo'. Neće potrajati suviše dugo. Sve, za ceo život, tvoja sestra Takver. Oh, molim te, dođi, ako možeš.

Druga poruka bila je nazvrjana na komadiću hartije: 'Ševku: ured za fiz. po povr. Sabul.'

Ševk stade da korača po sobi. Oluja, podsticaj koji ga je naginjao da hita ulicama, sve je to bilo prisutno. Ali sada je stigao do zida. Nije mogao dalje, ali ipak je morao da se kreće. Pogledao je u orman. U njemu nije bilo ničeg drugog do njegovog zimskog kaputa i jedne košulje koju mu je Takver ukasila vezom, budući da joj se dopadao fini ručni rad; ono malo njene odeće je nestalo. Zastor je bio skupljen i sada se videla kolevka. Uzvišenje za spavanje nije bilo razmešteno, ali je narandžasto ćebe uredno prekrivalo složenu posteljinu. Ševk je opet prišao stolu i ponovo pročitao Takverinu poruku. Oči mu se ispuniše suzama srdžbe. Obuzeli su ga bes razočaranja, gnev, zla slutanja.

Niko nije bio kriv za ovo. To je i bilo ono najgore. Takver je bila potrebna, potrebna da radi protiv gladi – da ona, on, Sadik ne budu gladni. Društvo nije bilo protiv njih. Bilo je za njih; sa njima; oni su bili društvo.

Ali on je već odustao od svoje knjige, od svoje ljubavi, od svog deteta. Gde su granice ovakvih odustajanja jednog čoveka?

„Pakao!“ reče on glasno. Pravik nije bio pogodan jezik za psovanje. Teško je psovati kada seks nije prljav, a bogohuljenje ne postoji. „Oh, pakao!“ ponovi on. Zatim zgužva Sabulovu nazvrjanu poruku, stisnu šake i udari njima po rubu stola, jednom, dvaput, triput, želeći da oseti bol. Ali nije bilo ničega. Ništa se nije moglo učiniti, niti se ikuda moglo poći. Na kraju mu je preostalo samo da razmesti posteljinu, da legne i zaspi, bez utehe, sa puno zlih snova.

Ujutro je zakucala Bunub. Otvorio joj je vrata, ali se nije sklonio u stranu da bi je pustio da uđe. Stanovala je u susedstvu, niže niz hodnik: pedesetogodišnjakinja koja je radila kao mašinista u fabrici vazduhoplovnih motora. Takver je ona od početka zabavljala, ali je Ševeka dovodila do besa. Pre svega zato što je želela njihovu sobu. Zatražila ju je još kada je prvi put bila ispražnjena, kazala je, ali neprijateljski nastrojen registrator smeštaja u bloku osujetio ju je u tome da je dobije. Njena soba nije imala ugaoni prozor, predmet njene neutažive zavisti. Ta soba je, međutim, bila dvokrevetna, a ona je u njoj živela sama, što je, ima li se u vidu oskudnost stambenog prostora, bilo sebično od nje; ali Ševек nikada ne bi traćio vreme na to da je prekoreva zbog te sebičnosti da ga ona sama nije nagonila, neprekidno se izvinjavajući. Objašnjavala je i objašnjavala. Imala je ortaka, ortaka za ceo život, 'baš kao što ste i vas dvoje', dodala bi, iscrivši se pri tom. Ali gde je taj ortak? O njemu se nekako uvek govorilo u prošlom vremenu. U međuvremenu, smeštaj u dvokrevetnoj sobi imao je prilično valjano opravdanje u nizu muškaraca koji su prolazili kroz Bunubina vrata, drugi muškarac svake noći, kao da je posredi kakva sedamnaestogodišnjakinja u punom naponu snage. Takver je sa divljenjem posmatrala tu povorku. Bunub je dolazila i pričala joj sve o muškarcima koji su je posećivali, ali se pri tom i neumorno žalila. Okolnost da nije imala ugaonu sobu bila je tek jedna od njenih nebrojenih muka. Bila je istovremeno podmukla i zavidljiva, kadra da pronade zlo u svemu i da sebe vidi kao njegovu žrtvu. Fabrika u kojoj je radila predstavljala je kužnu masu nestručnosti, pristrasnosti i sabotaža. Sastanci njenog sindikata bili su prave ludnice, sa obiljem sramnih aluzija upućenih na njen račun. Čitav društveni organizam bio je posvećen isključivo proganjanju Bunub. Sve je to zasmejavalo Takver; ponekad bi joj se slatko nasmejala, pravo u lice. „Oh, Bunub, tako si smešna!“ izgovorila bi kroz smeh, na šta bi se žena, prosede kose, tankih usana i zakošenih očiju, samo blago osmehnula, nimalo uvređena, i nastavila sa svojom čudovišnom tiradom. Ševек je znao da joj se Takver s pravom smeje, ali on to nije mogao da učini.

„Užasno“, reče ona i skliznu pokraj njega, uputivši se pravo prema stolu da pročita Takverino pismo. Uzela ga je, ali joj ga je on otrgao iz ruku uz pribranost i hitrinu na koju ona oigčedno nije računala. „Baš užasno. Nisu je čak ni obavestili jednu dekadu unapred. Samo su joj naložili: 'Polazi! Smesta!' A kažu da smo slobodni ljudi, da treba da smo slobodni. Dobar vic! Rastaviti srećno ortaštvo na taj način. Zato su to i učinili, znaš. Protiv ortašva su, to je sasvim očigledno, hotimice raspoređuju ortake na različita odredišta. Upravo se to dogodilo sa mnom i Labeksom; u dlaku isto. Nikada se više nismo spojili. Kako smo i mogli kada je protiv nas bio ceo Odrad. A evo i male, prazne kolevke. Siroče jedno! Uopšte nije prestajala da plače poslednje četiri dekade, danju i noću. Satima nisam mogla da zaspim od njenog plača. Nestašice su krive za to, razume se; Takver naprosto nije imala dovoljno mleka. A onda, tek tako poslati jednu majku-dojilju stotinama milja daleko, zamisli samo! Ti sigurno nećeš moći da joj se pridružiš tamo; a gde su je tačno poslali?“

„Na Severoistok. Pošao bih na doručak, Bunub. Gladan sam.“

„Nije li to tipično kako su postupili dok si bio odsutan?“

„Šta su to učinili dok sam ja bio odsutan?“

„Premestili je odavde... prekinuli vam ortaštvo.“ Počela je da čita Sabulovu poruku, pošto ju je prethodno pažljivo ispravila. „Znaju oni dobro kad šta da urade! Pretpostavljam da ćeš sada otići iz ove sobe, zar ne? Neće ti dopustiti da zadržiš dvokrevetnu. Takver je govorila o tome da će se brzo vratiti, ali videlo se da samo pokušava da ne klone duhom. Sloboda... treba da smo slobodni... baš dobar vic! Samo nas šalju s jednog mesta na drugo...“

„Oh, prokletstvo, Bunub, da Takver nije želela taj premeštaj, ne bi ga ni prihvatila. Dobro znaš da smo suočeni sa glađu.“

„Da, baš sam se pitala nije li upravo ona sama tražila premeštaj. To se često događa po dolasku bebe. Odavno mi se činilo da treba da date bebu u jasle. Kako je samo plakala. Decu treba da

imaju samo pravi ortaci. Ona ih vezuju. Sasvim je prirodno, kao što kažeš, što je ona jedva čekala promenu i prigrabila je čim joj se ukazala prilika.“

„Nisam to rekao. Idem na doručak.“ On iziđe krupnim koracima, podrhtavajući na pet ili šest osetljivih mesta u koja ga je ona bolno dirnula. Najružasnija stvar sa ovom ženom bilo je to što je ona glasno izgovarala sve njegove strahove koji su ponajviše bili dostojni prezira. Ostala je za njim u sobu, verovatno da se pripremi za preseljenje.

Dugo je spavao i stigao je do trpezarije neposredno pre no što će zatvoriti vrata. I dalje izgledao od putovanja, uzeo je dvostruko sledovanje kaše i hleba. Dečak iza stolova za posluživanje namrgođeno ga je pogledao. Tih dana niko nije uzimao dvostruko sledovanje. Ševек mu je uzvraatio namrgođen pogled, ali nije rekao ništa. U poslednjih osamdeset sati pojeo je samo dve zdele supe i kilogram hleba i imao je pravo da malo nadoknadi ono što je propustio, ali nipošto se neće upustiti u objašnjavanje. Goli život sam je sobom predstavljao opravdanje, a potreba je bila pravo. On je bio Odonjanin, osećanje krivice ostavljao je za profitere.

Seo je sam za sto, ali odmah mu se pridružio Desar, osmehujući se, gledajući u njega ili pokraj njega zbunjujućim, razrokim pogledom. „Nema te neko vreme“, reče Desar.

„Na poljoprivrednom dobru. Šest dekada. Kako je ovde?“

„Mršavo.“

„Biće još mršavije“, reče Ševек, ali ne odveć uverljivo, zato što je upravo jeo, a kaša je imala izvanredan ukus. Osujećenost, briga, glad – reče njegov prednji mozak, središte intelekta; ali njegov primozak, koji je počivao u nepokajničkoj divljini duboke tmine stražnjeg dela lobanje, neumoljivo je ponavljao: Hrana sada! Hrana sada! Dobro, dobro!

„Video Sabula?“

„Nisam. Stigao sam kasno sinoć.“ On podiže pogleda prema Desaru i reče uz tobožnju ravnodušnost: „Takver je dobila vanredni premeštaj; morala je da ode pre četiri dana.“

Desar klimnu, uistinu ravnodušno. „Čuo. Znaš za prestrojavanje Instituta?“

„Ne. Šta je bilo?“

Matematičar raširi svoje dugačke, vitke šake po plohi stola i zagleda se u njih. Oduvek je bio vezanog jezika i telegrafski se izražavao; u stvari, mucao je; ali da li je posredi bilo verbalno ili moralno mucanje Ševек nikada nije uspeo da razabere. Baš kao što je oduvek voleo Desara, iako nije znao zašto, tako je bilo i trenutaka kada mu se ovaj izrazito nije dopadao, ali opet nije znao uzrok tome. Ovo je bio jedan od tih trenutaka. Postojalo je nešto prepređeno u izrazu Desarovih usta, u njegovim očima, zakošenim nadole, sličnim Bunubinim.

„Desetkovanje. Ostaju samo funkcionalni članovi. I Šipeg otišao.“ Šipeg je bio poznat kao glup matematičar koji je svakog semestra uspevao, upornim ulagivanjem studentima, da se domogne po jednog kursa na njihov zahtev.

„Manje će od njega biti štete ako bude okopavao površinski holum“, reče Ševек. Sada, pošto je obedovao, učinilo mu se da bi suša mogla još da bude i od koristi društvenom organizmu. Prvenstva su ponovo postala jasna. Slabosti, nejaka mesta, bolesna mesta biće istrti, tromi organi vraćeni u puno funkcionalno stanje, naslage sala otklonjene politikom društvenog tela.

„Založio sam se za tebe, sastanak instituta“, reče Desar, podigavši pogled, ali ne suočivši se sa Ševekom, zato što mu to razrokost nije dozvoljavala. Iako Ševек nije tačno razabrao šta je Desar imao na umu, odmah je shvatio da laže. Znao je to pouzdano. Desar se nije založio za njega, već protiv njega.

Istog časa postalo mu je jasno zašto mu se Desar u pojedinim trenucima nije dopadao: najzad je uvideo ono što ranije nije želeo da prizna – postojanje elemnta čiste zlobe u Desarovoј ličnosti. Da ga je Desar takođe voleo i da je pokušavao da stekne prevlast nad njim to mu je isto tako postalo jasno i podjednako mrsko. Okolišni putevi posesivnosti, lavirinti ljubavi/mržnje, sve

to Ševeku nije značilo ništa. Nadmen, nepopustljiv, išao je pravo kroz njihove zidove. Ništa više nije kazao matematičaru, već je završio doručak i uputio se preko četvorougla, kroz blistavo jutro rane jeseni, prema uredu za fiziku.

Otišao je pravo do stražnje sobe koju su svi nazivali 'Sabulov ured'; bila je to prostorija u kojoj su se prvi put sreli, gde mu je Sabul dao gramatiku i rečnik iotskog. Sabul podozrivo pogleda preko pisaćeg stola, pa ponovo spusti pogled i zadubi se u papire, kao pravi, prilježni, rasejani naučnik; zatim dopusti da svest o Ševkovom prisustvu lagano prodre u njegov preopterećeni um; a onda postade neuobičajeno otvoren. Izgledao je smršao i ostareo, a kada je ustao delovao je pogrbljenije nego ranije, i to nekako utučeno pogrbljeno. „Rđava vremena“, reče on. „A? Rđava vremena!“

„Biće i rđavija“, uzvratil Ševke nehaljno. „Kako je ovde?“

„Rđavo, rđavo.“ Sabul zatrese sedom glavom. „Ovo je rđavo vreme za čistu nauku, za intelektualno pregalaštvo.“

„Postoji li uopšte dobro vreme za to?“

Sabul se neprirodno zakikota.

„Da li je stiglo nešto za nas u letnjim pošiljkama sa Urasa?“ upita Ševke, raščistivši malo prostora na klupi. Seo je i prekrstio noge. Svetla koža mu je potamnela, a fine dlačice koje su mu prekrivale lice postale su srebrnaste dok je radio na poljima Jugoishoda. Izgledao je bodar, zdrav, mlad, sušta suprotnost Sabulu. Obojica su bila svesna ove suprotnosti.

„Ništa zanimljivo.“

„Nikakvih osvrta na Načela?“

„Ne.“ Ton mu je postao osoran, kakav je i inače bio.

„Nijedno pismo?“

„Ne.“

„Čudno.“

„Šta je čudno u tome? Šta si očekivao, da te pozovu da predaješ na univerzitetu Ieu Eun? Da dobiješ 'Seo Oenovu' nagradu?“

„Očekivao sam osvrte i reakcije. Bilo je vremena.“ Kazao je to pošto mu je Sabul rekao: „Teško da je bilo dovoljno vremena za osvrte.“

Usledila je pauza.

„Moraćeš da shvatiš, Ševeče, da puka uverenost u to da si u pravu nije opravdana sama po sebi. Znam da si uložio silan trud u tu knjigu. I ja sam se veoma trudio da je priredim za štampu, da razjasnim kako posredi nije tek neodgovoran napad na teoriju Sleda, već da postoje i pozitivni vidovi. Ali ako ostali fizičari ne vide vrednost u tvom delu, onda treba da počneš da preispituješ vrednosti do kojih držiš i da ustanoviš gde leže nesaglasnosti. Ako to što radiš drugim ljudima ne znači ništa, kakva je onda svrha toga? U čemu je onda funkcionalnost?“

„Ja sam fizičar, a ne analitičar funkcija“, uzvratil blago Ševke.

„Svaki Odonjanin mora da bude analitičar funkcija. Tebi je trideset godina, zar ne? U tom uzrastu čovek bi već trebalo da poznaje ne samo svoje ćelijsko funkcionisanje nego i svoje organsko funkcionisanje, da zna šta je njegova optimalna uloga u društvenom organizmu. Ti o tome možda nisi morao toliko da razmišljaš kao većina drugih ljudi...“

„Nisam. Još sa deset-dvanaest godina već sam znao kojim poslom treba da se bavim.“

„Ono čime bi jedan dečak voleo da se bavi nije uvek istovetno sa onim što njegovo društvo očekuje od njega.“

„Meni je trideset, kao što kažeš. Prilično sam mator dečak.“

„Doživio si to doba u neuobičajeno povlašćenoj, zaštićenoj sredini. Najpre Severozalazni oblasni institut...“

„Ali i projekat pošumljavanja, poljoprivredni projekti, praktična obuka, odbori blokova, dobrovoljni rad od početka suše; uobičajena količina neophodnog klegiča. Meni se to, međutim, dopadalo. Ali ja se bavim i fizikom. Uostalom, šta imaš na umu?“

Kako Sabul ništa nije odgovorio, već ga je samo pogledao ispod teških, masnih veđa, Ševak dodade: „Bilo bi bolje da to otvoreno kažeš, jer inače nešeš stići do toga preko moje društvene savesti.“

„Smatraš li da da je posao kojim se baviš funkcionalan?“

„Da. 'Što je organizovaniji, organizam je i središnjiji: pod središnjošću se ovde podrazumeva polje stvarnog funkcionisanja.' Tomarove Definicije. Budući da temporalna fizika nastoji da organizuje sve što je pojmljivo ljudskom umu, ona je po definiciji središnja funkcionalna delatnost.“

„Ljudi od nje neće dobiti hleba.“

„Upravo sam proveo šest dekada obezbeđujući hleb. Kada me ponovo budu pozvali, poći ću opet. U međuvremenu, držaću se svog posla. Ukoliko negde valja raditi fiziku, zahtevam svoje pravo da je radim.“

„Ono sa čim moraš da se suočiš jeste činjenica da u ovom trenutku nema potrebe za fizikom. Bar ne za onakvom kakvom se ti baviš. Morali smo da pređemo na praktične stvari.“ Sabul se promeškolji na stolici. Izgledao je smrknut i ispunjen nelagodnošću. „Bili smo prinuđeni da pet ljudi pošaljemo na premeštaj. Žao mi je što moram da ti kažem da si ti jedan od njih. Eto, tako stvoje stvari.“

„Baš kao što sam i mislio“, reče Ševak, premda, zapravo, sve do tog trenutka nije shvatio da ga Sabul izbacuje sa Instituta. Čim je, međutim, to čuo, vest mu se učinila poznata; neće nipošto pružiti Sabulu zadovoljstvo da ga vidi uzdrmanog.

„Protiv tebe je bio splet okolnosti. Teško pojmljiva, nepraktična priroda istraživanja kojima si se bavio poslednjih nekoliko godina. Plus izvesno osećanje, ne nužno opravdano, ali i prisutno među mnogim studentskim i nastavnim članovima Instituta, da i tvoje predavanje i tvoje ponašanje održavaju izvesnu odbojnost, određen stepen zasebnosti, nealtruizma. To je otvoreno rečeno na sastanku. Ja sam se, razume se, založio za tebe. Ali ja sam samo jedan sindik među mnogima.“

„Od kada je to altruizam odonjanska vrlina?“ upita Ševak. „No, svejedno. Jasno mi je šta imaš na umu.“ On ustade. Nije više mogao da sedi, ali je inače vladao sobom i govorio savršeno prirodno. „Pretpostavljam da me nisi preporučio za predavačko mesto negde drugde.“

„Kakve bi bilo svrhe?“ reče Sabul, gotovo melodičnim glasom opravdanja. „Niko ne traži nove predavače. Predavači i studenti rade rame uz rame na poslovima oko suzbijanja gladi širom planete. Razume se, ova kriza neće dugo potrajati. Kroz godinu dana, otprilike, s ponosom ćemo se osvrnuti na sve ovo, dičeći se žrtvama koje smo podneli i poslom koji smo obavili; stajaćemo jedni pokraj drugih, svako sa jednakim udelom. Ali u ovom trenutku...“

Ševak je stajao uspravan, opušten, gledajući kroz mali, izgreban prozor golo nebo. Osećao je silnu želju da konačno kaže Sabulu da ide u pakao. Ali iza reči koje je najzad izgovorio stajao je jedan drugačiji, dublji poriv. „U stvari“, reče on, „verovatno si u pravu.“ Klimnuo je Sabulu i izišao.

Uhvatio je omnibus i odvezao se do središta grada. Još je bio u žurbi, pogonjen napred. Držao se jednog smera i hteo je da stigne do kraja njime, da se uspokoji. Otišao je do središnjih ureda za razmeštaj pri Odeljenju za rad da zatraži premeštaj u zajednicu u koju je Takver otišla.

Odrad, sa svojim kompjuterima i svojim ogromnim zadatkom usaglašavanja, zauzimać je jedan ceo trg; njegove zgrade bile su lepe, upečatljive prema anareškim merilima, sa finim, ravnim linijama. Unutra, prostorije središnjeg ureda za razmeštaj imale su visoke tavanice i nalikovale su na ambare, prepune ljudi i živosti, sa zidovima prekrivenim premeštajnim objavama i uputstvima o tome do kog stola ili odseka treba otići za taj i taj posao. Dok je čekao u jednom redu, Ševak je

slušao razgovor dvojice muškaraca ispred sebe, jednog mladića od šesnaest godina i čoveka koji je već prevalio šezdesetu. Dečak se dobrovoljno javio za neki posao na sprečavanju gladi. Bio je pun otmenih osećanja, rasipajući se bratstvom, pustolovnošću, nadom. Bio je očaran što se najzad osamostaljuje, što ostavlja za sobom svoje detinjstvo. Nije zatvarao usta, poput kakvog deteta, govoreći glasom koji još nije bio navikao na svoje dublje tonove. 'Sloboda, sloboda!' odzvanjalo je u njegovom uzbuđenom govoru, u svakoj reči; a starčev glas tu i tamo bi gundao i brundao, peckajući, ali ne vređajući, rugajući se, ali ne opominjući. Sloboda, kadrost da se ode negde i da se učini nešto, sloboda je bila ono što je starac hvalio i uvažavao kod mladića, čak i kada se rugao njegovoj samodopadljivosti. Ševек ih je slušao sa zadovoljstvom. Oni su mu prekinuli jutarnji niz groteski.

Čim je Ševек objasnio kuda želi da pođe, na lici činovnice pojavio se brižan izraz; otišla je po atlas i otvorila ga na pultu koji ih je razdvajao. „Gledaj sad“, reče ona. Bila je to ružna, sitna žena, sa izrazitim sekutićima; njene šake na šarenim stranama atlasa delovale su vešto i meko. „Ovo je Rolni, vidiš, poluostrvo koje se pruža u severni deo Temaenskog mora. Posredi je samo običan peščani sprud. Na njemu nema ničeg drugog do morske laboratorije, ovde, na samom kraju, vidiš? Okolna obala je sve sama baruština i slana močvara čak dovde, do Saglasja, hiljadu kilometara dalje. A na zapadu se pruža Barensova Obala. Najbliže Rolniju možeš biti u nekoj varoši u planinama. Ali tamo ne traže vanrednu radnu snagu; prilično su samodovoljni. Razume se, ti tamo možeš poći i bez premeštaja“, dodade ona pomalo drugačijim tonom.

„Predaleko je od Rolnija“, reče on, gledajući kartu i zapazivši tog časa u planinama Severoistoka malu, izdvojenu varoš u kojoj je Takver odrasla, Okruglu Dolinu. „Da im možda nije potreban jedan domar u morskoj laboratoriji? Statističar? Neko ko bi hranio ribe?“

„Proveriću.“

Ljudsko-kompjuterska arhivaska mreža u Odradu dejstvovala je zadivljujuće delotvorno. Činovnici nije bilo potrebno ni pet minuta da dođe do željene informacije; podatak je izdvojen iz ogromnog, neprekidnog priliva i odliva informacija koje su se odnosile na svaki posao što se obavlja, na svako željeno radno odredište, na svakog potrebnog radnika, kao i na prvenstva svega toga u opštoj ekonomiji globalnog društva. Upravo im je upućena vanredna pomoć... to ti je ortak, zar ne? Dobili su sve koje su tražili, četiri tehničara i jednog iskusnog ribara. Upotpunjeno im je osoblje.

Ševек se osloni laktovima na pult i pognu glavu, češkajući je; iza tog gesta smetenosti krila se zbunjenost i poraženost. „Dobro“, reče on, „šta sad da radim?“

„Čuj, brate, koliko ti traje ortakov premeštaj?“

„Neodređeno.“

„Ali to je posao oko sprečavanja gladi, zar ne? Neće ovako potrajati daveka. Ne može! Počeće da pada kiša, ove zime.“

On podiže pogled ka sestriinom iskrenom, blagonaklonom, brižnom licu. Osmehnuo joj se malo, zato što nije mogao da joj ne uzvрати na napor da mu ulije nadu.

„Već ćete se ponovo spojiti. U međuvremenu...“

„Da. U međuvremenu“, uzvрати on.

Čekala je da on donese odluku.

To je bilo na njemu; a pružale su mu se beskrajne mogućnosti. Mogao je da ostane u Abenaju i da organizuje predavanja iz fizike ukoliko uspe da pronađe studente-dobrovoljce. Mogao je da ode do poluostrva Rolni i da tamo živi sa Takver, iako bez mesta u istraživačkoj postaji. Mogao je da živi bilo gde i da ne radi ništa drugo do da dva puta dnevno odlazi u najbližu trpezariju da jede. Mogao je činiti šta mu je volja.

Istovetnost reči 'rad' i 'igra' na praviku imala je, razume se, snažan etički značaj. Odo je uvide-
la opasnost od krutog moralizma proisteklog iz upotrebe reči 'rad' u njenom analognom sistemu:
ćelije moraju da rade zajedno, optimalni rad organizma, rad koji vrši svaki elemenat, i tako dalje.
Saradnja i funkcionisanje, suštinske kategorije Analogije, u podjednako su meri pretpostavljale
pojam rada. Dokaz nekog ogleđa – dvadeset epruveta u laboratoriji ili dvadeset miliona ljudi na
meseću – sasvim je jednostavan: da li dejstvuje? Odo je uočila moralnu zamku. 'Svetac nikada
nije prezaposlen', kazala je ona, možda pomalo tužno.

„Dobro“, reče Ševk, „upravo sam se vratio sa vanrednog rada na sprečavanju gladi. Ima li još
nešto slično što treba raditi?“

Činovnica ga pogleda očima starije sestre, sa nevericom, ali i uz oproštaj. „Ima oko sedam
stotina hitnih poziva oglašanih okolo po prstoriji“, reče ona. „Koji bi ti se dopao?“

„Da li je negde potrebna matematika?“

„Uglavnom se traže poljoprivredni i kvalifikovani radnici. Imaš li iskustva sa inženjerijom?“

„Ne mnogo.“

„A kako ti izgleda usaglašavanje poslova. Tu je potrebno razumeti se u brojke. Šta kažeš na
to?“

„U redu.“

„Mesto je na Jugozapadu, u Prašini, znaš.“

„Već sam bio u Prašini. Osim toga, kao što kažeš, jednog dana će početi da pada kiša...“

Ona klimnu, nasmešivši se i otkuca na njegov karton u Odradu: IZ Abenaja, SZ Sred nauč inst.
U Lakat, JZ us po, fosfatara, br. 1: VANRED PREM: 5-1-3-165 – neodređeno.

9. Uras

Ševeka su probudila zvona sa kapelske kule koja su odjekivala zvucima Vrhovnog saglasja za jutarnju religijsku službu. Svaka nota delovala je kao udarac u njegov potiljak. Toliko se osećao slabo i malaksalo da čak nije mogao duže ni da sedi. Konačno, uspeo je nekako da se odvuče do kupatila, gde je dugo ostao pod hladnim tušem, što je odagnalo glavobolju; ali i dalje je celo telo osećao nekako neobično – nekako odvratno. Kada je ponovo postao kadar da razmišlja, um su mu preplavili odlomci i trenuci iz prethodne noći, živi, nesuvisli, kratkotrajni prizori sa Veinog prijemma. Pokušao je da ne misli na njih, ali onda nije mogao da razmišlja ni o čemu drugom. Sve, baš sve je postalo odvratno. Seo je za pisači sto i ostao tako narednih pola sata, zureći preda se, nepomičan, osećajući se sasvim ubogo.

Ranije mu se često događalo da dospeva u neprilike i da se oseća kao budala. Kao mladića morio ga je utisak da ga drugi smatraju čudakom, različitim od sebe; u docnijim godinama sam bi hotimice izazivao ljutnju i prezir mnogih svojih sunarodnika sa Anaresa. Ali on nikada nije prihvatio njihov sud. Nikada se zbog toga nije postideo.

Sada nije znao da ovo parališuće poniženje predstavlja hemijsku posledicu pijanstva, baš kao i glavobolja. Doduše, čak i da je ovo znao, to mu ne bi bilo od velike pomoći. Sramota – osećanje odvratnosti i samootuđenja – za njega je bila otkrovenje. Video je najednom sa novom jasnošću, sa gnusnom jasnošću; dosegao je pogledom znatno dalje od tih nepovezanih prisećanja na svršetak večeri kod Vee. Nije ga izdala samo sirota Vea. To što je pokušao da povрати nije bio jedino alkohol, već svekoliki hleb koji je pojeo od kada je kročio na Uras.

Oslonio je laktove na sto i zagnjurio glavu u šake, pritiskajući slepoočnice, zgrčene tačke bola; a onda se osvrnuo na vlastiti život u svetlosti sramote.

Na Anaresu je odabrao, prkoseći očekivanjima vlastitog društva, da se bavi onim za šta se kao pojedinac osećao pozvan. Baviti se time značilo je pobuniti se: rizikovati sebe zarad društva.

Ovde, na Urasu, čin pobune bio je luksuz, ugađanje vlastitim sklonostima. Biti fizičar u A-Iou značilo je služiti ne društvu, ne čovečanstvu, ne istini, već Državi.

Još prve noći u ovoj sobi upitao ih je, izazovno i radoznalo: „Šta ćete sa mnom?“ Sada je znao šta su učinili sa njim. Čifolisk mu je kazao tu jednostavnu činjenicu. Posedovali su ga. Mislio je da se pogađa sa njima, što je bila veoma naivna anarhistička zamisao. Pojedinac se ne može pogađati sa državom. Država ne priznaje nijednu drugu monetu do moći: a ona je sama štampa.

Sada je uvideo – do u tančine, korak po korak od početka – da je pogrešio što je došao na Uras; njegova prva velika greška, i to greška koje se neće osloboditi do kraja života. Tek kada je uvideo sve to, kada je pomno pretresao sve činjenice o tome, koje je mesecima potiskivao i poricao – a za to mu je bilo potrebno mnogo vremena, dok je sedeo tu, nepomično, za pisačim stolom – sve do one smešne i grozne poslednje scene kod Vee, koju je takođe ponovo proživio, osećajući pri tom kako mu lice postaje zajapureno i kako mu u ušima odzvanja: tek tog časa je sve bilo gotovo. Čak ni u ovoj postalkoholnoj dolini suza nije se osećao kriv. Sve je sada bilo gotovo i jedino o čemu je još trebalo da razmišlja bilo je šta mu dalje valja činiti. Zatvorivši se u tamnicu, kako je mogao da dela kao slobodan čovek?

Neće se baviti fizikom za političare. To je bilo jasno, sada.

Ako bude prestao da radi, da li će ga pustiti da se vrati natrag?

Pomislivši na to, duboko je uzdahnuo i podigao glavu, posmatrajući praznim pogledom suncem obasjan zeleni predeo kroz prozor. Bilo je to prvi put da je o povratku na matični svet pomislio kao o stvarnoj mogućnosti. Ta pomisao zapretila je da sruši sve brane i preplavi ga neodoljivom čežnjom. Govoriti na praviku, razgovarati sa prijateljima, videti Takver, Pilun, Sadik, dodirnuti prašinu Anaresa...

Oni ga neće pustiti da ode. Nije platio za putovanje. Niti je on sam mogao dopustiti da ode: da digne ruke i pobjegne.

Sedeći za pisaćim stolom u blistavosti jutarnjeg sunca, on hotimice i oštro udari šakama po bridu plohe pred sobom, jednom, dvaput, triput: lice mu je bilo spokojno i izgledalo je zamišljeno.

„Kuda da pođem?“ upita on naglas.

Zakucavši, Efor uđe u sobu; doneo je poslužavnik sa doručkom i jutarnje novine. „Došo u šest ko obično ali vi spavali“, reče on, zadivljujuće vešto razmeštajući posude na poslužavniku.

„Napio sam se sinoć“, reče Ševak.

„Divno dok traje“, uzvratila Efor. „To je sve, ser? Vrlo dobro.“ Izišao je iz sobe uz iste spretno kretnje, naklonivši se uz put Paeu koji je upravo ušao.

„Nisam želeo da vas ometam pri doručku! Vraćajući se iz kapele, pomislio sam da navratim malo.“

„Sedi. Uzmi malo čokolade.“ Ševak nije mogao da jede sve dok se Pae nije bar napravio da obeduje sa njim. Pae je uzeo komad uvijače od meda i stao da ga mrvli po tanjiru. Ševak se i dalje osećao malaksalo, ali sada je bio veoma gladan i prionuo je na doručak. Paeu kao da je bilo teže nego inače da zapodene razgovor.

„I dalje dobijate ovo đubre?“ upita on konačno vedrim tonom, dodirnuvši presavijene novine koje je Efor ostavio na stolu.

„Efor ih donosi.“

„Je li?“

„Ja sam ga zamolio“, uzvratila Ševak, uputivši Paeu kratak, ispitivački pogled. „One proširuju moje razumevanje vaše zemlje. Zanimaju me vaše niže klase. Većina Anarešana potiče iz nižih klasa.“

„Da, svakako“, reče mlađi čovek, uz izraz pun poštovanja i klimaj. Pojeo je komadić uvijače od meda. „Mislim da bih ipak uzeo malo čokolade“, reče on i zatrese zvonce sa poslužavnika. Efor se pojavi na vratima. „Još jednu šolju“, reče Pae, ne okrenuvši se. „Nameravali smo, ser, da vas ponovo malo povedemo napolje, sada pošto se vreme prolepšalo, da vam pokažemo nove krajeve zemlje. Možda čak i da odemo u inostranstvo. Ali ovaj prokleti rat osujetio je sve te planove, bojim se.“

Ševak baci pogled na naslov novina sa vrha: SUDAR IOA I TUA BLIZU PRESTONICE BENBILJA.

„Na telefaksu ima još svežijih vesti“, reče Pae. „Oslobodili smo glavni grad. General Havevert biće vraćen na vlast.“

„Onda je rat gotov?“

„Nije sve dok Tu i dalje drži dve istočne pokrajine.“

„Shvatam. Znači da će se vaša i tuuška vojska sukobiti u Benbiliju. Ali ne i ovde?“

„Ne, ne. To bi bilo sasvim bezumno od njih da krenu na nas, ili obratno. Prerasli smo tu vrstu varvarizma koja je dovodila rat u samo srce visokih civilizacija! Ravnoteža sila održava se ovakvim policijskim akcijama. Međutim, mi smo zvanično u ratu. To znači da na snagu stupaju sve one stare, zamorne mere ograničenja, bojim se.“

„Ograničenja?“

„Tajnost istraživanja koja se vrše u Koledžu otmene nauke, na primer. Ništa značajno, međutim, samo običan vladin pečat. Biće ponekad i odlaganja štampanja nekog rada, kada oni gore budu smatrali da je posredi nešto opasno samo zato što ništa ne razumeju!... A i putovanja su malo ograničena, naročito za vas i ostale strance ovde, bojim se. Sve dok bude trajalo ratno stanje, vi, zapravo, ne bi trebalo da napuštate kampus, pretpostavljam, bez dozvole Glavnog rektora. Ali ne obazirite se na to. Ja vas mogu izvesti odavde kad god to poželite bez svih tih petljivina.“

„Ti držiš ključeve“, reče Ševек, uz iskreni smešak.

„Oh, ja sam pravi stručnjak za to. Obožavam da izigravam pravila i da nadmudrujem vlasti. Možda sam prirodni anarhista, a? Gde li je, do vraga, ta matora budala koju sam poslao po čokoladu?“

„Mora da siđe dole do kuhinje da bi doneo.“

„Nije mu potrebno pola dana za to. No, neću da čekam. Ne želim da vas gnjavim celo jutro. Uzgred budi rečeno, jeste li videli poslednji Bilten zadužbine svemirskih istraživanja? Štampali su Reumereove planove za ansibl?“

„Šta je to ansibl?“

„Posredi je nešto što on naziva uređaj za trenutno komuniciranje. Kaže da ako bi temporalisti... a to ste, razume se, vi... samo došli do jednačina za vreme i inerciju, onda bi inženjeri... odnosno, on... bili kadi da naprave tu prokletu stvar, da je stave na probu i tako uzgredno dokažu valjanost teorije za samo nekoliko meseci ili čak nedelja.“

„Sami inženjeri su dokaz o postojanju uzročne kružnosti. Taj Reumere je već napravio posledicu pre no što sam mu ja pružio uzrok.“ Ponovo se osmehnuo, ovoga puta manje iskreno. Kada je Pae zatvorio vrata za sobom, Ševек naglo ustade. „Ti prvljavi, profitterski lažove!“ reče on na praviku, pobeleo od srdžbe, stisnutih šaka kako bi se uzdržao da ne dočepa nešto i ne zavitla za Paeom.

Ubrzo se pojavi Efor, noseći šolju čokolade i tacnu na poslužavniku. Zastao je na vratima, sa brižnim izrazom lica.

„Sve je u redu, Efore. On nije... nije želeo čokoladu. Možeš sve sada da pokupiš.“

„Vrlo dobro, ser.“

„Slušaj. Ne bih voleo posetioce neko vreme. Možeš li da ih zadržiš?“

„Lako, ser. Imate li nekog posebnog na umu?“

„Da, njega. U stvari, sve. Kaži da radim.“

„Biće mu milo da to čuje, ser“, reče Efor, a bore mu za trenutak omekšaše od izraza zlobe; zatim dodade prisnim tonom, ali i punim poštovanja: „Niko koga ne želite neće proći pokraj mene.“ Konačno, završi glasom formalne pristojnosti: „Hvala, ser, i dobar vam dan.“

Hrana i adrenalin raspršili su Ševekovu oduzetost. Stao je da korača gore-dole po sobi, razdražen i uznemiren. Želeo je da dela. Proveo je skoro godinu dana ne radeći ništa, osim što se poneo kao budala. Kucnuo je čas da nešto preduzme.

Dobro, šta je došao ovde da uradi?

Da se bavi fizikom. Da potvrdi, svojom nadarenošću, prava svakog građanina u svakom društvu: pravo na rad, da bude izdržavan dok radi i da podeli plod tog rada sa svima koji to budu hteli. Prava jednog Odonjanina i jednog ljudskog bića.

Njegovi blagonakloni i zaštitnički domaćini dopustili su mu da radi i izdržavali su ga dok je radio; to je bilo u redu. Poteškoća se javljala na trećoj stepenici. Ali on još nije stigao do nje. Nije obavio svoj posao. Nije mogao da deli ono što nema.

Vratio se za sto, seo i izvadio dva gusto naškrabana papirića iz najteže dostupnog i najnekorišnjeg džepa svojih uskih, pomodnih čakšira. Raširio je papiriće prstima i zagledao se u njih. Palo

mu je tog časa na um da sve više liče na Sabula po tome što piše veoma sitnim rukopisom, u skraćenicima, na komadićima hartije. Sada mu je bilo jasno zašto je to Sabul činio: bio je posesivan i tajnovit. Ono što je bilo psihopatija na Anaresu na Urasu je bilo razložno ponašanje.

Ševak ponovo ostade da sedi nepomično, pognute glave, proučavajući dva komadića papira na kojima je zabeležio izvesne ključne tačke Opšte temporalne teorije, do mesta gde je stigao.

Proveo je tako za stolom naredna tri dana, netremice zureći u ta dva komadića hartije.

Povremeno bi ustajao i šetao po sobi, nešto zapisao, poradio na stonom računaru, zatražio od Efora da mu donese nešto za jelo, ili legao da malo odspava. Potom bi se vraćao za sto i ostajao tamo da sedi.

Uveče trećeg dana sedeo je, promene radi, na mermernom sedištu pokraj ognjišta. Sedeo je tu i prve noći kada je ušao u ovu sobu, ovu prekrasnu zatvorsku ćeliju, a i inače je sedeo tu kada bi imao goste. U ovom trenutku nije bilo posetilaca, ali on je razmišljao o Saio Paeu.

Kao i svi ljudi koji žude za vlašću, Pae je bio neverovatno kratkovid. Njegov um bio je u biti ništavan, zakržljao; nedostajali su mu dubina, strast, mašta. Bio je to, zapravo, primitivan instrument. Pa ipak, njegovi potencijali bili su stvarni; izobličeni, doduše, ali ne i izgubljeni. Pae je bio veoma oštroman fizičar. Odnosno, tačnije govoreći, umeo se veoma oštromno postaviti prema fizici. Nije uradio ništa originalno, ali njegov oportunistički, njegovo osećanje za to gde se nalaze prednosti, vodili su ga, iz navrata u navrat, do polja koje najviše obećava. Imao je njuh za to gde da se da na posao, baš kao i Ševak, i Ševak je poštovao to i njemu i u sebi, budući da je posredi naročito značajna crta jednog naučnika. Pae je bio taj koji je dao Ševaku knjigu prevedenu sa teranskog, simpozijum o teorijama relativnosti; zamisli o tome sve više su mu zaokupljale um u poslednje vreme. Da li je moguće da je on, posle svega, došao na Uras naprosto zato da bi upoznao Saio Paea, svog neprijatelja? Da je došao u potragu za njim, znajući da će možda dobiti od svog neprijatelja ono što nije mogao dobiti od svoje braće i svojih prijatelja, ono što nijedan Anarešanin nije mogao da mu da: znanje o stranom, o tuđem: novosti...

Zaboravio je na Paea. Misli mu se upraviše ka knjizi. Nije mogao jasno da razabere šta je to, tačno, našao tako podsticajno u njoj. Najveći deo fizike bio je, uostalom, zastareo; metodi su bili nezgrapni, a stavovi tuđinaca ponekad sasvim odbojni. Terani su bili intelektualni imperijalisti, ljubomorni graditelji zidova. Čak je i Ainsetain, tvorac teorije, osećao obavezu da upozori na to kako njegova fizika ne obuhvata nijedan drugi način do fizičkog i kako u njoj ne bi trebalo tragati za metafizičkim, filozofskim ili etičkim značenjima. To je, razume se, u površinskoj ravni bilo tačno; pa ipak, on je koristio broj, most između razumskog i opaženog, između psihe i materije, 'Broj Neosporni', kako su ga nazvali drevni osnivači Otmene Nauke. Primeniti matematiku u tom smislu bilo je isto što i primeniti način koji prethodi svim ostalim načinima i vodi do njih. Ainsetain je to znao; uz dirljiv oprez, priznao je kako veruje da njegova fizika uistinu opisuje stvarnost.

Stranost i bliskost: u svakoj kretnji teranske misli Ševak je prozrevao tu kombinaciju, ona mu je stalno pobuđivala zanimanje. I ispunjavala ga naklonošću: jer i Ainsetain je tragao za objedinjujućom teorijom polja. Objasnivši gravitacionu silu kao funkciju geometrije prostora i vremena, pokušao je da proširi ovu sintezu tako da ona obuhvati i elektromagnetne sile. Nije u tome uspeo. Još za njegovog života, kao i tokom mnogo decenija posle njegove smrti, fizičari sa njegovog sveta okretali su leđa njegovim nastojanjima i neuspehu, sledeći veličanstvene nesaglasnosti kvantne teorije sa njenim visokim tehnološkim plodovima; usredsredili su se konačno u toj meri na ovaj tehnološki vid da su zapali u ćorsokak, što je predstavljalo katastrofalan kraj mašte. No, njihova prvobitna intuicija bila je valjana: u tački gde su zapeli napredak je ležao u neodređenosti koju je stari Ainsetain odbijao da prihvati. A to njegovo odbijanje bilo je podjednako ispravno – posmatrano na duge staze. Jedino su mu nedostajala sredstva da to dokaže – Saebaove varijable i

teorije o beskonačnoj brzini i složenom uzroku. Njegovo objedinjeno polje je postojalo, u ceti-janskoj fizici, ali je postojalo pod uslovima koje on možda ne bi bio voljan da prihvati; jer brzina svetlosti kao ograničavajući činilac bila je od suštinske važnosti u njegovim velikim teorijama. Obe njegove teorije relativnosti bile su, posle svih stoleća minulih u međuvremenu, podjednako predivne, valjane i korisne, ali su ipak obe zavisile od jedne hipoteze koja se nije mogla dokazati kao ispravna, a za koju se moglo dokazati – i dokazalo se – da je, pod izvesnim okolnostima, pogrešna.

Ali zar jedna teorija za čije se sve elemente može dokazati da su ispravni ne predstavlja puku tautologiju? Na području nedokazivog, ili čak osporivog, počivala je jedina prilika da se izide iz kruga i krene napred.

A u tom slučaju, da li je nedokazivost hipoteze o stvarnom uporednom postojanju – problem oko koga je Ševak očajnički lupao glavu tokom ova poslednja tri dana, odnosno tokom poslednjih deset godina – uistinu važna?

Pipao je u mraku i posezao za izvesnošću, kao da je to nešto što je mogao da poseduje. Zatevao je sigurnost, jemstvo, što nije bilo dato, a i koje bi, sve i da jeste, postalo tamnica. Pretpostavivši naprosto valjanost stvarnog uporednog postojanja najednom se našao sa određenim rukama da koristi predivne geometrije relativnosti; a tada se otvorila mogućnost da krene napred. Naredni korak bio je savršeno jasan. Uporednim postojanjem sleđenja moglo se baratati Saebaovim transformacionim nizom; ako im se tako pristupi, sleđenje i pisutnost uopšte nisu bili u odnosu antiteze. Temeljno jedinstvo sekvencijalnog i simultanog gledišta postalo je očito; koncepcija intervala služila je kao veza između statičkog i dimaničkog vida Vaseljene. Kako je mogao da deset godina netremice posmatra stvarnost, a da to ne vidi? Više nije bilo nikakvih poteškoća da se krene dalje. U stvari, on je već dobro odmakao. Do samog cilja. Sagleđao je sve ono što će doći još pri tom prvom, na izgled letimičnog pogledu na metod, pogledu koji je došao u priliku da uputi zahvaljujući tome što je shvatio suštinu jedne pogreške u dalekoj prošlosti. Zid je bio srušen. Vid mu je postao jasan i celovit. Ono što je video bilo je jednostavno, jednostavnije od svega ostalog. A u toj jednostavnosti nahodila se svekolika složenost, svekoliko obećanje. Bilo je to otkrovenje. Bio je to čist put, put kući, svetlost.

Njegov duh bio je poput deteta koje istrčava na sunce. Bez ikakvog kraja, bez kraja...

Pa ipak, sred tog vrhunskog olakšanja i sreće zadržao je od straha; šake su mu se zatresle, a oči su mu se ispunile suzama, kao da gleda pravo u sunce. Uostalom, telo nije providno. A neobično je, nadasve neobično shvatiti da je život postao ispunjen.

No, nastavio je da gleda, hitajući sve dalje, uz istu detinju radost, sve dok najednom dalje više nije mogao; vratio se onda i, osvrnuvši se, ugledao kroz suze da je u sobi mrak i da su visoki prozori puni zvezda.

Trenutak je minuo; video ga je kako nestaje. Nije pokušao da ga zadrži. Znao je da je on deo tog trenutka, a ne trenutak njega. On je bio u posedu trenutka.

Nedugo potom on drhtavo ustade i uključi svetiljku. Koraćao je malo po sobi, dodirujući stvari, povez jedne knjige, senku jedne svetiljke, radostan što se vratio među te poznate predmete, u vlastiti svet – jer tog trenutka razlika između ove planete i one, između Urasa i Anaresa, nije mu bila nimalo značajnija od razlike između dva zrnca peska na morskoj obali. Nisu više postojale provalije, nije bilo zidova. Nije više bilo izgnanstva. Video je same temelje Vaseljene i oni su bili stameni.

Otišao je u spavaću sobu, hodajući lagano i pomalo nesigurno, i opružio se na postelju, ne svukavši se. Ležao je tako sa rukama ispod glave, predviđajući i planirajući pojedinosti rada koji je valjalo obaviti, ispunjen svečanom i ushitnom zahvalnošću, koja se postepeno pretapala u vedro sanjarenje, a zatim u san.

Spavao je deset časova. Probudio se razmišljajući o jednačinama koje će izraziti pojam intervala. Vratio se za sto i latio se rada na njima. Imao je predavanje tog popodneva i otišao je na njega; večerao je u trpezariji višeg nastavnog osoblja i razgovarao sa kolegama koji su se tu zatekli, o vremenu, ratu i drugim stvarima. Ako su i zapazili neku promenu u njemu, on to nije doznao, zato što ih, zapravo, uopšte nije bio svestan. Zatim se vratio u sobu i ponovo dao na rad.

Urašani su dan delili na dvadeset časova. Čitavih osam dana on je radio između dvanaest i šesnaest časova dnevno za pisaćim stolom, ili bi tumarao po sobi, upravljajući često svetle oči ka prozorima kroz koje je sijala topla, prolećna sunčeva svetlost, odnosno zvezde i žutosmeđi mesec koji se postupno smanjivao.

Ušavši sa doručkom na poslužavniku, Efor ga je zatekao kako poluodeven leži na postelji, zatvorenih očiju, govoreći na nekom stranom jeziku. Prodrmao ga je. Ševек se probudio uz grčevit trzaj, ustao iz postelje i oteturao se u drugu sobu, do pisaćeg stola, koji je bio potpuno prazan; bacio je pogled prema kompjuteru, u kome je sve bilo izbrisano, a onda je ostao tu da stoji poput čoveka koji je bio udaren u glavu, ali to još ne zna. Efor je uspeo da ga nagna da ponovo legne, rekavši mu pri tom: „Groznica, bome, ser. Zovem doktora?“

„Ne!“

„Sigurno, ser?“

„Ne! Ne pušaj nikoga ovamo. Kaži da sam bolestan, Efore.“

„Onda će poslati doktora sigurno. Mogu da kažem još radite, ser. To im se dopada.“

„Zaključaj vrata kada iziđeš“, reče Ševек. Njegovo neprovidno telo ga je izneverilo; bio je slab od iscrpljenosti, te stoga lako razdražljiv i sklon panici. Bojao se Paea, Oiiea, policijske pretrage. Sve što je čuo, pročitao, napola razumeo o uraškoj policiji, tajnoj policiji, izronilo mu je živo i užasno na površinu sećanja, kao kada se čovek, priznavši samome sebi da je bolestan, priseća svake reči koju je ikada pročitao o raku. Upiljio se u Efora, sav malaksao od groznice.

„Možete pouzdati u mene“, reče čovek na svoj pokoran, iskrivljen, hitar način. Doneo je Ševеku čašu vode i izišao, a za njim se oglasio zvuk zaključavanja spoljnjih vrata.

Starao se o Ševеku naredna dva dana uz taktičnost koja nije imala nikakve veze sa njegovom obukom za poslužitelja.

„Trebalo je da budeš lekar, Efore“, reče Ševек, kada mu je slabost postala samo telesna, a ne više neprijatna klonulost.

„Što reče i moja matora krmača. Nikad neće da je neko drugi pazi kad skikne. Kaže: 'Ti imaš ruku. ' Vala, i imam.“

„Jesi li ikada radio sa bolesnima?“

„Nisam, ser. Nisam hteo da se petljam sa bolnicama. Ima da mi svane crni dan kad dođe vreme da crknem u nekoj od tih kužnih rupendara.“

„Bolnica? U čemu je nevolja sa njima?“

„Ništa, ser, ništa sa onima gde bi vas odveli da ste se pogoršali“, uzvratil Efor blago.

„Pa na kakve si onda mislio?“

„Naše. Prljave. Ko đubretarova guzica“, reče Efor, bez siline, opisno. „Straćare. Umrlo dete u jednoj. U podu su rupe, prave rupčage, vide se grede, shvatate? Kažem: 'Kako to?' Pacovi naviru iz rupa, pravo u krevete. Oni kažu: 'Stara zgrada, bolnica već šest stotina godina.' Utočište božanskog saglasja za siromašne, zove se. Guzica, eto šta je!“

„Je li to tvoje dete umrlo u bolnici?“

„Jeste, ser, moja kćer Laia.“

„Od čega je umrla?“

„Sračani zalistak. Kažu. Nije mnogo porasla. Dve godine kad je umrla.“

„Imaš li još dece?“

„Nema živih. Troje rođeno. Teško za matoru krmaču. Ali sad kaže: 'Oh, pusti, šta ima da i žališ, pa vako im je bolje!' Mogu li još nešto da učinim za vas, ser?“ Iznenadni prelaz na sintaksu gornje klase trže Ševeka; on reče nestrpljivo: „Da, možeš! Nastavi da pričaš.“

Zato što je to kazao spontano ili zato što je bio bolestan, pa mu je trebalo ugađati – tek, Efor se ovoga puta nije ukrutio. „Mislio da pođem za vojnog lekara, jednom“, reče on, „ali ovi me prvi zgrabili. Prekomanda. Kažu: 'Posilni, imaš da budeš posilni.' I ja bio. Dobra obuka, za posilne. Iz vojske pravo otišo u gospodsku službu.“

„Mogao si da budeš obučen za lekara, u vojsci?“ upita Ševек. Razgovor se nastavio. Ševeku je bilo teško da prati Efora, kako u jezičkom pogledu, tako i u pogledu sadržine onoga što je govorio. Slušao je o stvarima o kojima nije imao nikakvo iskustvo. Nikada nije video pacova, kasarnu, azil za umobolne, sirotište, zalagaonicu, pogubljenje, lopova, najamnu kasarnu, ubirača zakupa, čoveka koji hoće da radi, ali ne može da nađe posao, ili mrtvu bebu u jarku. Sve te stvari javljale su se u Eforovim prisećanjima kao opšta mesta ili kao uobičajeni užasi. Ševек je morao da napregne maštu i da prizove u pomoć svaki delić znanja koji je imao o Urasu da bi ih uopšte mogao razumeti. Pa ipak, te stvari su mu na određen način bile poznatije od svega ostalog što je video ovde i zato je razumeo.

To je bio Uras o kome je učio u školi na Anaresu. To je bio svet sa koga su njegovi preci pobešli, opredelivši se pre za glad, pustinju i beskrajno izgnanstvo. To je bio svet koji je obrazovao Odoin um u utamničio je osam puta zato što je govorila ono što misli. Bila je to ljudska patnja u kojoj su počivali utemeljeni ideali njegovog društva, tlo iz koga su nicali.

To nije bio 'pravi Uras'. Dostojanstvo i lepota sobe u kojoj su se on i Efor nalazili bili su podjednako stvarni kao i prljavština iz koje je potekao Efor. Za njega, zadatak mislioca bio je ne da porekne jednu stvarnost u korist druge, već da ih spoji, poveže. A taj zadatak nije bio lak.

„Izgledate umorni ponovo, ser“, reče Efor. „Bolje se odmorite.“

„Ne, nisam umoran.“

Efor se zagleda u njega za trenutak. Kada je Efor dejstvovao kao poslužitelj, njegovo izborano, glatko izbrijano lice ostajalo je sasvim bezizražajno; no, tokom poslednjeg sata Ševек je video kako ono prolazi kroz izuzetne promene, od oporosti, preko vedrine i cinizma, pa sve do bola. U ovom trenutku imao je blagonaklon, ali i uzdržan izraz.

„Razlikuje se ovde od onoga odakle ste vi“, reče Efor.

„Veoma se razlikuje.“

„Niko nikad nije bez posla, tamo.“

U glasu mu se javio slabašan prizvuk ironičnosti ili ljubopitstva.

„Nije.“

„I niko nije gladan?“

„Niko ne glada dok drugi ima da jede.“

„Ah.“

„Ali bili smo gladni. Gladovali smo. Vladala je glad, znaš, pre osam godina. Poznavao sam tada jednu ženu koja je ubila svoju bebu zato što nije imala mleka, a nije postojalo ništa drugo, baš ništa što bi joj dala. Nije sve... sve med i mleko na Anaresu, Efore.“

„Ne sumnjam u to, ser“, uzvрати Efor uz jedan od onih neobičnih prelaza na učtivu dikciju. A onda dodade uz grimasu, povlačeći usne sa zuba: „Pa ipak, tamo nema nijednog od njih!“

„Njih?“

„Pa, znate, gospodine Ševек. Ono što ste jednom kazali. Vlasnika.“

Sledeće večeri navratio je Atro. Pae mora da je bio na straži, jer samo nekoliko minuta pošto je Efor pustio starca unutra, pojavio se i on, raspitujući se uz ljupku blagonaklonost za Ševekovo

zdravlje. „Prekomerno ste radili poslednje dve nedelje, ser“, reče on. „Ne smete se tako iscrpljivati.“ Nije seo, već se ubrzo oprostio i otišao, u znak učtivosti. Atro je nastavio da priča o ratu u Benbiliju, koji se pretvorio, kako je on rekao, u 'operaciju velikih razmera'.

„Da li ljudi u ovoj zemlji odobravaju taj rat?“ upita Ševек, prekinuvši izlaganje o strategiji. Zbunjivalo ga je odsustvo moralne osude o ovoj stvari u semenjarskim novinama. Njihova bučna uzbuđenja sasvim su presahla; napisi su im često bili u dlaku isti sa biltenima na telefaksu koje je izdavala vlada.

„Odobravaju? Ne misliš, valjda, da svi treba da poležemo i dopustimo da nas prokleti Tuvijanci pregaze? U pitanju je naš status kao svetske sile!“

„Ali imao sam na umu narod, ne vladu. Ljude... koji moraju da se bore.“

„Šta se to njih tiče? Oni su navikli na masovne regrutacije. Upravo su za to i stvoreni, dragi moj prijaško! Da se bore za svoju zemlju. I reći ću ti još nešto: nema boljeg vonika na svetu od jednog Iota u uniformi koji je naučen da izvršava naređanja. U vreme mira on može da drži sentimentalne govorancije o pacifizmu, ali kada zatreba nikad mu ne ponestaje hrabrosti. Običan vojnik oduvek je bio naša najveća nacionalna uzdanica. Tako smo se i domogli vodećeg mesta.“

„Penjući se uz gomilu mrtve dece?“ reče Ševек, ali zbog srdžbe ili, možda, zbog nepriznate nevoljnosti da povredi starčeva osećanja glas mu je ostao prigušen i Atro ga nije čuo.

„Ne“, nastavi Atro, „naći ćeš da je duša naroda čvrsta poput čelika kada zemlji zapreti opasnost. Šačica bundžija iz Nioa i industrijskih gradova diže grdnu dreku između ratova, ali silno je videti kako ljudi zbijaju redove kada je zastava ugrožena. Nisi spreman da u to poveruješ, znam. Nevolja se odonizmom, znaš, dragi moj prijaško, jeste u tome što je on sav nekako ženski. On naprosto ne uključuje muževnu stranu života. 'Krv i čelik, bojne dike', kao što reče stari pesnik. Odonizam ne shvata hrabrost, ljubav prema zastavi.“

Ševек je ćutao jedan minut, a onda reče, blago: „To je možda, delimično, tačno. Mi, naime, nemamo zastave.“

Pošto je Atro otišao, ušao je Efor da uzme poslužavnik sa ostacima večere. Ševек ga zaustavi. Prišao mu je, rekavši: „Izvini, Efore“, i stavio komadić papira na poslužavnik. Na papiru je pisalo: 'Postoji li mikrofون u ovoj sobi?'

Poslužitelj sagnu glavu i pročita poruku, polako, a onda podiže pogled prema Ševеку, dug pogled sa malog rastojanja. Zatim mu oči za trenutak skliznuše ka dimnjaku kamina.

„Spavaća soba?“ upita Ševек na isti način.

Efor odmahnu glavom, odloži poslužavnik i krenu za Ševеком u spavaću sobu. Zatvorio je vrata za sobom potpuno bešumno, kako to dolikuje dobrom poslužitelju.

„Uočio ga još prvog dana, čisteći prašinu“, reče on uz osmeh koji je produbio bore na njegovom licu u oštre grbine.

„Ovde ga nema?“

Efor slegnu ramenima. „Nisam primetio. Mogu pustim vodu tamo, ser, kao u špijunskim pričama.“

Produžili su u veličanstven hram od zlata i slonovače koji se nazivao nužnik. Efor pusti slavine, a onda stade da pretražuje zidove. „Ne“, reče najzad. „Mislim nema. A moje špijunsko oko mora da ih vidi. Nalazio ih kada sam radio za jednog čoveka u Niou. Kad ih jednom nađete, više nema promašaja.“

Ševек izvadi novi komadić hartije iz džepa i pokaza ga Eforu. „Znaš li odakle ovo?“

Bila je to poruka koju je našao u džepu kaputa: 'Pridruži se nama, tvojoj braći.'

Posle izvesne pauze – čitao je polako, mičući zatvorene usne – Efor reče: „Ne znam odakle je ovo.“

Ševек je bio razočaran. Palo mu je na um da je sam Efor bio u izvrsnoj prilici da spusti nešto u džep svog 'gospodara'.

„Znam od koga. Na izvestan način.“

„Od koga? Kako da dođem do njih?“

Nova pauza. „Opasna rabota, gospodine Ševек.“ On se okrenu i pojača mlaz vode iz slavina.

„Ne želim da te uplićem. Kada bi samo mogao da mi kažeš... da mi kažeš kuda da pođem. Šta da pitam. Bar jedno ime.“

Duža pauza. Eforovo lice izgledalo je kao ištipano i oporo. „Ja ne...“ zausti on, ali zastade. Zatim reče, naglo i veoma tiho: „Čujte, gospodine Ševек, sam Bog zna da vas žele, da ste nam potrebni, ali pazite, vi ne znate kako je to. Kako ćete se kriti? Čovek poput vas? Koji ovako izgleda? To je stupica ovde, ali stupica je i bilo gde drugde. Možete bežati, ali se ne možete kriti. Ne znam šta da vam kažem. Da vam dam imena, dobro. Pitajte bilo kog Niotu, on će vam reći kuda da pođete. Došlo nam je već dovde. Potrebno nam je malo vazduha da dišemo. Ali vas uhvate, ubiju, a šta ja da osećam? Radim za vas osam meseci i zavoleo vas. Divim vam se. Stalno me spopadaju. Ja kažem: 'Ne. Pustite ga. Dobar čovek, a i nema veze s našim nevoljavama. Nek se vrati odakle je došao, gde su ljudi slobodni. Neka bar neko ode slobodan iz ovog prokletog zatvora u kome živimo!'“

„Ne mogu se vratiti. Još ne. Želim da se sretnem s tim ljudima.“

Efor uzvрати ćutanjem. Možda je posredi bila njegova životna navika kao poslužitelja, kao nekoga ko izvršava naređenja, tek on konačno klimnu i reče šapatom: „Tuio Maeda, taj koga hoćete. U Veseloj ulici, u Starom Gradu, u drogeriji.“

„Pae kaže da mi je zabranjeno da napustim kampus. Mogu me zaustaviti ako me vide kako ulazim u voz.“

„Taksi, možda“, reče Efor. „Ja vam ga zovem, vi sidete stepenicama. Poznajem Kaea Oimona, na stanici. On je čist. Ali ne znam.“

„U redu. Smesta. Pae je upravo izišao odavde, video me je, misli da ostajem unutra zato što sam bolestan. Koliko je sati?“

„Pola osam.“

„Ako sada pođem, imam celu noć da pronađem to što tražim. Zovi taksi, Efore.“

„Spakovaću vam torbu, ser...“

„Šta ćeš da mi spakuješ?“

„Biće vam potrebna odeća...“

„Pa nosim odeću! Hajde!“

„Ne možete naprosto poći bez ičega“, usprotivi se Efor. Ovo ga je ispunilo većom brižnošću i nelagodnošću od svega drugog. „Imate para?“

„Oh, da, to treba da uzmem.“

Ševек je već bio u pokretu; Efor se počea po glavi, smrknutog i strogog izraza, ali ipak ode do telefona u predvorju da pozove taksi. Vrativši se, zatekao je Ševека kako čeka ispred vrata predvorja, obučen u kaput. „Sidite niz stepenice“, reče Efor, gundavo. „Kae će biti kod stražnjih vrata, pet minuta. Kažite mu da iziđe Putem gaja, tu nema provere ko na glavnoj kapiji. Ne idite preko kapije, tamo vas sigurno zaustave.“

„Da li će te okriviti zbog ovoga, Efore?“

Obojica su šaputala.

„Ne znam da ste otišli. Ujutro kažem još niste ustali. Spavate. Zadržim ih tako malo.“

Ševек ga uhvati za ramena, zagrli ga, stisnu mu ruku. „Hvala, Efore!“

„Srećno“, uzvрати čovek, pometen. Ševек je već izišao.

Skup dan sa Veom odneo je Ševeku bezmalo svu gotovinu koju je imao uza se, a na vožnju taksijem do Nioa otišlo je još deset jedinica. Naložio je vozaču da stane kod glavne stanice podzemne železnice i pomoću karte pronašao put metroom do Starog Grada, područja prestonice koje još nije imao priliku da vidi. Vesela ulica nije se nalazila na karti, tako da je izišao iz podzemne železnice na središnjoj stanici za Stari Grad; obrevši se na ulici, pred prostranim, mermernim zdanjem, zbunjeno je zastao. Ovo nije ličilo na Nio Eseiju.

Sitna, maglasta kiša rominjala je u potpunoj tami; nije bilo ulične rasvete. Svtiljke su, doduše, postojale, ali svjetla na njima ili nisu bila uključena ili su sijalice bile razbijene. Žuti tračci svetlosti krzavo su dopirali tu i tamo kroz proreze oko prozorskih kapaka. Dalje niz ulicu svetlost se slivala sa jednog otvorenog ulaza, oko koga je zaludno stajala skupina muškaraca, glasno razgovarajući. Pločnik, gladak od kiše, bio je pun iscepanog papira i otpadaka. Pročelja radnji, koliko je mogao da ih razabere, bila su niska i potpuno prekrivena teškim metalnim ili drvenim kapcima, sa izuzetkom jednog čiji su šaloni izgoreli; ono je sada stajalo crno i prazno, sa komadima stakla koji su i dalje počivali u okviru razbijenih izloga. Ljudi su promicali poput utihlih, žurnih senki.

Jedna starica pela se stepenicama iza njega i on se okrenu prema njoj da je upita za put. U svetlosti žute kugle koja je obeležavala ulaz u podzemnu železnicu jasno je razabrao njeno lice: belo i izborano, sa mrtvim, neprijateljskim pogledom koji je održavao iznurenost. Velike staklene naušnice igrale su joj po obrazima. S naporom se pela uz stepenice, pogrbivši se od umora, atritisa ili nekog izobličenja kičme. Ali nije bila stara, kao što je pomislio; nije joj bilo još ni trideset godina.

„Možeš li mi reći gde je Vesela ulica“, upita je on, mucajući. Ona mu uputi kratak, ravnodušan pogled, ubrza korak kada je sitigla do vrha stepenica i produži bez reči.

On krenu nasumce niz ulicu. Uzbuđenje zbog iznenadne odluke i bekstva sa Ieu Euna pretvorilo se u zebnju, u osećanje da je progonjen, da je lovina. Izbegao je susret sa skupinom muškaraca okupljenih oko ulaza; nagon ga je upozorio na to da samotni stranac ne bi trebalo da se približi takvoj grupi. Videvši ispred jednog čoveka kako ide sam, on ga stiže i ponovi pitanje. Čovek reče: „Ne znam“, i skrenu u stranu.

Nije mu preostalo ništa drugo do da nastavi dalje. Došao je do jedne bolje osvetljene poprečne ulice koja je sa obe strane zavojito nestajala u maglastoj kiši, puna prigušenih, sumornih, drečavih svetlećih znakova i reklama. U njoj je bilo mnoštvo vinara i zalagaonica od kojih su neke još bile otvorene. Na ulici je bilo prilično sveta koji je žurno promicao pokraj Ševeka ili ulazio u vinare i izlazio iz njih. Jedan čovek je ležao na tlu, u slivniku, sa kaputom podignutim preko glave, ležao na kiši, zaspao, bolestan, mrtav. Ševек se užasnuto upilji u njega, a onda i u okolne prolaznike, koji su odlazili svojim putem, uopšte se ne osvrćući.

Dok je tu ukočno stajao, neko se zaustavi pokraj njega i zagleda mu se u lice, jedan niski, neobrijani čovek, iskrivljenog vrata, od svojih pedeset ili šezdeset godina, sa crveno oivičenim očima i bezubim ustima koja su se smejala. Stajao je i budalasto se cerekao krupnom, užasnutom čoveku, pokazujući drhtavom šakom ka njemu. „Odakle ti tolka kosurina, a, a, al ti je izrasla, odakle ti, je l?“ nije prestajao da mumla.

„Možeš li... možeš li mi reći kako da stignem do Vesele ulice?“

„Jašta, veselo, ja sam veseo, veselo je biti švorc. Nego, je l imaš jedan mali plavutak za pićence u ladnoj noći? Ma, sigurno imaš mali plavutak.“

On se primače. Ševек ustuknu, videvši pruženu šaku, ali ne razumejući.

„Ajde, budi mi veseo, gospone, udeli jedan mali plavutak“, mumlao je dalje čovek, bez pretnje ili preklinjanja, mehanički; usta su mu još bila otvorena u budalasto cerenje, a šaka ispružena.

I Ševeku sinu tog časa. Hitro je zavukao ruku u džep, pronašao ostatak novca, tutnuo ga u prosjakovu šaku i, hladan od straha, ali ne za samoga sebe, promakao pokraj čoveka, koji je još

mumlao i pokušavao da ga uhvati za kaput. Ušao je na najbliža otvorena vrata. Povrh njih stajao je natpis: 'Zalaganje i polovne stvari – najbolja prilika.' Obrevši se unutra, sred mnoštvo pohabanih kaputa, cipela, šalova, pokvarenih instrumenata, razbijenih svetiljki, neobičnog posuđa, kanistera, kašika, niski, starudija i drangulija, sa cenom na svakom komadu ovog smeća, zaustavio se, pokušavajući da se pribere.

„Tražite nešto?“

Ševak ponovo postavi svoje pitanje.

Vlasnik dućana, crnomanjast čovek visok kao Ševak, ali pogurenog držanja i veoma mršav, podozrivo ga pogleda. „Šta ćete tamo?“

„Tražim jednu osobu koja tamo živi.“

„Odakle ste?“

„Moram da stignem tamo, do Vesele ulice. Je li ona daleko odavde?“

„Odakle ste, gospodine?“

„Sa Anaresa, sa meseca“, uzvratil Ševak ljutito. „Moram da stignem do Vesele ulice sada, noćas.“

„Vi ste taj? Onaj naučnik? Šta, do vraga, radite ovde?“

„Bežim od policije! Hoćeš li im reći da sam ovde, ili ćeš mi pomoći?“

„Do vraga“, reče čovek. „Do vraga. Slušajte...“ Zastao je, zaustio da kaže nešto, pa nešto drugo i konačno reče: „Samo produžite.“ A onda, u istom dahu, premda na izgled potpuno se predomisli, dodade: „U redu. Zatvaram. Vodim vas tamo. Čekajte. Do vraga!“

Stao je da nešto prebira po stražnjem delu radnje, a onda je pogasio svetla, izišao napolje sa Ševakom, spustio metalne zastore, zaključao ih, stavio katanac na vrata i krenuo ostrim korakom, rekavši: „Ajmo!“

Prošli su između dvadeset i trideset blokova, zalazeći sve dublje u lavirint krivudavih ulica i uličica samog srca Starog Grada. Maglasta kiša blago je padala kroz neravnomerno osvetljenu tminu, podstičući smradove raspadanja, mirise vlažnog kamena i metala. Skrenuli su u jednu neosvetljenu i neobeleženu ulicu između visokih, starih najamnih kasarni, u čijem su se prizemlju poglavito nalazili dućani. Ševakov vodič zaustavi se pred jednom od njih i pokuca na prozorski kapak; iznad vrata stajao je natpis: 'V. Maeda, Drogerija i galanterija.' Prošlo je prilično vremena pre no što se ona otvoriše. Zalagaoničar stade da razgovara sa nekim unutra, pokaza jednom na Ševaka, pa obojica udoše. Unutra ih je pustila jedna devojka. „Tuo je pozadi, hajdete“, reče ona, podigavši pogled prema Ševaku pri slaboj svetlosti koja je dopirala iz jednog stražnjeg hodnika. „Vi ste to, znači?“ Glas joj je bio prigušen i žuran; ona se neobično osmehnu. „Stvarno ste to vi?“

Tuo Maeda bio je crnomanjast čovek u četrdesetim godinama, sa napetim, intelektualnim licem. Zatvorio je jednu knjigu u kojoj je nešto pisao i hitro ustao u času kada su oni ušli. Pozdravio je zalagaoničara po imenu, ali uopšte nije skidao pogled sa Ševaka.

„Došao u moj dućan tražeći put ovamo, Tuo. Kaže on je onaj, znaš, sa Anaresa.“

„Vi ste to, zar ne?“ upita Maeda polako. „Ševak. Šta radite ovde?“ Posmatrao je Ševaka uznemirenim, sjajnim očima.

„Tražim pomoć.“

„Ko vas je poslao meni?“

„Prvi čovek koga sam pitao. Ja ne znam ko si ti. Pitao sam ga kuda da pođem i on me je uputio tebi.“

„Zna li još neko da ste ovde?“

„Ne znaju da sam otišao. Sutra će saznati.“

„Idi po Remeivija“, reče Maeda devojci. „Sedite, doktore Ševak. Ispričajte mi, molim vas, šta se zbiva.“

Ševек sede na jednu drvenu stolicu, ali nije otkopčao kaput. Bio je toliko umoran da je drhtao. „Pobegao sam“, reče on. „Sa univerziteta, iz zatvora. Ne znam kuda da pođem. Možda je ovde svuda zatvor. Došao sam kod vas zato što govore o nižim klasama, radničkim klasama; pomislio sam, to liči na moj narod. Ljudi koji se mogu međusobno pomagati.“

„Kakvu vrstu pomoći tražite?“

Ševек se napreže da se pribere. Osvrnuo se po maloj, prljavoj kancelariji, a onda pogledao Maedu. „Imam nešto što oni hoće?“ reče on. „Jednu zamisao. Naučnu teoriju. Došao sam na Uras sa Anaresa zato što sam smatrao da ovde mogu da obavim posao do kraja i da objavim celu stvar. Nisam shvatao da je ovde svaka zamisao vlasništvo države. Ja ne radim za državu. Ne mogu da uzimam novac i stvari koje mi daju. Želim da odem odavde. Ali ne mogu natrag. I tako sam došao ovde. Vi ne želite moju nauku, a možda ni vi ne volite svoju vladu.“

Maeda se osmehnu. „Ne, ne volim je. Ali ni moja vlada ne voli mene. Niste odabrali najbezbednije mesto gde ćete doći; ni za vas ni za nas... Ali ne brinite. Šta je, tu je. Već ćemo odlučiti šta nam valja činiti.“

Ševек uze belešku koju je našao u džepu kaputa i pruži je Maedi. „Ovo me je dovelo. Je li to od nekoga koga poznaješ?“

„Pridruži se nama, tvojoj braći...“ Ne znam. Može biti.

„Jeste li vi Odonjani?“

„Delimično. Sindikalisti, libertarijanci. Saradujemo sa tuvijanistima, savezom socijalističkih radnika, ali mi smo anticentralisti. Došli ste u prilično burnom trenutku, znate.“

„Rat?“

Maeda klimnu. „Zakazane su demonstracije kroz tri dana. Protiv prisilne regrutacije, ratnih poreza, povećanja cena hrane. U Nio Eseiji ima četiri stotine hiljada nezaposlenih, a oni vrtoglavo dižu poreze i cene.“ Netremice je posmatrao Ševеka sve vreme razgovora; sada, kao da je ispitiivanje okončano, on odvrti pogled, zavalivši se u stolicu. „Ovaj grad je spreman na sve. Štrajk je ono što nam je potrebno, opšti štrajk i masovne demonstracije. Kao Štrajk devetog meseca koji je Odo predvodila“, dodade on uz suvi, napeti osmeh. „Sada možemo da iskoristimo jednu Odo. Ali ovoga puta nemaju mesec kojim bi nas kupili. Isteraćemo pravdu ovde ili nigde.“ Ponovo je upravio pogled ka Ševеku, a onda rekao blažim glasom: „Znate li šta je vaše društvo značilo nama, ovde, tokom poslednjih sto pedeset godina? Znate li da ljudi, kada žele da jedni drugima požele sreću, kažu: 'Neka se ponovo rodiš na Anaresu!' Znati da on postoji, znati da ima jedno društvo bez vlade, bez policije, bez ekonomskog izrabljivanja, da više nikada ne mogu reći da je posredi samo privid, opsena, san idealiste! Pitam se da li potpuno razumete zašto su vas držali tako dobro skrivenog tamo na Ieu Eunu, doktore Ševек? Zašto vam nikada nije bilo dopušteno da se pojavite na nekom javnom mitingu? Zašto će vam progoniti kao psi zeca onog časa kada ustanove da ste nestali? To nije samo stoga što žele tu vašu zamisao. Već zato što ste vi jedna zamisao. I to opasna. Zamisao anarhizma, otelotvorena. Koja hoda među nama.“

„Onda ste dobili svoju Odo“, reče devojka svojim tihim, žurnim glasom. Vratila se u prostoriju kada je Maeda govorio. „Uostalom, Odo je bila samo zamisao. Doktor Ševек je dokaz.“

Maeda je ćutao jedan minuta. „Dokaz koji se ne može pokazati“, reče najzad.

„Zašto?“

„Ako ljudi doznaju da je on ovde, doznaće i policija.“

„Neka samo dođu i pokušaju da ga se domognu“, uzvrti devojka i osmehnu se.

„Demonstracije će biti potpuno nenasilne“, reče Maeda uz iznenadnu silovitost. „To je prihvatilo čak i SSR!“

„Ja to nisam prihvatila, Tuio. Neću dopustiti crnokaputašima da mi smrskaju lice ili prospu mozak. Ako primene silu, ja ću im uzvratiti istom merom.“

„Što im se onda ne pridružiš, ako ti se dopadaju njihovi metodi. Pravda se ne postiže silom!“
„A moć se ne postiže pasivnošću.“

„Mi ne tražimo pomoć. Mi tražimo okončanje moći! Šta vi kažete?“ obrati se Maeda Ševeku. „Sredstva su cilj. Odo je to govorila celog života. Samo mir donosi mir, samo pravična delanja donose pravdu! Ne možemo se u tom pogledu podvajati uoči akcije!“

Ševек ga pogleda, pa devojku i najzad zalagaoničara koji je stajao pomno slušajući kraj vrata. Zatim reče umornim, tihim glasom: „Ako vam mogu biti od koristi, iskoristite me. Možda bih mogao da objavim izjavu o tome u nekim vašim novinama. Nisam došao na Uras da bih se krio. Ako svi ljudi budu znali da sam ovde, možda će se vlada uplašiti od toga da me javno uhapsi? Ne znam.“

„Tako je!“ reče Maeda. „Razume se.“ Tamne oči zasijaše mu od uzbuđenja. „Gde je, do vraga, Remeivi? Javi se njegovoj sestri, Siro, i reci joj da ga pronade i pošalje ovamo... Napišite zašto ste došli ovamo, pišite o Anaresu, napišite zašto se ne prodajete vladi, pišite šta vam drago... mi ćemo to objaviti. Siro! Zovi i Mesitea... Sakrićemo vas, ali ćemo, tako mi Boga, staviti do znanja svakom čoveku u A-Iou da ste ovde, da ste sa namam!“ Reči su samo tekle iz njega, šake su mu se trzale dok je govorio, a i žurno je koračao napred-nazad po prostoriji. „A onda, posle demonstracija, posle štrajka, videćemo. Možda će stvari tada biti drugačije! Možda više nećete morati da se krijete!“

„Možda će se vrata svih zatvora otvoriti“, reče Ševек. „Dobro, dajte mi malo papira, pišaću.“

Devojka po imenu Siro mu priđe. Osmehnuvši se, ona se pognu kao da mu se klanja, pomalo bojažljivo, ali dolično, i poljubi ga u obraz; zatim iziđe. Dodir njenih usana bio je hladan i on ga je još dugo osećao na obrazu.

Proveo je jedan dan u potkrovlju jedne najamne kasarne u Veseloj ulici, a zatim dve noći i jedan dan u nekom podrumu ispod dućana za promet polovnim nameštajem, u neobičnom, tamnom mestu, punom praznih okvira za ogledala i slomljenih krevetskih okvira. Pisao je. Donosili su mu to što je pisao, odštampano, kroz samo nekoliko časova: najpre u novinama Moderno doba, a kasnije, pošto je redakcija Modernog doba zatvorena, a urednici pohapšeni, kao letke štampane u ilegalnoj štampariji, zajedno s planovima i podsticajima za demonstracije i opšti štrajk. Nije čitao ono što je napisao. Samo je površno slušao Maedu i ostale koji su mu opisivali oduševljenje sa kojim su novine čitane, sve šire prihvatanje plana za štrajk, utisak koji će njegovo pisustvo na demonstracijama ostaviti u očima sveta. Kada bi ga ostavili nasamo, on bi ponekad uzimao malu beležnicu iz džepa na košulji i posmatrao šifrovane beleške i jednačine Opšte temporalne teorije. Gledao je u njih, ali nije bio u stanju da ih pročita. Nije ih shvatao. Odložio bi tada ponovo beležnicu i ostajao da sedi, zagnjurivši glavu u šake.

Anares nije imao zastavu kojom bi se moglo mahati, ali na plakatima koji su najavljivali opšti štrajk i na plavim i belim zastavicama sindikalista i socijalističkih radnika bilo je mnoštvo znakova domaće izrade koji su prikazivali zeleni Krug Života, stari simbol odonjanskog pokreta od pre dve stotine godina. Sve zastave i svi znaci gizdavo su blistali na suncu.

Bilo je dobro naći se napolju, posle svih onih soba sa zaključanim vratima, skrovišta. Dobro je bilo koračati, njihati rukama, udisati bistar vazduh proletnjeg jutra. Biti među takvim mnoštvom ljudi, sred tako ogromne mase, među hiljadama koji su skupa marširali, ispunjavajući sve bočne ulice kao i prostranu aveniju kojom su stupali, delovalo je zastrašujuće, ali ga je i ispunjavalo uzbuđenjem. Kada bi zapevali, uzbuđenje i strah pretvarali bi se u slepo ushićenje; oči bi mu se tada ispunile suzama. Bilo je to duboko, u dubokim ulicama, umekšano otvorenim vazduhom i udaljenošću, nerazlučivo, silno, to uspenje hiljadu glasova u jednu pesmu. Pevanje čeonog dela marša, daleko uz ulicu, kao i neizmernog mnoštva koje je stupalo pozadi, nije bilo usklađeno zbog udaljenosti koju je zvuk morao da prevali, tako da je stalno izgledalo da melodija zaostaje i

sustiže samu sebe, poput kanona, i da se svi delovi pesme pevaju istovremeno, u istom trenutku, iako su svi pevači pevali normalno pesmu, od početka do kraja.

Nije poznao njihove pesme, već je samo slušao i prepuštao se muzici da ga nosi, sve dok sa čela nije u nizu naizmeničnih talasa doplovila niz veliku, sporu reku ljudi jedna melodija koju je poznao. Podigao je glavu i zapevao sa ostalima, na vlastitom jeziku, kako ju je naučio: himna ustanka. Pevao ju je na ovim ulicama, pre dve stotine godina, isti ovaj narod, njegov narod.

O, moćna svetlosti dana,
probudi nas sve rano!
Tama će biti odagnana,
obećanje održano

Ljudi u redovima oko Ševka utonuše u tišinu da bi ga čulil i on zapeva iz sveg glasa, osmejujući se, stupajući napred sa njima.

Na trgu Kapitol iskupilo se možda stotinu hiljada ljudskih bića, ili čak dvostruko toliko. Pojedinci, poput čestica iz atomske fizike, nisu se mogli izbrojati, njihov položaj se nije mogao ustanoviti, niti im se ponašanje moglo predvideti. Pa ipak, kao masa, ta ogromna masa činila je upravo ono što su od nje očekivali organizatori štrajka: okupljala se, stupala u poretku, pevala, ispunjavala trg Kapitol i sve okolne ulice, stajala u svojoj neizbrojivosti nemirna, ali i strpljiva pri blistavom sjaju podnevnog sunca, slušajući govornike, čiji su pojedinačni glasovi, neprirodno pojačani, odzvanjali i odjekivali, odbijajući se od obasjanih pročelja Senata i Upravištva, šišteći i pišteći povrhu neprekidnog, mekog, ogromnog mrmljanja same gomile.

Na trgu je sada stajalo više ljudi nego što ih je živelo u Abenaju, pomisli Ševk, ali ta pomisao bila je besmislena, pokušaj da se izmeri neposredno iskustvo. Stajao je sa Maedom i ostalima na stepeništu Upravištva, pred stubovima i visokim bronzanim vratima, i gledao preko ustreptalog, tmastog polja, slušajući, baš kao i oni, govornike: nije ih slušao i shvatao u smislu u kome pojedinačni razum opaža i shvata, već pre kao što čovek gleda i sluša vlastite misli, ili kao što jedna misao opaža i shvata sebe. Kada je on progovorio, to govorenje malo se razlikovalo od slušanja. Nije ga pokretala nikakva svesna volja, nije bilo samosvesti u njemu. Mogostruki odjeci njegovog glasa iz dalekih zvučnika i sa kamenih pročelja masivnih zgrada malo su ga, međutim, remetili, nagoneći ga da povremeno okleva i da govori sasvim polako. Ali nikada nije oklevao zato što bi ostao bez reči. Govorio je ono što je njima bilo na umu, u njihovom biću, iako nije kazao ništa više nego što je ranije govorio iz svoje izdvojenosti, iz samog središta vlastitog bića, pre mnogo vremena.

„Ono što nas upućuje jedne na druge jeste naša patnja. To nije ljubav. Ljubav se ne pokorava umu i pretvara se u mržnju kada se nađe u stisci. Veza koja nas spaja nadrađa svaki izbor. Mi smo braća. Braća smo po tome šta delimo. Po bolu koji svako od nas mora sam da trpi, po gladi, po siromaštvu, po nadi, po tome se poznaje naše bratstvo. Mi to znamo zato što smo morali da naučimo. Znamo da jedino možemo od samih sebe da očekujemo pomoć, da se nijedna ruka neće pružiti da nas izbavi ako je sami ne pružimo. A šaka koju pružate je prazna, baš kao i moja. Nemate ništa u šaci. Ne posedujete ništa. Niste vlasnik ničega. Slobodni ste. Sve što imate jeste ono što sami jeste i što dajete.

Ovde sam zato što u meni vidite obećanje, obećanje koje smo dali pre dve stotine godina u ovom gradu, održano obećanje. Održali smo ga, na Anaresu. Nemamo ništa drugo osim svoje slobode. Nemamo nikakvih zakona, osim načela uzajamne pomoći između pojedinaca. Nemamo nikakvu vladu, osim načela slobodnog udruživanja. Nemamo države, nemamo nacije, nemamo predsednike, nemamo premijere, nemamo šefove, nemamo generale, nemamo poglavare, nemamo bankare, nemamo vlastelu, nemamo nadnice, nemamo dobrotvorne ustanove, nemamo policiju, nemamo vojnike, nemamo ratove. A nemamo ni mnogo toga drugoga. Delimo, ne posedujemo.

Kod nas ne vlada blagostanje. Niko od nas nije bogat. Niko od nas nije moćan. Ako je to Anares koji želite, ako je to budućnost koju tražite, onda vam kažem da morate doći praznih šaka. Morate tamo doći sami, nagi, kao što dete dolazi na svet, u svoju budućnost, bez prošlosti, bez ikakvog vlasništva, potpuno zavisni od drugih ljudi za život. Ne možete uzeti ono što niste dali, i morate dati sebe. Ne možete kupiti revoluciju. Ne možete podići revoluciju. Možete samo biti revolucija. Ona je u vašem duhu ili nije nigde.“¹

Dok je završavao govor, reska buka policijskih helikoptera koji su se približavali poče da mu nadjačava glas.

Odmakao se od mikrofona i podigao pogled, začkiljivši zbog sunca. Kako je najveći deo okupljene mase učinio isto, kretnja njihovih glava i šaka nalivakovala je na prelaz vetra preko suncem obasjanog žitnog polja.

Grmljavina rotirajućih elisa letelica u ogromnoj kamenoj kutiji trga Kapitol ubrzo je postala nepodnošljiva, čegrtanje i tutnjava slični glasu kakvog čudovišnog robota. Ova buka sasvim je prigušila štekatanje mitraljeza sa helikoptera. Čak i kada je bučnost gomile prerasla u pravi metež, i dalje se kroz njega moglo čuti čegrtanje helikoptera, bezumni urlik oružja, besmislen zbor.

Vatra sa helikoptera bila je usredsređena na ljude koji su stajali najbliže stepeništu Upravnništva. Natkriven trem sa stubovima duž zdanja pružao je neposredno прибежиште onima na stepeništu i samo nekoliko sekundi kasnije taj prostor je već bio dupke ispunjen. Buka gomile, koja je u panici pokušavala da se domogne neke od osam ulica što su vodile sa trga, postala je pravi huk, sličan fijuku velikog vetra. Helikopteri su se nalazili na maloj visini, ali se nije moglo razabrati da li su prestali sa vatrom ili se sa njih još puca: mrtvi i ranjeni u gomili bili su odveć pripijeni uz ostale, tako da nisu mogli pasti.

Vrata Upravnništva, okovana bronzom, popustila su uz tresak koji niko nije čuo. Ljudi su nahrupili ka njima, gazeći jedni preko drugih, da bi se domogli zaklona, da bi umakli metalnoj kiši. Nagrnuli su na stotine u visoke mermerne dvorane; neki se odmah sklonište u prva прибежишта koja su ugledali, drugi pohitaše dalje kroz zdanje da se domognu stražnjih izlaza, dok su treći ostali unutra da porazbijaju ono što mogu pre no što vojnici stignu. Kada su ovi konačno došli, marširajući u svojim urednim, crnim kaputima uz stepenište među poginulim muškarcima i ženama i onima na umoru, našli su na visokom, sivom, uglačanom zidu velikog predvorja jednu reč ispisanu u visini čovekovih očiju širokim tragom krvi: DOLE.

Osuli su paljbu u poginulog koji je ležao najbliže zidu, a kasnije, kada je ponovo zaveden red u Upravništvu, reč je oprana sa zida vodom, sapunom i krpama, ali je ipak ostala; bila je izgovorena; imala je smisao.

Shvatio je da ne može dalje sa svojim sadrugom koji je bivao sve slabiji, počinjući da posrće. Nigde se drugde nije moglo poći osim što dalje od trga Kapitol. Takođe se nigde nije moglo zastati. Masa se dva puta okupljala u bulevaru Mese, pokušavajući da obrazuje front pred policijom, ali iza kordona policajaca išla su vojna oklopna kola i potiskivala ljude napred, ka Starom Gradu. Crnokaputaši nisu ni u jednom od ta dva navrata pucali, ali se puščana paljba mogla čuti iz drugih ulica. Čangrtavi helikopteri kružili su iznad ulica, podižući se i spuštajući; njima se nikako nije moglo umaći.

Sadrug mu je roptavo disao, s mukom hvatajući vazduh dok se upinjao da korača. Ševak ga je napola nosio već nekoliko blokova i oni su sada bili poprilično iza glavnine mase. Nije bilo nikakve svrhe pokušavati da je stignu. „Evo, sedi ovde“, reče on čoveku i pomože mu da se spusti na gornji stepenik ulaza u podrum nekakvog stovarišta, preko čijih je spuštenih prozorskih ka-

---

¹ U ovom pasusu nedostajale su dve rečenice posle rečenice „Ne možete kupiti revoluciju“, koje čine poentu Ševkovog govora; sada je ceo pasus korigovan bliže originalu. (AG)

paka krupnim slovima stajalo ispisano kredom: ŠTRAJK. Sišao je do podrumskih vrata i pokušao da ih otvori; bila su zaključana. Sva vrata su bila zaključana. Vlasništvo je bilo privatno. Uzeo je komad gaznog kamena koji se odvalio sa ugla jednog stepenika i njime stao da udara po kvaki i katancu, ne čineći to ni krišom, niti osvetnički, već uz samopouzdanje čoveka koji otvara vlastita ulazna vrata. Pogledao je unutra. Podrum je bio pun nekih sanduka, ali unutra nije bilo nikoga. Pomogao je sadrugu da siđe niz stepenice, zatvorio vrata za njima i rekao: „Sedi ovde; lezi, ako hoćeš. Videću da li negde ima vode.“

U podrumu, koji je očigledno pripadao nekom hemijskom stovarištu, nalazio se niz praonika, kao i protivpožarni cevovodni sistem. Iz jedne cevi curila je voda i on je to iskoristio da čoveku opere šaku i pogleda mu ranu. Bilo je rđavije nego što je mislio. Mora da ju je pogodilo više metaka, budući da su mu dva prsta bila otkinuta, a dlan i zglob razmrskani. Krzvavi komadi slomljene kosti štrčali su poput čačkalica. Čovek je stajao nedaleko od Ševka i Maede kada su helikopteri osuli paljbu i, pogođen, zateturao se prema Ševku, pruživši ruke ka njemu u potrazi za osloncem. Ševk ga je pridržavao jednom rukom sve vreme bekstva kroz Upravništvo; dvojica su lakše mogla ostati na nogama nego jedan u prvim trenucima mahnite pometnje.

Učinio je što je mogao da zaustavi krvarenje, podvezavši mu ruku i previvši, ili bar prekrivši, uništenu šaku; takođe ga je odveo da popije malo vode. Nije mu znao ime; sudeći po beloј traci preko mišice, bio je to aktivista Saveza socijalističkih radnika; izgledao je kao da je Ševkovih godina, četrdeset, ili nešto stariji.

U industrijskim postrojenjima na Jugozapadu Ševk je viđao znatno teže ranjenike od njega, stradale pri nesrećnim slučajevima, i tada je naučio da ljudi mogu da izdrže i prežive neverovatno teške povrede i bolove. Ali tamo su oni imali negu. Postojao je hirurg koji je vršio amputacije, bilo je plazme kao nadoknade za gubitak krvi, kao i postelje gde se moglo leći.

Seo je na pod pokraj čoveka, koji je sada ležao polusvestan u šoku, i pogledao okolo po naslaganim sanducima, između kojih su se pružali dugački, tamni prolazi; beličast sjaj dnevne svetlosti dopirao je sa prozorskih proreza sa rešetkama duž uličnog zida, tavanicom su se pružale bele pruge šalitre, a prašnjavi, cementni pod bio je prekriven otiscima čizama radnika i točkovima kolica. Pre jedan sat stotine hiljada ljudi pevalo je pod otvorenim nebom; a sada se dva čoveka kriju u podrumu.

„Vi ste dostojni prezira“, reče Ševk na praviku svom sadrugu. „Nikada nećete biti slobodni.“ Blago je dodirnuo čovekovo čelo; bilo je hladno i znojavo. Nakratko mu je olabavio podvez, zatim ustao, prešao mračnim podrumom do vrata i izišao na ulicu. Prošla je kolona oklopnih kola. Nailazili su retki učesnici demonstracija, žurno, pognutih glava, krećući se neprijateljskom teritorijom. Ševk je pokušao da zaustavi dvojicu, ali je tek treći zastao. „Potreban je lekar, dole je jedan ranjenik. Možeš li poslati ovamo nekog lekara?“

„Bolje ga izvedi napolje.“

„Pomozi mi da ga nosim.“

Čovek pohita dalje. „Dolaze ovamo“, doviknu mu preko ramena. „Bolje iziđite.“

Niko više nije prošao, a onda Ševk ugleda, daleko niz ulicu, stroj crnokaputaša. Vratio se u podrum, zatvorio vrata, otišao do ranjenika i seo na prašnjavi pod. „Pakao“, reče on.

Posle izvesnog vremena izvadio je malu beležnicu iz džepa na košulji i stao da proučava zabeleške.

Po podne, kada je oprezno provirio napolje, video je sa druge sgrane ulice postavljena oklopna kola, kao i još dvojica, okrenuta u suprotnom smeru, kod obližnje raskrsnice. To je objašnjavalo uzvike koji su počeli da se oglašavaju: zacelo su posredi vojnici koji izdaju naređenja jedni drugima.

Atro mu je jednom objasnio kako to djeluje, kako narednici mogu da izdaju zapovesti redovima, kako poručnici mogu da izdaju zapovesti redovima i narednicima, kako kapetani... i tako dalje i tako dalje sve do generala, koji mogu da izdaju naređenja svima ostalima, a ne moraju da ih primaju ni od koga, osim od vrhovnog zapovednika. Ševak je slušao objašnjenje uz nevericu i odbojnost. „I to nazivate organizacija?“ upitao je on. „Čak disciplina? Ali to nije ni jedno ni drugo. Posredi je mehanizam prinude koji je izuzetno nedelotvoran, kao nekakva parna mašina iz sedmog hiljadugodišta! Šta se može učiniti takvim krutim i krhkim ustrojstvom što bi bilo vredno truda?“ To je Atrou pružilo priliku za raspravu o vrednosti ratovanja kao tla na kome niču hrabrost i muškost, a vene sve što nije doraslo za to, ali već sam pravac takvog razmišljanja primorao ga je da prizna delotvornost gerile, organizovane odozdo, samodisciplinovane. „Ali to djeluje jedino ako ljudi misle da se bore za nešto što pripada njima... znaš, za svoje domove, neku zamisao i slično“, uzvratila je starac. Ševak je odustao od dalje rasprave. Sada ju je nastavio, u sve gušćoj tami podruma među naslaganim sanducima neobeležnih hemikalija. Objasnio je Atrou da konačno shvata zašto je vojska baš ovako organizovana. Odista je tako bilo nužno. Nikakav razuman oblik organizacije ne bi služio toj svrsi. On naprosto nije bio razumeo da je ta svrha da se omogući muškarcima sa mašinkama da ubijaju nenaoružane muškarce i žene lako i u velikom broju kada im se to naloži. Ono što još jedino nije uspevao da razabere bilo je kakve veze sa svim tim imaju hrabrost, muškost ili doraslost.

Povremeno se obraćao i svom sadrugu, kako se smrkavalo. Čovek je sada ležao otvorenih očiju; dva puta je zajecao na način koji je uzбудio Ševaka, detinje, strpljivo. Preduzeo je srčan napor da ne klone i nastavi da korača, sve vreme dok su bili u prvoj panici mase što ih je nagonila u Upravništvo, pa kroz njega, da bi potom trčali, a zatim išli korakom ka Starom Gradu; držao je ranjenu šaku pod kaputom, stisnutu uz bok, upinjući se koliko je mogao da ide dalje i da ne zadržava Ševaka. Kada je drugi put zajecao, Ševak ga je uzeo za zdravu šaku i prošaputao: „Nemoj. Nemoj. Tiho, brate“, samo zato što nije mogao da podnese da sluša čovekove bolove, a da pri tom ne bude u stanju išta da učini za njega. Čovek je verovatno pomislio da ga Ševak utišava kako se ne bi odali policiji, jer je slabašno klimnuo i čvrsto stisnuo usne.

Njih dvojica izdržala su tu tri noći. Sve to vreme čula se sporadična borba u okolnom području, a vojna blokada ostala je naspram tog bloka bulevara Mese. Okršaj se nikada nije sasvim primakao, a i u sastavu blokade bilo je premnogo vojnika, tako da dva čoveka u skloništu uopšte nisu imala prilike da iziđu napolje, ukoliko ne bi želela da se predaju. Jednom, kada mu je sadrug bio budan, Ševak ga upita: „Kada bismo izišli pred policiju, šta bi oni učinili sa nama?“

Čovek se osmehnu i prošapta: „Ubili bi nas.“

Kako je satima unaokolo bilo pušćane vatre, u blizini i podalje, a povremeno se čula i poneka snažna eksplozija, kao i čegrtanje helikoptera, njegova pretpostavka izgledala je sasvim osnovana. Razlozi za njegov smešak bili su manje jasni.

Umro je usled gubitka krvi te noći, dok su ležali jedan uz drugoga, da bi se zagrejali, na dušek u koji je Ševak načinio od slame što je služila kao ambalaža u paketima. Već se ukrutio kada se Ševak probudio; ovaj se pridigao i stao da osluškuje tišinu u velikom, mračnom podrumu, napolju na ulici i u celom gradu, tišinu smrti.

10. Anares

Železnica je na Jugozapadu poglavito išla nasipima metar ili više iznad ravnice. Na tim uzdignućima dolazilo je do manjeg taloženja prašine, a i putnici su odozgo imali bolji pregled na okolnu pustoš.

Jugozapad je bio jedini od osam podeoka Anaresa na kome nisu postojale zemašnije količine vode. Na krajnjem jugu leti bi dolazilo do obrazovanja močvara zahvaljujući polarnim otapanjima; u smeru polutara nalazila su se samo plitka lužnata jezera u ogromnim slanim udubinama. Nije bilo planina; na svakih stotinak kilometara lanac bregova pružao bi se u pravcu sever-jug; bila su to gola, ispucala uzvišenja, koja su klimatski uslovi pretvorili u grebenje i šiljkove. Brda su bila isprugana ljubičastom i crvenom bojom, a na pročeljima grebenova rasla je, u vrletnim sunovratima sivozelenog, kamena mahovina, biljka koja je uspevala i pri izuzetnoj toploti, hladnoći, sušnosti i vetru, tvoreći pravougaone šare sa slojevima peščanog kamena. Svekoliki okolni predeo znao je samo za tamnosmeđu boju, koja se pretapala u beličastu na mestima gde su slane udubine ležale dopola prekrivene peskom. Retki olujni oblaci kretali su se povrhu ravnice, izrazito beli spram ružičastog neba. Oni, međutim, nisu donosili kišu, već samo senku. Nasip i sjajna pruga pružali su se pravo iza šinskog kamiona sve do ruba vidnog polja, baš kao i ispred.

„Ništa drugo ne možeš da uradiš sa Jugozapadom“, reče vozač, „do da pređeš preko njega.“

Saputnik mu ništa nije odgovorio, budući da je zaspao. Glava mu se njihala u ritmu vibriranja motora. Ogrubele od rada i pocrnele od promzlina, šake su mu mlitavo počivale na bedrima; njegovo opušteno lice bilo je izborano i tužno. Stopirao je u Bakarnoj Planini, a kako nije bilo drugih putnika vozač ga je zamolio da pređe u kabinu da bi mu pravio društvo. Zaspao je čim je seo. Vozač bi ga pogledao s vremena na vreme, razočarano, ali sa naklonošću. Video je toliko iznurenih ljudi poslednjih godina da mu je to stanje sada izgledalo normalno.

U pozno popodne čovek se probudio i pošto je neko vreme piljio u pustinju, upita: „Uvek sam putuješ ovuda?“

„Poslednje tri, četiri godine.“

„Je l' ti se nekad desio kvar?“

„Nekoliko puta. Ima mnogo hrane i vode u ormaniću. Jesi l' gladan, kad smo već kog toga?“

„Nisam još.“

„Pošalju servisna kola iz Samotnog kroz dan ili dva.“

„To je naredno naselje?“

„Tako je. Hiljadu sedam stotina kilometara od Rudnika Sedep do Samotnog. Najveća razdaljina koju treba preći između dva susedna grada na Anaresu. Vozim ovde već jedanaest godina.“

„Nisi se umrurio?“

„Nisam. Volim kad sam obavljam posao.“

Putnik klimnu u znak saglasnosti.

„A i jednolično je. Meni se to dopada; čovek može da razmišlja. Petnaest dana vozim, a petnaest sam sa ortakom u Novoj Nadi. I tako iz godine u godinu; a tu su uvek suša, glad. Ništa se ne menja, ovde stalno vlada suša. Volim ovu liniju. Dodaj mi vodu, molim te. Hladnjak je pozadi ispod ormanića.“

Obojica su otpila dobar gutljaj iz boce. Voda je imala bljutav, lužnat ukus, ali je bila hladna. „Ah, baš prijatelj!“ reče zahvalno putnik. On odloži bocu u hladnjak, vrati se na svoje sedište u prednjem delu kabine i protegli se, oduprevši se šakama o krov vozila. „Znači, imaš ortaka“, reče on. U načinu na koji je to kazao postojala je izvesna jednostavnost koja se dopala vozaču, i on uzvрати: „Osamnaest godina.“

„Tako reći na početku.“

„Prokletstvo! Slažem se! To je ono što neki ne vide. Al evo kako ja gledam na stvari: ako u mladim godinama imaš dovoljno odnosa, onda i najviše dobijaš od seksa, ali i shvatiš da ti je to, u stvari, sve manje-više isto. Premda silno! No, ono što je različito nije sam seks, već uvek druga osoba. A osamnaest godina je stvarno tek početak da bi se shvatila ova razlika. Ili bar da bi pokušao da shvatiš neku ženu. Jedna žena, međutim, neće nikad dopustiti da joj muškarac predstavlja takvu zagonetku, ali možda se one pretvaraju... U svakom slučaju, u tome je čar. Zagonetke, pretvaranja i sve ostalo. Raznovrsnost. Ali raznovrsnost se ne stiče samo švrljanjem unaokolo. Ja sam ti kao mlad prošo Anares uzduž i popreko. Vozio sam u sve podeoke. Bavio sam se seksom sigurno sa stotinu devojaka u raznim mestima. I postalo mi dosadno. Vratio sam se onda ovde i sada krećem na put svake tri dekade, iz godine u godinu, stalno istom pustinjom u kojoj ne možeš da razlikuješ dva susedna peščana brega i sve ti je tako tri hiljade kilometara ma gde pogledao; posle se vraćam kući istom ortaku... i uopšte mi nije dosadno. Ono što ti je zanimljivo nije da često menjaš mesta, već da pridobiješ vreme na svoju stranu. Da radiš sa njim, a ne protiv njega.“

„Baš tako“, reče putnik.

„Gde ti je ortak?“

„Na Severoistoku. Već četiri godine.“

„Predugo“, uzvрати vozač. „Trebalo je da vas postavе zajedno.“

„Ne tamo gde sam ja bio.“

„A gde je to?“

„Lakat, pa Velika Dolina.“

„Čuo sam o Velikoj Dolini.“ Pogledao je sada putnika uz poštovanje koje zavređuje preživeli. Zapazio je suv izgled čovekove potamnele kože, svojevrstnu istrošenost koja kao da je sezala do samih kostiju; video je to isto svojstvo i kod ostalih koji su prošli kroz godine gladi u Prašini. „Nije trebalo da po svaku cenu održavamo ta postrojenja.“

„Bili su nam potrebni fosfati.“

„Ali kažu da su postrojenja i dalje radila čak i pošto je voz sa hranom bio zaustavljen u Portalu, tako da su ljudi skapavali od gladi na poslu. Samo bi se malo sklonili u stranu, legli na zemlju i skončali. Je l' stvarno tako bilo?“

Čovek klimnu. Ništa nije rekao. Vozač nije više navaljivao, već reče posle izvesnog vremena: „Pitam se šta bih uradio da je moj voz ikada napadnut.“

„To se nije dogodilo?“

„Nije. Stvar je u tome što ne prevozim hranu; najviše po jedan tovar, za Gornji Sedep. Moj teret je ruda. Ali ako bih dobio hranu, pa me potom zaustavili, šta bih učinio? Smakao ih i odveo hranu gde je predviđeno? Ali, prokletstvo, zar bi ti smakao decu, starce? Oni postupaju rđavo, ali zar će ih ubiti zbog toga? Ne znam!“

Prave, blistave šine promicale su pod točkovima. Oblaci na zapadu tvorili su velike, drhtave prikaze na ravnici, seni snova o jezerima koja su tu iskopnela pre deset miliona godina.

„Jedan sindik, čovek koga sam godinama poznao, učinio je upravo to, severno odavde, šezdeset šeste. Pokušavali su da otkaačе vagon sa žitom sa njegovog voza. Krenuo je vozom unazad, ubio dvojicu pre no što su raščistili prugu, bili su kao crvi u crkutoj ribi, zbijeni, kazao je. Osam

stotina ljudi čeka taj vagon žita, rekao je, i koliko će njih umreti ako ga ne dobiju? Više nego dvojica, mnogo više. Izgleda tako da je bio u pravu. Ali, prokletstvo! Ne mogu se stvari tako računati. Ne znam da li je pravo brojati ljude kao što se broje brojke. Ali, sa druge strane, šta učiniti? Koje bi ubio?“

„Druge godine u Laktu pravio sam radne spiskove, kada je sindikat tvornice smanjio sledovanja. Ljudi koji rade šest sati u postrojenju dobijaju puna sledovanja, što je jedva bilo dovoljno za tu vrstu posla. Ljudi sa pola radnog vremena dobijaju tri četvrtine sledovanja. Ukoliko bi bili bolesni ili preslabi za rad, dobijali bi samo polovinu. A sa pola sledovanja nije nimalo bilo lako. Nisi se mogao vratiti na posao. Jedva da si nekako preživljavao. Trebalo je da ja odredim ko će dobijati pola sledovanja, i to među onima koji su već bili bolesni. Ja sam radio puno vreme, osam, deset časova ponekad, za stolom, tako da sam dobijao puno sledovanje: zaslužio sam ga time što sam sastavljao spisak onih koji će gladovati.“ Čovekove svetle oči pogledaše napred u suhu svetlost. „Kao što si kazao, morao sam da brojim ljude.“

„Napustio si posao?“

„Da, napustio sam ga. Otišao sam u Veliku Dolinu. Ali neko drugi je preuzeo pravljenje spiskova u postrojenjima u Laktu. Uvek postoji neko ko je voljan da pravi spiskove.“

„Ne valja“, reče vozač, upiljivši se smrknuo u blesak pred njima. Smeđe lice i glava bili su mu lišeni kose; nimalo je nije ostalo između obraza i zatiljka, iako je tek bio u sredini četrdesetih godina. Imao je snažno, čvrsto i nedužno lice. „Nipošto ne valja. Trebalo je da zatvore postrojenja. Ne možete tražiti od čoveka da to čini. Pa zar mi nismo Odonjani? Čoveku može da padne mrak na oči, u redu. Upravo se to dogodilo sa ljudima koji su nasrnuli na vozove. Bili su gladni, deca su bila gladna, i to dugo gladna, a hrana prolazi kraj vas, ali nije za vas, pada vam mrak na oči i vi posežete za njom. Isto je i sa onim prijateljem: ljudi su stali da rasturaju voz koji je on vozio, pao mu je mrak na oči i krenuo je unazad. Nije ništa brojao. Bar ne tada! Kasnije, možda. Zato što mu se smučilo kada je video šta je učinio. Ali to što su tebe naterali da radiš, da određuješ ko će da živi, a ko će da umre, to nije posao koji iko ima prava da vrši, niti da zahteva od nekoga da ga obavlja.“

„Bilo je to rđavo vreme, brate“, reče putnik blago, posmatrajući blistavu ravnicu po kojoj su se seni vode talasale i mreškale na vetru.

Stari, teretni dirizabl prejezdio je planine i ukotvio se na aerodromu na Bubrežnoj Planini. Tri putnika su se iskrcala. U istom trenutku kada je poslednji od njih kročio na tle, ono je salo da se džilita i propinje. „Zemljotres“, primeti ovaj; bio je to meštani koji se vratio kući. „Prokletstvo. Pogledajte samo tu prašinu! Jednog dana ćemo se spustiti ovde, ali više neće biti nikakve planine.“

Dvojica putnika odlučila su da sačekaju na utovar kamiona, kako bi se povezala njima. Ševak je rešio da krene pešice, zato što mu je meštani kazao da je Čakar udaljen samo šest kilometara niz planinu.

Put se spuštao u dugačkim krivinama sa kratkim usponom na kraju svake. Padina koja se uzdizala levo od puta i ona koja se spuštala desno bile su gusto prekrivene šipražjem holuma; nizovi visokih holumovih stabala, koja su se nalazila na pravilnom međusobnom razmaku, što je stvaralo utisak da su tu zasađena, sledili su žile podzemne vode duž planinskih obronaka. Na vrhu jednog uspona Ševak ugleda bistro zlato sunčevog zalaska povrh tamnih, naboranih brda. Ovde nije bilo nikakvog drugog znamenja čovečanstva osim samog puta, koji je ponirao u senku. U času kada je pogledao nadole, vazduh je malo zatutnjao i on oseti neku neobičnost; ne potres, ne drhtaj, već svojevrsno pomaknuće, uverenje da stvari nisu kako treba. Završio je korak koji je započeo i tlo mu se našlo pod stopalom. Nastavio je; put se i dalje postojano pružao. Nije se našao u opasnosti, ali još nijednom, u bilo kojoj opasnosti, nije se toliko osetio blizu smrti. Smrt je bila u njemu, pod njim; sama zemlja postala je nesigurna, nepouzdana. Postojano, pouzdano,

to je samo obećanje koje daje ljudski um. Ševек oseti hladan, bistar vazduh u ustima i plućima. Oslušnuo je. Negde daleko dole, u senkama, hućao je planinski brzак.

Stigao je u Ćakar u pozni sumrak. Nebo je bilo tamnoljubićasto iznad crnih hrbata. Ulične svetiljke sjale su jarko i samotno. Proćelja kuća izgledala su kao u obrisima pri toj veštaćkoj rasveti, a divljina što se prućala iza njih bila je tmasta. Postojalo je mnoštvo praznog prostora, mnogo pojedinaćnih kuća: stara varoš, krajićska varoš, izvojena, raštrakana. Neka žena koju je Ševек susreo pokazala mu je put do obitavališta osam: „Ovuda, brate, pored bolnice, na kraju ulice.“ Ulica je vodila u tamu pod planinskim obronkom i okonćavala se kod vrata jedne niske zgrade. Ušao je i obreo se u predvorju jednog varoškog obitavališta koje ga je vratilo u detinjstvo, do mesta u Slobodi, Planini Bubganj, Prostranim Ravnicama, gde je živeo sa ocem: prigućeno svetlo, iskrpljena prostirka: plakat sa rasporedom obuke mesnih mašinista, obavećenje o sastancima sindikata, najava jedne dramske predstave od pre tri dekade, sve to istaknuto na oglasnoj tabli; uokvirena amaterska slika, koja je prikazivala Odo u zatvoru, okaćena iznad sofe u zajednićkoj prostoriji; harmonijum naćinjen u kućnoj radinosti; spisak prebivalaca i obavećenje o vremenu kada u varoškim kupatilima ima tople vode, prikaćeni kraj vrata.

Šerut, Takver, br. 3.

On zakuća, posmatrajući odraze svetlosti iz hodnika na tamnoj povrćini vrata koja nisu sasvim stajala u okviru. Jedna žena reće: „Napred!“ On otvori vrata.

Iza nje je dopiralo snaćnije svetlo u sobi. Zbog ovog kontravida nije u prvi mah uspeo da razabere da li je to pred njim Takver. Bila je licem okrenuta prema njemu. Isprućila je ruku, kao da želi da ga odgurne od sebe ili da ga privuće k sebi, nesigurna, nezavrćena kretnja. On je uze za ruku, a onda se uhvatiće, primakoće i pripiće jedno uz drugo na nepouzdanom zemlji.

„Uđi“, reće Takver. „Oh, uđi, uđi.“

Ševек ovari oći. Dalje u sobi, koja mu je joć izgledala jarko osvetljena, ugledao je ozbiljno, pomno lice jednog deteta.

„Sadik, ovo je Ševек.“

Dete dođe do Takver, uhvati se za njenu nogu i briznu u plać.

„Ali ne plaći, zašto plaćeć, mala dućo?“

„A zašto ti plaćeć?“ proćaputa dete.

„Zato što sam srećna! Samo zato što sam srećna. Sedi mi u krilo. Ali Ševeće, Ševeće! Pismo od tebe stiglo je tek juće. Spremala sam se da odem do telefona kada odnesem Sadik na spavanje. Kazao si da ćeć zvati noćas. Ne da ćeć doći! Oh, ne plaći, Sadik, vidi, ni ja više ne plaćem, zar ne?“

„I ćovek je plakao.“

„Sigurno da jesam.“

Sadik ga odmeri nepoverljivo i radoznalo. Bile su joj ćetiri godine. Imala je okruglu glavu, okruglo lice, sva je bila okrugla, crnomanjasta, krznasta, meka.

U sobi nije bilo nikakvog drugo namećtaja do dva krevetska uzvićenja. Takver je sedela na jednom sa Sadik u krilu, dok je Ševек seo na drugo i isprućio noge. Obrisao je oći nadlanićama i isprućio zglavke na prćtima da ih pokaće Sadik. „Vidić“, reće on „vlaćni su. A i nos mi curi. Imać li maramicu?“

„Imam. Zar ti nemać?“

„Imao sam, ali se izgubila u perionici.“

„Moćemo da podelimo maramicu koju ja koristim“, uzvрати Sadik posle izvesne pauze.

„On ne zna gde se nalazi“, reće Takver.

Sadik se spusti iz majćinog krila i donese maramicu iz ladice u ormanu. Dala ju je Takver, koja ju je prućila Ševеku. „Ćista je“, reće Takver uz svoj široki osmeh. Sadik je pomno motrila dok je Ševек brisaо nos.

„Da li se ovde nedavno osetio zemljotres?“ upita on.

„Neprestano podrhtava, tako da na kraju više ne primećuješ“, reče Takver, ali Sadik, očarana time što joj se pružila prilika da pokaže koliko zna, dodade svojim visokim, ali hrapavim glasom: „Da, bio je jedan veliki pre večere. Kada je zemljotres, prozori se tresu, pod se ljulja i treba da staneš u dovratak ili iziđeš napolje.“

Ševек pogleda Takver; ona mu uzvratila pogled. Ostarila je više od četiri godine. Nikada nije imala najbolje zube, a sada je izgubila dva, odmah iza očnjaka, i praznine bi se tamo videle kada bi se osmehnula. Koža joj više nije imala onu finu, zategnutu površinu kao u mladosti, a i kosa joj je, uredno začešljana unazad, izgubila nekadašnji sjaj.

Ševек je jasno video da je Takver izgubila svoju mladalačku draž i da je izgledala kao obična, umorna žena, blizu polovine svog životnog veka. Video je to znatno jasnije nego što bi iko drugi mogao da vidi. Video je sve što se ticalo Takver na način koji nikom drugom nije bio moguć, iz perspektive godina prisnosti i godina žudnje. Video ju je takvu kakva jeste.

Oči im se sretoše.

„Kako je... kako je ovde?“ upita on, sav porumenevši najednom i očigledno govoreći nasumce. Ona oseti opipljivi talas, plimu njegove želje. I sama je blago porumenela, osmehnuvši se, a onda reče svojim hrapavim glasom: „Oh, isto kao onda kad smo razgovarali telefonom.“

„To je bilo pre šest dekada!“

„Stvari se ovde malo menjaju.“

„Prelepo je ovde... brda.“ Ugledao je u Takverinim očima tamu planinskih dolina. Silovitost njegove seksualne želje najednom postade neodoljiva i začas ga obuže vrtoglavica, ali onda je uspeo da privremeno obuzda krizu, pokušavši da to učini i sa erekcijom. „Da li bi htela da ostaneš ovde?“ upita on.

„Svejedno mi je“, reče ona svojim neobičnim, tamnim, hrapavim glasom.

„Nos ti i dalje curi“, primeti Sadik, bodro, ali bez mnogo osećanja.

„Dobro je što je samo to“, uzvratila Ševек. Takver reče: „Ćuti, Sadik, ne sebičari!“ Oboje odraslih se nasmejaše. Sadik nastavi da proučava Ševеka.

„Dopada mi se varoš, Ševe. Ljudi su fini... sve zrele ličnosti. Ali rad nije ništa naročito. Običan laboratorijski posao u bolnici. Već je gotovo sa nedostatkom tehničara, tako da mogu uskoro da krenem, ne ostavivši ih u neprilici. Volela bih da se vratim u Abenaj, ako na to misliš. Jesi li dobio premeštaj?“

„Sam ga nisam tražio, niti sam proveravao. Proveo sam na putu čitavu dekadu.“

„Šta si radio na putu?“

„Putovao, Sadik.“

„Prevalio je pola sveta, čak sa juga, iz pustinja, da bi došao k nama“, reče Takver. Dete se osmehnu, smesti se udobnije u njeno krilo i zevnu.

„Jesi li jeo, Ševe? Jesi li iscrpljen? Moram odneti ovo dete u postelju, upravo smo se spremale da krenemo kada si ti zakucao.“

„Već spava u spavaonici?“

„Od početka ovog četvrtgodišta.“

„Već mi je bilo četiri“, izjavi Sadik.

„Kaže se, već mi je četiri“, reče Takver, spustivši je sa krila da bi joj uzela kaputić iz ormara. Sadik stade okrenuta postrance Ševеku; bilo ga je izuzetno svesna i opaske je upućivala njemu. „Ali bilo mi je četiri, a sada mi je više od četiri.“

„Temporalist, kao i otac!“

„Ne mogu ti biti četiri i više od četiri u isto vreme, zar ne?“ upita dete, osetivši odobravanje i sada se obraćajući pravo Ševеku.

„Oh, da, lako. A mogu ti biti četiri i blizu pet u isto vreme, takođe.“ Sedeći na niskom uzvišenju, mogao je da drži glavu na istom nivou sa detetovom, tako da ga ona nije morala gledati odozdo. „Ali zaboravio sam da su ti skoro pet, znaš. Kada sam te poslednji put video, bila si sasvim malecka.“

„Stvarno?“ Ton joj je nesumnjivo bio koketan.

„Da. Evo kolika si bila“, on neznatno razmače šake.

„Jesam li umela da govorim?“

„Znala si da kažeš 'uaa' i još nekoliko stvari.“

„Jesam li budila sve u spavaonici kao Čebenina beba?“ upita ona, uz širok, veseo osmeh.

„Svakako.“

„Kad sam stvarno naučila da pričam?“

„Kad ti je bilo oko godina i po“, reče Takver, „i od tada ne zatvaraš usta. Gde ti je kapica, Sadikiki?“

„U školi. Mrzim tu kapicu“, obavesti ona Ševeka.

Krenuli su sa detetom vetrovitim ulicama prema spavaonici središta za učenje i uveli je u predvorje. I to je bila mala, uboga prostorija, ali oživljavali su je crteži dece, nekoliko lepih, mesinganih modela lokomotiva, kao i mnoštvo razbacanih igrački-kućica i obojenih, drvenih figura ljudi. Sadik poljubi majku na rastanku, a onda se okrenu ka Ševeku i podiže ruke; on se pognu ka njoj; poljubila ga je uzdržano, ali snažno i rekla: „Laku noć!“ Zatim je otišla sa noćnim paziteljem, zevajući. Čuli su njen glas iz spavaonice, kao i pazitelj koji ju je utišavao.

„Prelepa je, Takver. Prelepa, pametna, čila.“

„I razmažena, bojim se.“

„Ne, ne. Izvrsno si je odgojila, fantastično... u takvim vremenima...“

„Nije ovde bilo tako rđavo, bar ne onako kao na jugu“, reče ona, podignuvši pogled prema njegovom licu dok su izlazili iz spavaonice. „Deca su ovde imala da jedu. Ne baš najbolje, ali dovoljno. Ovdašnje zajednice mogu same da proizvode hranu. Ako ništa drugo, postoji šipražje holuma. Sakupiš semenje divljeg holuma i usitniš ga za obrok. Niko ovde nije gladovao. Ali razmazila sam Sadik. Dojila sam je do treće godine; zašto bih je i odbijala od sise, kada nije bilo ničeg boljeg! Ali zamerali su mi zbog toga, u istraživačkoj stanici u Rolniju. Želeli su da je dam u jasle na stalni boravak. Kazali su da se ponašam posrednički prema detetu i da ne dajem svoj puni doprinos društvenim nastojanjima da se prevlada kriza. Bili su, u stvari, u pravu. Ali ponašali su se tako moralizatorski. Niko od njih nije shvatao šta znači biti sam. Svi su oni bili članovi grupe, a ne samostalne ličnosti. Žene su bile te koje su mi prebacivale zbog dojenja. Pravi telesni profiteri. Ostala sam tamo zato što je hrana bila dobra... probajući alge da vidiš da li su jestive često dobiješ poprilično više od uobičajenih sledovanja, premda ponekad imaju ukus tutkala... sve dok me nisu mogli zameniti nekim ko se tamo bolje uklapao. Potom sam otišla u Novi Početak na oko deset dekada. Bilo je to u zimu, pre dve godine, onda kada pošta dugo nije stizala i kada je bilo najteže tamo gde si se ti nalazio. U Novom Početku sam videla objavu o ovom odredištu i tako sam došla. Sadik je ostala sa mnom u obitavalištu sve do ove jeseni. I dalje mi nedostaje. U sobi je veoma tiho bez nje.“

„Zar ne deliš sobu?“

„Da, sa Šerut; ona je divna, ali radi u noćnoj smeni u bolnici. Bilo je vreme da Sadik ode, dobro je za nju da živi sa drugom decom. Postajala je stidljiva. Odlično se ponela kada je trebalo da pređe tamo, veoma stoički. Deca se uopšte drže stoički. Plaču zbog ćuške, ali velike stvari prihvataju onakve kakve jesu, ne cmizdre zbog njih kao mnogi odrasli.“

Koračali su jedno pokraj drugog. Izišle su jesenje zvezde, neverovatno brojne i blistave, trepereći i gotovo žmirkajući zbog prašine koju su uskomešali zemljotres i vetar, tako da je izgledalo

da svekoliko nebo podrhtava, treptaji dijamanstkih krhotina, svetlućanje sunca na crnom moru. Pod tim nepostojanim blistanjem brda su bila tmasta i stamena, krovovi čvrstih ivica, a sjaj uličnih svjetiljki blag.

„Pre četiri godine“, reče Ševек. „Bilo je to pre četiri godine kada sam se vratio u Abenaj iz onog mesta na Jugoishodu... kako li se zavaše?... iz Crvenih Izvora. Bila je noć kao i sada, vetrovita, zvezdana. Trčao sam, trčao celim putem od Ulice ravnica do obitavališta. A tebe tamo nije bilo, otišla si. Četiri godine!“

„Istog trenutka kada sam krenula iz Abenaja shvatila sam da sam postupila kao budala što sam to učinila. Bez obzira na glad. Trebalo je da odbijem premeštaj.“

„Ne bi to mnogo promenilo. Sabul me je čekao da mi kaže da nisam više u Institutu.“

„Da sam bila tamo, ne bi otišao dole u Prašinu.“

„Možda ne bih, ali teško da bismo uspeli da ostanemo zajedno. Zakratko je izgledalo da se ništa ne može održati na okupu, zar ne? U gradovima na Jugozapadu uopšte nije ostalo dece. I dalje ih nema tamo. Poslali su ih na sever, u oblasti gde se proizvodila hrana, ili bar gde je bilo izgleda za to. A odrasli su ostali da rade u rudnicima i industrijskim postrojenjima. Pravo je čudo što smo to prebrodili, svi mi, zar ne?... Ali, prokletstvo, sada ću se malo baviti svojim poslom!“

Ona ga uze za ruku. On zastade kao ukopan; njen dodir kao da ga je silovito protresao strujom. Ona ga blago prodrma, osmehnuvši se. „Nisi jeo, zar ne?“

„Nisam. Oh, Takver, bio sam bolestan za tobom, bolestan za tobom!“

Išli su zajedno, držeći se čvrsto, tamnom ulicom između svjetiljki, pod zvezdama. A onda se naglo razdvojiše i Ševек se osloni leđima o najbliži zid. „Trebalo bi da pojedem nešto“, reče on, a Takver dodade: „Da, ili ćeš pasti pravo na nos! Hodi.“ Otišli su jednu ulicu dalje do trpezarije, najveće zgrade u Čakaru. Vreme večere bilo je prošlo, ali kuvari su upravo jeli, tako da je i putnik dobio zdelu kuvanog povrća i hleba koliko je želeo. Svi su sedeli za stolom najbližim kuhinji. Ostali stolovi već su bili očišćeni i pripremljeni za naredno jutro. Velika prostorija bila je nalik na kakvu pećinu, sa tavanicom koja se gubila u senci, a naspramni kraj počivao je u tami koju su tu i tamo narušavali odsevi sa neke zdele ili šolje na mračnim stolovima. Kuvari i posluživači bili su tihi, umorni posle celodnevnog rada; obojevali su brzo, ne razgovarajući mnogo, niti obraćajući pažnju na Takver i stranca. Završavali su sa jelom jedan za drugim, a zatim ustajali i odnosili posuđe na pranje u kuhinju. Jedna starica obratim im se kada je ustala: „Ne žurite, amari, još predstoji pun sat pranja.“ Imala je smrkuto lice i izgledala je strogo, nimalo majčinski, nimalo dobroćudno; ali govorila je saosećajno, dobrotivo, kako to već priliči jednakima. Nije mogla učiniti ništa drugo za njih do da im kaže: „Ne žurite“, i da im za trenutak uputi pogled pun bratske ljubavi.

Ni oni nisu mogli da učine ništa više za nju, a tek nešto malo više za same sebe.

Vratili su se u obitavalište osam, sobu tri, i tu je najzad njihova duga želja bila utažena. Nisu čak ni uključili svjetiljku; oboje su voleli da vode ljubav u tami. Prvi put su oboje svršili istog časa kada je Ševек prodro u nju; drugi put su se rvali i uzvikivali u pomami radosti, produžujući vrhunac kao da odlažu trenutak smrti; treći put su bili oboje poluusnuli i kružili su oko središta beskrajnog blaženstva, oko vlastitog bića, poput planeta što kruže, slepo i bešumno, u plimi sunčeve svetlosti, oko zajedničkog gravitacionog središta, njišu se i kruže u beskraj.

Takver se probudila u zoru. Oslonila se na lakat i bacila pogled preko Ševeka ka sivom kvadratu prozora, a zatim ka njemu. Ležao je na leđima, dišući tako tiho da su mu se prsa jedva pomicala; lice mu je bilo pomalo povučeno unazad, daleko i ozbiljno pri slabašnoj svetlosti. Došli smo jedno drugom, pomisli Takver, sa velike udaljenosti. Uvek smo to činili. Sa velike udaljenosti, preko godina, preko bezdana slučaja. Samo stoga što on dolazi sa tolike daljine ništa nas ne može razdvojiti. Ništa, nikakve razdaljine, nikakve godine ne mogu biti veće od udaljenosti koja je već

među nama, udaljenosti naših polova, razlike naših bića, naših umova; ta provalija, taj bezdan koji premošćujemo jednim pogledom, jednim dodirrom, jednom reči, najlakša stvar na svetu.

Koliko je samo daleko sada, dok spava. Koliko je samo daleko, uvek daleko. Ali on se vraća, vraća se, vraća...

Takver je najavila odlazak u bolnici u Čakaru, ali ostala je sve dok nisu našli zamenu za nju u laboratoriji. Imala je osmočasovni radni dan – u trećem četvrtgodištu 168. godine mnogi ljudi još su radili duže nego što je bilo uobičajeno; na snazi je i dalje bilo vanredno stanje, jer iako je suša prestala 167, ekonomija se još nipošto nije oporavila. 'Mnogo rada – malo hrane!' – još je bilo pravilo za kvalifikovane radnike, ali obroci su sada već postali razmerni dnevnom radu, što, međutim, nije bio slučaj pre godinu dana i pre dve godine.

Ševек neko vreme nije radio gotovo ništa. Nije se smatrao bolestan; posle četvorogodišnjeg gladovanja svi su bili navikli na uslove mukotrpnog života i slabe ishrane, tako da im je to stanje izgledalo normalno. Imao je prašinski kašalj koji je bio endemičan u zajednicama iz južnih pustinja, hroničnu nadraženost bronhija sličnu silikozu i drugim rudarskim bolestima, ali i to je predstavljalo nešto što se smatralo uobičajeno tamo gde je on živio. Naprosto je uživao u okolnosti da ako mu se nije radilo ništa, i nije trebalo da radi.

Nekoliko dana on i Šerut delili su sobu preko dana, spavajući sve do poznog popodneva; potom su Šerut, žena blage naravi od svojih četrdeset godina, preselila kod jedne druge žene koja je takođe radila u noćnoj smeni, tako da su Ševек i Takver ostali sami u sobi još četiri dekade koliko su se zadržali u Čakaru. Dok je Takver bila na poslu, on je spavao ili odlazio u šetnje na polja i na suva, gola brda iznad varoši. Prošao bi pokraj središta za učenje u pozno popodne i posmatrao Sadik i ostalu decu na igralištu ili uzimao udela, kao što su to često činili odrasli, u nekom dečijem projektu, pridruživši se grupi ludih sedmogodišnjih drvoseča ili paru visprenjih dvanaestogodišnjih geodeta koji imaju poteškoća sa triangulacijom. Potom bi otišao sa Sadik u sobu; sačekali bi Takver posle posla, a zatim bi se svi zajedno uputili na kupanje, pa u trpezariju. Sat ili dva posle večere on i Takver odveli bi dete u spavaonicu, pa se vratili u sobu. Dani su proticali sasvim spokojno, pri jesenjem suncu, u tišini brda. Bilo je to za Ševеka vreme izvan vremena, mimo toka, nestvarno, postojano, začarano. On i Takver bi ponekad ostali veoma kasno u razgovoru; drugih noći odlazili bi u postelju nedugo posle sumraka i spavali devet časova, deset časova, u dubokoj, kristalnoj tišini planinske noći.

Kada je došao u Čakar, uza se je imao prtljag: malu, pohabanu, kartonsku torbu, na kojoj je crnim mastilom bilo ispisano krupnim slovima njegovo ime; prilikom putovanja svi Anarešani nosili su papire, suvenire i dodatni par čizama u istoj vrsti torbe od narandžastog kartona, najčešće prilično izgrebanoj i ulubljenoj. U njegovoj su se nalazili jedna nova košulja, koju je uzeo pri prolasku kroz Abenaj, dve knjige i nešto papira, kao i jedan neobičan predmet koji je, dok je stajao u torbi, izgledao kao da se sastoji od niza pljosnatih žičanih petlji i nekoliko staklenih perli. Druge večeri po dolasku pokazao je taj predmet Sadik, uz izvesnu tajanstvenost.

„To je ogrlica“, reče dete sa strahopoštovanjem. Ljudi u malim mestima nosili su prilično nakita. U profinjenom Abenaju postojalo je izrazitije osećanje napetosti između načela neposedovanja i poriva za samoukrašavanjem, i tamo su prsten ili broš predstavljali granicu dobrog ukusa. Ali drugde se naprosto nije mnogo marilo za duboku vezu između želje za lepim i želje za sticanjem; ljudi su se ukrašavali preko mere. Mnoga područja imala su profesionalnog izrađivača nakita koji je radio svoj posao iz ljubavi i zbog slave, kao i umetničke radionice gde ste sami mogli dati maha vlastitom ukusu, koristeći skroman raspoloživ materijal – bakar, srebro, perle, spinele, granat i žute dijamante sa Jugoishoda. Sadik nije imala priliku da vidi mnogo blistavih, tananih stvari, ali znala je šta je ogrlica i tako ju je prepoznala.

„Nije: gledaj“, reče joj otac, a onda svečano i spretno podiže predmet, držeći ga za nit koja mu je povezivala mnoštvo petlji. Viseći mu sa ruke, stvar najednom kao da je oživela: petlje su stale da se slobodno okreću, opisujući koncentrične vazdušne lopte, dok su staklene kuglice odražavale sjaj svetiljke.

„Oh, lepo!“ reče dete. „Šta je to?“

„Visi sa tavanice; ima li ovde neki ekser? Može da posluži i kuka sa vešalice dok ne nabavim ekser iz Zaliha. Znaš li ko je ovo napravio, Sadik?“

„Ne... Ti.“

„Ona. Majka. Ona je napravila.“ On se okrenu prema Takver. „Ovo mi je nadraži deo, onaj koji se nalazio iznad pisaćeg stola. Ostale sam dao Bedapu. Nisam hteo da ih ostavim onoj staroj... kako li se zvaše... zavidljivici, niže niz hodnik.“

„Oh, Bunub! Godinama mi nije pala na pamet!“ Takver se grohotom nasmeja. Upiljila se u mobile kao da ih se plaši.

Sadik ih je netremice posmatrala dok su se bešumno okretali u potrazi za ravnotežnim položajem. „Volela bih“, reče ona konačno, brižljivo, „da mogu da ih podelim jedne noći iznad kreveta u kome spavam u spavaonici.“

„Napraviću ti ih, mila dušo. Za svaku noć.“

„Stvarno ih možeš napraviti, Takver?“

„Pa, nekada sam mogla. Mislim da ću ponovo umeti.“ Takverine oči ispuniše se suzama. Ševек je obrli. I dalje su oboje bili razdražljivi, prenapeti. Sadik ih za trenutak osmotri zagrljene svojim mirnim, pomnim pogledom, a zatim ga ponovo upravi ka Zauzimanjima nenastanjenog prostora.

Kada bi ostali sami, uveče, Sadik je često bila predmet njihovog razgovora. Takver je donekle bila odveć zaokupljena detetom, zbog nedostatka drugih prisnosti, i njen strogi zdravi razum zatamnivala su materinske ambicije i brižnosti. No, to nije bilo njeno prirodno svojstvo; ni takmaštvo ni uzimanje u zaštitu nisu predstavljali snaže pobude u životu Anarešana. Bilo joj je milo što sada može, zahvaljujući Ševеkovom prisustvu, da razgovara o svojim brigama i da ih se na taj način oslobodi. Tokom prvih noći pričala je uglavnom ona, a on je slušao kao što bi slušao muziku ili vodu koja teče, uopšte ne pokušavajući da nešto uzvрати. U stvari, već četiri godine nije mnogo govorio; izgubio je naviku da razgovara. Ona ga je oslobodila tog ćutanja, kao što je, uostalom, uvek činila. Kasnije, on je bio taj koji je poglavito pričao, iako je uvek zavisio od njenih reakcija.

„Sećaš li se Tirina?“ upita je on jedne noći. Bilo je hladno; stigla je zima, a soba, koja se nalazila najdalje od ložionika obitavališa, nikada se nije stvarno zagrevala, čak i kada bi regulator bio postavljen na najjače. Uzeli su posteljinu sa oba uzvišenja i ležali su priljubljeni na uzvišenju bližem grejaču. Ševек je nosio jednu veoma staru, često pranu košulju da bi mu na grudima bilo toplo, budući da je voleo da sedi u postelji. Takver, koja nije imala ništa na sebi, ležala je do ušiju ispod pokrivača. „Šta je bilo sa narandžastim ćebetom?“ upita ona.

„Kakav posednik! Ostavio sam ga.“

„Onoj zavidljivici? Baš tužno. Nisam je posednica. Samo sam sentimentalna. Bilo je to prvo ćebe pod kojim smo spavali.“

„Ne, nije. Mora da smo koristili neko ćebe gore na Ne Teri.“

„Ako i jesmo, ne sećam se.“ Takver se nasmeja. „O kome si me ono pitao?“

„O Tirinu.“

„Ne sećam ga se.“

„Iz Severozalaznog oblasnog instituta. Crnomanjast momak, prćastog nosa...“

„Oh, Tirin! Svakako. Mislila sam na Abenaj.“

„Video si Tirina? Kako je on?“

Ševек ništa nije odgovorio neko vreme, prateći jednim prstom liniju nabora ćebeta. „Sećaš se šta nam je Bedap rekao o njemu?“

„Da je neprekidno bio premeštan na klegiče, stalno se seljacao i na kraju završio na ostrvu Segvina, zar ne? I da mu je Dap izgubio svaki trag.“

„Jesi li videla onu njegovu dramu, onu koja ga je i uvalila u nevolje?“

„Na Letnjoj svetkovini, pošto si ti otišao? Oh, da. Ne sećam je se, bilo je tako davno. Izgledala mi je luckasta. Duhovita... Tirin je bio duhovit. Ali luckast. Govorilo se o nekom Urašaninu, tako je. Taj Urašanin se sakrije u hidrofonski tank na teretnjaku za mesec, diše kroz slamku i jede korenje biljaka. Kazala sam ti da je luckasta! I tako se prokrijumčari na Anares. Zatim krene unaokolo, pokušavajući da kupuje stvari po skladištima, kao i da ih prodaje ljudima; istovremeno sakuplja zlatno grumenje; na kraju ga ima toliko da više ne može da se kreće. I tako, mora da ostane tamo gde se zatekao; tu sagradi palatu i proglasi se vlasnikom Anaresa. A bio je i onaj strašno smešan prizor kada on i jedna žena hoće da imaju odnos; ona je širom otvorena i spremna, ali on ne može ništa da uradi ako joj najpre ne da svoje zlatno grumenje, ako joj ne plati. Ali ona to ne želi. Baš je bilo smešno: žena leži na leđima i maše nogama, on se baca na nju, ali odmah skače kao oparen i kaže: 'Ne smem! To nije moralno! Nije valjan posao!' Siroti Tirin! Bio je tako smešan, tako pun života.“

„On je igrao Urašanina?“

„Da. Bio je čudesan.“

„Prikazao mi je komad. Više puta.“

„Gde si ga sreo? U Velikoj Dolini?“

„Ne, ranije, u Laktu. Radio je kao domar u industrijskom postrojenju.“

„Je li sam izabrao to mesto?“

„Mislim da Tirin više uopšte nije bio u stanju da bira... Bedap je oduvek smatrao da je on bio prisiljen da ode na Segvinu, da je pretnjama nagnan da zatraži terapiju. Ne znam. Kada sam ga video, nekoliko godina posle terapije, bio je uništena ličnost.“

„Misliš da su mu uradili nešto na Segvini...?“

„Ne znam; verujem da u azilu pokušavaju da pruže sklonište, utočište. Sudeći po njihovim sindikalnim izdanjima, u najmanju ruku postupaju čovekoljubivo. Sumnjam u to da su oni nagnali Tirina preko ruba.“

„Ali šta ga je, onda, slomilo? Samo to što nije našao mesto koje je želeo?“

„Drama ga je slomila.“

„Drama? Buka koju su one matore ukropine podigle oko nje? Oh, ali slušaj, da bi čovek poludeo od takvih moralizatorskih pridika mora već pre toga da bude lud. Sve što je trebalo da uradi bilo je da ih prenebregava!“

„Tir je već bio lud. Prema merilima našeg društva.“

„Kako to?“

„Pa, mislim da je Tirin rođeni umetnik. Ne običan majstor, već stvaralac. Izumitelj-uništavač, čovek koji mora da sve okrene naglavce i posuvrati. Satiričar koji veliča kroz pomamu.“

„Je li mu drama bila tako dobra?“ upita Takver naivno, izmivši inč ili dva ispod ćebadi i zagledavši se u Ševekov profil.“

„Ne, mislim da nije. Mora da je delovala smešno na pozornici. Bilo mu je, uostalom, samo dvadeset godina kada ju je napisao. Nije prestajao posle toga da radi na njoj. Nije više napisao ništa drugo.“

„Pisao je stalno tu istu dramu?“

„Pisao je stalno tu istu dramu.“

„Uf“, reče Takver uz sažaljenje i odbojnost.

„Svakih nekoliko dekada dolazio bi do mene i pokazivao mi je. Ja bih je čitao ili se pretvarao da je čitam, a onda bih pokušavao da razgovaram sa njim o komadu. Očajnički je želeo da razgovara o tome, ali nije mogao. Bio je odveć prestrašen.“

„Čega se plašio? Ne razumem.“

„Mene. Svakoga. Društvenog organizma, ljudske rase, bratstva koje ga je odbacilo. Kada se čovek oseti sam u odnosu na ostale, i te kako može da bude prestrašen.“

„Hoćeš da kažeš da je on zaključio da su svi protiv njega samo zato što su neki ljudi nazvali njegovu dramu nemoralnom i kazali da bi mu trebalo uskratiti mogućnost da predaje? Pa to je pomalo ludo!“

„Ali ko je bio na njegovoj strani?“

„Dap... i svi ostali prijatelji.“

„Ali izgubio ih je. Premešten je.“

„Zašto onda nije odbio premeštaj?“

„Slušaj, Takver. I ja sam pomislio to isto. Uvek to kažem. Ti si to rekla: trebalo je da odbiješ da odeš u Rolni. Sam sam to kazao istog časa kada sam stigao u Lakat: slobodan sam čovek, nisam morao da dođem ovde!... Uvek to pomislimo i kažemo, ali nikada ne uradimo. Zadržimo inicijativu duboko zapretanu u vlastitom umu, kao kakvu sobu u koju možemo ući i reći: 'Ja ne moram ništa da uradim, mogu sam da odaberem, ja sam slobodan.' A onda iziđemo iz te male sobe u umu i odlazimo tamo gde nas šalje UPR i ostajemo sve dok ne dobijemo nov premeštaj.“

„Oh, Ševe, nije tako. Jedino za vreme suše. Pre toga nije bilo ni upola toliko premeštanja. Ljudi su naprosto obavljali poslove tamo gde su to želeli, pridruživali se nekom sindikatu ili osnivali novi, a zatim se prijavljivali u Odrad. Odrad je razmeštao poglavito one koji su želeli da budu raspoređivani na nekvalifikovane poslove. Sada će ponovo biti kao ranije.“

„Ne znam. Trebalo bi, razume se. Ali čak i pre gladi stvari nisu više išle u tom smeru, već u suprotnom. Bedap je bio u pravu: svako vanredno stanje, čak svako veće sazivanje radne snage, po pravilu dovodi do povećanja birokratske mašinerije unutar UPR-a, kao i do svojevrstne krutosti: tako je bilo, tako jeste i tako mora biti... Stvar je i te kako postojala i pre suše. Pet godina stroge kontrole možda su već trajno okamenili takvo stanje. Nemoj da gledaš tako skeptično. Slušaj, reci mi, za koliko ljudi znaš da su odbili premeštaj, čak i pre gladi?“

Takver se zamisli. „Ne računajući nučnibe?“

„Ne, ne. Nučnibi su važni.“

„Dobro, evo. Nekoliko Dapovih prijatelja: onaj fini kompozitor, Salas, i još nekolicina čudaka. Pravi nučnibi često su prolazili kroz Okruglu Dolinu kada sam bila mala. Samo, uvek sam mislila da su varalice. Pričali su tako lepe laži i priče, gatali su, pa je svima bilo milo da ih vide, zadrže i hrane koliko god budu želeli da ostanu. No, nikada ne bi dugo ostali. Ali uvek je bilo ljudi koji bi se samo digli i otišli; najčešće je to bila mladež, koja baš nije volela poljoprivredne poslove, tako da bi jednostavno napustila radno odredište i odlazila. Činilo se to svuda, u svako vreme. Polazili bi u potragu za nečim boljim. Ne možeš, valjda, to nazvati odbijanjem premeštaja!“

„Zašto da ne?“

„Na šta ciljaš?“ progunđa Takver, povukavši se dublje pod ćebad.

„Evo na šta. Stidimo se da kažemo da odbijamo premeštaj. Društvena svest stoji nam potpuno iznad pojedinačne svesti, umesto da je sa ovom u ravnoteži. Mi ne saradujemo, mi se pokoravamo. Bojimo se da nas ne odbace, da nas ne nazovu lenjima, nefunkcionalnima, sebičnjacima. Plašimo se mišljenja naših suseda više nego što poštujemo sopstvenu slobodu izbora. Ne veruješ mi, Tak, ali pokušaj, samo pokušaj da zakoračiš preko linije, bar u mašti, i vidićeš kako ćeš se osećati. Shvatićeš tada šta je Tirin, zašto je ruševina od čoveka i izgubljena duša. On je zločinac! Mi smo stvorili zločin, baš kao i posednici. Izgnali smo jednog čoveka iz kruga našeg odobravanja,

a zatim smo ga osudili zbog toga. Načinili smo zakone, zakone uobičajenog ponašanja, podigli zidove svuda oko nas, a nismo u stanju da ih vidimo, zato što su oni deo našeg načina razmišljanja. Tir to nikada nije učinio. Poznajem ga još od kada smo bili desetogodišnjaci. On to nikada nije učinio, nikada nije mogao da podiže zidove. Bio je prirodni buntovnik. Bio je prirodni Odonjanin, onaj pravi! Bio je slobodan čovek, a mi ostali, njegova braća, oterali smo ga u ludilo, kažnjavajući ga za njegov prvi slobodan čin.“

„Ne mislim“, reče Takver, ututkana u postelji, odbrambeno, „da je Tir bio odveć jaka ličnost.“

„Ne, bio je izuzetno osetljiv.“

Usledila je duga tišina.

„Nije čudo što te proganja pomisao na njega“, reče ona najzad. „Njegov komad. Tvoja knjiga.“

„Ali ja sam imao više sreće. Naučnik može da se pretvara da njegovo delo nije on sam, već da je posredi bezlična istina. Umetnik se, međutim, ne može skrivati iza istine. On se, zapravo, nigde ne može sakriti.“

Takver ga je neko vreme posmatrala krajičkom oka, a zatim se okrenu i sede, ogrnuvši se ćebetom. „Brr! Baš je hladno... Pogrešila sam, zar ne, povodom knjige. Što sam dopustila da je Sabul skрати i stavi svoje ime na nju. Izgledalo mi je ispravno. Izgledalo mi je kao pretpostavljanje rada radniku, ponosa taštini, zajednice egu, i sve u tom smislu. Ali stvar uopšte nije bila u tome, zar ne? Posredi je bila kapitulacija. Predaja Sabulovom autokratizmu.“

„Ne znam. Stvar je uglavnom objavljena.“

„Ispravan cilj, pogrešna sredstva! Dugo sam razmišljala o tome u Rolniju, Ševe. Reći ću ti šta nije valjalo. Bila sam u drugom stanju. A trudnice su bez etike. Znaju smo za najprimitivniji vid poriva žrtvovanja. U pakao sa knjigom, ortaštvom i istinom ako ugrožavaju dragoceni fetus! To je nagon za očuvanjem rase, ali može dejstvovati pravo protiv zajednice; biološki je, a ne društveni. Muškarac može biti zahvalan što mu nikada nije izložen. Ali on bi ga bolje shvatio nego što to može jedna žena i umeo bi da ga se čuva. Mislim da je to omogućilo starim arhizmima da koriste žene kao vlasništvo. Zašto su one to dopuštale? Zato što su neprestano bile trudne, zato što su bile posednute, zarobljene!“

„U redu, možda, ali naše društvo ovde istinska je zajednica gde god uistinu otelotvoruje Odoine zamisli. Žena je bila ta koja je dala Obećanje! A šta ti radiš: prepuštaš se osećanju krivice? Valjaš se u ukropini?“ Izraz koji je on upotrebio nije značio 'valjati se u ukropini', budući da na Anaresu nije bilo životinja koje bi to činile; posredi je bila složenica koja je doslovce značila 'neprestano se premazivati debelim nanosom izmetine'. Izražajnost i određenost pravika bile su omogućene zahvaljujući stvaranju živih metafora koje njegovi izumitelji uopšte nisu predvideli.

„Pa, ne. Bilo je divno imati Sadik! Ali pogrešila sam oko knjige.“

„Oboje smo pogrešili. Uvek smo zajedno grešili. Ne misliš, valjda, da si me ti nagnala da promenim mišljenje?“

„U tom slučaju mislim da jesam.“

„Ne. Činjenica je da nijedno od nas dvoje nije promenilo mišljenje. Nismo mi bili ti koji su odabrali. Dopustili smo da Sabul odabere za nas. Naš vlastiti, unutarnji Sabul: uobičajenost, moralizatorstvo, strah od društvenog izopštenja, strah od razlikovanja od drugih, strah od slobode! No, nikad više. Ja učim polako, ali učim.“

„Šta ćeš učiniti?“ upita Takver; glas joj je zadrhtao od saglasnosti i uzbuđenja.

„Otići ću u Abenaj sa tobom i osnovaću sindikat, štamparski sindikat. Objaviću Načela, ne-skraćena. I sve drugo što budemo želeli. Bedapov Nacrt otvorenog obrazovanja u nauci koji UPR nije hteo da pusti u promet. I Tirinovu dramu. Dugujem mu to. Naučio me je šta su tamnice i ko ih podiže. Oni koji podižu zidove sami su svoji sužnji. Ispuniću svoju pravu funkciju u društvenom organizmu. Počecu da rušim zidove.“

„Mogla bi da se podigne silna prašina“, reče Takver, obavijena u ćebad. Oslonila se na njega, a on je obgrli oko ramena. „Nadam se da hoće.“

Dugo pošto je Takver zaspala te noći Ševек je ležao budan, držeći šake pod glavom, zureći u tamu, osluškajući tišinu. Razmišljao je o svom dugom putovanju iz Prašine, sećajući se ravni i prikaza pustinje, vozovođe sa ćelavom, smeđom glavom i iskrenim očima, koji je kazao da čovek mora da radi sa vremenom, a ne protiv njega.

Ševек je naučio nešto o vlastitoj volji tokom ove četiri poslednje godine. U njenoj osujećenosti razabrao je njenu snagu. Nije joj bio ravan nikakav društveni ili etički imeprativ. Nije je mogla prigušiti čak ni glad. Što je manje imao, to je izrazitija bila njegova potreba da bude.

Shvatio je tu potrebu, govoreći odonjanskim rečnikom, kao svoju 'ćelijsku funkciju', što je predstavljalo analogan izraz za pojedinačnost pojedinca, za posao koji može da uradi najbolje, te tako da ostvari najbolji doprinos društvu. Zdravo društvo bi mu dopustilo da slobodno vrši najkorisniju funkciju, nalazeći u usaglašenju svih takvih funkcija vlastitu prilagodljivost i snagu. Bila je to središnja zamisao Odoine Analogije. Okolnost da odonjansko društvo na Anaresu nije dostiglo taj ideal nije, kako mu se činilo, smanjilo njegovu odgovornost prema tom društvu; baš naprotiv. Pošto je mit države uklonjen, tek su sada postale jasne stvarna uzajamnost i recipročnost društva i pojedinca. Žrtva se mogla zahtevati od pojedinca, ali nikada i kompromis: jer iako je jedno društvo moglo da pruži bezbednost i postojanost, samo je pojedinac, ličnost, imao moć moralnog izbora – moć promene, suštinsku funkciju života. Odonjansko društvo bilo je zamišljeno kao stalna revolucija, a revolucija počinje u umovima koji misle.

Sve je to Ševек mislio na ovaj način, jer njegova svest bila je u potpunosti odonjanska.

Postao je stoga sada siguran da je njegova korenita i neograničena volja za stvaranjem bila, govoreći odonjanskim rečnikom, svoje sopstveno opravdanje. Njegovo osećanje prvenstveno odgovornosti prema vlastitom radu nije ga odvojilo od njegovih bližnjih, od njegovog društva, kao što je mislio. Naprotiv, ono ga je potpuno sjedinilo sa njima.

Takođe je smatrao da čovek koji ima ovo osećanje odgovornosti prema jednoj stvari mora, nužnim načinom, da ga ima i prema svim drugim stvarima. Bilo je pogrešno da sebe vidi samo kao njegovo sredstvo i ništa više, da mu žrtvuje sve ostale obaveze.

Ta spremnost na žrtvovanje bila je ono što je Takver kazala da je razabrala u sebi dok je bila trudna, a govorila je uz izvestan užas, samoprezir, zato što je i ona bila Odonjanin, tako da je i njoj bilo lažno razdvajanje sredstava i ciljeva. Za nju kao i za njega nije bilo cilja. Postojao je proces: proces je bio sve. Možete ići u pravcu koji obećava ili u pogrešnom pravcu, ali pri polasku uopšte ne očekujete da ćete se bilo gde zaustaviti. Sve odgovornosti, sve vezanosti shvaćene na ovaj način postojale su suštinske i trajne.

Tako je i njegova vezanost za Takver, njihova uzajamna veza, ostala u punoj meri živa tokom četvorogodišnje razdvojenosti. Oni su oboje patili zbog nje, i to silno patili, ali nijedno nije pomislilo da umakne patnji tako što će poreći tu povezanost.

Jer, konačno, pomisli on sada, ležeći u toplini Takverinog sna, ono za čim su oboje žudeli bila je radost – celovitost bića. Ako umaknete patnji takođe će vam umaći prilika za radost. Zadovoljstvo možete steći, ili zadovoljstva, ali nećete imati ispunjenje. Nećete nikada doznati šta znači vratiti se kući.

Takver blago uzdahnu u snu, kao da se slaže sa njim, i okrenu se na drugu stranu, sledeći neki tihi san.

Ispunjenje je, pomisli Ševек, funkcija vremena. Traganje za raznovrsnošću jednog gledaoca, jednog lovca na uzbuđenja, čoveka koji je sklon seksualnom promiskuitetu uvek se okončava na istom mestu. Ono ima kraj. Stiže do kraja i mora da krene iz početka. To nije putovanje i povratak, već zatvoreni krug, zaključana soba, ćelija.

Izvan zaključane sobe pružaju se prostranstva vremena na kojima duh može, uz sreću i hrabrost, da sazda krhke, provizorne, neverovatne puteve i gradove vernosti: prostranstva na kojima ne obitavaju ljudska bića.

Tek kada se jedan čin dogodi na tim prostranstvima prošlosti i budućnosti on postaje ljudski čin. Odanost, koja potvrđuje prošlosti i budućnosti, spajajući vreme u celinu, jeste koren ljudske snage; nije nikako dobro završiti bez nje.

I tako, osvrnuvši se na poslednje četiri godine, Ševik ih je video ne kao straćene već kao deo zdanja koje su on i Takver podizali svojim životima. Kada se radi sa vremenom, a ne protiv njega, pomisli on, onda ono ne može biti straćeno. Raćuna se čak i bol.

11. Uras

Rodared, stara prestonica pokrajine Avan, bio je šiljati grad: šuma borova, a povrh vršaka borova jedna eteričnija šuma kula. Ulice su bile tmaste i uske, mahovinaste, često u izmaglici, pod drvećem. Jedino se sa sedam mostova preko reke mogao podići pogled ka vrhovima kula. Neke od njih bile su visoke stotinama stopa, dok su druge predstavljale tek puke izdanke, slične običnim kućama koje su postale oronule. Jedne su bile od kamena, druge od porculana, mozaika, raznobojnih staklenih ploča, bakarnih, kalajnih ili zlatnih oplata, nepojamno urešene, tanane, svetlucave. U tim halucinatornim i očaravajućim ulicama nalazilo se sedište uraškog Veća svetskih vlada još od njegovog osnivanja, pre tri stotine godina. Mnoge ambasade i konzulati pri VSV-u i u A-Iou takođe su bili smešteni u Rodaredu, samo na sat vožnje od Nio Eseiye i nacionalnog sedišta vlade.

Teranska ambasada pri VSV-u nalazila se u Rečnom zamku koji se uzdizao na potezu između autoputa za Nio i reke; imao je samo jednu masivnu, sumornu kulu sa četvrtastim krovom i bočnim prozorskim prorezima sličnim suženim očima. Zidine zamka odolevale su oružju i vremenu već hiljadu četiri stotine godina. Tamna stabla stajala su gusto okupljena sa strane uz autoput, a između njih ležao je pokretni most preko jednog šanca. Most je bio spušten i kapija je stajala otvorena. Šanac, reka, zelana trava, crne zidine, zastava na vrhu kule, sve se to zamučeno svetlucalo kako se sunce probijalo kroz rečnu izmaglicu, a zvona na svim kulama Rodareda počela svoj otegnuti i sumanutu skladni zadatak odzvanjanja sedmog časa.

Jedan činovnik za veoma modernim prijemnim pultom u zamku bio je sav zaokupljen silnim zevanjem. „Otvaramo, zapravo, tek od osam“, reče on šuplje.

„Želim da vidim ambasadora.“

„Ambasadorka je na doručku. Moraćete da zakazete sastanak.“ Rekavši to, činovnik obrisa vodnjikave oči i tek tada prvi put jasno ugleda posetioca. Upiljio se, pokrenuo donju vilicu nekoliko puta i promućao: „Ko... ko ste vi? Gde... Šta želite?“

„Želim da vidim ambasadora.“

„Samo trenutak“, uzvratila činovnik najčistijim niotskim naglaskom, i dalje zureći, i maši se za jedan telefon.

Jedna kola upravo su se zaustavila između kapije pokretnog mosta i ulaza u ambasadu; nekoliko ljudi stalo je da izlazi iz njih, a metalni delovi crnih uniformi svetlucavo su im odražavali sunčev sjaj. Dva druga čoveka upravo su ušla u predvorje iz glavnog dela zdanja, razgovarajući nešto, ljudi neobičnog izgleda, neobično odeveni. Ševak pohita iza prijemnog pulta ka njima, pokušavši da trči. „Pomozite mi!“ reče on.

Oni ga osmotriše, zbunjeni. Jedan ustuknu, podigavši veđe. Drugi pogleda mimo Ševaka prema uniformisanoj skupini koja je upravo ulazila u ambasadu. „Ovamo“, reče on pribrano, uze Ševaka za ruku i uvede ga u jednu malu, pobočnu kancelariju; učinio je to u samo dva koraka i jednim gestom, skladno poput kakvog baletana. „Šta se dogodilo? Vi ste iz Nio Eseiye?“

„Želim da vidim ambasadora.“

„Jeste li jedan od štrajkača?“

„Ševak. Zovem se Ševak. Sa Anaresa.“

Tuđinske oči blesnuše, blistave, pametne, na licu crnom kao ugalj. „Mai-god!“ izusti Teranin, a onda, povrativši dah, dodade na niotskom: „Tražite li azil?“

„Ne znam. Ja...“

„Pođite sa mnom, doktore Ševек. Odvešću vas negde gde možete da sednete.“

Usledili su hodnici, stepenice, šaka crnog čoveka na njegovoj mišici.

Neki ljudi pokušasе da mu skinu kaput. Pružio im je otpor, pobojavši se da hoće da mu uzmu beležnicu iz džepa na košulji. Neko reče nešto na stranom jeziku glasom koji nije trpeo prigovore. Neko drugi obrati se njemu: „Sve je u redu. Samo pokušava da ustanovi da li ste ranjeni. Kaput vam je krvav.“

„Drugi čovek“, uzvрати Ševек. „Krv drugog čoveka.“

Uspeo je da se pridigne u sedeći položaj, iako mu se u glavi vrtelo. Nalazio se na kauču u nekoj velikoj prostoriji, punoj sunca; kako izgleda, izgubio je svest. Dva muškarca i jedna žena stajali su pokraj njega. On ih pogleda, ne shvatajući ništa.

„Nalazite se u ambasadi Tere, doktore Ševек. Ovde ste na teranskom tlu. Potpuno ste bezbedni. Možete ostati ovde koliko želite.“

Ženina koža bila je žutosmeđa, poput zemlje koja sadrži železo; nije imala kose osim na temenu i potiljku; nije bila obrijana, već po prirodi takva. Crte lica bile su joj neobične i detinje; imala je mala usta, kratak nos, oči sa dugačkim, punim kopcima, okrugle, pune obraze i oblu bradu.

„Ovde ste bezbedni“, ponovi ona.

Pokušao je da kaže nešto, ali nije mogao. Jedan od muškaraca blago ga pogurnu u grudi, rekavši: „Lezite, lezite.“ On ponovo leže, ali prošaputa: „Želim da vidim ambasadora.“

„Ja sam ambasadorka. Zovem se Keng. Drago nam je što ste došli kod nas. Ovde ste bezbedni. Molim vas, odmorite se sada, doktore Ševек, kasnije ćemo razgovarati. Nema razloga za žurbu.“ Glas joj se odlikovao neobičnim, napevnim svojstvom, ali bio je hrapav, baš kao i Takverin glas.

„Takver“, reče on na vlastitom jeziku. „Ne znam šta da radim.“

Ona reče: „Spavajte“, i on zaspа.

Posle dva dana spavanja i dva dana obedovanja, odeven ponovo u svoju sivu iotsku odeždu, koju su mu oprali i opeglali, odveden je u privatni salon ambasadorke na trećem spratu kule.

Ambasadorka mu se nije ni naklonila, niti se rukovala sa njim, već je spojila dlanove pred grudima i osmehnula se. „Drago mi je što vam je bolje, doktore Ševек. Ili bi trebalo da te jednostavno oslovljavam sa 'Ševeče', zar ne? Molim te, sedi. Žao mi je što moram da razgovaram sa tobom na iotskom, koji nam je oboma strani jezik. Ne znam tvoj jezik. Čula sam da je izvanredno zanimljiv, jedini racionalno izumljen jezik kojim se služi jedan veliki narod.“

Osećao se krupan, težak, kosmat pokraj ove učtive tuđinke. Seo je na jednu duboku, meku stolicu. Keng takođe sede, ali napravi pri tom grimasu. „Bole me leđa“, reče ona, „od sedenja na ovim udobnim stolicama!“ I Ševек tog trenutka shvati da njoj nije trideset ili manje godina, kao što je pomislio, već šezdeset ili više; obmanuli su ga njena glatka koža i detinji stas. „Kod kuće“, nastavi ona, „uglavnom sedimo na jastucima na podu. Ali ako bih to činila ovde, morala bih još više odozdo da gledam svakoga. Vi, Cetijanci, svi ste tako visoki!... Imamo jedan mali problem. U stvari, nemamo ga mi, već vlada A-Ioa. Tvoji ljudi na Anaresu, oni koji održavaju radio-vezu sa Urasom, znaš, neodložno zahtevaju da razgovaraju sa tobom. Iotska vlada našla se zbog toga u neprilici.“ Ona se osmehnu; bio je to osmeh koji je izražavao čisto zadovoljstvo. „Ne znaju šta da kažu.“

Bila je spokojna. Bila je spokojna poput kamena što ga spira voda, kamena koji te uspokojava ako razmišljaš o njemu. Ševек se zavalj u stolicu i udubi se u pomno razmišljanje pre no što je uzvratio.

„Zna li iotska vlada da sam ovde?“

„Pa, ne zvanično. Mi ništa nismo kazali, oni ništa nisu pitali. Ali imamo nekoliko Iota koji rade u ambasadi kao službenici ili sekretari. Jasno je, dakle, da znaju.“

„Je li opasno po vas što sam ovde?“

„Oh, ne. Naša ambasada je pri Veću svetskih vlada, a ne u naciji A-Io. Imao si potpunko pravo da dođeš ovamo i to će ostatak Veća nagnati A-Io da prizna. A kao što sam ti kazala, ovaj zamak je teransko tle.“ Ona se ponovo osmehnu; glatko lice nabora joj se u mnoštvo sitnih pregiba, a onda se ponovo ispravi. „Sjajna domišljatost diplomata! Ovaj zamak, udaljen jedanest svetlosnih godina od Zemlje, ova soba u jednoj kuli u Rodaredu, u A-Iou, na planeti Uras, u sistemu sunca Tau Ceti, predstavlja zamaljsko tle.“

„Onda im možete reći da sam ovde.“

„Dobro. To će pojednostaviti stvari. Želela sam tvoj pristanak.“

„Nije bilo... poruka za mene, sa Anaresa?“

„Ne znam. Nisam pitala. Nisam stvari gledala tvojim očima. Ako si zbog nečega zabrinut, možemo da stupimo u radio-vezu sa Anaresom. Poznata nam je talasna dužina koju su tvoji ljudi tamo koristili, razume se, ali nismo vršili nikakva odašiljanja na njoj zato što nismo bili pozvani. Izgledalo je najbolje ne požurivati stvari. Ali bez poteškoća možemo da ti omogućimo da razgovaraš sa Anaresom.“

„Imate primopredajnik?“

„Ići ćemo preko našeg broda, hainskog broda koji se nalazi na orbiti oko Urasa. Hain i Tera rade zajedno, znaš. Hainski ambasador zna da si kod nas; on je jedina osoba koja je zvanično obavешtena o tome. Radio ti, dakle, stoji na usluzi.“

On joj se zahvali, uz jednostavnost čoveka koji ne traga za skrivenim pobudama što stoje iza neke ponude. Za trenutak ga je posmatrala pametnim, neposrednim, spokojnim očima. „Slušala sam tvoj govor“, reče ona.

On je pogleda kao sa izvesne razdaljine. „Govor?“

„Kada si istupio na velikim demonstracijama na trgu Kapitol. Pre nedelju dana. Stalno slušamo tajni radio, emisije socijalističkih radnika i libertarijanaca. Razume se, oni su vršili prenos demonstracija. Čula sam tvoj govor. Veoma me je dirnuo. Potom je usledila buka, neobična buka, a onda se moglo razabrati kako masa počinje da viče. Nije bilo objašnjenja o tome u čemu je stvar. Usledili su krici. Prenos je najednom prekinut. Bilo je užasno, užasno to slušati. A ti si bio tamo. Kako si pobeгаo odande? Kako si uspeo da iziđeš iz grada. Stari grad je još odsečen; u Niou se nalaze tri pešadijska puka; svakoga dana biva privedeno na desetine i stotine štrajkača i sumnjivih. Kako ti je uspelo da dođeš ovamo?“

On se slabašno osmehnu. „Taksijem.“

„Kroz sve provere? I u onom okrvavljenom kaputu? A uz to i svi znaju kako izgledaš.“

„Bio sam ispod stražnjeg sedišta. Taksi je bio rekviriran; tako se kaže, zar ne? Bio je to rizik kome su neki ljudi bili voljni da se izlože radi mene.“ On spusti pogled na šake koje je držao pripijene u krilu. Sedeo je savršeno mirno i govorio je mirno, ali postojala je unutrašnja napetost, napregnutost, koja mu se mogla videti u očima i boricama oko usta. Razmišljao je nekoliko trenutaka, a onda nastavio na isti, stalozen način: „U početku sam imao sreće. Kada sam izišao iz skrovišta, samo pukom srećom nisam odmah uhapšen. Uspeo sam nekako da se probijem u Stari Grad. Posle više nije posredi bila samo sreća. Razmišljali su o tome gde bih mogao da odem, planirali su kako da stignem tamo, izložili su se riziku.“ On izgovori jednu reč na vlastitom jeziku, a onda je preveo: „Solidarnost...“

„Veoma je neobično“, reče ambasadorica sa Tere. „Ne znam gotovo ništa o tvom svetu, Ševeče. Poznato mi je samo ono što nam Urašani govore, budući da nas tvoji ljudi ne puštaju tamo. Znam, razume se, da je planeta suva i neplodna, kao i kako je kolonija osnovana, da je posredi ogled na polju bezvlasnog komunizma, da opstaje već sto sedamdeset godina. Čitala sam malo Odoine spise, ne mnogo. Smatrala sam da sve to više nije od značaja na Urasu sada, da je daleko,

da predstavlja zanimljiv ogled. Ali pogrešila sam, zar ne? Značajno je. Možda je Anares ključ za Uras... Revolucionari u Niou, oni potiču iz iste tradicije. Nisu štrajkovali tek radi boljih nadnica niti su se bunili zbog prisilnog regrutovanja. Oni nisu samo socijalisti, oni su anarhisti; štrajkovali su protiv vlasti. Shvataš, razmere demonstracija, izuzetna uzbuđenost javnosti, panična reakcija vlade, sve se to veoma teško moglo razumeti. Čemu tolika pometnja? Ovdasnja vlada nije despot-ska. Bogati jesu uistinu bogati, ali siromašni nisu stvarno siromašni. Oni nisu ni porobljeni, niti gladuju. Zašto nisu zadovoljni hlebom i govorima? Zašto su tako preosetljivi?... Sada počinjem da nazirem razlog. Ali i dalje je neobjašnjivo zašto te je vlada A-Ioa ipak dovela ovamo, kada je znala da je ta libertarijanska tradicija i dalje živa, kao i da u industrijskim gradovima vlada nezadovoljstvo. To je bilo kao da su doneli šibicu u barutanu.“

„Trebalo je da ja ostanem podalje od barutane. Planirano je da me drže odvojenog od naroda, da živim među naučnicima i bogatima. Čak i da ne vidim siromašne. Da ne vidim ništa ružno. Trebalo je da me uviju u pamuk, stave u kutiju, kutiju u kartonsku ambalažu, pa onda sve u plastičan omot, kao što se čini sa svime ovde. Tu je trebalo da budem srećan i da obavljam svoj posao, posao koji nisam mogao da obavljam na Anaresu. A kada ga budem obavio, onda je trebalo da im ga dam, kako bi vam oni mogli pretiti time.“

„Da prete nama? Teri, misliš, i Hainu, kao i ostalim međuzvezdanim silama? Čime da nam prete?“

„Potiranjem prostora.“

Čutala je nekoliko trenutaka. „Je li to ono čime se baviš?“ upita ona svojim blagim, vedrim tonom.

„Nije. Ja se ne bavim time! Ja pre svega nisam izumitelj, inženjer. Ja sam teoretičar. Ono što oni žele od mene jeste teorija. Teorija Opšteg polja u temporalnoj fizici. Znaš li šta je to?“

„Ševeče, vaša cetijanska fizika, vaša otmena nauka, potpuno mi je strana. Ja nemam nikakvo obrazovanje iz matematike, fizike i filozofije, iz čega se ona, kako izgleda, sastoji, kao i iz kosmologije i još nekih stvari. Ali znam šta si imao na umu kada si kazao 'teorija Istovremenosti', u smislu u kome znam šta se podrazumeva pod teorijom relativnosti; drugim rečima, znam da je teorija relativnost dovela do nekih velikih praktičnih ishoda; na isti način pretpostavljam da će i tvoja temporalna fizika omogućiti nastanak nove tehnologije.“

On klimnu. „Ono što oni žele“, reče on, „jeste trenutni prevoz materije kroz kosmos. Transilijencija. Svemirsko putovanje, razumeš, bez prelaženja kroz prostor i utroška vremena. Do toga će možda jednom doći, ali ne pomoću mojih jednačina, mislim. No, posredstvom mojih jednačina biće kadri da naprave ansibl, ukoliko to budu želeli. Ljudi ne mogu da premošćuju ogromne razdaljine, ali zamisli to mogu.“

„Šta je to ansibl, Ševeče?“

„Jedna zamisao.“ On se osmehnu, ne mnogo veselo. „Biće to naprava koja će omogućiti komuniciranje između dve tačke u svemiru bez ikakvog vremenskog razmaka. Napravom se neće odašiljati poruka, razume se; istovremenost je istovetnost. Ali u okviru našeg opazajnog aparata istovremenost će funkcionisati kao odašiljanje, slanje. Tako ćemo postati kadri da je koristimo za opštenje između svetova, bez dugotrajnog čekanja na odlazak poruke i povratak odgovora, što je neizbežno kod elektromagnetnih impulsa. Posredi je uistinu sasvim jednostavna stvar. Kao svojevrsan telefon.“

Keng se nasmeja. „Jednostavnost fizičara! Ja bih, dakle, mogla da uzmem taj... ansibl... i da pomoću njega razgovaram sa svojim sinom u Delhiju? I sa svojom unukom, kojoj je bilo pet godina kada sam krenula i koja je proživela jedanaest godina dok sam putovala od Tere do Urasa brodom što se kretao gotovo brzinom svetlosti. Mogla bih da ustanovim šta se na mom matičnom svetu događa sada, a ne šta se zbivalo pre jedanaest godina. Tako bi se mogle donositi odluke,

postizati sporazumi, deliti informacije. Mogla bih da razgovaram sa diplomatama na Čifvoru, ti bi mogao da razgovaraš sa fizičarima na Hainu, ne bi bilo potrebno čitavo pokolenje da zamisli stignu sa sveta na svet... Znaš, Ševeče, mislim da bi ta tvoja jednostavna stvar mogla da promeni živote svih milijardi ljudi na devet Poznatih svetova.“

On klimnu.

„Ona bi omogućila postojanje Lige svetova. Federacije. Razdvajale su nas godine, decenije koje su prolazile između odlaska i dolaska, između pitanja i odgovora. To je kao da si izumeo ljudski govor! Možemo da razgovaramo... konačno možemo zajedno da razgovaramo.“

„I šta ćete reći?“

Gorčina u njegovom glasu zbunila je Keng. Ona se zagleda u njega i ne reče ništa.

On se naže napred u stolici i bolno protrlja čelo. „Slušaj“, reče, „moram ti objasniti zbog čega sam došao kod vas, kao i zašto sam došao na ovaj svet. Došao sam po onu zamisao. Te zamisli radi. Da je dokučim, da je saoštim, da je podelim. Na Anaresu smo se, znaš, odvojili od drugih. Ne razgovaramo sa ostalima, sa celim preostalim čovečanstvom. Nisam tamo mogao da završim svoj rad. A i da sam bio u stanju da ga završim, oni ga svejedno nisu želeli, nisu videli nikakve koristi od njega. I tako sam došao ovde. Ovde se nalazilo ono što mi je bilo potrebno: razgovor, deljenje, jedan ogled u svetlosnoj laboratoriji koji je dokazao nešto što uopšte nije trebalo da dokaže, jedna knjiga o teoriji relativnosti sa tuđinskog sveta, podsticaj koji mi je bio neophodan. I tako sam, konačno, završio rad. Još nije napisan, ali imam jednačine i izvođenje, to je gotovo. Ali te zamisli u mojoj glavi nisu jedine koje su mi važne. Moje društvo takođe je jedna zamisao. Zamisao koja je mene sazdala. Zamisao slobode, promene, ljudske solidarnosti, važna zamisao. A iako sam bio veoma glup, ipak sam konačno uvideo da držeći do one prve, do fizike, izneveravam ovu drugu. Dopuštam da posednici kupe istinu od mene.“

„Šta si drugo moga, Ševeče?“

„Zar ne postoji alternativa prodaji? Zar ne postoji nešto kao dar?“

„Da...“

„Zar ne shvataš da želim da vam dam to... kao i Hainu i ostalim svetovima... i zemljama na Urasu? Ali svima vama! Tako da niko tu zamisao ne može upotrebiti, kao što A-Io hoće, da stekne prevlast nad ostalima, da postane bogatiji ili da pobedi u novim ratovima. Tako da ne možete da iskoristite istinu za ličnu korist, već samo za opšte dobro.“

„Na kraju, obično ispadne da istina služi jedino opštem dobru“, reče Keng.

„Na kraju, da, ali ja nisam voljan da čekam do kraja. Imam jedan život i neću ga straćiti na pohlepu, profiterstvo i laž. Neću služiti nijednog gospodara.“

Kengin spokoj sada je postao znatno manje spontan; daleko je više predstavljao stvar napora volje nego na početku razgovora. Snaga Ševkove ličnosti, neopterećene bilo kakvom nelagodnošću ili potrebom za samoodbranom, bila je izuzetna. On ju je poljuljao iz temelja i ona ga je gledala sa samilošću u izvesnim strahopoštovanjem.

„Kakvo je“, upita ona, „kakvo može biti to društvo koje te je sazdalo? Čula sam te kako govoriš o Anaresu, na trgu, i plakala sam slušajući te, ali ti nisam, u stvari, verovala. Ljudi uvek govore tako o svojim domovima, o zavičajima... Ali ti nisi kao drugi ljudi. Razlikuješ se.“

„Razlikuje se zamisao“, uzvрати on. „I radi te zamisli sam došao ovamo. Radi Anaresa. Kako su moji ljudi odbijali da pogledaju napolje, pomislio sam da ću moći da nagnam druge da pogledaju prema nama. Pomislio sam da će biti bolje ako prestanemo da se držimo iza zida, ako postanemo društvo među ostalima, svet među drugima, da dajemo i uzimamo. Ali tu sam pogrešio, potpuno sam pogrešio.“

„Zašto? Pa svakako...“

„Zato što nema ničega, baš ničega na Urasu što bi nama Anarešanima bilo potrebno! Otišli smo odavde praznih šaka, pre sto sedamdeset godina, i bili smo u pravu. Ništa nismo uzeli. Zato što ovde nema ničeg drugog sem država i njihovog oružja, bogatih i njihovih laži, siromašnih i njihove ubogosti. Nema načina da se dela pravično, čista srca, na Urasu. Ne postoji ništa što možeš učiniti, a da se u to ne upletu profit, strah od gubitka i volja za vlašću. Ne možeš reći ni obično 'Dobro jutro', a da ne znaš koji je od vas nadređen drugome, ili da to ne pokušavaš da pokažeš. Ne možeš postupati kao brat prema ostalim ljudima, moraš da manipulišeš njima, da im naređuješ, da im se pokoravaš, ili da ih varaš. Ne možeš dodirnuti nikog drugog, a oni te ipak neće ostaviti na miru. Ne postoji sloboda. To je kutija: Uras je kutija, paket, sa svom onom divnom ambalažom od plavog neba, livada, šuma i velikih gradova. A kad otvoriš kutiju, šta zatičeš unutra? Crni podrum pun prašine i jednog mrtvaca. Mrtvaca čija je šaka razneta zato što ju je pružio prema ostalima. Konačno sam bio u Paklu. Desar je bio u pravu; to je Uras; Pakao je Uras.“

Iako je bio ponesen strašću, govorio je jednostavno, uz svojevrsnu poniznost; ambadorska sa Tere ponovo ga je osmotrila uz oprezno, ali i blagonaklono čuđenje, kao da nije znala kako da shvati tu jednostavnost.

„Ovde smo oboje tuđinci, Ševeče“, reče ona najzad. „Ja dolazim sa znatno veće razdaljine u prostoru i vremenu. Pa ipak, sve mi se više čini da sam na Urasu znatno manji tuđin od tebe... Reći ću ti kako mi izgleda ovaj svet. Meni, kao i svim ostalim Teranima koji su imali prilike da vide ovu planetu, Uras je napitomiji, najraznovrsniji, najlepší od svih nastanjenih svetova. On se najviše približio našoj predstavi o raju.“

Posmatrala ga je spokojno i duboko; on ništa nije rekao.

„Znam da je pun zla, pun ljudske nepravde, pohlepe, gluposti, traćenja. Ali je i pun dobra, lepote, životnosti, preduzetništva. Onakav je kakav jedan svet i treba da bude! Živ je, neverovatno živ, živ uprkos svim svojim zalima, sa nadom. Nije li to istina?“

On klimnu.

„Da li ćeš sada ti, čovek sa jednog sveta koji ja čak ne mogu ni da zamislim, ti koji moj raj vidiš kao pakao, da li ćeš me upitati kakav mora da je moj svet, onda?“

Ćutao je, posmatrajući je svetlim, postojanim očima.

„Moj svet, moja Zemlja, sada je ruševina. Planeta zagađena ljudskom vrstom. Umnožavali smo se, lakomo gutali i međusobno tukli sve dok ništa nije preostalo, a onda smo umrli. Nismo kontrolisali ni apetit ni nasilje; nismo se prilagodili. Uništili smo sami sebe. Ali najpre smo uništili svet. Na mojoj Zemlji nije preostala nijedna šuma. Vazduh je suv, nebo je sivo, uvek je toplo. Nastanjivo je, još je nastanjivo, ali ni izdaleka kao ovaj svet. Ovo je svet za život, svet sklada. Moj svet je nesklad. Vi, Odonjani, izabrali ste pustinju; mi Terani, napravili smo pustinju... Opstajemo u njoj, baš kao i vi. Ljudi su izdržljivi! Sada nas ima približno pola milijarde. A nekad nas je bilo devet milijardi. I dalje posvuda možeš videti stare gradove. Kostii i cigle pretvaraju se u prašinu, ali ne i sitni komadi plastike: ni oni se nikada ne prilagođavaju. Zakazli smo kao vrsta, kao društvena vrsta. Sada smo ovde, kao ravni sa drugim ljudskim društvima na drugim svetovima, samo zahvaljujući milosrđu Hainaca. Oni su došli i doneli nam pomoć. Napravili su brodove i dali nam ih kako bismo mogli da se otisnemo sa svog ruševnog sveta. Postupali su blagonaklono prema nama, milosrdno, kao što snažan čovek postupa prema bolesnom. Oni su veoma neobičan soj, ti Hainci; stariji od svih nas; beskrajno velikodušni. Oni su altruisti. Na to ih nagoni osećanje krivice koju mi čak ni ne razumemo, uprkos svim našim zlodelima. Iza svega što čine stoji, mislim, prošlost, njihova beskrajna prošlost. Spasili smo prethodno ono što se moglo spasti i omogućiti izvestan život u ruševinama, na Teri, na jedini mogući način: potpunom centralizacijom. Potpunom kontrolom nad korišćenjem svakog jutra zemlje, svakog komadića metala, svake unce goriva. Potpuno racionisanje, kontrola rađanja, eutanazija, sveopšte regrutovanje radne snage.

Potpuno podvrgavanje svakog života zajedničkom cilju opstanka rase. Toliko smo postigli kada su Hainci stigli. Oni su nam doneli... još malo nade. Ne mnogo. Već smo zaboravili na nadu... Stoga i možemo samo da gledamo spolja ovaj blistavi svet, ovo životno društvo, ovaj Uras, ovaj raj. Kadri smo jedino da mu se divimo i možda da mu malo zavidimo. Ne mnogo.“

„A šta bi vam onda Anares značio, Keng, onaj Anares o kome sam ja govorio?“

„Ništa. Ništa, Ševeče. Pokopali smo svoje izgleda za Anares pre mnogo stoleća, pre no što su nam se oni uopšte ukazali.“

Ševек ustade i priđe prozoru, jednom od dugačkih, vodoravnih prozorskih proreza kule. Ispod njega se u zidu nalazila jedna niša u koju bi ušao strelac da osmotri prilike dole i nanišani u napadače kod kapije; ukoliko se ne bi stupilo gore, sa prozora se ne bi moglo videti ništa drugo do osunčano, pomalo zamagljeno nebo. Ševек je stajao ispod prozora i gledao napolje, a svetlost mu je ispunjavala oči.

„Ti ne shvataš šta je vreme“, reče on. „Kažeš da je prošlost iščezla, da budućnost nije stvarna, da nema izgleda, nema nade. Misliš da je Anares budućnost koja se ne može dostići, kao što se ni vaša prošlost ne može promeniti. Postoji, dakle, samo sadašnjost, ovaj Uras, bogata, stvarna, postojana sadašnjost, ovaj trenutak. I misliš da je to nešto što se može posedovati! Pomalo zavidiš na svemu tome. Misliš da je to nešto što bi volela da imaš. Ali sve to nije stvarno, znaš. Nije postojano, nije čvrsto, nije ništa. Stvari se menjaju, menjaju. Ne možeš imati ništa... A najmanje od svega možeš imati sadašnjost, ako sa njom ne prihvatši prošlost i budućnost. Ne samo prošlost nego i budućnost, ne samo budućnost nego i prošlost! Zato što su one stvarne: jedino njihova stvarnost čini sadašnjost stvarnom. Nećete postići, pa čak ni razumeti Uras ako ne prihvatite stvarnost, trajnu stvarnost Anaresa. U pravu si, mi smo ključ. Ali kada si to kazala, nisi stvarno u to verovala. Ti ne veruješ u Anares. Ne veruješ u mene, iako stojim pred tobom, u ovoj sobi, u ovom trenutku... Moj narod bio je u pravu, a ja sam pogrešio u sledećem: mi ne možemo doći kod vas. Vi nam to nećete dopustiti. Vi ne verujete u promenu, u izgleda, u evoluciju. Vi biste nas pre uništili nego priznali da stvarno postojimo, nego priznali da ima nade! Mi ne možemo doći kod vas. Jedino možemo čekati da vi dođete kod nas.“

Keng je sedela sa zbunjenim, zamišljenim i možda pomalo ošamućenim izrazom.

„Ne shvatam... ne shvatam“, reče konačno. „Ti si poput nekoga iz naše prošlosti, poput starih idealista, vizionara slobode; pa ipak, ja te ne razumem, kao da pokušavaš da mi govoriš o budućim stvarima; no, kao što i sam kažeš, ti si ovde, sada!...“ Nije izgubila svoju pronicljivost. Posle nekoliko trenutaka dodade: „Zašto si onda došao k meni, Ševeče?“

„Oh, da ti dam onu zamisao. Moju teoriju, znaš. Da je poštedim toga da postane vlasništvo Iota, ulaganje ili oružje. Ako si spremna, najjednostavnije bi bilo emitovati preko radija jednačine, dati ih fizičarima širom ovog sveta, kao i Haincima i ostalim svetovima, što je pre moguće. Hoćeš li to da uradiš?“

„I te kako.“

„Sve će stati na svega nekoliko stranica. Dokazi i neke implikacije zahtevaće nešto više vremena, ali to može doći kasnije, a i drugi ljudi mogu da rade na tome ako ja ne budem mogao.“

„Ali šta ćeš da radiš posle toga? Misliš li da se vratiš u Nio? U gradu je sad mirno, kako izgleda; ustanak je, čini se, ugušen, bar za neko vreme; ali bojim se da te iotska vlada smatra ustanikom. Tu je i Tu, razume se...“

„Ne, ne želim da ostanem ovde. Ja nisam altruista! Ako biste mi pružili pomoć i u tome, ja bih se vratio kući. Možda bi čak i Ioti bili voljni da me pošalju natrag. To bi imalo smisla, čini mi se: učiniti da nestanem, poreći moje postojanje. Razume se, može im se učiniti jednostavnije da to obave tako što će me ubiti ili me doživotno baciti u tamnicu. No, ne želim još da umrem, a još manje želim da umrem ovde, u Paklu. Kuda ti odlazi duša kada umreš u Paklu?“ On se nasmeja;

ponovo je ovladao punom blagošću ophođenja. „Ali ako biste me poslali kući, mislim da bi im to odgovaralo. Od mrtvih anarhista postaju mučenici, znaš, koji potom žive još stolicima. Ali odsutni bivaju zaboravljeni.“

„Mislila sam da znam šta je to 'smisao za stvarnost',“ reče Keng. Osmehnula se, ali to nije bio lak smešak.

„Kako možeš da znaš, ako ne znaš šta je nada?“

„Nemoj suditi o nama odveć strogo, Ševeče.“

„Uopšte ne sudim o vama. Samo tražim vašu pomoć, za koju nemam ništa da dam zauzvat.“

„Ništa? Zar je tvoja teorija ništa?“

„Stavi je na terazije sa slobodom samo jednog ljudskog duha“, reče on, okrenuvši se ka njoj, „i šta će pretegnuti. Možeš li reći? Ja ne mogu.“

12. Anares

„Želim da vas obavestim o jednom projektu sindikata inicijative“, reče Bedap. „Poznato vam je da održavamo radio-vezu sa Urasom oko dvadeset dekada...“

„Protivno preporuci ovog veća, federativa Odbrane i većini glasova sa spiska.“

„Da“, uzvratu Bedap, osmotrivši govornika od glave do pete, ali ne protiveći se zbog upadice. Na sastanicima u UPR-u nisu važila pravila parlamentarnog postupak. Upadice su ponekad bile duže od istupanja. U poređenju sa nekom umešno vođenom operativnom konferencijom ovakva rasprava bila je ravna komadu sirovog mesa spram dijagrama elektronskih kola. Sirovo meso, međutim, funkcioniše bolje od dijagrama elektronskih kola na svom prirodnom mestu – u telu žive životinje.

Bedap je poznao sve svoje stare protivnike iz veća za uvoz-izvoz; dolazio je i nadmudrivao se sa njima već tri godine. no, čovek koji ga je prekinuo bio je novajlija, mladić, verovatno odskora žrebom postavljen na spisak UPR-a. Bedap ga osmotri blagonaklono, pa nastavi: „Ne počinjimo ponovo stare rasprave, ako se slažete. Evo jedne nove. Primili smo zanimljivu poruku od jedne grupe sa Urasa. Prispela je na talasnoj dužini na kojoj nam Ioti odašilju, ali ne u određeno vreme za prijem, a i signal je bio slab. Kako izgleda, upućena je iz jedne zemlje koja se zove Benbili, a ne iz A-Ioa. Grupa je sebe nazvala 'odonjansko društvo'. Čini se da su posredi Odonjani iz razdoblja posle Naseljavanja, koji nekako uspevaju da opstanu zahvaljujući rupama u zakonu i slabostima vlasti na Urasu. Njihova poruka upućena je 'braći na Anaresu'. Možete je pročitati u biltenu sindikata, zanimljiva je. Pitaju da li bi im bilo dopušteno da pošalju ljude ovamo.“

„Da pošalju ljude ovamo? Da Urašani dođu ovde? Uhode?“

„Ne, kao naseljivači.“

„Hoće da se ponovo otvori Naseljavanje, je li to posredi, Bedape?“

„Kažu da ih progoni njihova vlada i nadaju se...“

„Da se ponovo otvori Naseljavanje! Tamo nekim profiterima koji sebe nazivaju Odonjani?“

Iscrpno izvestiti o jednoj anareškoj poslovodnoj raspravi bilo je teško; tekla je veoma brzo, često je više ljudi govorilo istovremeno, niko nije istupao dugo, bilo je mnogo sarkazma, mnogo toga ostajalo je neizrečeno; ton je bio uzbuđen, često plahovito ličan; stizalo se do nekog kraja, ali ne i do zaključka. Ličilo je na razgovor među braćom ili među mislima u neodlučnom umu.

„Ako bismo i pustili te tekozvane Odonjane da dođu, kako oni misle da stignu ovamo?“

Upitala je to protivnica od koje je Bedap najvećma zazirao, hladna, pametna žena po imenu Rulag. Ona mu je bila najmudriji neprijatelj tokom svih godina u veću. On pogleda prema Ševku, koji je prvi put prisustvovao sastanku ovog veća, da bi mu skrenuo pažnju na nju. Neko je kazao Bedapu da je Rulag inženjer i on je odista našao u njoj iženjersku jasnoću i pragmatičnost uma, kao i mehanističku mržnju prema složenosti i nepravilnosti. Protivila se svakom koraku sindikata inicijative, osporavajući mu čak i samo pravo da postoji. Argumenti su joj bili valjani i Bedap ju je uvažavao. Ponekad, kada je govorila o snazi Urasa i o opasnostima pogađanja sa jakima sa pozicije slabijeg, on joj je verovao.

Jer bilo je trenutaka kada se Bedap, privatno, pitao da li su on i Ševk, kada su se sreli u zimu 168. i počeli da razgovaraju o načinima na koje bi jedan osujećeni fizičar mogao da objavi svoje delo i dostavi ga fizičarima na Urasu, pokrenuli jedan nekontrolisani lanac zbivanja. Kada

su konačno uspostavili radio-vezu, Urašani su se pokazali znatno spremniji da razgovaraju, da razmenjuju zamisli nego što su oni očekivali; a kada su objavili izveštaje o tim razgovorima, opozicija na Anaresu takođe se pokazala znatno oštija nego što su očekivali. Ljudi na oba sveta poklanjali su im više pažnje nego što je to bilo prijatno. Kada te neprijatelj oduševljeno prigli, a sunarodnici te ogorčeno odbace, teško je ne zapitati se da li si, zapravo, izdajnik.

„Pretpostavljam da bi došli na jednom od teretnjaka“, uzvratiti on. „Kao dobri Odonjani, stopirali bi. Ako ih njihova vlada ili Veće svetskih vlada puste. Da li bi ih pustili? Da li bi arhisti učinili uslugu anarhistima? To je ono što bih voleo da ustanovim. Ako pozovemo nekolicinu među njima, šestoro ili osmoro, šta bi se dogodilo na kraju?“

„Hvale vredna radoznalost“, reče Rulag. „Bolje bismo upoznali opasnost, u redu, kada bismo bolje poznavali kako stvari odista stoje na Urasu. Ali opasnost leži u samom činu tog ustanovljenja.“ Ona ustade, što je značilo da želi da govori duže od rečenice ili dve. Bedap se trže i ponovo pogleda Ševeka koji je sedeo pokraj njega. „Obrati pažnju na ovu“, promrmlja on. Ševak ništa nije uzvratio, ali obično se držao uzdržano i stidljivo na sastancima i nikakve koristi od njega nije bilo, osim ako ga nešto ne bi duboko dirnulo, kada se pretvarao u iznenađujuće dobrog govornika. Sedeo je, zureći u svoje šake. Ali dok je Rulag govorila, Bedap je zapazio da ona, iako se obraća njemu, neprekidno promatra Ševeka.

„Vaš sindikat inicijative“, reče ona, naglasivši zamenicu, „nastavio je sa pravljjenjem odašiljača, sa odašiljanjem na Uras i prijemom odande, kao i sa objavljivanjem tih razgovora. Učinili ste sve to protivno savetu većine u UPR-u i sve većim protivljenjima iz celog bratstva. Još nisu preduzete nikakve mere da vam se oduzme oprema i da se osujetite u daljem radu, poglavito, smatram, zbog toga što smo se mi, Odonjani, odvikli i od same pomisli da bi neko mogao da krene putem štetnim po ostale i da bi mogao da istraje u tome uprkos savetima i protivljenjima. Posredi je redak slučaj. Vi ste prvi koji su se ponašali na način za koji su arhički kritičari oduvek predviđali da je neizbežan u jednom društvu bez zakona: potpuno neodgovorno prema dobrobiti društva. Ne predlažem da se ponovo upuštamo u raspravu o šteti koju ste već počinili: dostavljanju naučnih informacija jednom moćnom neprijatelju, priznanju naše slabosti, što predstavlja svaka vaša emisija za Uras. Ali sada, smatrajući da smo mi već navikli na sve to, predlažete nešto što je daleko rđavije. Kakva je razlika, reći ćete, između razgovora sa nekolicinom Urašana na kratkim talasima i razgovora sa nekolicinom od njih ovde, u Abenaju? U čemu je razlika? U čemu je razlika između zatvorenih vrata i otvorenih vrata? Otvorimo vrata: to je ono što vi kažete, znate, amari. Otvorimo vrata, pustimo Urašane da dođu. Šest ili osam pseudoodonjana narednim teretnjakom. Šest ili osam iotskih profitera na onom posle, da nas malo osmotre i da vide kako se možemo podeliti kao vlasništvo među nacijama Urasa. A sledeći put će doći šest ili osam stotina naoružanih ratnih brodova: puške, vojnici, okupaciona sila. Kraj Anaresa, kraj Obećanja. Naša nada leži, ležala je sto sedamdeset godina, u Uslovima Naseljavanja; nijedan Urašani ne sme se iskrcati sa broda, osim Naseljivača; ni onda, niti ikada posle. Nema mešanja. Nema kontakta. Odustati od ovog načela sada isto je što i reći tiranima koje smo jednom porazili: 'Ogled je pretrpeo neuspeh, dođite i ponovo nas probite!'“

„Uopšte ne“, uzvratiti Bedap spremno. „Poruka je jasna: 'Ogled je uspeo, sada smo dovoljno jaki da se suočimo sa vama na ravnoj nozi.'“

Rasprava se nastavila kao i ranije, brza izmena replika. Nije dugo potrajala. Nije se glasalo, kao obično. Gotovo svi prisutni bili su odlučno za to da se ne odstupa od

Uslova Naseljavanja, i čim je to postalo jasno Bedap reče: „U redu, smatram da je stvar zaključena. Niko neće doći na Tvrđavi Kuieo ili na Obazrivome. U pogledu dovođenja Urašana na Anares namere sindikata očigledno se moraju saobraziti mišljenju društva kao celine; tražili smo vaš savet i držaćemo ga se. No, postoji i drugi vid istog pitanja. Ševeče?“

„Da, postavlja se pitanje“, reče Ševек, „upućivanja Anarešana na Uras.“

Uslediše uzvici i pitanja. Ševек nije podigao glas, koji je bio tek neznatno jači od mrmljanja sebi u bradu, ali nije ni odustao. „To ne bi naudilo nikome niti ugrozilo bilo koga na Anaresu. Posredi je, kako mi se čini, stvar prava pojedinca; u stvari, stavljanja na probu tih prava. Uslovi Naseljavanja ne protive se tome. Usprotiviti se tome sada značilo bi da UPR uzima vlast, da uskraćuje pravo odonjanskom pojedincu da preduzme nešto što ne može nauditi drugima.“

Rulag se naže napred na stolici. Na usnama joj je igrao osmeh. „Svako može otići sa Anaresa“, reče ona. Pogled njenih svetlih očiju skliznu sa Ševеka na Bedapa, pa se vrati. „Može poći kuda mu drago, ako ga povezu posednički teretnjaci. Ne može se vratiti.“

„Ko kaže da ne može?“ upita Bedap.

„Uslovi zatvaranja Naseljavanja. Nikome ko dođe teretnim brodovima neće se dopustiti da kroči izvan granica anareškog kosmodroma.“

„Ali pod tim su se svakako podrazumevali Urašani, a ne Anarešani“, reče jedan stari savetnik, Ferdaz, koji je voleo da zamoči u vodu svoje veslo čak i onda kada je time čamac skretao sa pravca koji je on želeo.

„Čovek koji dolazi sa Urasa je Urašanin“, reče Rulag.

„Birokratizam, birokratizam! Kakvo je to sad nabacivanje rečima?“ upita jedna mirna, krupna žena po imenu Trepil.

„Nabacivanje rečima!“ uzviknu novi član, mladić. Imao je naglasak ljudi sa Severoishoda i dubok, snažan glas. „Ako ti se ne dopada nabacivanje rečima, šta kažeš na ovo? Ako ovde ima ljudi koji ne vole Anares, neka idu. Ja ću im pomoći u tome. Otpratiću ih lično do kosmodroma, dobiće još tamo nogom u zadnjicu. Ali ako budu pokušali da se puzavo vrata natrag, nećemo propustiti da im priredimo doček. Mi, pravi Odonjani. Ali to neće biti doček sa osmehom i dobrodošlicom. Sasućemo im zube u grlo i nabićemo im jaja u stomak. Razumeš li to? Je li ti dovoljno jasno?“

„Jasno, ne; glasno da. Glasno kao prdež“, uzvрати Bedap. „Jasnoća je funkcija mišljenja. Trebalo je da se malo uputiš u odonizam pre no što istupiš ovde.“

„Vi niste dostojni ni da izgovorite Odoino ime!“ povika mladić „Vi ste izdajice, vi i ceo taj vaš sindikat! Ima ljudi širom Anaresa koji motre na vas. Mislite da ne znamo da je Ševек pozvan da ode na Uras, kako bi prodao anarešku nauku profiterima? Mislite da ne znamo da biste svi vi cmizdravci voleli da odete tamo, gde biste živeli bogati i pustili da vas posednici tapšu po leđima? Samo pođite! Tako ćemo vas se rešiti! Ali ako pokušate da se vratite, suočićete se sa pravdom!“

Stajao je nagnut preko stola, izdirući se Bedapu u lice. Bedap podiže pogled prema njemu i reče: „Ne misliš ti na pravdu, već na kaznu. Smatraš li da je to isto?“

„On misli na nasilje“, reče Rulag. „A ako dođe do nasilja, vi ćete biti ti koji su ga izazvali. Vi i vaš sindikat. A i zaslužujete do.“

Jedan mršav, nizak, sredovečan muškarac pokraj Trepil počе da govori, napre tako prigušeno, glasom promuklim od prašinskog kašlja, da ga je svega nekolicina čula. On je bio posetilac-poslanik iz rudarskog sindikata sa Jugozapada i od njega se nije očekivalo da govori o ovoj stvari. „...šta ljudi zaslužuju“, kazao je on. „Jer svako od nas zaslužuje sve, svaku raskoš nagomilanu u grobnicama mrtvih kraljeva, ali i ne zaslužuje ništa, ni zalogaj hleba u jeku gladovanja. Zar nismo jeli dok su drugi gladovali. Da li ćete nas kazniti zbog toga? Da li ćete nas nagraditi zbog iskazane vrline što smo gladovali dok su drugi jeli? Niko ne zaslužuje kaznu, niko ne zaslužuje nagradu. Oslobodite um od pomisli na zavređivanje, od pomisli na zasluživanje i postaćete kadri da mislite.“ Bile su to, razume se, Odoine reči iz Zatvorskih pisama, ali sada, izgovorene slabim, promuklim glasom, izazivale su neobičan utisak, kao da ih je sam čovek izricao, kao da su poticale pravo iz njegovog srca, lagano, teško, poput vode što izvire lagano, iz pustinjskog peska.

Rulag je pomno slušala, uspravne glave, napregnutog lica kao u nekoga ko potiskuje bol. Sa druge strane stola, naspram nje, sedeo je Ševak pognute glave. Reči su ostavile tišinu za sobom i u toj tišini on podiže pogled i progovori.

„Vidite“, reče on, „ono što pokušavamo jeste da se podsetimo na to da smo došli na Anares ne radi bezbednosti već radi slobode. Ako svi moramo da se složimo, svi skupa da radimo, onda nismo ništa bolji od kakve mašine. Ako neki pojedinac ne može da radi solidarno sa svojim bližnjima, njegova je dužnost tada da radi sam. Njegova dužnost i njegovo pravo. Mi smo odriicali ljudima to pravo. Govorili smo, sve češće i češće, moraš raditi sa drugima, moraš prihvatiti vladavinu većine. Ali svaka vladavina je tiranija. Dužnost pojedinca jeste da ne prihvati nikakvu tiraniju, da bude začetnik vlastitih činova, da bude odgovoran. Jedino ako tako bude postupao, društvo će živeti, menjati se, prilagođavati se i opstati. Mi nismo podanici države koja se temelji na zakonima, već članovi društva koje se temelji na revoluciji. Revolucija je naša obaveza: naša nada evolucije. 'Revolucija je u duhu pojedinca, ili nije nigde. Ona je za sve, ili nije ništa. Ako joj se ikada može sagledati kraj, onda neće nikada uistinu početi.' Ne možemo se zaustaviti ovde. Moramo nastaviti dalje. Moramo prihvatiti rizike.“

Rulag uzvrat, podjednako mirno kao i on, ali veoma hladno: „Nemaš prava da nas sve izlažeš riziku na čije te preduzimanje nagone privatne pobude.“

„Niko ko neće da ide toliko daleko koliko sam ja spreman da idem nema nikakva prava da me sprečava da pođem“, uzvrat Ševak. Pogledi im se sretoše za sekundu, a onda ih oboje oboriše.

„Sa rizicima putovanja na Uras suočava se jedino osoba koja kreće na put“, reče Bedap. „Time se ne menja ništa u Uslovima Naseljavanja, kao ni u našem odnosu prema Urasu, osim, možda, u moralnom pogledu, ali u našu prednost. Ali mislim da nismo spremni, niko od nas, da donese odluku o tome. Povlačim stvar za sada, ako se slažete sa tim.“

Složili su se i Ševak je napustio sastanak.

„Moram do Insitituta“, reče Ševak kada su izišli iz zgrade UPR-a. „Sabul mi je poslao jedan odsečak nokta sa nožnog prsta, prvi put posle mnogo godina. Šta li ima na umu, pitam se?“

„A šta li je na umu one žene, Rulag, pitam se! Ona ima nešto lično protiv tebe. Pretpostavljam da je u pitanju zavist. Nećemo vas više sučeliti preko stola, jer tako ništa nećemo postići. Većina vlada i ko je jači taj je u pravu! Da li ćemo uspeti da im saopštimo našu poruku, Ševe? Ili ćemo samo jačati protivljenje?“

„Možda stvarno treba da pošaljemo nekoga na Uras i time, samim činom, dokažemo naše pravo na to, ako već rečima ne možemo.“

„Možda. Samo pod uslovom da to nisam ja! Sav ću se zapenušati od odbrane našeg prava da odemo sa Anaresa, ali ako bih ja to morao da učinim, prokletstvo, radije bih sebi presekao grkljan.“

Ševak se nasmeja. „Moram sada da pođem. Biću kod kuće za oko jedan sat. Dođi da zajedno večeramo.“

„Čekaću te u sobi.“

Ševak se udalji niz ulicu krupnim korakom; Bedap je stajao oklevajući ispred zgrade UPR-a. Bila je sredina popodneva jednog vetrovitog, sunčanog, prohladnog, proletnjeg dana. Ulice Abenaja izgledale su sjajne, kao isprane, žive od svetlosti i ljudi. Bedap se osećao istovremeno uzbuđeno i snuždeno. Sve, računajući tu i njegova osećanja, bilo je puno obećanja, ali i nezadovoljavajuće. Otišao je do obitavališta u bloku Pekeš, gde su Ševak i Takver sada živeli, i zatekao kod kuće, kao što se i nadao, Takver sa bebom.

Takver je dva puta pobacila, a onda se rodila Pilun, kasno i pomalo neočekivano, ali veoma dobrodošlo. Bila je sitna kao novorođenče, a i sada, sa nepune dve godine, i dalje je izgledala sitno, sa tankim nožicama i ručicama. Kada bi je Bedap držao, dodir tih ručica, tako krhkih da ih

je on mogao slomiti samo kratkim pokretom šake, uvek ga je neodređeno plašio i odbijao. Veoma je voleo Pilun, čije su ga oblačnosive oči očaravale, a osvajalo njeno potpuno poverenje, ali kad god bi je dodirnuo, svesno bi pojmio, kao nikada ranije, privlačnost okrutnosti, razlog što snažni muče slabe. I upravo stoga – iako on nije mogao reći zašto 'stoga' – takođe je shvatao nešto što za njega nikada ranije nije imalo mnogo smisla, niti ga je uopšte zanimalo: roditeljska osećanja. Ispunjavalo ga je sasvim izuzetno zadovoljstvo kada bi ga Pilun oslovila sa tade.

Sedeo je na krevetskom uzvišenju ispod prozora. Bila je to prostrana soba sa dva uzvišenja. Pod je bio zastrt prostirkom; nije bilo drugog nameštaja, stolica i stolova, već samo jedan mali, pokretni zastor koji je ograđivao prostor za igru ili zaklanjao Pilunin krevet. Takver se nalazila kraj dugačke, široke ladice drugog uzvišenja i sređivala je gomilu hartije koja se tamo nalazila. „Pridrži Pilun, dragi Dape!“ reče ona uz svoj široki osmeh, kada je beba stala da puži prema njoj. „Bar se deset puta zavukla u ove papire, kad god bih ih sredila. Zadržaću se samo minut ovde... deset minuta.“

„Ne žuri. Ne želim da razgovaramo. Hoću samo da sedim ovde. Dođi, Pilun. Hodaj... tako... dobra devojčica! Hodi do tadea Dapa. E, sad te imam!“

Pilun mu je zadovoljno sela na kolena i stala da proučava šaku. Bedap se stideo nokata, koje, doduše, više nije grizao, ali koji su ostali izobličeni od grizenja, i u prvi mah je stegao šaku kako bi ih prikrivio; a onda se postideo tog stida i ponovo otvorio šaku. Pilun ju je potapšala.

„Lepa vam je ova soba“, reče on. „Sa severnom svetlošću. Ovde je uvek tiho.“

„Jeste. Ššš, brojim.“

Posle izvesnog vremena ona odloži papire i zatvori ladicu. „Tako! Izvini, kazala sam Ševu da ću mu uraditi prelom članka. Jesi li za jedno piće?“

Racionisanje je i dalje bilo na snazi kod mnogih vrsta hrane, premda znatno manje strogo nego tokom pet prethodnih godina. Voćnjaci na Severoishodu bili su manje izloženi suši i brže su se oporavili nego područja sa žitaricama, tako da su poslednje godine sušeno voće i voćni sokovi skinuti sa spiska ograničenja. Takver je držala jednu bocu u senovitom prozoru. Nalila je oboma po šolju; bile su to prilično grube zemljane posude koje je Sadik napravila u školi. Sela je naspram Bedapa i pogledala ga, osmehujući se. „Dakle, kako je u UPR-u?“

„Kao i uvek. Kako je u laboratoriji za ribe?“

Takver pogleda u šolju, pomerivši je tako da se sa površine tačnosti odražava svetlost. „Ne znam. Razmišljam o tome da ih napustim.“

„Zašto, Takver?“

„Bolje da to sama učinim, nego da mi oni kažu. Nevolja je u tome što volim taj posao i što sam mu prilično vična. A to je jedini te vrste u Abenaju. Ali ne možeš biti član istraživačkog tima koji je odlučio da mu ne budeš član.“

„Prave ti nepravilike, je li?“

„Neprestano“, uzvratila ona i pogleda brzo i nesvesno prema vratima, kao da želi da se uveri da tamo ne stoji Šev i da ih ne sluša. „Neki su neverovatni. Uostalom, znaš. Nema svrhe pričati o tome.“

„Ne, zato mi je i drago što sam te zatekao samu. Ne znam, zapravo. Ja, Šev, Skovan, Gezah i ostali koji provodimo najveći deo vremena u štampariji ili u radio-tornju nemamo zvanična radna odredišta, pa tako i ne viđamo mnogo ljudi izvan sindikata inicijative. Često sam, doduše, u UPR-u, ali to je posebna situacija, tamo očekujem protivljenje jer ga sam izaziva. Šta je to sa čime se ti suočavaš?“

„Sa mržnjom“, uzvratila Takver svojim tmastim, mekim glasom. „Pravom mržnjom. Upravnik mog projekta više uopšte ne želi da razgovara sa mnom. No, to i nije neka šteta. On je i tako ništarija. Ali zato mi neki od ostalih govore šta misle. Ima jedna žena, ne u laboratorijama za

ribe, već ovde, u obitavalištu. Član sam sanitarnog odbora bloka i morala sam nedavno da odem do nje da se dogovorim oko nečega. Ali uopšte mi nije dala da dođem do reči. 'Ne pokušavaj da uđeš u ovu sobu! Znam ja dobro vas, proklete izdajnike, vas intelektualce, vas sebičnjake...', i tako dalje, i tako dalje, a onda mi je zalupila vrata. Bilo je gotesčno.“ Takver se nasmeja, nimalo veselo. Videvši je kako s smeje, Pilun se osmehnu, sedeći šćućurena na pregibu Bedapove ruke, a onda zevnu. „Ali, znaš, bilo je i zastrašujuće. Ja sam kukavica, Dape. Ne volim nasilje. Ne volim čak ni protivstavljanje.“

„Svakako. Jedina bezbednost koju imamo jeste odobravanje koje dobijamo od naših suseda. Jedan arhista može da prekrši zakon i da se nada da će umaći nekažnjen, ali ti ne možeš 'prekršiti' običaj; to je okvir tvog života sa drugim ljudima. Mi tek sada počinjemo da osećamo šta znači biti revolucionar, kao što je to Ševrek rekao danas na sastanku. A stvar nije nimalo prijatna.“

„Neki ljudi ipak shvataju“, reče Takver odlučno i optimistički. „Jedna žena u omnibusu juče, ne znam gde sam je ranije srela, možda ponekad na radu desetog dana, kazala mi je: 'Mora da je predivno živeti sa jednim velikim naučnikom, zacelo je veoma zanimljivo!' A ja sam joj kazala: 'Da, bar uvek ima nečega o čemu se može pričati'... Pilun, nemoj da spavaš, malecka! Ševrek će se uskoro vratiti i ići ćemo u trpezariju. Ljuljaj je malo, Dape. U svakom slučaju, vidiš, ona je znala ko je Šev, ali nije pokazala ni mržnju ni neodobravanje; bila je veoma fina.“

„Ljudi znaju ko je on“, reče Bedap. „To je smešno, jer oni ne mogu razumeti njegovu knjigu ništa bolje od mene. On smatra da je za to kadra tek koja stotina. Oni studenti u podeočnim Institutima koji su pokušali da upriliče kurseve iz Istovremenosti. Ja, lično, držim da se može govoriti o nekoliko desetina ljudi. Pa ipak, zna se za njega, ljudi imaju utisak da se njime treba ponositi. Sindikat je bar to postigao, ako ništa drugo. Štampali smo Ševrove knjige. Možda je to jedina pametna stvar koju smo učinili.“

„De, de! Mora da je danas u UPR-u sastanak tekao loše.“

„Jeste. Voleo bih da te malo razvedrim, Takver, ali ne mogu. Sindikat poseže sasvim blizu temeljne društvene sponse, straha od stranaca. Jedan mlađi tip danas je otvoreno pretio nasilnim protivmerama. Tako nešto je, razume se, sasvim bedno, ali on će naći i druge koji će na to biti spremni. A i ona Rulag, prokletstvo, baš je strašan protivnik!“

„Znaš li ko je ona, Dape?“

„Ko je ona?“

„Šev ti nikada nije kazao? Da, on ne govori o njoj. To mu je majka.“

„Ševova majka?“

Takver klimnu. „Napustila ga je kada su mu bile dve godine. Otac je ostao sa njim. Ništa neobično, razume se. Osim što je delovalo na Ševova osećanja. Oseća da je izgubio nešto suštinsko, i on i njegov otac. Ne izvodi iz toga opšte načelo, da roditelji trba da ostanu uvek sa decom ili nešto slično. Ali značaj koji za njega ima odanost seže sve do toga, mislim.“

„Ono što jeste neobično“, reče Bedap energično, smetnuvši s uma Pilun, koja mu je zaspala u krilu, „upadljivo neobično jesu njena osećanja prema njemu! Čovek bi rekao da ga je jedva dočekala da dođe danas na sastanak veća za uvoz-izvoz. Zna da je ona duša grupe i mrzi nas sve zbog njega. Zašto? Krivica? Je li odonjansko društvo postalo tako trulo da nas na delanje pobuđuje krivica?... Znaš, posle ovoga što si mi kazala, pa oni i liče jedno na drugo. Jedino što je kod nje sve nekako očvrslilo, poput kamena... poput smrti.“

Vrata su se otvorila dok je on govorio. Unutra uđoše Ševrek i Sadik. Sadik je imala deset godina; bila je visoka za svoj uzrast i mršava, sva u dugačkim nogama, tanana i krhka, sa oblakom tamne kose. Iza nje je ušao Ševrek; osmotrivši ga u neobičnoj, novoj svetlosti njegovog srodstva sa Rulag, Bedap ga je video kao što čovek ponekad vidi nekog veoma starog prijatelja, uz živost koju tvori svekolika prošlost: blistavo, ćutljivo lice, puno života, ali i usukano, usukano do kostiju. Bilo

je to sasvim osobeno lice, ali mu crte ipak nisu bile kao Rulagine, već kao kod mnogih drugih Anarešana, kod ljudi odabranih s obzirom na viziju slobode i prilagođenih jednom jalovom svetu, svetu udaljenosti, tišina, pustoši.

U sobi je, međutim, zavladała prisnost, uskomešanost, bližnjost: pozdravi, smeh. Pilun je stala da kruži okolo, što je nije mnogo oduševilo, da bi je svi zagrlili, a zatim je u krug krenula i boca da bi se iz nje sipalo, pa su usledila pitanja, razgovori. U početku se Sadik našla u središtu, zato što je ona bila najređe prisutan član porodice; potom je red došao na Ševaka. „Šta je hteo stari strokavko?“

„Bio si u Institutu?“ upita Takver, osmotrivši ga dok je sedao pokraj nje.

„Samo sam svratio. Sabul mi je ostavio poruku jutros u sindikatu.“ Ševak ispi voćni sok i spusti šolju, otkrivši neobičan položaj usta: bezizražajan. „Kazao mi je da u federaciji za fiziku ima jedno upražnjeno odredište sa punim radnim vremenom. Samostalno, stalno.“

„Za tebe, misliš? Tamo? U Institutu?“

On klimnu.

„Sabul ti je to rekao?“

„Pokušava da te pridobije“, reče Bedap.

„Da, mislim. Ako ne možeš da ga iskoreniš, pripitomi ga, kako smo mi to govorili na Severozalazu.“ Ševak se iznenada i spontano nasmeja. „Smešno, zar ne?“ reče on.

„Ne“, uzvratil Takver. „Nije smešno. Odvratno je. Kako si uopšte mogao da odeš na razgovor sa njim? Posle svih onih kleveta koje je širio o tebi, kao i laži o tome da su mu Načela ukradena; pošto ti nije kazao za onu nagradu koju su ti Urašani dodelili i pošto je, koliko prošle godine, najpre rasturio, pa onda razaslao na sve strane one studente koji su priredili niz tvojih predavanja, a sve zbog tvog tobožnjeg 'kriptoautoritarnog uticaja'... pomisli samo, ti autoritarijan... to je stvarno bilo gnusno, neoprostivo. Kako si mogao da budeš pristojan sa jednim takvim čovekom?“

„Nije u pitanju samo Sabul, znaš. On je tek predstavnik ostalih.“

„Znam, ali on očigledno uživa u toj ulozi. Toliko se već dugo ponaša kao nitkov! No, šta si mu kazao?“

„Taktizirao sam... kako bi ti to kazala“, reče Ševak i ponovo se nasmeja. Takver ga opet osmotri, shvativši tog časa da se on nalazi, i pored sve kontrole, u stanju izuzetne napetosti ili uzbuđenja.

„Nisi ga, dakle, glatko odbio?“

„Kazao sam mu da sam pre nekoliko godina odlučio da ne prihvatim nikakvo redovno radno odredište sve dok budem u stanju da se bavim teorijskim radom. Na to mi je on rekao da ću, budući da je posredi samostalan položaj, moći da nastavim sa istraživanjima koja sam počeo, a razlog što mi se daje taj položaj bio je, kako je on to sročio, 'da mi se olakša pristup opremi za vršenje opita u Institutu, kao i redovnim kanalima štampanja i rasturanja'. Objavljivanje preko UPR-a, drugim rečima.“

„Pa, to znači da si pobedio“, reče Takver, pogledavši ga uz neobičan izraz. „Pobedio si. Objavljivaće ono što pišeš. To je ono što si želeo kada si se vratio ovamo pre pet godina. Zidovi su srušeni.“

„Ima zidova i iza zidova“, reče Bedap.

„Pobedio sam jedino ako prihvatim ponuđeno odredište. Sabul, zapravo, nudi da me... legalizuje. Da me ozvaniči. Kako bi me odvojio od sindikata inicijative. Zar ti nije jasno da je to njegova prava pobuda, Dape?“

„Svakako“, reče Bedap. Lice mu je bilo smrknuto. „Zavadi, pa vladaj.“

„Ali primiti Ševa natrag u Institut i objavljivati preko UPR-a ono što on piše, zar to ne bi značilo posredno odobravanje celog sindikata?“

„Mnogima bi tako moglo da izgleda“, reče Ševak.

„Ne, neće“, reče Bedap. „Postaraće se oni za objašnjenje. Jedna skupina nezadovoljnika zavela je zakratko velikog fizičara. Intelektualci su oduvek bili podložni zastranjivanjima zato što razmišljaju o nebitnim stvarima kao što su vreme, prostor i relativnost, stvarima koje nemaju nikakve veze sa stvarnim životom, tako da lako postaju žrtve obmana opakih izopštenika. Ali dobri Odonjani u Institutu blagonaklono su mu ukazali na greške i on se vratio na put društveno-organske istine. I tako bi sindikat inicijative ostao bez svoje jedine uzdanice da bilo kome na Anaresu ili Urasu privuče pažnju.“

„Ne napuštam sindikat, Bedape.“

Bedap podiže glavu i posle jedan minut reče: „Ne. Znam da ga ne napuštaš.“

„U redu. Hajdemo na večeru. Krče mi creva: oslušni, Pilun, čuješ li? Krrrr, krrrr!“

„Hop!“ reče Pilun zapovedničkim tonom. Ševек je uze i uspravi se, podigavši je u jednom zamahu na ramena. Iza njegove i detetove glave jedini mobil koji je visio u ovoj sobi blago zatitra. Bio je to veliki komad načinjen od žica koje su bile spljoštene, tako da su, viđene postrance, sasvim iščezavale, usled čega bi se ovali, u koje su bile uobličene, u razmacima zasvetlucali, nestajući pri tom, kao što su činila, pod izvesnim osvetljenjem, i dva istovetna, bistra, staklena mehura koja su se kretala sa ovalnim žicama po složeno prepletenim, elipsoidnim orbitama, oko zajedničkog središta, nikad se sasvim ne srećući, niti se ikad potpuno razdvajajući. Takver je to nazvala Nastanjivanje vremena.

Otišli su do pekeške trpezarije i sačekali da se na registracionoj tabli pojavi neko otkazivanje, kako bi mogli povesti Bedapa kao gosta. Prijavljivanjem ovde on bi automatski otkazao večeru u trpezariji gde je obično obedovao, budući da je kompjuter usaglašavao sistem u celom gradu. Bio je to jedan od visokomehanizovanih 'homeostatskih procesa', tako drag ranim Naseljivačima, ali koji se zadržao još jedino u Abenaju. Baš kao i manje složena ustrojstva koja su primenjivana drugde, ni on nije deistvovao besprekorno; javljale su se nestašice i preteci, zbog čega je bilo osujećenja, ali ne u velikim razmerama. Otkazivanja u pekeškoj trpezariji bila su retka, budući da je posredi bila najbolja kuhinja u Abenaju, sa tradicijom velikih kuvara. Konačno se ipak pojavilo jedno upražnjeno mesto i oni udoše. Za stolom su im se pridružila dva mlada čoveka koja je Bedap površno poznavao kao Ševекove i Takverine susede u obitavalištu. Niko više nije došao... ili nije želeo da dođe. Šta od toga dvoga? Nije bilo mnogo važno. Bila je to prijatna večera, sa prijatnim razgovorom. Ali Bedapu bi se počesto javljao utisak da se oko njih prostire krug tišine.

„Ne znam šta će biti naredni potez Urašana“, reče on; iako je govorio prigušenim glasom, sa neprijatnošću je zaključio da ga još prituljuje. „Tražili su da dođu ovamo, zatim su tražili da Šev ode tamo; šta li će sad doći na red?“

„Nisam znala da su otvoreno pozivali Ševa da ode tamo“, reče Takver, napola podigavši veđe.

„Jesi, znala si“, uzvratila Ševек. „Kada su mi kazali da su mi dali nagradu, znaš, 'Seo Oenovu', pitali su da li bih mogao da dođem, sećaš se? Da uzmem novac koji ide uz nju?“ Ševек se osmehnu, blistavo. Ako je i postojao krug tišine oko njih, to mu nije nimalo smetalo, jer oduvek je bio sam.

„Tako je. Znala sam. Samo nisam to shvatila kao stvarnu mogućnost. Već dekadama govorite o tome da treba predložiti UPR-u da neko ode na Uras, samo da biste ih šokirali.“

„Upravo smo to konačno učinili, po podne. Dap me je na to nagnao.“

„I, jesu li bili šokirani?“

„Kosa im se digla, oči iskolačile...“

Takver se zakikota. Pilun je sedela na jednoj visokoj stolici pored Ševеka, vežbajući zubiće na komadu holumovog hleba, a glasić na jednoj pesmi. „O materi bateri“, išao je napev, „aberi aberi baber dab!“ Ševек je spremno uzvratio u istom tonu. Razgovor odraslih nastavio se bez

većih uzbuđenja i sa prekidima. Bedap nije zamerao zbog toga: odavno je naučio da Ševeka treba primiti sa svim zapetljivinama koje ga prate ili nikako. Najćutljivija od svih bila je Sadik.

Bedap je ostao sa njima jedan sat posle večere u prijatnim, prostranim zajedničkim prostorijama obitavališta, a kada je ustao da pođe ponudio je da otprati Sadik do školske spavaonice koja mu je bila uz put. Na to se nešto zbililo, jedan od onih događaja ili signala koji su neuhvatljivi ma kome izvan porodice; sve što je znao bilo je da je i Ševек, bez ikakve gužve ili rasprave, krenuo sa njima. Takver je morala da pođe da nahrani Pilun, koja je postajala sve bučnija. Poljubila je Bedapa, a onda su on i Ševек pošli sa Sadik, razgovarajući. Zaneli su se u razgovor i prošli središte za učenje. Shvativši to uskoro, vratili su se. Sadik se bila zaustavila pred ulazom u spavaonicu. Stajala je tu nepomično, uspravna i vitka, mirnog lica, pri slabom sjaju ulične svetiljke. Ševек je podjednako mirno stajao za trenutak, a onda joj priđe. „Šta je bilo, Sadik?“

Dete reče: „Ševeče, mogu li ostanem u sobi noćas.“

„Razume se. Ali šta je bilo?“

Sadikino tanano, izduženo lice zadrhta i kao da ode u komadiće. „Ne vole me, u spavaonici“, reče ona glasom koji je postao rezak od napetosti, ali i mekši nego ranije.

„Ne vole te? Šta to znači?“ Ona šmrknu, pokušavši da se osmehne.

Još se nisu dodirnuli. Odgovorila mu je uz očajničku hrabrost. „Zato što ne vole... ne vole sindikat, Bedapa i... i tebe. Zovu... Sestra u sobi gde spavam kaže da si ti... da smo svi mi iz... Kazala je da smo izdajnici.“ Izgovorivši tu reč, dete se trže kao da je pogođeno, a Ševек je privi k sebi. Svom snagom se pripila uz njega, plačući u velikim jecajima koji su je ostavljali bez daha. Bila je odveć stara, odveć visoka da bi je on podigao. Stajao je i držao je uza se, gladeći je po kosi. Pogledao je preko njene tamne glave prema Bedapu. Oči su mu takođe bile pune suza. On reče: „Sve je u redu, Dape. Možeš da ideš.“

Bedapu nije preostalo ništa drugo do da ih ostavi tu, čoveka i dete, u toj prisnosti koja je njemu bila uskraćena, u najtežoj i najdubljoj, u prisnosti bola. Odlazanje mu nije donelo osećanje olakšanja ili bekstva; naprotiv, osetio se beskoristan, ponižen. Trideset devet mi je godina, pomisli on dok je koračao ka obitavalištu, gde je sa još četvoricom muškaraca živeo savršeno nezavisno. Četrdeset za koju dekadu. I šta sam postigao? Šta sad postižem? Ništa. Petljam se. Petljam se u živote drugih ljudi zato što nemam vlastiti. Nikada nisam imao vremena za to. A vreme mi sve više ističe i najednom će sasvim isteći i ja nikada neću imati... to. On se osvrnu niz dugačku, utihlu ulicu, u kojoj su svetiljke po uglovima tvorile mekana jezerca svetlosti u vetrovitaj tami, ali previše je odmakao da bi video oca i kćer, ili su oni već otišli. Šta je podrazumevao pod 'to', nije mogao reći, iako je bio vičan rečima; osećao je, međutim, da stvar potpuno razume, da mu je sva nada bila u tom razumevanju, kao i da mora promeniti život ako želi da bude spasen.

Kada se Sadik dovoljno primirila da je više nije morao privijati uza se, Ševек ju je ostavio da sedi na ulaznom stepeništu spavaonice i ušao unutra da obavesti dežurnu da će devojčica ostati sa roditeljima preko noći. Dežurna mu je hladno uzvratila. Odrasli koji su radili u dečijim spavaonicama imali su prirodnu težnju da ne odobravaju odlazak u obitavališta roditelja preko noći, smatrajući da se time remeti odgoj; Ševек je rekao sebi da je verovatno pogrešio što je u razgovoru sa dežurnom osetio i nešto više od takvog neodobravanja. Sale u središtima za učenje bile su jarko osvetljene, odzvanjajući bukom, vežbanjem muzike i dečjim glasovima. Bili su tu svi oni stari zvuci, mirisi, senke, odjeci detinjstva kojih se Ševек spominjao, a uz njih se prisetio i strahova. Čovek zaboravlja strahove.

Izišao je i krenuo kući sa Sadik, obgrlivši je oko tankih ramena. Ona je ćutala, ali je i dalje bila uznemirena. Kada su došli do ulaza u pekeško glavno obitavalište, ona najednom reče: „Znam da je tebi i Takver negzdono da ja ostajem preko noći.“

„Odakle ti sad to?“

„Zato što želite da budete nasamo, odraslim parovima je potrebno da budu nasamo.“

„Sa nama je Pilun“, primeti on.

„Pilun se ne računa.“

„Ni ti se ne računaš.“

Kada su ušli u osvetljenu sobu, međutim, njeno belo, zadihano lice, sa rumenim mrljama, odmah nagna Takver da upita: „Šta je bilo?“ Prekinuta u sisanju, koje ju je ispunjavalo blaženstvom, Pilun poče da se dere, na šta Sadik ponovo briznu u plač i za trenutak je izgledalo da svi odreda plaču, da se međusobno teše i da odbijaju tešenje. No, sve se to brzo rastočilo u tišinu, kada je Pilun sela u krilo majci, a Sadik ocu.

Pošto je beba nahranjena i stavljena na počinak, Takver reče prigušenim, ali stalozanim glasom: „Dobro! Šta je bilo?“

Sadik je već bila i sama napola zaspala, oslonivši glavu na Ševkova prsa. Osetio je kako se pribira da bi odgovorila. Pogladio ju je po kosi da bi joj sačuvao mir i odgovorio je umesto nje: „Ne odobravaju nas neki ljudi u središtu za učenje.“

„A kakvog prokletog prava oni imaju da nas ne odobravaju?“

„Ššš, ššš. Mislim na sindikat.“

„Oh“, reče Takver; bio je to neobičan, grleni zvuk. Zakopčavajući tuniku, otrgla je dugne sa tkanine, a onda se zagledala u njega na dlanu. Potom upravi pogled prema Ševku i Sadik.

„Koliko to već traje?“

„Dugo“, uzvratila Sadik, ne podižući glavu.

„Danima, dekadama, celo četvrtogodište?“

„Oh, duže. Ali oni su... sada su postali zli u spavaonici. Noću. Terzol ih ne sprečava.“ Sadik je govorila gotovo poput nekog ko priča u snu i prilično vedro, kao da se sve to nje više nije ticalo.

„Šta ti rade?“ upita Takver, iako ju je Ševk upozorio pogledom.

„Oni... ovaj... naprosto su zli. Ne daju mi da učestvujem u igrama i ostalim stvarima. Tip, znaš, ona mi je bila prijateljica i dolazila je da pričamo bar pošto se svetla pogase. Ali prestala je. Terzol je sada sestra u spavaonici i ona je... ona kaže 'Ševk je... Ševk...'“

On je prekide, osećajući kako napetost raste u telu devojčice, kako takmaštvo između ustezanja i prikupljanja hrabrosti postaje neizdrživo u njoj. „Kaže 'Ševk je izdajnik, Sadik je sebična...’ Znaš već šta ona kaže, Takver!“ Oči su mu blistale. Takver priđe i dodirnu kćer po obrazu, jednom, prilično bojažljivo, a onda reče mirnim glasom: „Da, znam.“ Zatim ode do drugog krevetskog uzvišenja i sede naspram njih.

Stavljena da spava pokraj zida, beba je slabašno hrkala. Ljudi iz susedne sobe vratili su se sa večere, jedna vrata su se zalupila, neko je dole na trgu poželeo laku noć, a bilo mu je uzvrćano sa jednog otvorenog prozora. Veliko obitavalište sa dve stotine soba bilo je živo, puno kretnji, svuda oko njih; kako je njihovo postojanje ulazilo u njegovo, tako je i njegovo postojanje ulazilo u njihovo, kao deo celine. Sadik uskoro skliznu sa očevih kolena i sede na uzvišenje pokraj njega, sasvim blizu. Tamna kosa bila joj je razbarušena i zamršena, viseći joj oko lica.

„Nisam htela da ti kažem zato...“ Glas joj je zvučao tanušno i sitno. „Ali postajalo je sve gore. Jedni druge nagone da potupaju sve opakije.“

„Onda se više nećeš vratiti tamo“, reče Ševk. On je obrli, ali ona se nije privila uz njega, već je i dalje uspravno sedela.

„Ako ja odem da porazgovaram sa njima...“ reče Takver.

„Nema koristi. Osećaju ono što osećaju.“

„Ali šta je to sa čim smo sučeljeni?“ upita Takver zbunjeno.

Ševak ništa nije uzvratio. I dalje je držao ruku oko Sadik i ona se konačno privila uz njega, oslonivši mu glavu na mišicu, teško i umorno. „Postoje i druga središta za učenje“, reče on najzad, ne mnogo uverljivo.

Takver ustade. Bilo je očigledno da ne može mirno da sedi i da želi da nešto preduzme, da dela. Ali nije se mnogo moglo učiniti. „Daj da ti spletem kosu, Sadik“, reče ona snuženim glasom.

Očešljala je i splela devojčici kosu; postavili su zastor preko sobe i stavili Sadik pokraj usnule bebe. Sadik je ponovo bila na ivici suza kada je kazala laku noć, ali kroz pola sata razabrali su po njenom disanju da je zaspala.

Ševak se smestio kod uzglavlja njihovog krevetskog uzvišenja sa beležnicom i tablicom koju je koristio za računanje.

„Uradila sam ti prelom rukopisa danas“, reče Takver.

„Koliko je ispalo?“

„Četrdeset jedna strana. Sa dodatkom.“

On klimnu. Takver ustade, pogleda preko zastora prema deci koja su spavala, vrati se i sede na ivicu uzvišenja.

„Znala sam da nešto nije u redu. Ali ona nije ništa govorila. Nikada to nije činila, veoma je stoička. Nije mi palo na pamet da je to posredi. Mislila sam da je to samo naš problem, uopšte nisam slutila da će ga preneti i na decu.“ Govorila je blago i ogorčeno. „Pojavača se, stalno se pojačava... Da li će u nekoj drugoj školi biti imalo drugačije?“

„Ne znam. Ako bude provodila mnogo vremena sa nama, verovatno neće.“

„Nećeš, valjda, da kažeš da...“

„Ne, neću. Samo konstatujem činjenicu. Ako odaberemo da pružimo detetu punu pojedinačnu ljubav, nećemo moći da je poštedimo onoga što ide uz to, opasnosti od bola. Bola od nas i preko nas.“

„Nije pošteno da ona ispašta zbog onoga što mi činimo. Tako je dobra i tako dobrodušna, poput bistre vode...“ Takver zastade, zagušena bujicom suza, a onda obrisa oči i stisnu usne.

„Nije u pitanju ono što mi radimo, već ono što ja radim.“ On odloži beležnicu. „I ti si patila zbog toga.“

„Ne hajem za to šta drugi misle.“

„Na poslu?“

„Mogu da odem na neko drugo mesto.“

„Ne ovde i ne u tvojoj struci.“

„Dobro, želiš li da pođem negde drugde? Primili bi me u sorubskim laboratorijama za ribe u Miru i Obilju. Ali šta je sa tobom u tom slučaju?“ Ona mu uputi srđiti pogled. „Ostaješ ovde, pretpostavljam?“

„Mogao bih da pođem sa tobom. Skovan i ostali već se snalaze sa iotskim, oni će moći da rade na radiju, a to je sada moja glavna praktična funkcija u sindikatu. Fizikom mogu podjednako da se bavim u Miru i Obilju kao i ovde. Ali sve dok sasvim ne istupim iz sindikata inicijative, to ne rešava problem, zar ne? Ja sam problem. Ja sam onaj ko zadaje nevolje.“

„Da li bi uopšte neko mario za to u takvom mestašcu kao što je Mir i Obilje?“

„Bojim se da bi mogao.“

„Ševeče, koliko si se ti sretao sa tom mržnjom? Jesi li je takođe prikrivao, kao Sadik?“

„I kao ti. Pa, povremeno. Kada sam bio u Slozi, letos, bilo je malo rđavije nego što sam ti rekao. Gađanje kamenicama i jedna dobra tuča. Studenti koji su me pozvali da dođem morali su da se izbore za mene. Uspeli su u tome, ali ja sam brzo otišao; dovodio sam ih u opasnost. Dobro, studenti traže malo opasnosti. A, uostalom, mi smo bili ti koji su tražili tuču, mi smo

hotimice uznemirili ljude. Mnogi od njih su na našoj strani. Ali sada... sada počinjem da se pitam ne dovodim li u opasnost tebe i decu, Tak. Time što ostajem sa vama.“

„Ti, svakako, sam nisi u opasnosti“, reče ona silovito.

„Sam sam je tražio. Nije mi, međutim, palo na pamet da će oni proširiti svoju plemensku netrpeljivost i na vas. Nije mi isto kad ste vi u opasnosti i kad sam samo ja.“

„Altruista!“

„Možda. Šta mogu? Osećam se odgovoran, Tak. Bez mene, ti bi mogla poći svuda ili ostati ovde. Radila si, doduše, za sindikat, ali ono što ti zameraju jeste tvoja odanost meni. Ja sam simbol. I tako... ja nemam kuda da pođem.“

„Idi na Uras“, uzvratila Takver. Glas joj je postao tako opor da se Ševrek trgao, kao da ga je udarila u lice.

Nije ga pogledala u oči, ali je ponovila, ovog puta blaže: „Idi na Uras... Zašto da ne? Žele te tamo. Ovde ne! Možda će početi da shvataju šta su izgubili, pošto budeš otišao. A i ti sam želiš da pođeš. Videla sam to večeras. Nikada ranije nisam razmišljala o tome, ali kada smo razgovarali o nagradi, za večerom, videla sam to, po načinu na koji si se smejavao.“

„Nisu mi potrebni nagrade i priznanja!“

„Nisu, ali zato su ti potrebne ocene, rasprave i studenti, bez uplitanja raznih Sabula. I pazi. Ti i Dap govorite o tome da treba prepasti UPR zamišlju da neko ode na Uras, da time potvrdi svoje pravo na samoodređenje. Ali ako budete samo pričali o tome, a niko ne pođe, time ćete jedino jačati njihovu stranu... samo ćete dokazati da je običaj neprekršiv. Sada ste izložili stvar na sastanku UPR-a i neko će morati da ode. To moraš da budeš ti. Tebe su zvali; imaš i razloga da pođeš. Idi po nagradu, po novac koji ti čuvaju.“ Završivši, ona iznenada prasnu u sasvim iskren smeh.

„Takver, ne želim da idem na Uras!“

„Želiš, želiš; znaš dobro da želiš. Premda nisam sigurna da znam zašto.“

„Sad, doduše, voleo bih da se sretnem sa nekim fizičarima... Kao i da vidim laboratorije u Ieu Eunu gde vrše opite sa svetlošću.“ Dok je izgovarao to, na licu mu je stajao izraz postidenosti.

„Tvoje je pravo da to učiniš“, reče Takver uz silnu odlučnost. „To je deo tvog rada, ti to moraš obaviti.“

„Revolucija bi time održala polet... na obe strane... zar ne?“ reče on. „Baš šašava pomisao! Kao Tirinova drama, samo obrnuto. Poći ću da podrijem arhiste... Pa, ako ništa drugo, to će im bar dokazati da Anares postoji. Razgovaraju sa nama preko radija, ali mislim da ne veruju uistinu u nas. U to šta smo mi.“

„Kada bi verovali, možda bi se plašili. Mogli bi tada da dođu i zbrišu nas sa neba, ako bi ih stvarno uverio.“

„Ne mislim tako. Ja još mogu da ponovo dovedem do male revolucije u njihovoj fizici, ali ne i u njihovom načinu mišljenja. Jedino ovde, na Anaresu, mogu da utičem na društvo, iako tu niko ne mari za moju fiziku. Sasvim si u pravu; sada kada je o tome zvanično bilo reči, mora se ići do kraja.“ Usledila je pauza, a onda on dodade: „Pitam se kakvu fiziku imaju druge rase.“

„Koje druge rase?“

„Tuđinci. Ljudi sa Haina i iz drugih sunčevih sistema. Postoje dve tuđinske ambasade na Urasu, hainska i teranska. Hainci su izumeli međuzvezdani pogon koji Uras sada koristi. Pretpostavljam da bi ga dali i nama, ukoliko bismo hteli da ga zatražimo. Bilo bi zanimljivo...“ Nije dovršio.

Posle nove duge pauze on se okrenu ka njoj i reče promenjenim, sarkastičnim tonom: „A šta ćeš ti raditi dok ja budem u poseti posednicima?“

„Otići ću na obalu Sorube sa devojkicama i živeću veoma mirnim životom kao tehničar u laboratorijama za ribe. Sve dok se ti ne vratiš.“

„Da se vratim? Ko zna da li ću moći da se vratim?“

Ona ga pogleda pravo u oči. „Šta će te sprečiti?“

„Možda Urašani. Mogu da me zadrže. Niko tamo nije slobodan da po volji odlazi i dolazi, znaš. Možda naši vlastiti ljudi. Mogu me sprečiti da se spustim. Neki su mi danas pretili time u UPR-u. Rulag je bila jedna od njih.“

„Ona bi. Sve što zna to je poricanje. Kako da porekne mogućnost povratka kući.“

„Sasvim tačno. Time je sve rečeno o njoj“, složi se on, ponovo se zavalivši i posmatrajući Takver, zamišljeno i uz divljenje. „Ali Rulag nije jedina, nažalost. Za većinu ljudi, svako ko ode na Uras i pokuša da se vrati bio bi jednostavno izdajnik, uhoda.“

„I šta bi neposredno preduzeli?“

„Pa, ako bi uverili Odbranu u opasnost, mogli bi da obore brod.“

„Da li bi Odbrana bila toliko glupa?“

„Sumnjam. Ali bilo ko izvan Odbrane bio bi kadar da napravi eksploziv od minskog baruta i da raznese brod na tlu. Ili, verovatnije, da me napadne kad budem izišao iz broda. Mislim da je to najizglednija mogućnost. Trebalo bi je svakako uključiti u plan turističke posete Urasu sa povratkom.“

„Da li je za tebe to vredno truda... taj rizik?“

Neko vreme je zurio ni u šta pred sobom. „Jeste“, reče konačno, „na izvestan način. Ako budem mogao da završim teoriju tamo i da im je dam... njima, nama i svim svetovima, znaš... to bih voleo. Ovde sam ograđen zidom. Sapet sam, teško je raditi, vršiti provere, stalno bez opreme, bez kolega i studenata. A onda, kada ipak obavim posao, oni ga ne žele. Ili, ako i žele, poput Sabula, hoće da odustanem od inicijative da bi mi uzvratili odobravanjem. Koristiće moj rad pošto ja budem umro; to se uvek događa. Ali zašto bih morao da dam na poklon Sabulu svoje životno delo, odnosno svim Sabulima, tim ništavnim, spletkarskim, pohlepnim egoima na samo jednoj planeti? Voleo bih da ga delim. To na čemu radim velika je stvar. Treba je dati svima, učiniti dostupnom svakome. Nema bojazni da će je zbog toga ponestati!“

„U redu, onda“, reče Takver, „vredno je.“

„Čega je vredno?“

„Rizika. Mogućnosti da ne budeš kadar da se vratiš.“

„Da ne budem kadar da se vratim“, ponovi on. Osmotrio je Takver neobičnim, prodornim, ali i odsutnim pogledom.

„Mislim da ima više ljudi na našoj strani, na strani sindikata, nego što pretpostavljamo. Stvar je, naprosto, u tome što do sada nismo preduzeli mnogo... nismo preduzeli ništa da ih okupimo... nismo preduzeli nikakav rizik. Ako ga ti sad preduzmeš, mislim da će ti oni pružiti podršku. Ako otvoriš vrata, ponovo će osetiti svež vazduh, osetiće slobodu.“

„A mogu i svi da se upru da zalupe vrata.“

„Ako to učine, tim gore po njih. Sindikat te može zaštititi kada se spustiš. A onda, ako su ljudi i dalje neprijateljski nastrojeni i puni mržnje, poslaćemo ih sve u pakao. Koja korist od anarhičkog društva koje se boji anarhista? Poći ćemo da živimo u Samotnom, u Gornjem Sedepu, u Krajnjem, poći ćemo da živimo sami u planinama, ako budemo morali. Ima mesta. A ima i ljudi koji će poći sa nama. Osnovaćemo novu zajednicu. Ako naše društvo i dalje bude tonulo u politiku i borbu za vlast, onda ćemo sasvim otići, otići ćemo da načinimo Anares izvan Anaresa, novi početak. Kako ti to izgleda?“

„Divno“, reče on, „uistinu divno, drago srce. Ali ja ipak neću otići na Uras, znaš.“

„Oh, hoćeš. A i vratićeš se“, reče Takver. Oči su joj bile veoma tamne, mekano tamne, poput tamne šume u noći. „Ako budeš krenuo. Uvek stižeš tamo kuda pođeš. I uvek se vraćaš.“

„Ne budi glupa, Takver. Ne idem na Uras!“

„Umorna sam“, reče Takver, proteglivši se i nagnuvši se da bi mu položi čelo na mišicu. „Hajdemo u postelju.“

13. Uras –Anares

Pre no što se brod otisnuo sa orbite, osmatrački prozori bili su ispunjeni oblačnim tirkizom Urasa, ogromnim i predivnim. Ali letelica se tada okrenula i u vidno polje ušle su zvezde, sred kojih je počivao Anares poput kakve okrugle, sjajne stene: krećući se, ali i ne krećući se, hitnut nekom ogromnom rukom, bezvremeno kružeći, tvoreći vreme.

Pokazali su Ševeku ceo brod, međuzvezdanu letelicu Davenant. Ona se potpuno razlikovala od teretnjaka Obazrivi. Spolja je izgledala bizarno i krhko, slična kakvoj skulpturi od stakla i žice; no, uopšte nije nalikovala na brod, na plovilo, nije čak imala ni prednji i stražnji kraj, budući da se nikada nije kretala kroz atmosferu koja bi bila gušća od one u međuplanetnom prostoru. Unutra je bila prostrana i stamena poput kuće. Prostorije su bile velike i zasebne, zidovi obloženi pločama ili prekriveni tapiserijama, tavanice visoke. Samo, bila je to kuća sa spuštenim zastrorima, jer su tek retke prostorije imale osmatračke prozore, a i bilo je veoma tiho. Čak su se i komandni most i strojarnica odlikovali tim mirom, a mašine i instrumenti posedovali su onu jednostavnu potpunost ustrojstva opreme jedrenjaka. Za odmor je postojao vrt u kome je rasveta odgovarala sunčevoj svetlosti, a vazduh bio ispunjen staklastim mirisima zemlje i lišća; tokom brodske noći vrt je zamračivan, a zastori na prozorima bili su uklanjani da bi se videle zvezde.

Iako su međuzvezdana putovanja trajala svega nekoliko časova ili nekoliko dana, mereno brodskim vremenom, jedan podsvetlosni brod poput ovoga mogao je da provede mesece u istraživanju nekog sunčevog sistema ili godine na orbiti oko neke planete na kojoj je posada živela ili vršila istraživanja. Stoga je i napravljen prostran, u ljudskim razmerama, za dug boravak onih koji moraju živeti na njemu. Njegov stil nije održavao ni obilje Urasa ni skromnost Anaresa, već je bio negde na sredini između toga dvoga, odlikujući se lakoćom i skladnošću proisteklom iz dugotrajne prakse. Moglo se zamisliti da se taj ograničeni život vodio bez poteškoća zbog ograničenja, zadovoljno, ispunjen razmišljanjima. I odista, hainski članovi posade bili su često zadubljeni u misli, učtivi, uviđavni, prilično setni. Bilo je malo spontanosti u njima. Najmlađi među Haincima delovao je starije od bilo kog Teranina na brodu.

Ali Ševек ih je retko primećivao, Terane i Haince, tokom tri dana koliko je Davenantu, koji se kretao na hemijski pogon konvencionalnim brzinama, bilo potrebno da prevali put od Urasa do Anaresa. Uzvrćao bi kada bi nešto bio upitan; odgovarao je na pitanja rado, ali ih je sam sasvim retko postavljao. Kada bi govorio, bivalo je to iz unutarnje tišine. Ljudi na Davenantu, naročito oni mlađi, osećali su da ih on privlači, kao da je imao nešto što im je nedostajalo, ili kao da je bio nešto što su oni želeli da budu. Često su raspravljali o njemu među sobom, ali su sa njim bili stidljivi. On to nije zapažao. Jedva da ih je uopšte bio svestan. Jedino je bio svestan Anaresa, pred sobom. Bio je svestan izneverene nade i održanog obećanja; neuspeha; i zdenaca u svom duhu, konačno otvorenih, neizmerne radosti. On je bio čovek pušten iz tamice koji se vraća kući, svojoj porodici. Sve što takav čovek vidi na svom putu, vidi jedino kao odsjaje svetlosti.

Drugog dana putovanja bio je u komunikacionoj kabini i razgovarao preko radija sa Anaresom, najpre na talasnoj dužini UPR-a, a sada sa sindikatom inicijative. Sedeo je nagnut napred, slušajući ili odgovarajući bujicom čistog, izražajnog govora koji je bio njegov vlastiti jezik; povremeno je gestikulirao slobodnom rukom kao da ga je sagovornik mogao videti, a pokadšto bi se nasmejao. Prvi oficir na Davenantu, jedan Hainac po imenu Keto, koji je nadzirao radio-kontakt,

zamišljeno ga je posmatrao. Keto je proveo jedan sat posle sinoćnje večere sa Ševekom, zajedno sa zapovednikom i drugim članovima posade; postavio je – na tih, nenametljiv, hainski način – mnoštvo pitanja o Anaresu.

Ševak se konačno okrenu prema njemu. „U redu, gotovo. Ostalo može sačekati dok se ne vratim. Sutra će stupiti u vezu sa vama da utanače postupak sletanja.“

Keto klimnu. „Dobili ste dobre vesti“, reče on.

„Jesam. Bar neke, kako biste ih vi nazvali, žive vesti.“ Morali su da se služe iotskim; Ševak ga je tečnije govorio od Ketoa, koji je vladao ovim jezikom veoma tačno, ali i kruto. „Spuštanje će biti uzbudljivo“, nastavi Ševak. „Dočekaće me mnoštvo neprijatelja i mnoštvo prijatelja. Dobre vesti su prijatelji... Kako izgleda, sada ih ima više nego onda kada sam otišao.“

„Postoji opasnost od napada kada se spustite“, reče Keto. „Oficiri na anareškom kosmodromu zacementiraju da mogu obuzdati disidente? Ne bi vam hotimice kazali da dođete dole i budete ubijeni?“

„Da, oni će mi pružiti zaštitu. Ali i ja sam disident, uostalom. Sam sam tražio da preduzmem ovaj rizik. To je moja povlastica, razumeš, kao Odonjanina.“ On se osmehnu Ketou. Hainac mu nije uzvratilo osmeh; lice mu je bilo ozbiljno. Bio je to lep muškarac od oko trideset godina, visok i svetloput poput Cetijanaca, ali gotovo bez kose kao Zemljani, sa veoma snažnim, finim crtama lica.

„Veoma mi je milo što ću biti u prilici da to podelim sa vama“, reče on. „Spustiću vas dole u lenderu.“

„Dobro“, reče Ševak. „Nije svako rad da prihvati naše povlastice!“

„Više nego što mislite, možda“, uzvрати Keto. „Samo ako biste im dopustili.“

Ševak, koji nije bio potpuno usredsređen na razgovor, spremao se da iziđe; ovo ga je zaustavilo. On pogleda Ketoa, a onda, posle nekoliko trenutaka, reče: „Hoćeš da kažeš da bi voleo da se spustiš sa mnom?“

Hainac odgovori podjednako neposredno. „Da, voleo bih.“

„Da li bi to zapovednik dozvolio?“

„Da. Štaviše, deo je moje dužnosti, kao oficira na brodu upućenom u zvaničnu misiju, da istražim i ispitam novi svet kad god je to moguće. Zapovednik i ja smo već razgovarali o toj mogućnosti. Posavetovali smo se sa našim ambasadorima pre no što smo krenuli. Oni smatraju da ne treba uputiti nikakav formalni zahtev, budući da je stav vašeg naroda da se strancima ne dopusti spuštanje.“

„Hm“, uzvрати Ševak, neodređeno. Otišao je do naspramnog zida i ostao neko vreme da stoji pred jednom slikom, jednim hainskim predelom, sasvim jednostavnim i tananim prizorom: tamna reka koja teče među trskom pod teškim nebom. „Uslovi zatvaranja Naseljavanja Anaresa“, reče on, „ne dopuštaju Urašanima da se spuste, izuzev unutar granica kosmodroma. Ti uslovi još su na snazi. Ali ti nisi Urašanin.“

„Kada je Anares bio naseljen, nije se znalo za druge rase. Sledstveno tome, pomenutim uslovima obuhvaćeni su svi stranci.“

„Tako su naši poslovodnici odlučili pre šezdeset godina, kada su vaši ljudi prvi put došli u ovaj sunčev sistem i pokušali da razgovaraju sa nama. Ali mislim da su pogrešili. Samo su podizali nove zidove.“ On se okrenu i ostade da stoji, sa rukama iza leđa, posmatrajući sabesednika. „Zašto želiš da se spustiš, Keto?“

„Želim da vidim Anares“, reče Hainac. „Još pre no što ste vi došli na Uras to me je zanimalo. Počelo je kada sam pročitao Odoina dela. Veoma su me zainteresovala. Naučio sam...“ On zastade, kao da mu je nelagodno, ali ipak nastavi na svoj uzdržan, savestan način: „Naučio sam malo pravik. Nije mnogo, za sada.“

„To je, znači, tvoja želja... tvoja inicijativa?“

„Potpuno.“

„A i jasno ti je da može biti opasno?“

„Jeste.“

„Stvari su... malo izvan kontrole na Anaresu. Upravo o tome su mi moji prijatelji govorili preko radija. To je i bila svrha sve vreme... našeg sindikata, ovog mog putovanja... da uzdrmano stvari, da ih uskomešamo, da prekršimo neke navike, da nagnamo ljude da postavljaju pitanja. Da se ponašamo kao anarhisti! Sve se to dogodilo dok sam ja bio odsutan. I tako, vidiš, niko nije siguran u to što će se sledeće dogoditi. A ako se ti spustiš sa mnom, stvari će još više izmaći kontroli. Ne mogu da neograničeno vršim pritisak. Ne mogu te povesti kao zvaničnog predstavnika neke strane vlade. To ne bi valjalo na Anaresu.“

„Jasno mi je to.“

„Kada se jednom obreš tamo, kada jednom budeš prošao kroz zid sa mnom, onda si ti, kako ja vidim stvari, jedan od nas. Mi smo odgovorni tebi i ti nama; postajem Anarešanin sa istim pravima kao i svi ostali. Ali to nisu bezbedna prava. Sloboda nikada nije veoma bezbedna.“ On se osvrnu po mirnoj, urednoj sobi, sa jednostavnim konzolama i tananim instrumentima, visokom tavanicom i zidovima bez prozora, a potom ponovo upravi pogled prema Ketou. „Ustanovićeš da si veoma sam“, reče on.

„Moja rasa je veoma stara“, uzvratila Keto. „Civilizovani smo već hiljadu hiljadugodišta. Istorije nam se protežu u stotine tih hiljadugodišta. Pokušali smo sve. Anarhizam, uz ostalo. Ali ja to nisam pokušao. Kažu da nema ničeg novog pod suncem. Ali ako svaki život nije nov, svaki pojedinačni život, zašto se onda rađamo?“

„Mi smo deca vremena“, reče Ševak na praviku. Mlađi čovek ga pogleda za trenutak, a onda ponovi te reči na iotskom: „Mi smo deca vremena.“

„U redu“, reče Ševak i nasmeja se. „U redu, amare! Bilo bi dobro da ponovo pozoveš radiom Anares... sindikat najpre... Kazao sam Keng, ambadorski, da nemam ništa da dam zauzvrat za ono što su njen narod i tvoj učinili za mene; možda vam ipak mogu dati nešto zauzvrat. Jednu zamisao, jedno obećanje, jedan rizik...“

„Moram da razgovaram sa zapovednikom“, reče Keto, ozbiljno kao i uvek, ali glas mu je sada sasvim malo uzdrhtao od uzbuđenja, od nade.

Veoma kasno naredne brodske noći Ševak je bio u vrtu Davenanta. Rasveta je bila isključena i prostorija je bila obasjana jedino svetlošću zvezda. Vazduh je bio sasvim hladan. Jedan cvet koji se rascvetava noću, sa nekog nezamislivog sveta, raširio je latice među tamnim lišćem i razoširio je miris, pun strpljive, uzaludne slatkosti, da bi privukao nekog nezamislivog noćnog leptira udaljenog bilionima milja, u vrtu jednog sveta što kruži oko druge zvezde. Svetlosti sunaca se razlikuju, ali samo je jedna tama. Ševak je stajao kraj visokog osmatračkog prozora sa uklonjenim zastorima, posmatrajući noćnu stranu Anaresa, tamnu krivu što se pružala preko polovine zvezdanog polja. Pitao se da li će i Takver biti tamo, na kosmodromu. Nije još stigla u Abenaj iz Mira i Obilja kada je poslednji put razgovarao sa Bedapom, tako da je prepustio Bedapu da se dogovori sa njom da li bi bilo mudro da i ona dođe na kosmodrom. „Zar misliš da bih ja mogao da je sprečim čak i kad ne bi bilo pametno?“ upitao je Bedap. Takođe je razmišljao o tome kako će se ona prevesti sa sorubske obale; nadao se da će poći dirizablom, ako je sa sobom povela devojkice. Putovanje vozom bilo je teško sa decom. Još se sećao naporene vožnje od Čakara do Abenaja šezdeset osme, kada je Sadik imala voznu bolest tri užasna dana.

Vrata vrtne prostorije se otvoriše, što je pojačalo slabašnu osvetljenost. Zapovednik Davenanta pogleda unutra i izgovori njegovo ime; on se odazva; zapovednik uđe sa Ketoom.

„Dobili smo uputstva za sletanje lednera od vašeg kontrolnog centra“, reče zapovednik. Bio je to nizak Teranin, boje gvožđa, hladan i poslovan. „Ako ste spremni da pođete, počecemo sa postupkom lansiranja.“

„Jesam.“

Zapovednik klimnu i iziđe. Keto stupi napred da stane pored Ševeka kraj osmatračkog prozora.

„Jesi li siguran da želiš da pođeš sa mnom kroz onaj zid, Keto? Znaš, meni je to lako. Ma šta se dogodilo, ja se vraćam kući. Ali ti odlaziš od kuće. 'Pravo putovanje je povratak...“

„Nadam se da ću se vratiti“, uzvratí Keto svojim mirnim glasom. „U pravo vreme.“

„Kada ćemo ući u lender?“

„Za dvadesetak minuta.“

„Spreman sam. Nemam ništa da spakujem.“ Ševек se nasmeja; bio je to smeh čiste, nepomućne sreće. Sabesednik ga pogleda ozbiljno, kao da nije siguran u to šta je sreća, ali je uvažavajući ili je se možda prisećajući izdaleka. Stajao je pokraj Ševeka kao da je bilo nešto što je želeo da ga pita. Ali nije pitao. „Biće rano jutro na anareškom kosmodromu“, reče konačno i pođe da uzme svoje stvari, pre no što se ponovo bude sreo sa Ševekom kod lansirne rampe za lendere.

Ostavši sam, Ševек se okrenu ka osmatračkom prozoru i pred očima mu se ukaza zaslepljujuća kriva sunčevog izlaska povrh Tamaea, koja je upravo ulazila u vidno polje.

Noćas ću leći da spavam na Anaresu, pomisli on. Leći ću pokraj Takver. Voleo bih da sam poneo sliku, sliku jagnjeta, da dam Pilun.

Ali ništa nije poneo. Šake su mu bile prazne, kao što su uvek bile.

1974.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Ursula K. Le Guin
Čovek praznih šaka
1974.

The Dispossessed: An Ambiguous Utopia, Harper & Row, New York, 1974.
Preveo Zoran Živković, Narodna knjiga i Partizanska knjiga, Beograd, 1987, edicija Naučna
fantastika Ursule Legvin, knjiga 4. Priređeno na osnovu fajla koji kruži internetom, s
napomenom „Adaptirao Petar Popović“. Prevod odlomka iz „Uvoda“ Ursule Le Gvin, iz 2017:
Aleksa Golijanin, 2024.

anarhisticka-biblioteka.net